De avonturen van den muzikant

Augusta de Wit

bron
Augusta de Wit, *De avonturen van den muzikant*. Querido, Amsterdam 1927

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/wit_001avon01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

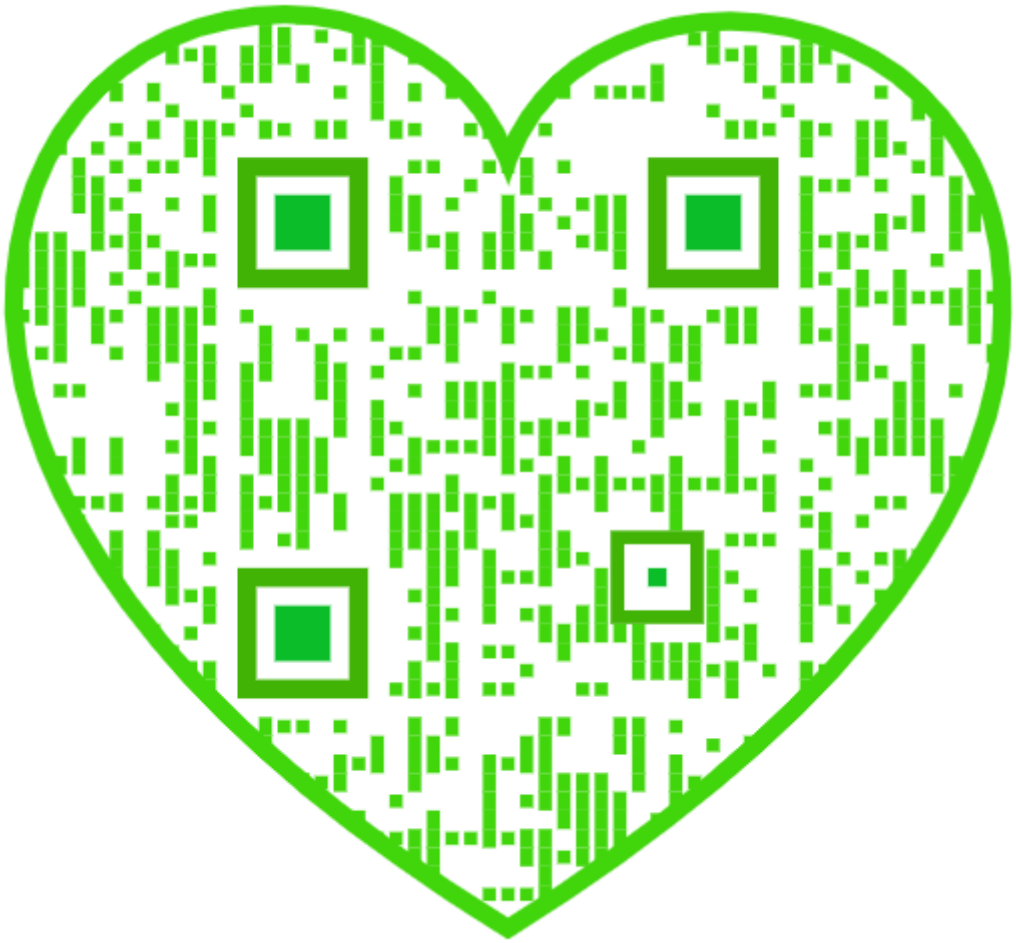

[Proloog]

Voor Caroline en Gustav

Overal verheugden zich minnaars der muziek, toen zij hoorden:

- Er komt een nieuwe sinfonie van den Muzikant aan het Water.

Zoo noemden zij hem, omdat liefelijk, klaar en diep een klank van water ging door zijn muziek; tusschen de stemmen der menschen een stem van de Aarde.

Velerlei tonen had die stem.

Zij klonk jolig in zijn dansen en volksliedjes die het onbezorgde jonkvolk zoo gaarne hoorde. Daar was het water, het beekje tusschen de biezen, de kabbelige vliet in het heuvelland, de luide waterval en de bergstroom die bruist, de speelnoot van den mensch. Het vlugge luchtige water was de zanger door de stilten, de danser tusschen strakke dingen, de glans langs het donkere, de speelman van de wereld.

Maar zacht was de stem van het water en dikwijls droevig in die Liederen van een Varensgezel waarin minnaars, gelukkige en ongelukkige, de stem herkenden van hun eigen hart. Daar was zij klacht en verlangen, de droom bij dage, de onrust in den nacht, het zoeken en niet vinden.

In de groote stad, de steenen sterkte, die met steenen straten onder hun voeten, steenen muren om hun leden, steenen daken boven hun hoofd de menschen om hun wezen en werk hebben gebouwd tegen de onverschillige overmacht van de krachten der Aarde, daar is van het water niet veel geluid of glans. Maar de muzikant had het vernomen en zachtkens gevangen: het murmelde in

de Stadsgezichten. Daar was het getikkel van lenteregen op de daken en op het nog kleine gebladerte van de smalle tuintjes; een zoldervenster gaat open, en een arm vrouwtje zet haar balsaminen in de dakgoot, en terwijl zij een oogenblik blijft staan ademen in de zoele lucht, wordt haar afgetobd gezicht zoo lief en jong; op straat dansen havelooze kinders hand aan hand door de plassen. In het stadspark zijn breede glanzen van water, waar zwanen drijven, wit boven hun wit spiegelbeeld. Tusschen de hooge huizen maakt de gracht allerlei zachte kleur, blauw en blank van de lucht, boomengroen, rood en bruin van gevels rimpelt daarin te samen, en op marktdagen heerlijk pralend de pracht van de bloemenschuiten.

Maar die klank van blijheid, moedwil, stille overpeinzing en zachte droefheid was alleen in de vroege muziek van den Muzikant aan het Water louter en ongerept. In al de latere rolde als de groote golven van de zee over de uitmonding van een kabbelend riviertje, een zware diepe toon van rouw, smart en toorn over de jeugdige vreugde heen.

In Oberon en Titania al was die te vernemen geweest: onder lach van dansende elfen, kaboutergeschater en den zang der meermin die met volkomene liefelijkheid sterren uit hun banen lokt, kreunde klank van klacht. En die zwol aan, als opstekend noodweer zoo zwaar-dreigend in Christophorus Columbus. De zee is in die muziek: de zee als de hemel zoo blauw langs de kustgebergten van het Zuiden, het welige water, waarlangs het zilver blinkt van omkransende olijvenbosschen en de geur drijft van oranje bloesem en vrucht, dat klokt tegen den opgang van marmeren paleizen, en samenstemt met lachen en feestelijke muziek, met het gitaar-getokkel van minnaars onder een venster, het van zonnelaaie blakende water dat met zijn schittering altijd verdere verten in lokt. Maar in zijn diepten liggen verdronken schepen. En verbitterd staart de bende van havelooze landverhuizers en van

avonturiers wier gezichten als gieren-snavels zoo scherp staan, op dien lachenden blauwen glans. Dat geel en rood in de verten achter de Zuilen van Hercules, is dat gloed van zonsondergang, of het goud dat Columbus beloofde en het bloed dat hij vergoot?

Hoe was dat gekomen, dat zoo somber de klank was geworden die zoo blijde begon?

Sommigen dachten, van harde ervaring, van miskenning en eenzaamheid. De stilte had lang geduurd om de muziek van den Muzikant aan het Water. Jarenlang had zij gelegen als van den akker geweerd zaad waarbij de zaaier hongerend staat, jaren lang gewacht op wording daarbuiten in klinkende lucht en hoorende harten. Van zulk wachten, in hoop en teleurstelling altijd weer vergeefsch, zou een hart wel ziek worden! Maar hen die zoo dachten vroegen anderen waarom dan, toen Christophorus Columbus werd toegejuicht in de groote steden van twee werelddeelen, diezelfde sombere toon wederom was opgestegen uit De Alpenstroom? Immers die muziek begint met geklater van beken naast zangerige herders-schalmei; maar zij eindigt op het doffe gegrom van den stroom waar hij gevangen is tusschen muren en sluizen en met honderden haastende golvenhanden de zware raderen rondwentelt der fabrieken. Zwart en stinkend tusschen oevers, die hoopen van afval zijn en van steenkolengruis, sleept hij de tot zinkens toe geladen aken; hij wasemt rioolgas uit en vunzen adem van kroegen.

En sedert, had de Muzikant aan het Water gezwegen, als wie niets meer heeft te zeggen of enkel wat te droevig om te zeggen is. Te grooter was daarom het verlangen nu naar eindelijk! zijn nieuwe muziek.

Hoe zou dáárin het water klinken?

Want waterklank zeker! zou daarin zijn. De Muzikant, de man in wien de wereld en 's werelds bewegen, zoo als hij het aan zijn hart ervoer, welgeluid werd, had te goed, te lang, te diep voor ooit vergeten die ééne stem

vernomen. Was niet om zijn geboorte al glans en geluid van water geweest? En zijn geheele kindertijd doorgespeeld op dat eiland in een altijd blauwe zee, dat blinkt en bruist van het water?

En weder aan het water leefde hij nu. Zijn gelukkig tehuis, waar een vrouw glimlachte en een kind luidruchtig speelde, stond aan den oever van het blanke bergtoppen weerspiegelende meer, dat den geweldig daverenden gletscherstroom ontvangt in verstillende diepten en, statig stuwend, de rivier uitzendt op haar gang door vele landen.

Terwijl dus, overal, minnaars der muziek, gisten en hoopten omtrent de nieuwe muziek van den Muzikant aan het Water, was er één die wist.

In het stille oude stadje aan de rivier waaraan op de vaart tusschen de nijvere steden van het stroomgebied en de zee-haven aan de monding, van de vlaggen zoo veler volkeren bont, de zwaar-bevrachte schepen voorbijhaasten, maar minnaars van de muziek komen van overal her hierheen om de overschoone beiaardmuziek uit den toren, las de beiaardier, die de eerste leermeester was geweest van den Muzikant aan het Water, en zijn leerling noemde die zich nog altijd, de geschreven bladzijden van Het Feest van Saraswati.

Hij las met glanzende oogen.

Toen schreef hij:

‘Wat gelukkig avontuur is u overkomen, schooner dan alle vorige, dat deze nieuwe stem van het water gij hebt verstaan?’

De muzikant las de vraag in Het Zingende Huis aan het Meer, waar hij zijn koren van landvolk, studenten, arbeiders en burgerij uit de groote fabriekstad oefende voor de muziek, die de opening zou wijden van die herberg der broederlijkheid, door werkers voor werkers gebouwd als toevlucht voor in hoofd of hart of handen vermoeiden, die daar genezen zouden tot hernieuwden arbeidslust. De groote rivier, die in haar bruisend nederstorten van

de bergen zoovele molens, machines, fabrieken, werkplaatsen en menschen rusteloos aandrijft, bruiste; het Meer blonk door de open ramen der pas voltooide muziekzaal.

Bij geluid en geglans van water herdacht de Muzikant aan het Water de ervaringen die zijn leermeester avonturen had genoemd, belevingen des harten waardoor een mensch van binnen anders wordt.

Op het Eiland waren die begonnen.

I
De vroege avonturen op het eiland

De ontzaggelijke berggroep, steilte der onderzeesche keten die van het Indische vasteland naar den uitersten Archipel van het Oosten loopt, staat als eiland omhoog uit de vurig-blauwe vlakte van de zee. De branding davert op het rotsige strand. Langs alle hellingen schieten schuimende beken omlaag. Uit het ravijn stijgt gegrom van in diepte en donkerte onzichtbaren stroom, en het geboomte langs de steile wanden omhooggeschoten, palmen en wolkig bamboebosch, staat met gebukten en druipenden kruin onder de vliegende schuimvlagen van den waterval. Stortbui en wolkbreuk van veler eeuwen Westmoessons hebben den zwartgeblaakten krater van den vulkaan herschapen in een meer.

Strakke rots en gudsend water eenmaal, is het eiland nu akker, van strand tot steilte. De lucht rondom is zoet van geur, - geur van bloesem en geur van rijpe vrucht dooreen; zoo wèl hebben de eilanders, de kundige rijst-bouwers, geweten hoe al dat gudsende, bruisende, stuivende water te vangen en vast te houden als vermurwer en vermalscher van den rotsigen eiland-berg. Zij leven gerust op den oogst van hun vloeiende velden. En op hun vele feesten, den milddadigen goden en den geesten, den goeden en den boozen gelijkelijk, ter eere gevierd, laten zij welgeluid opstijgen uit wijd weergalmende houten klok,

uit koperen bekkens die dreunen en schallen, uit fluiten vlijmend zoet en uit zachtjes zingende viool. Van levende wateren blinkt en bruist, van klare muziek weerklinkt het Eiland.

Het geboortehuis van den Muzikant aan het Water, waar zijn jonge moeder, de rozen van den meisjestijd nog op de wangen, de liedjes van den meisjestijd zong terwijl zij haar eersteling onder het hart droeg, staat aan de laatste helling der strandheuvels, daar, waar uit donkere kloof te voorschijn brekend, de bergbeek nederstort in de vlakte, en over de toppen van het dorpsbosch henen wijd de blauwe zee opblinkt.

Gerucht en glans, glijdend ijlen, zuivere adem en reuk van water omvangt en vervult het huis. Tot in het binnenste der witte koele vertrekken is het gedruisch en geklok te hooren van den waterval. De tuin met zijn vele rozen uit het gebergte staat tot laat in den morgen toe sprankelend bedauwd van sproeisel.

De jonge vrouw in het huis mocht gaarne al dat watergeluid hooren; zulk klokken en murmelen hoorde zij bij haar ouders thuis als, in de tuinkamer, wachtend op het uur van muziekmaken met vader, zij zat te luisteren naar het beekje door den tuin. Hij trok de deur van zijn notaris-kantoor vooraan in den langen marmeren gang achter zich dicht. Zijn stap klonk zoo vlug en vroolijk; licht streelde hij haar die al aan den vleugel zat, over het haar. ‘Mozart vandaag, mijn meisje?’

Hem gedenkend, zong zij die melodieën als haar man, dien muziek licht stoorde bij zijn werk, van huis was.

Met het aanlichten van den dag placht zij den tuin in te gaan om naar den waterval te luisteren en te kijken naar de rozen, of er veel knoppen waren opengegaan in den nacht. Het gras dat kil langs haar enkels streek was breed en ruig van dauw, als welwater zoo koel de dunne lucht waarin haar adem als een wolkje stond. Al klaarder kwam uit het blanke boven de oostelijke bergen kleurloos licht

aangeweld, dat allereerst de witte bloesemsterretjes aan de jasmijnstruiken en de groote witte maanorchideeën tegen den ouden regenboom glorig vingen. Het was zoo stil, geen vogel was nog wakker. De wind ademde niet. Alleen de waterval gaf geluid.

Wachtend op het morgenrood stond zij verloren in luisteren. Als de ijle morgenlucht dronk zij het geluid van het water in. Haar hart ging rustig op die effen maat; een milde loutere kracht vloeide haar binnen, die het wordende leven in haar schoot teeder voedde.

Het eene leven werd twee.

Toen opende watergerucht met milde laving den jonggeborene het gehoor voor de duizend geluiden der wereld. Het kirrende wichtje op moeders arm kraaide tegen de verschietende flonkeringen van de beek. De stoute kleine jongen had voor eersten speelnoot den waterval. De geduldige baboe riep hem te vergeefs met haar lijzige stem om te komen baden. Half klom half gleed hij de helling af naar den ronden plas onder den straal. Als een zilverige visch spartelde en sprong hij in het klare water, tusschen de gladgespoelde steenen.

Toen hij grooter werd ging hij baden en zwemmen in zee. Er is aan het strand een ondiepe baai tusschen rotsen waarover een groote laurierboom zijn schaduw breidt, en lichtelijk bitteren geur, zuiverste van alle geuren, dien in te ademen is als zich van binnen te baden. Daar ging hij heen. Een wijle bleef hij onder den laurier zitten luisteren naar de branding, een blaadje tusschen de tanden waar hij den wrangen welsmaak uit beet, de oogen in de verte, op den gekartelden horizon en de hoog aanrollende golvenrijen, verblindend blauw in zonnevuur. Een wolkje streek langs de kim, dat de rook was van een groot schip, onzichtbaar daarachter. Een visschersprauw scheerde voorbij op haar schuin driekant zeil. De meeuwen zwierden, plotseling omlaagschietend soms en omhoog weer met een zilverigen visch die spartelde. Over het gesteente aan

den ingang der baai brak met een luid nadaverend gedruisch de branding. De jongen liep tot aan de uiterste rots-spits; hief de saamgelegde handen boven het hoofd en schoot duikend het diepe in. Als een meeuw dreef hij op deinende en tuimelende schuimtoppen. En soms klom hij aan boord van een zeilende prauw, zoo behendig-vlug dat hij al zat tusschen het vischtuig voor het vaartuigje water kon scheppen. Geen jongen in het dorp kon zoo diep en zoo lang duiken als hij.

De kleuters van zes en zeven jaar gingen de buffels hoeden op de ruige weide, en de groote ploegstieren den plas in drijven waar zij het zweet van den arbeid van zich afspoelen en tevreden ademend blijven staan, tot aan de neusgaten toe in het koele.

Allard liep met de buffelherdertjes mee. Zij wezen hem de diep ingegraven gaten van de krabben in den overhangenden rivieroever en leerden hem tusschen steenen een vuurtje bouwen van dor blad en twijgen om ze in hun schaal te roosteren daarboven. Even als zij sprong hij op den rug van de breede buffels als zij den plas in plonsden. En hij zat tusschen hen aan den oever en sneed fluitjes van de holle stengels der bamboestoelen, waarin 's avonds de vogels zoo luid zaten te kwetteren tegen den rooden gloed uit het Westen. Zoo helder als de vogels zelven floten zij hem wijsjes voor. Hij kon het spoedig het best van allen, de anderen luisterden naar hem.

Achter het huis tegen den heuvel aan stonden oude koffietuinen van de eilanders, half verwilderd. Allards vader, die de controleur was van de streek, spoorde de mannen aan tot betere verzorging opdat zij opnieuw konden oogsten. Hij had schaduwboomen doen planten, dadaps die met hun lichten gesprenkelden lommer den nieuwen aanplant beschutten tegen de blakende zon, en daar, waar de helling te steil was, de aarde laten vastleggen tegen de sleurende regenbuien. Als in bescherming van zijn eigen bezit, zoo verbitterd ijverig zocht hij het schadelijke gedierte

te verdelgen, de wilde varkens die den grond omwroeten en de stammetjes knakken, de apen die uit de boomen het planten begluren en nieuwsgierig, zoo haast de mannen heen zijn, omlaag schieten en met hun kleine, sterke, rappe handen de zaailingen uitrukken om ze te bekijken. Hij liet met strychnine vergiftigde ballen lokkend voedsel neerleggen voor de varkens en loofde een premie uit voor een bos apestaarten als bewijs voor het dooden van zooveel dieren. Altijd ook nam hij zijn geweer mee als hij door de koffietuinen ging. En hoe zat hij te wachten, den barometer te betikken, naar de lucht boven de bergen in het Westen te kijken, als het tijd werd voor den regen die den bloei aanbrengt!

Allard voelde dien lang van te voren al aankomen. Hij wist er van zooals de muggen, de bijen, de vliegende mieren er van weten, de vogels die laag over den grond scheren en de visschen die opspringen uit het water, de eekhorens en de reeën in het bosch, de vlugge moesangs in de koffietuinen, die de rijpe zoete bessen wegsnoepen. Een stilte in de lucht, een reuk uit den grond, een zachtheid in het licht. Dan kwam verdichtend donker, een grijsheid over alle dingen, een lichte huiverkoelte, die de bleeke onderzij van gebladerte oplichtte, en, ineens, over het in damp donker staande bergwoud aangestreken, een geruizel, fijn tikkelend, licht, haastig, metéen een al versnellende ratelslag en, in hetzelfde oogenblik stortte de regen daverend neer op het dak, dat roffelde als honderden tegelijk geslagen trommen, terwijl van de hoeken gulpen water wijd uitsprongen naar het bobbelende grintpad, en het grasperk, dat een stroomende vijver was. Een grijsstralige wand van water stond rondom het huis, de hooge kenarieboomen van den oprit schenen daar flauw doorheen, wolkig.

Allard wierp zijn kleeren af, glimmend danste hij tusschen de bellen en blazen van den grasveldvijver. Het sluikgeregende blonde haar hing hem in de oogen. Knip-

pend met zijn natte vingers, zong hij tegen het ruischen, kletteren, dreunen op, tegen het vallende stroomende gulpende water; die éene stem die zong voor alle die zwegen in loover, gras en grond, klonk zoo helder heel alleen.

Zijn moeder was bang voor koorts, zij riep; maar hij danste en zong tot, barsch, zijn vader hem beval in huis te komen voor de les.

Hij, die een hoofd had voor wiskunde, had willen studeeren voor ingenieur. Maar zijn ouders verloren, bij het falen van een bank, hun weinigje geld. Tegen heug en meug werd hij toen ambtenaar bij het Binnenlandsch Bestuur. Maar zijn zoon zou worden wat hij zelf niet geworden was. Opdat Allard in niets zou achterstaan bij jongens in Holland, onderwees hij hem in dezelfde dingen, uit dezelfde boeken, volgens dezelfde methode als jongens op Hollandsche scholen leerden. Hij was in geregelde briefwisseling daarover met een leeraar in de wiskunde, zijn schoolkameraad vroeger, die in datzelfde oude, stille stadje aan de rivier, waar zij beiden waren geboren en getogen, les gaf aan de Hoogere Burgerschool. Bij hem ook wilde hij Allard aan huis doen, zoo spoedig hij genoeg gespaard zou hebben. Hij leerde hem wiskunde, rekenen, aardrijkskunde, natuurkunde, en zat 's avonds als zijn kantoorwerk was afgedaan, urenlang in de boeken, om zich voor te bereiden op de les aan Allard; want de jongen, die begaafd was en snel dacht, vroeg veel, waarop hij niet dadelijk een antwoord had, wat hem beschaamde en kregel maakte.

De moeder leerde hem geschiedenis en Hollandsch. Zij had hem wel heel graag muziek geleerd; maar zij had geen piano.

De vader was daar niet rouwig om. Hij hield niet van muziek. En hij dacht wel eens, dat zijn schoonvaders liefhebberen in muziek oorzaak was, dat zijn zaken niet beter gingen in het welvarende provinciestadje, in den omtrek

waarvan veel rijk boerenvolk zat. Bezorgd zag hij dien aanleg voor muziek herleven in zijn zoon.

Allard hoorde uit alles muziek.

Hij hoorde muziek in huis.

Muziek maakte een kokende ketel, waaruit de stoom ontsnapte met bobbelen en gefluit. Een schijnbaar eindeloos opstijgende klankenreeks kwam uit de groote aarden koelkannen, die volliepen onder den straal. Uit en ter na zat hij te luisteren naar het geklok en gegorgel der tridacna-schelpen op de hoeken der galerij, wanneer in Westmoessonbui het gulpende water van den dakhoek er in sprong.

Hij hoorde muziek in den tuin.

Alle vogelstemmen kende hij en bootste fluitend die na. In de eerste vroegte met zijn moeder in den tuin - zoo licht kon zij niet langs zijn kamerdeur gaan, of hij hoorde haar - liep hij met zijn arm om haar heen, als een vogel te fluiten langs de rozen. In de donkere nesten sliep alles nog. Glimlachend vroeg de moeder:

'Wat voor een vroolijke vogel is dat, dien ik hier bij zijn kuif heb, dat hij zoo vroeg al begint te zingen, voor de zon nog boven de bergen is en het rood nog niet aan den hemel?'

En met zonsondergang, als uit het rijstveld en van de beek gevoed en gedrenkt alles terug komt gevlogen en op uiterste twijgen wiegend een wijle kwinkeleert, floot hij de klaardere klanken, boven het getjilp uit, zoo zuiver na, dat een medeminnaar argwanend bij het nest, overal vogelstemmen driftig begonnen te antwoorden. De Piet-van-Vliet, de regenvoorspeller (maar de eilanders gelooven, dat hij onheil voorspelt en verjagen hem met steenworp uit het geboomte bij hun huis) hield met zijn roep van drieën en snel omlaag glijdenden chromatischen val niet op, tot die verborgen fluiter zweeg.

Hij hoorde muziek op den heuvel en aan de rivier. Het water, de wind, de ruischende boomen waren zangers voor hem.

Die vele en velerlei muziek was het die zijn fluitedeuntjes zoo liefelijk maakte, als hij pijpte tusschen de buffel-herdertjes aan het water.

Pan-Benkol hoorde hem pijpen, de blinde speelman, die met zijn rebab - zoo noemen de eilanders de Perzische viool die sedert onheugelijke tijden al de hunne is - de gamelan-muziek leidde op de feesten. Opgetogen stond hij over Allards spel. Hij schonk hem zijn eigen fluit-met-zeven gaten die hij zelf had gemaakt, toen hij, een jonkman nog, en een van de wakers des nachts bij de rijstschoven in den oogsttijd, zijn meisje wilde lokken met een minnedeuntje. Verrukt over de klaar-klinkende fluit riep Allard, daarop wilde hij spelen bij den optocht dien juist de dorpelingen voorbereidden. De ommegang was dat ter eere van Saraswati, de Godin van het Bevloeiïngswater en van de Muziek. Alle speeltuig van het eiland en alle schrift van muziek en verzen, dat zoo sierlijk staat ingekerfd op reepen gedroogd lontarpalm-blad, wordt dan in den muziekenden stoet medegedragen, opdat de Godin het zegene en beziele met nieuwe kracht van welgeluid. Voor Allard was het feest van Saraswati het verheugelijkste in het geheele jaar.

Maar verheugelijk zijn de feesten alle, zoo vele als de eilanders er vieren, alle de feesten van den arbeid, van het ploegen der akkers tot het bergen van den oogst; alle de feesten van het leven, van geboorte tot dood; alle de feesten van de Goden, die arbeid en leven zegenend beschermen.

De dagen van het jaar zijn te weinige voor al de muziekende feesten!

De dorpelingen versieren zichzelven daarvoor en het dorp en den dorpstempel, schoon gelegen, daar waar over de rijstvelden wijd het uitzicht is. Het gild der Tempelmuzikanten brengt uit de bewaarplaatsen de instrumenten van den gamelan te voorschijn, en stelt in den tempelhof het op gebeeldhouwd voetstuk gedragen speeltuig op.

De twee luchtige op gebeeldhouwde stijlen rustende paviljoenen, waarin ook de raadsvergaderingen worden gehouden, omkransen zij met festoenen van op elke lichtste koelte wuivend palmblad.

De vrouwen in het dorp zijn doende met het bereiden der offers voor den maaltijd der Goden. Zorgvuldig hebben zij het beste uitgezocht op het erf rondom het vensterlooze leemen huis, dat een stolp over hun slaap in den nacht is, niet hun woning bij dage. Zij nemen het malsche speenvarkentje, den vetten jongen haan, de zoetste vrucht aan den sinaasappelstruik, den pisang gouden al in den nog bronzen 'kam', den manga die oranje wordt door het groen van zijn gladde schil heen, zwartige mangistans, honigkleurigen doekoe, djamboebol die als de rozen zoo blos en blank is.

IJverig wakkeren zij met den waaier van gevlochten palmblad reepen het vuur aan in de keukenloods, en roepen hun kinderen, die daar loopen te spelen tusschen de zwarte varkens, als het wilde zwijn gewelfd van rug en hoog op de beenen, toe, dat zij met een stok komen om de magere hongerig snuffelende honden weg te jagen.

In den grooten steenen vijzel stampen en wrijven zij allerlei kruid fijn, dat geur zal geven aan het gebraad, zij maken veel zoetigheid van rijstemeel en palmsuiker met geraspte kokosnoot overstrooid. De groote offerkorven zoo hoog als zij zelven zijn, die zij in den optocht ten tempel op het hoofd zullen dragen, versieren zij met wimpels en vaandeltjes, verguld papier en wit doek. Uit de naar akar wangi geurende kist nemen zij het tempelgewaad van fel-kleurige zijde, scharlaken, schittergroen of purper, met bloemen van bladgoud beprijkt, dat zij zelven geweven hebben op het weefraam daarginder, in de koele schaduwplek tusschen de stijlen der hoog-gedragen rijst-schuur, waar het gezin zijn luchtige dag-woon heeft. De mannen versieren den muur van het erf aan den weg waarlangs de stoet zal gaan. Zij hangen er het doek over,

waarop zij, met kleuren uit plantensap bereid, tafreelen hebben geschilderd uit de oude gezangen van goden en helden, die, des avonds, de dalang met zijn hoog-neurende stem voorleest en die op het wayang-tooneel worden vertoond. Hier is de Opperste Hemelgod te zien in zijn strijdwagen aan het hoofd van zijn leger van goden en goede geesten, de rauwe Reuzenbende, die het wagen dorst het Godenpaleis te belegeren, verjagend met een vliegende wolk van speeren. Hier ligt de Vorstin, die Hanuman, de Koning der Apen, schaakte, met biddend opgeheven handen geknield tusschen twee krijgers, van wie de eene de kris heeft gegrepen, de andere, in zware beschuldiging, de hand naar hem uitstrekt met rechten wijsvinger en pink. Hier dansen glimlachende hemelnimfen, op stilstaande en gesloten voeten, lenig als hooge lotus-stengel in den wind der meeren. Zij dragen gevleugelde gouden spangen aan armen en polsen, prachtige juweelen aan de handen, waarmede zij wuiven in sierlijk en veel-beduidend gebaar. Doorzichtig drijft de sluier langs hun boezem, de zuiver gespitste tepels schijnen er doorheen ‘rood als de jonge spruiten van den kaneelboom.’

De Verjaardag der Godheid breekt aan. Uit het klokkenhuisje naast de groote poort van den tempel, roept dreunend de houten klok. Nu schikt de purperen en gouden stoet zich ten ommegang.

De vrouwen die de hooge offerkorven op het rechtgehouden hoofd dragen, de mannen in plechtgewaad, het gilde der tempelkinderen bekranst en bekroond met bloemen, de muzikanten met hun speeltuig treden een elk op de hem toebeschikte plaats achter den gouden draagstoel waarin de Godin onzichtbaar troont. Langs de vloeiende rijstvelden gaat muziekend de stoet, tot waar, rood en schittergeel uit wolkig groen van bamboe, de tempelpoort gloort, met zijn prachtig beeldhouwwerk.

En als de goden, biddend genood, zich verzaad hebben

aan den geur der offerspijzen, die de priester met wijwater uit zilveren schenkkan besprenkelt, terwijl op het gamelangeklank de kinderrei liefelijk beweegt rondom den tempelhof, wordt de aardsche stof van het offer der offeraars eigen maaltijd. Den geheelen nacht door klinkt de gamelan.

Pan Benkol, de blinde vedelaar werd in den optocht geleid door zijn zoon Benkol, Allards speelkameraad. Allard, zei, hij met zijn fluit zou aan zijn andere zijde gaan. Maar toen hij dat hoorde, verbood zijn vader het ten strengste.

'De jongen mocht niet verinlandschen.'

Uit de verte enkel hoorde, van toen af, Allard den gamelan. Hij bleef wakker liggen 's nachts om te luisteren.

Hij ging zwerven naar muziek.

Soms kwam er van over zee. De eilanders, gerust op den altijd hernieuwden overvloed van hun velden levend, verlaten niet den vruchtbaren en veiligen grond. Zij vreezen de zee. Om den machtigen Zeegod Varoena te verzoenen, wiens toorn zij in de donderende springvloeden van de kentering duchten en aan gestrand vaartuig aanschouwen en aangespoeld lijk, aan wien, als oppersten Beul, eertijds zij hen overleverden, die met onvergefelijke schennis de heilige wetten hadden geschonden, hebben zij hem een tempel opgericht aan het strand, op de ver in zee vooruitspringende rotskaap, waar zoo woest de branding brult. Niet uit zicht van het strand werpen de visschers hun netten.

Maar van andere eilanden, waar de grond armer is of trager de menschen, komt allerlei varend volk hierheen om met het rijke eiland handel te drijven. Dikwijls maakt het muziek.

Als een sterke storm uit het Zuiden hen uit hun westwaartschen koers heeft gedreven, komen met hun prauwen vol halfwilde paarden, mannen van Timor, paardenherders en woudloopers. De schuwe dieren springen over boord en zwemmen door de branding naar het strand.

De herders zetten hen na op een ijlings gegrepen dier, de eene vuist in de manen, in de andere den strik dien zij met onfeilbaren worp naar dat brieschende, zwart omfladderde hoofd slingeren. De woudloopers gaan de Chineesche Kamp in. Zij hebben sandelhout, zooals de Chineezen op het huisaltaar branden voor de beeltenis der Verdienstelijke Voorouders. De ranke mannen met het somberstaande gezicht, wien voor kleedij een bruine sjerp van de schouders hangt, met zwart beteekend als een slangenhuid of de besprenkelde vacht van een ree, dat in ijle schaduwen van woudrand weidt, tokkelen onder het gaan hun sesandoek, den met koperen snaren bespannen bamboeschalm, waaromheen een waaierpalmblad, tot schaal gebonden, het klankbord is. Als hij die tinkelende muziek hoorde liep Allard naar de Chineesche kamp. En hij probeerde den wilden muzikanten hun speeltuig af te koopen. Maar hoewel zij keken naar de zilverstukjes die zoo mooi zouden staan in de ketting van koperen duiten om hun hals, wilden zij toch hun sesandoek daarvoor niet ruilen.

De klerk op het controleurs-kantoor hielp Allard er een maken. Dat was een halfbloed uit Ambon, die zijn naam Floris, van onbekenden Portugeeschen voorvader geërfd, uitsprak als Ploris. Ploris zat vol liedjes waarin iets als een nagalm van madrigaal en serenade klonk, die floot en zong hij als de controleur weg was.

Geen grooter pleizier had Allard hem kunnen doen dan met zijn verzoek om een sesandoek, verinlandscht als de afstammelingen der Portugeezen zelven, een nakomeling zeker van hun mandoline een herinnering aan hun heroïschen tijd, als de gebarsten waterleidingen van Timor, en de oeroude wijngaarden die daar langs vervallende muren nog hangen, bijna bladerloos; geen vogel pikt aan de schrompelige trosjes hier en ginder aan de naakte wrongen hangend. Met zijn dunne bruine vingers, geel aan de toppen van het gedurige sigaretten draaien, had hij fluks een sesandoek gefatsoeneerd van een bamboeschalm dien

hij met snaren van koperdraad bespande, en een groot lontarpalm-blad waarvan hij de rond uitspreidende spitsen te samen bond zóo als aan den voet van het blad de sterke ribben gevouwen en vlak opéen gedrongen staan. Zoo werd de waaier een holle halfbol. Daarin zette hij den besnaarden bamboeschalm vast en verschoof de ingekerfde driehoekjes waarop de snaren rustten, tot die, getokkeld, de tonen lieten hooren der Westersche schaal. Toen met den sesandoek op de knieën, die zoo hoekig mager uitstaken in de witte broekspijpen, begon hij te spelen, de snaren oplichtend met zijn lange gele nagels. Met een zuiveren tenor zong hij een lied van Ambon:

> ‘Och! hoe beklaag ik U die Ambon gaat verlaten!
> Ongelukkig leeft wie ver van Ambon is.’

Allard had dadelijk begrepen hoe hij de snaren moest stemmen. Hij ging met den sesandoek naar de voorgalerij, waar zijn ouders aan de thee zaten en zette zich op een trede om te spelen. Hij tokkelde een melodie, die hij zijn moeder had hooren neuriën dien ochtend, het liedje van den Ambonees, een fluitedeuntje, toen wat hem op het oogenblik in het hoofd kwam. Verwonderd luisterde de moeder. Maar zijn vader zeide, nu had hij genoeg gespeeld: hoe stond het met de sommen?

De kapitein van de Molukkenboot, die om Paradijsvogels, de kleine, rood als robijnen en vlammen, en de groote wier uitgespreide pronkpluimen geel als zonnestralen schitteren, naar de Eilanden der Viervorsten voer, naar Ansoes en de kust van Nieuw-Guinea langs tot voorbij Kaap d'Urville, had hem een Tritonschelp meegebracht. De groote hoorn, prachtig gewonden en gewrongen en van spits tot mond omwikkeld met op pareltjes gelijkende snoeren, was bruin, grijs en geel geplekt als een visch of als de borst van den zeearend; en de monding met haar stout gekartelden rand, wijduit gezwaaid, en haar zoom van

strakke strepen aan den binnenkant toonde schemerige tinten tusschen geel en rood. Allard beurde met beide handen den hoorn omhoog. De welving werd doorschijnend tegen het licht. Een gloed vlamde op van oranje en purper, waarop bruine schaduwen dreven, als wolken tegen den brand van een stormachtigen zonsondergang-hemel. Een gat was ruw weg in den oppersten wrong gebroken; daarop, verhaalde de kapitein, blazen de mannen van de eilandenreeks tegenover de kust, als over heuvels en zeestraten heen zij elkander roepen. Allard zette de lippen aan de opening en blies uit alle macht. Een galm barstte dreunend uit die echode langs de helling en de meeuwen van de strandrotsen krijschend deed opzwieren. Hij juichte. Met zulk hoorngeschal wilde hij den schepen welkom en vaarwel toeroepen aan de eilandkust.

Dikwijls kwamen daar Makassaarsche handelaars in lage smalle schepen, rank van bouw. Als zij het anker uitgeworpen hadden, rolden zij het gevlochten zeil op onder een langzaam maatgezang; als op den golfslag een drijvende meeuw zoo bewogen zij daarop:

> ‘Wikkelt het zeil, wikkelt het zeil!
> Wikkelt het zeil als een sigaret!’

Allard tokkelde de deinende wijze op zijn sesandoek, haar omspelend met gefluit.

De Chineesche jonken waren breed en plomp, laag in het midden en naar voor- en achterstreven oploopend als de daken in de Chineesche kamp. Met hun drie zeilen zeilden zij log voor den wind.

Zij hadden groote, bonte, ronde oogen als visschenoogen op den boeg, daarmee moest de jonk haar weg zien over zee. De halfnaakte gele mannen hadden een ruigen haarstaart langs den rug en op de beenen vuilwitte plekken en kringen of het scherpe zeewater die uitgebeten had in hun huid.

De Boegi kwamen in schepen hoog van boeg, als heu-

vels op de zee. Dat waren trotsche kerels, die neerkeken op het akkerbouwersvolk van het Eiland. De Chineezen en Arabieren van de handelswijk wachtten op hen. Zij hadden hertevachten te koop, en gewei wèl bereid in gloeiend zand, waarvan de Chineezen de medicijn mengen die een oud man weder jong maakt; kostbaar hout ook, knobbelig en gestippeld uitwas van stammen in de oerwouden, dat op Europa varende schepen medenemen voor sieraad van der rijksten huizen. Op de glimlachende woorden van overreding der Armeniërs en het schrille, hokkende schreeuwen der Chineezen die om weinig geld de kostelijke waar begeerden, gaven zij geen antwoord. De kooplieden tastten zuchtend in hun gordel op het eind en gaven den Boegi wat zij vorderden. Als zij weer het anker lichtten hieven zij een dreunende muziek aan van bronzen bekkens, van trommen dof rommelend en schelle fluiten; zoo riepen zij den wind naar hun zeil, hem bezwerend met eentonig gezang.

'Kom, Heer Noordewind! geleid deze prinselijke prauw! Spijs en drank als de Sultan niet kostelijker zou wenschen, hebben wij in overvloed aan boord. Kom en wees onze gast, Heer! Wat slaapt gij op de bergen van het Noorden? Is het U geen schande, zoo vadsig te zijn? Van den steven naar den boeg loopend, kom, Heer! met een sterke vaart!'

Allard blies op den Tritonhoorn om met hen te samen te roepen naar den wind, dat daarhenen het trotsche schip mocht varen tusschen wolken en golven, de onafzienbare verten in.

Hij had mede gewild daarheen.

En, eens, had hij zich verborgen aan boord achter een stapel hertevachten. Van vlakbij hoorde hij toen de heerlijk daverende muziek. Hij kwam niet te voorschijn voor de Boegi ver in zee waren.

De kommandant van een kruisenden opiumjager, die met zijn verrekijker een Westerling ontdekte tusschen het Oostersche volk, loste een schot voorbij den boeg van

het Boegischip. Het lag stil. Hij bracht Allard terug naar het Eiland. Zijn geluk dat alleen de moeder thuis was! Maar zij trachtte hem te doen begrijpen, dat het iets heel ergs was wat hij had gedaan; als de Boegi hem nu eens mee hadden genomen en voor slaaf verkocht ergens op een afgelegen eiland, waar nooit een Hollander kwam? Zij werd angstig omtrent hem daarna, zij wilde hem thuis houden onder haar oogen.

Maar daarvoor wist zij één middel maar: muziek. Had zij nu toch maar den vleugel van thuis, die verkocht stond te worden! Haar vader was gestorven. In haar groot verdriet troostte haar de gedachte dat hij, zóo, gespaard was gebleven voor een leed, zwaarder dan hij had kunnen dragen. Zijn zaken bleken niet in orde, het bankroet onvermijdelijk, had zuster Suzanne geschreven. Van zoo vlakbij dreigde het al, dat de oude man in zijn angst heimelijk zijn viool had verkocht, zijn welbeminde Jakob Stainer. De schoonzoon redde nu zijn nagedachtenis met de voldoening van alle schulden waarvoor de verkoop van den boedel te kort schoot.

'Konden wij den Erard niet koopen?' vroeg Cecile.

Maar de controleur antwoordde op stelligen toon, daar kon geen sprake van zijn. Toen wilde hij de al te barsche weigering verzachten; hij gaf redenen op, sprak van de kans dat het kostbare instrument bedierf in het tropische klimaat, van den tijd dien studie en spel haar zou kosten en dien zij immers niet af mocht nemen van het huishouden en de les aan Allard, van de groote uitgave die zij zich niet mochten veroorloven, nu zij spaarden voor Allards opvoeding in Holland.

Eindelijk, ontviel hem de ware reden. Veel te veel al was het kind met zijn gedachten bij de muziek! Dat diende hem niet! En voor hij het wist of wilde had hij gezegd, dat de muziek het ongeluk van haar vader was geweest, en berouwde tevergeefs zijn woord, toen hij zag hoe bleek zij werd.

Geen van beiden had er meer over gesproken na dien

avond. Maar weer kwam een brief van Suzanne over de Jakob Stainer en ook over den Erard. De viool die zij Allard, vaders petekind en erfgenaam van zijn muzikalen aanleg, had toegedacht, was helaas voor hem verloren. Vaders beschermeling, Sture Trygyvason, die het telkens verder verkochte instrument met onvermoeibaren ijver had gezocht, had het weliswaar eindelijk gevonden bij een verzamelaar van oude Duitsche violen; maar die hield het als een unicum vast. Niet om den schoonen klank, maar om een bijzonderheid in den bouw, van het bekende type afwijkend, was de Stainer hem meer waard dan haar gewicht in goud. Met die boodschap en een krachtige verwensching van alle verzamelende maniakken was de getrouwe Sture teruggekomen. Suzanne beloofde Allard in stee de schoonste viool die voor geld en goede woorden te krijg zou zijn. Den vleugel echter kon zij haar lieve Cecile schenken. En Cecile moest dien aannemen als een herinnering aan Vader en aan ‘thuis’.

Rozerood van vreugde en met oogen die glansden door tranen heen reikte Cecile haar man den brief. Hij las zwijgend: stond op: ging naar zijn kantoor.

En wederom zwegen beiden. Maar Cecile liet het haar man zien hoe zij al de meubels van de binnengalerij verschikte om ruimte te maken voor den grooten vleugel. En in zijn bijzijn bestelde zij bij den Chineeschen timmerman een boekenrek volgens haar eigen teekening voor de muziekboeken, die Suzanne mede zond.

Allard wilde weten hoe een piano klonk en er uitzag. Zoo als de gamelan?

En in de krant volgde hij met haar te samen de scheepsberichten om te zien hoe dichtbij het schip al was dat de piano bracht.

Nu zou hij blazen op den Tritonhoorn!

De boot was over tijd. Met roode plekken op de wangen stond Cecile uit te zien. Visscherszeilen blonken. De Molukkenboot voer aan en weder heen. Een rookpluim

aan den horizont deed haar juichend naar Allard roepen. Maar de stoomboot verdween het Oosten in. De controleur, die de reis had uitgesteld, reed uit op tournée.

Den derden dag na dien, dien zij met een ster had aangeteekend op den kalender in haar sleutelmandje, zat zij Allard zijn geschiedenis-les te overhooren, trachtend haar gedachte te houden bij de Graven uit het Hollandsche Huis, die hij al tweemaal verkeerd had opgenoemd, toen het schot viel van de mail.

Zij vloog naar de achtergalerij. Daar kwam het schip aangestreefd. Allard zette den Tritonhoorn aan den mond en blies dat het weergalmde van de rotsen.

Toen op zijn bloote voeten, rende hij naar het strand.

Wat duurde dat, wat duurde dat, dat zij den vleugel brachten!

De geheele middag ging met wachten heen.

Zij had al voor de derde maal de meubels verschikt en de muziekboeken-kast telkens weer op een andere plek laten schuiven, toen zij Allards hoornroep vernam aan den voet van den heuvel. En daar kwam hij aan, als een heraut trompettend voor de buffelkar waarop de twee kisten stonden, de geweldig groote van den vleugel, de kleine van de boeken.

Een lachwekkende optocht; maar zij zag er naar door tranen heen.

Zij dacht:

'Als Vader het kind toch nog had mogen zien!'

En herinnering, en hoop, kindergevoelens en moedergevoelens vloeiden te samen in die tranen.

De zwoegende koelies torschten de kist de treden op van de voorgalerij en de binnengalerij in. De huisjongen brak handig den deksel open, sloeg de zijwanden uiteen; daar stond de vleugel! Nieuw opgepolitoerd glansde het palissanderhout, de kandelabers blonken uit het papier te voorschijn, zij vond een zorgvuldig ingepakte stemvork en schroef, aan alles had Suzanne gedacht.

Of zij haar met oogen zag, had Cecile haar zusters lief gezicht voor zich, zóo als het stond toen zij toezag bij dit inpakken.

Toen de kist met de boeken. Daar waren al de dierbare dingen van thuis. De stukjes van Spindler, die zij met de muziekjuffrouw had ingestudeerd voor moeders en voor vaders verjaardag, de sonatines van Clementi en Diabelli met de vingerzetting in potlood er bij gezet, de ineens veel grootere zwaardere boeken van den tijd toen zij van kostschool terug ‘thuis’ was, sinfoniën van Haydn voor vier handen gezet, sonates van Mozart en het boek Beethoven, dat zij op haar achttienden verjaardag had gekregen en altijd met eerbied had opgeslagen, nadat haar vader haar gezegd had wat mensch Beethoven was geweest en hoedanig zijn leven en welke hoogten, ongenaakbaar voor de gedachte van zijn tijd de eenzaam-gaande had bestegen, toen hij zijn vroegen stijl, die ‘galante muziek’ die de wereld had toegejuicht, verzaakte, en van zich wierp als verachtelijken opschik, en zijn gedachte daarhenen liet schrijden, naakt als een god.

En hier was vaders vioolmuziek, de oude Italiaansche componisten, die hij zoo liefhad, en, herzet uit het concert der begeleidende instrumenten, de piano-partij die zij speelde. Trio's kwamen voor den dag, die waren uit den tijd toen Sture Trygyvason, dien zijn rijke beschermer aan zijn lot had overgelaten nadat hij met den eersten prijs van het Conservatorium was gekomen - ‘nu immers stond de wereld voor hem open, en hulp behoefde hij niet langer’, - toen Sture Trygyvason hun huisgenoot was. En dit hier was weer haar eigen muziek: Rameau's Marche du Roy, waarvan vader placht te zeggen, zoo goed speelde zij het, dat uit dien sterken rhythmus en droevige harmonie het voorbij marcheeren was te hooren van den troep door de straten van Parijs, en de klacht, en onder tranen gefluisterde afscheidswoorden van vrouwen achter hun raam verscholen. Dit waren de Pièces pour Clavecin;

Les Sylvains, les Papillons, Tic, Toc, Choc van François Couperin. En, hier, Schumanns Kinderszenen.

Zij was begonnen te spelen. Haar vingers voelden onbeholpen stijf. En toch ging het en toch vonden vanzelf zij de gewende bewegingen terug en hun greep had het accoord aangeslagen voor zij de noten gelezen had nog.

Zij speelde het eene na het andere, oude muziek en nieuwe, klassieke, romantische, muziek van gisteren. Was het de muziek alléén die zij speelde? waren het haar eigen dagen en vreugden van vroeger?

Allard stond naast haar met gloeiende wangen. Hij had het geheim geraden van die zwarte teekens op het papier, hij begreep dat moeder muziek las zooals hij een boek, die ronde koppen waren de letters en woorden van de muziek. De volle klank van de accoorden verrukte hem.

En nu die schetterende trompetten!

‘Moeder nog eens! nog eens die woeste muziek!’

Het waren de eerste maten der Eroica. Juichend zong hij mee.

De huisjongen die vergeefs had staan wachten op het bevel om den avondmaaltijd op te dragen, hurkte neder achter de deur en bleef in halfdonker luisteren. Een voor een slopen de andere bedienden naderbij.

En op het erf, daar waar het lamplicht verging in duister zat een roerlooze menigte gehurkt: mannen, vrouwen, kleine kinderen. Het werd nacht. Maar niet een ging heen tot de laatste toon had uitgeklonken, en de lichten uitgingen in het huis.

Toen den volgenden morgen Cecile, een korf vol rozen aan den arm, den tuin doorging of daar wel alles sierlijk in orde was gebracht voor de thuiskomst van haar man, zag zij er drie vreemde mannen aan het werk. De tuinjongen zei, zijn vrienden uit het dorp waren dat, die hem hadden geholpen bij den arbeid.

Zij zocht naar geld. Maar de oudste van de drie, die voor zijn makkers sprak, hief de hand op in afwering. Loon, zeide hij, konden zij niet aannemen: zij hadden dien nacht geluisterd op het erf, naar dien allerschoonsten gamelan. En met den waardigen en tegelijk bevalligen groet der eilanders, een glimlachende hoofdneiging over te saam gelegde en opgeheven handen, gingen de drie halfnaakte mannen heen.

Dien avond, toen Allard naar bed was, zij en haar man te samen alleen, ging Cecile aan den vleugel zitten.

Schroomvallig eerst, maar allengs met vasteren aanslag speelde zij dat als een vogel omhoog zwevende adagio van Beethovens C dur sonate.

Het was een lievelingsstuk van haar vader geweest. Zoo dikwijls vroeg hij er om dat zij het uit het hoofd had leeren spelen. En zoo had zij het gespeeld in de schemering, dien avond toen hij, die nu Allards vader was, haar had gevraagd zijn vrouw te worden.

Zij wist dat ook hij daaraan dacht, toen zij hem hoorde opstaan. Hij kwam achter haar en, heel zacht, zoende hij haar op het haar. Zij hief haar wang naar hem op.

Nog lang zaten zij samen, hand in hand. Zij legden hun hart open voor elkander, daarin was enkel liefde voor het kind, zorg voor zijn toekomst. Maar elk van de twee vreesde een ander gevaar, hoopte een ander geluk voor hem.

Eindelijk kwamen zij overeen dat Allard 's avonds een half uur muziekles zou hebben, als al zijn werk af was, en wezenlijk goed gedaan.

Hoe ongeduldig wachtte hij nu, elken achtermiddag als er thee werd gedronken in de voorgalerij, op den slag van zessen!

Hij had de sommen en de wiskunde-vraagstukken op de tafel gelegd voor vaders plaats, het kaartje dat hij zoo mooi had gekleurd, het overgeschreven opstel.

Vader zag alles na; knikte eens, dronk zijn thee uit en ging weer naar het kantoor.

Allard liep naar de piano.

Wat hem aan het nieuwe speeltuig zoo verrukte was de wèlklank van vele tonen te samen: met twee handen tegelijk sloeg hij de toetsen aan van een accoord en luisterde, glanzend van vreugde. Zijn moeder leerde hem, dat was de harmonie die de melodie draagt als de zuilen van het huis het dak. Hij zocht en vond al spoedig zulke dragende klankengroepen voor allerlei deuntjes die hij helder floot. Als hij aan de piano zat kwamen ze hem vanzelf in het hoofd.

Hij wilde ze opschrijven met de nieuwe teekens die hij nu kende.

Hij nam zijn gelinieerd opstellenschrift en trok met potlood en lineaal vijf regels na; toen, met twee regels overslaan, nog eens vijf regels; en aan den rand van de bladzij teekende hij een gekrulde golf van de eene vijf naar de andere. Nu had hij twee notenbalken zooals zij in het muziekboek stonden. En, met de punt van zijn tong tusschen de tanden van oplettendheid en inspanning, begon hij op den bovensten, met zwarte bollen, waar véel inkt aan moest, de wijs op te schrijven: toen, op de piano, zocht hij met de linkerhand de noten die goed klonken, daarbij, die schreef hij op den ondersten balk, elke precies onder de noot van den bovensten waarbij zij behoorde. Hij had zooveel inkt aan de noten gedaan om ze mooi rond te krijgen, dat alles vol vlekken zat voor hij klaar was, zijn kleeren zijn vingers en zijn papier. Maar het was toch heel goed te lezen.

Hij zette het schrift op den lezenaar en wachtte tot moeder aan de piano kwam zitten.

O! wat keek zij!

Zij kon het niet gelooven haast dat hij dat geschreven had. En wat was dat voor een stukje? Toen hij zei, dat had hij zelf gemaakt, was het of zij schrok, zóo zag zij hem aan.

Maar den volgenden middag bekeek vader de bladzijde.

Streng, zei hij, in een opstellenschrift mocht niet geknoeid worden. En met zijn zakmes sneed hij het besmeurde blad er uit.

Allard vroeg bedrukt, waar hij dàn muziek in mocht schrijven? Hij had geen muziek te schrijven, antwoordde de vader. Hoe kreeg hij het in zijn hoofd?

Maar waarom dan toch niet?

Toen hij het aan moeder vroeg, zeide zij, vader vond, dat hij liever sommen moest schrijven en opstellen. En dat was toch ook zoo heel noodig! daarvan moest hij knap worden, zoo als vader.

Maar het verlangen werd onweerstaanbaar. En toen hij, den volgenden middag, vader zag uitrijden, ging Allard naar het kantoor en vroeg Ploris om papier.

Dat mocht hij hem niet geven, antwoordde de klerk; de Toewan Controleur had het verboden.

Dien nacht, toen zijn ouders sliepen klom hij door zijn raam naar buiten. De maan scheen helder. Door de schaduwplekken van den tuin sloop hij naar het kantoor, morrelde de deur open, en nam van den witblinkenden stapel papier zooveel als hij begreep dat niet dadelijk vermist zou worden. En voor het wijd open raam in zijn kamer ging hij zitten schrijven. Den geheelen dag lang had die melodie hem gekweld. Hij behoefde de piano niet om haar te hooren nu. Zóo schreef hij op, zonder aarzelen of veranderen.

Toen hij het papier zorgvuldig verborgen had waar niemand er aan zou denken te zoeken, sliep hij dadelijk in.

Zoolang de heldere maneschijn duurde schreef hij zoo in den nacht.

En daarna vond hij tot den volgenden maneschijn telkens weer verborgen uren en plaatsen voor zijn muziek.

[I]

Het nieuwe akkerjaar was begonnen. De grauwe harde grond wachtte op het water.

Uit het hart van het eiland komt het water, uit het afgrondig-diepe kratermeer, aan den oever waarvan de eilanders een prachtigen tempel hebben gebouwd, om met offer en gamelan-muziek, met rei van bekranste knapen en meisjes, en met spiegelgevecht van lansen dragende mannen op het wijde tempelplein, waarboven de zwarte vulkaanspits oprijst, de Godin van het Meer te smeeken dat zij, goedgunstig, vruchtbaarheid nederzende in het water, dat langs verborgen scheuren en spelonken in den kraterwand afdaalt naar de heuvels en de glooiende vlakten van het eiland.

Langs naakte steilten, door nauwe kloven, storten donderend de bergstroomen omlaag. Strakke steen en vliegende waterval is hier als in de tijden toen geen menschen nog er leefden, het eiland, de breede vulkaankruin van onder zeediepten gegrondvest gebergte.

Maar waar op tragere helling het woeste geweld verstilt, daar hebben de eilanders het gevangen en getemd, het vasthoudend in een net van kanalen, tunnels door de rots geboord, sluizen en duikers, leidingen over het vlakke veld. In de dalen hebben zij diepe vergaarkommen gegraven er voor, veelbevattende; den muur daaromheen versieren zij met een rand als het aanstroomende water golvend en kruivend gekarteld.

Maandenlang sedert zij het weerden van de opschietende rijst op de velden, is het daar gestadig gestegen, tot,

dicht onder den rand, het de gebeeldhouwde golving weerspiegelend verdubbelt. Bruin en zwaar van rotsgruis kwam het er aangeschoten, ruig van mede gesleurd gewas, een tuimelende bruine wervelvloed van strepen gelig schuim overzwierd. Maar in de vergaarkom is het bezonken, is het geklaard tot doorzichtigen glans. Steenen rooster houdt het drijfhout geweerd, diepte bergt het rotsgruis. Het is al zuiverheid en bevruchting die, klaar als in beker kostelijkste drank, uit den schoon omranden vijver den dorstenden velden toe zal vloeien.

De akkerman ziet in de nachten op naar den hemel, of het Zevengesternte, het schoone beeld, de verzaming der gemalinnen van Boeddha's zeven zonen, in den stand staat die de toelating beduidt van het bevloeiïngswater op de uitgedorde akkers.

De kolenbrander, de tapper van palmsuiker in het woud, zien den neushoornvogel met zijn luiden roep na. Komt hij nog niet aangevlogen met den snavel vol klei om zijn wijfje in den hollen boom in te metselen op haar eieren? De groote vogel begint den voorzorgelijken arbeid voor zijn jonkjes; gunstig glimlacht het Zevengesternte; de akkerman laat het opgestuwde water vrij, dat het den grond weeke dien de vurige zon tot steen heeft geblaakt, gebarsten en gescheurd als het vuur in te fellen oven de kommen en kannen die de pottebakker spijtig verwerpt. Gul komt het er aan gegudst. Van den morgen op den avond is de dorre grauwe vlakte herschapen in meer en langzamen vloed, de heuvels zijn hellingen van blinkende vijvertjes.

De akkerman spant zijn ploegstieren in. Tot aan de knie- en toe door het bruin opgewoelde nat plonst hij achter de plonzende beesten aan, met vasten greep stuurt hij de ploegschaar door den grond, die taai is van wortelweefsel. Al wijder rimpelen over weerspiegeld luchteblauw en wolkenblank de bruine kringen, die met den bruinen mensch en de twee goudgele beesten mede bewegen.

Met de egge dan keeren ploeger en span terug om de

klonters te breken in de schol die de ploeg heeft opgeworpen.

Ten laatste moet de slede het brokkelige glad vlijen, dat niets hards de teedere wortelvezeltjes kwetse van de zaailingen, als zij van het kweekbed op de heuvels worden overgeplant op de sawah.

Zwaar is de arbeid in den zuigenden grond. Den man en den stieren gudsen krinkelende zweetstroomen langs het lijf.

Maar dan komt een tijd van rusten. De sluizen worden gesloten, het water loopt af. In zon en wind zal de wademende aarde verzuiverend drogen als de naakte bader na het bad. De akkerman drijft zijn span naar den buffelplas en naar de weide, naar koelte en voedsel, hij gaat naar huis en strekt zich uit op de rustbank in de schaduw van het rijst-schuurtje. De sigarette smaakt hem, die hij rolt in het droge vliesje van den maïskolf. Hij bedenkt pleizierige dingen om te doen. Hij kan van een bamboeschalm een beker maken of een kan, met fijn snijwerk versierd, en met een hanekop voor deksel. Of misschien begint hij aan een kris-gevest, dat de gedaante krijgt van een uitdagend naar voren gebogen krijger. Of hij schildert op wit doek figuren als hij heeft gezien in den wayang - dat zal mooi zijn om er den muur van het erf mee te versieren bij een feest. En zeker gaat hij ook kijken naar een hanengevecht op den pasar; en als hij zelf meedoet krijgt zijn vechthaan bijzondere verzorging met kneden, voeren en baden. Wèl uitgerust, vroolijk tot nieuwen arbeid bereid is de akkerman als de tijd komt voor het tweede toelaten van het water en het tweede ploegen van den grond. En beginnen doet hij met een feest, het Feest van den Ploeg, den wedloop der ploegstieren over het blankstaande veld, als de ploeger, op de slede gezeten, met zijn menners-kunst kan pronken bij het omslaan der hoeken, en het geheele dorp, in dichte rijen op den berm, zijn behendigheid toejuicht en de kracht van zijn dravende dieren.

Voor dag en dauw is hij opgestaan om zijn stierenspan te tooien; daar is hij lang mee doende.

Sieraad gelijkend op den helmtooi van de goden en prinselijke helden van het wayang-drama bindt hij hun aan den rug, vleugels van verguld en als kantwerk open leder, van het breede naar de spits opgolvend en doorzichtig flonkerend, gouden vlammen.

Daartusschen plaatst hij een volle schoof vlaggetjes en wimpels, bonter dan de regenboog; flikkerend zullen die wapperen in den wedloop over het veld!

Om den hals van zijn kameraden hangt hij dan de drieklepelige houten klok, die met muziek hun gang begeleide, als zij de lichte houten slede, zetel van den menner straks, trekken over de wegen.

Dan tooit de ploeger zichzelven. Zijn beste kleederen doet hij aan. Niet morren zal morgen zijn vrouw, hoe lang zij ook te wasschen hebbe in de rivier aan de modderspatten. Feestelijk moet de ploeger verschijnen op zijn feest!

Zij heeft in den vroegen dauw den oleandertros uitgezocht aan den ijlen struik, of in het dichte, breede gebladerte van den kembang sepatoe den vlammend rooden kelk, dien hij straks voor den spiegel in het voorhoofd-driekant van den keurig gevouwen hoofddoek zal steken.

Hij is gereed. Hij neemt de leidsels in de hand. Hij bespuwt de stieren om hun geluk aan te brengen.

En als hij den neveligen weg naar het veld van den wedstrijd betreedt, bij het dubbele gedrieklank der klokken van zijn span, verneemt hij van her en van der, van heinde, van ver, anderen dubbelen drieklank, en weet wie dat zijn, die over de heuvels en over de vlakte er aan komen met hun stierenspan.

De controleur wilde altijd zijn belangstelling toonen in den arbeid van de bevolking, ieder jaar woonde hij het Feest van den Ploeg bij. Allard mocht mee. En het vorige jaar had hij zelfs meegedaan bij den wedstrijd, voór een

ploeger op de slede gezeten. De menner had den draai bij den hoek van het veld te kort genomen, de slede sloeg om, de twee vlogen in het opspattende modderwater, het volk der toeschouwers schaterde het uit. De galoppeerende stieren achterna renden de ploeger en Allard, de man verlegen, het kind in dolle pret.

Dit jaar wou hij weer mede toen hij vader naar het veld van den wedloop zag gaan. Maar toen vader zei, hij moest wel weten, dat hij niet weer op de slede van een akkerman mocht, hij was te groot nu voor zulke gemeenzaamheden met Inlanders, keerde hij om.

De fijn-doordringende geur van koffie-bloesem was in de lucht, het had geregend in den nacht. Hij klom de tuinen in om te zien naar het bruine bruisen en stroomen in het ravijn. Het was nog in de eerste vroegte, het koele begin van den dag. Hij ging zitten op een steenblok aan den rand van de kloof, met zijn naakte voeten in het ruwe natte gras. Hij zag hangende droppels blinken aan gebladerte, hij ademde den prikkelenden geur in van den koffiebloesem, hoorde den bergstroom bruischen in de diepte; hij voelde zich gelukkig, hij dacht aan niets. Daar vernam hij, langzaam luidend, een dubbelen drieklank van klokken, klokken van een ploegstierenspan. Hij luisterde. De gindsche helling van de heuvels aan de overzij van het ravijn opklimmend, kwam een akkerman er aan met zijn beesten. Straks zou het drietal verschijnen uit den nevel, die wolkend opgestegen uit het ravijn, in waden om de hoogte dreef.

En tegelijk kwam van verder af flauwer, de klokkenklank van een tweede span; en van een derde daarop.

Allard luisterde. Wèl kende hij den klank van de stierenklokken! Telkens bij het begin van het jaar der Eilanders dat de helft slechts is van het jaar der Westerlingen, had hij het wel-luidende geklepel vernomen. Maar vandaag kwam het tot hem met een nieuwen klank. Gespannen in ontvankelijkheid, luisterde hij. Hij was als een strakke snaar daar de klank tegen aan sloeg dat hij trilde, hij was als een

klankbodem die den klank in zich opving, dat hij er geheel vol van werd, zijn hart klonk mee met de klokken, van her en der den klokkenklank, van heinde, van ver in schommelende maat de drieklankslag, het klepelspel in de klokken.

De zon kwam over de bergen. De witte nevelwaden die wolkend ontstegen aan het ravijn gloorden. Een zuiver gele stralenbundel schoot er door. Zij verdeelden zich, dreven uiteen.

En daar in het heldere op den heuveltop verrezen de breed gehoornde hoofden van het luidende ploegstierenspan, en achter hen, hoog boven de gouden vleugels en het bonte vlaggegefladder, de ploeger met de dageraadroode bloem op het voorhoofd. Boven maten groot, breed en hoog stonden de man en de dieren tegen den hemel. Zij schitterden in den schuinschen zonneschijn, zij daalden rustig af omluid van klokkenklank, zij verdwenen. Als achter een schip het kielzog is over de zee, als achter de snelle reeën het donkere spoor over wit-bedauwd gras en kruid, zoo, door de stilte, was het al verflauwende geluid van de klokken het spoor van den verdwenen ploeger met zijn span.

En die verre klokken van straks naderden, weken af, verdwenen op hun beurt; maar de samenklank was geweest. Die bleef in Allards binnenste.

Of iemand hem optrok en aan de hand medenam, zóo, willoos was hij opgestaan, zoo, ziende blind, ging hij door de koffielaantjes, de sneeuwen bloesemweelde en de doorschijnende schaduw, waarin de vuurroode dadap-bloemen op den grond gloorden als vonken.

Hij kwam het huis binnen, sloeg den vleugel op, begon te spelen.

Dat was de klokkendrieklank, hier in de lage noten de eene, en de andere een quint hooger.

Wèl klonk het beurtgelui. Daarboven begon een lichte melodie speelsch, lachend, enkel vreugd. En de rhytmus der klokken bleef vast, de langzame maat van twee triolen.

De ploeger op den heuveltop zoo groot tegen den hemel met zijn groote dieren, de zon door den nevel, de koele ochtendlucht, de nieuwe dag, zijn gedachten en gevoelens drijvend als neveldriften, in de zon aldoor veranderend, glorend en verdwenen, waren in de muziek die daar opklonk onder zijn half maar bewuste grepen in de toetsen.

De moeder hoorde hem, waar zij stond tusschen haar rozen.

Zij beefde. Zij waagde zelfs niet de deur te sluiten, die een onbedachtzame binnen kon gaan. Op de treden van het terras waakte zij over Allards muziek.

En wel verweet zij zich de blijdschap om het verre zijn van haar man en de vrees voor zijn thuiskomen op dit oogenblik, maar de vrees en de blijdschap bleven.

[II]

Bij wijze van voorbereiding op het leven in Holland - de tijd daarvoor naderde nu, oordeelde hij - had de vader Allard weekgeld gegeven, en een groen aarden spaarvarkentje er bij, waar hij telkens de helft in moest doen. Met zijn verjaardag nu gaf hij hem een horloge, dat hij zou leeren begrijpen: tijd is geld. Het was een gouden horloge, een erfstuk van zijn vader en veel te kostbaar, als de moeder waarschuwend zeide, voor een kind. Maar hij antwoordde, dat juist de kostbaarheid den zorgeloozen Allard tot zorgzaamheid nopen moest. En schertsend, zooals hij niet dikwijls deed, zei hij, als Allard nu maar vlijtig op zijn horloge keek, zou hij nooit het uur voor de piano verzuimen.

Hij was zoo ongerust niet meer over Allards aanleg voor muziek, nu hij zag hoe sterk zijn aanleg voor wiskunde zich ontwikkelde.

Voor een goed teeken ook nam hij het op, dat de jongen zoo gaarne aan het water was. Een bouwer van bruggen, sluizen, havenwerken groeide in hem op. Hij kweekte dien wasdom aan door hem in de aardrijkskunde les te verhalen van de groote waterbouwkundigen, die het lage Holland aan het water hebben afgewonnen, aan rivier en zee. En in de geïllustreerde tijdschriften die de mail aanbracht, liet hij hem altijd het ingenieurswerk zien en verklaarde hem wat een haven, een groote spoorbrug, een tunnel, beteekenden voor den rijkdom van een land. Dikwijls ook wees hij hem de waterleidingen op de velden en hoe kundig de eilanders, door geen Hollander

geleerd, toch, waren in dat werk, dat een onstuimige en verderfelijke kracht verandert in dienaar van den mensch.

Voor die tochten door de afdeeling had hij hem een Timoreesch hitje gegeven, een kittig dier, dat meedraafde met zijn groot paard. Het onderhoud van den Swanriver vos was de eenige weelde die hij zich veroorloofde nu hij spaarde voor Allard's opvoeding bij zijn vriend, den leeraar in de wiskunde; de aanschaffing had niet veel gekost - hij had het paard als veulen uit de boot gekocht, waar het ziek lag, het vervoer niet meer waard, naar de handelaar dacht. Het was gedijd onder de goede zorgen. Gouden glansde het in den zonneschijn, reusachtig naast het ruige hitje.

Diep keek de man neer, hoog keek het kind op, bij de gesprekken onderweegs over het water.

De rijstoogst van het dorp was te karig geworden, gaandeweg, voor het al vermeerderende volk; de dorpelingen gingen water brengen op nieuw ontgonnen grond, dat rijstakker werd wat wildernis was geweest.

De vader liet Allard zien hoe zij te werk gingen.

Om geen tijd te verliezen met heen en weder gaan naar het dorp hadden de ontginners hutten gebouwd, vlak bij het werk, van bamboe-stammen die zij kapten in het bosch en palmtakken. Een groep wonderlijke vogelnesten op den grond gebouwd, leek het gehucht aan den woudzoom. Rondom velden de houthakkers de boomen, en groeven de groote wortelstronken uit, in het ravijn waren de grondwerkers aan den arbeid.

In den wand van de steile kloof waarin de waterval donderend neerstortte, groeven zij een kanaal dat de nieuwe bedding zou worden van den stroom, honderden voet diep beneden de ontginning voortbruisend nu naar zee; langs de geleidelijke glooiïng, die uitmondde aan den rand van het ravijn, zou het water gul en effen over de velden vloeien. In de diepte der kloof werd een stuw ge-

bouwd van steenen, in taai rottanvlechtwerk bijeengehouden, die zou de kolken van den sleurenden stroom veranderen in vijver; als mieren op hun hoop zoo klein en ijverig wemelden daar beneden de bruine menschen. En naar velden aan gene zij van de slingerende heuvelkling werd een tunnel geboord voor het water. Dien arbeid deden niet de dorpelingen. Volk van de rotsige Zuid-Oostkust, waar allen geboren steenhouwers zijn was daarvoor gekomen. De haast naakte mannen hieuwen met kracht hun houweel in den steenigen grond. Voor zijn vuur dat bleek in den fellen zonneschijn krinkelde, hurkte de smid; hij maakte de stomp gewerkte spitsen gloeiend in de vlam, en smeedde ze weer scherp op zijn hoog-weerklinkend aambeeld. De leider van het werk legde den controleur uit, hoe de tunnelbouwers den weg voor het water maten met de maat van hun eigen leden, en rekenend naar lengten van handspan, arm, voet en been zoo nauwkeurig hoogte, breedte en weg van den tunnel bepaalden, dat juist voldoende de ruimte was voor het water, en geen handbreed naast de bepaalde plek de monding uitkwam. De vader wilde Allard dat laten zien en hooren: hij was verdwenen. Maar toen de jongen eindelijk gescheurd en geschramd kwam opgeklouterd uit het ravijn, dacht hij het was toch beter, dat het kind zijn eigen weg ging naar wat het meest hem aantrok. En geheel en al tevreden was hij toen thuis, Allard zijn moeder verhaalde hoe de stuw werd gebouwd, en zelfs op de groote kaart van de afdeeling die in het kantoor aan den muur hing, kon wijzen waar de ontginning lag en hoe, door de heuvelkling heen, de leiding verder kon loopen.

Hij streek eens over het korte kroezelhaar.

‘Als je groot bent zul je zelf zulk werk doen, maar dan veel beter, en in het groot.’

Maar Allard riep:

‘Als ik groot ben zal ik den heelen dag muziek maken!’

De goede luim van den vader was vervlogen.

‘Muziek maken! dat is goed voor een vogel in de takken. Een mensch heeft wel wat beters te doen.’

Allard zei:

‘De menschen hier maken ook muziek.’

‘De menschen hier zijn Inlanders. Wij zijn Hollanders. Zij hebben van ons te leeren en ons na te volgen en te gehoorzamen. Wij leeren niet van hen.’

De moeder zag dat Allard iets wilde antwoorden. Maar hij bedacht zich en zweeg.

Den volgenden morgen reed hij dadelijk na het ontbijt uit. Het was de tijd voor de wiskundeles. Cecile zag verbaasd hoe haar man hem tevreden nakeek zooals hij daar met een grooten zonnehoed op, bloots voets en als een eilander zonder stijgbeugel of zadel zijn hitje berijdend, de groote kenarielaan uitdraafde en den weg op naar de heuvels. Hij knikte haar toe met een glimlach.

‘Aanschouwings-onderwijs: hij gaat naar de waterleiding. Ik zou het niet beter kunnen wenschen! Uit eigen beweging vroeg hij er om.’

Allard reed de kloof langs naar het gehucht van groene hutten aan den zoom van het woud. In de schaduw zat Pan Benkol, de blinde speelman, te tokkelen op zijn rebab.

‘Ik groet u, Toewan Alit! ik hoorde den hoefslag van uw hitje langs het ravijn. Ik dacht, zóo vroeg al komt de Toewan Alit! Groot is zijn verlangen naar muziek!’

Allard haalde de fluit-met-zeven gaten te voorschijn. - ‘Ik heb uw fluit medegebracht, Pan Benkol. Nu zullen wij samen spelen. Tijd genoeg is er nog om te gaan zien naar de stuw, daarna.’

Tot de middaghitte kwam zat hij bij Pan Benkol. Hij verhaalde hem van de piano; de blinde ook had ‘den allerschoonsten gamelan’ gehoord dien avond. Hij moest weer komen, zei Allard, dan zou hij hem voorspelen hoe de klokken klinken op het Feest van den Ploeg. Op den sesandoek verklaarde hij, was zoo iets niet te spelen; ook op de fluit niet; noch op de rebab. Dan vroeg hij den blinde hoe hij

hier leefde aan den zoom van het bergwoud bij het wilde water. En Pan Benkol verhaalde.

Hij, die niet als de anderen kon graven en houwen aan de leiding, kookte voor hen. Zijn zoon, Benkol, bracht hem water uit het ravijn en hout voor het vuur. Rijst met zout was den mannen genoeg. Maar soms bracht de een of ander een boschhaan, een reiger of een wilde eend. En eens had Benkol een ree geschoten. Dikwijls zei die, was de kudde te zien op den bergtop. Als de maan zoo helder scheen blonken de reeën in het licht. Zij daalden de hellingen af naar het ravijn om te drinken.

'Ik hoor hen wel op hun kleine hoefjes!' zei de blinde glimlachend.

Vele dieren, vertelde hij, kwamen aan het water des nachts, als de menschen slapen, die hen storen over dag. Hij die geen oogen had, had te scherper oor. Hij hoorde hen het bosch uit komen.

Hij kende den tred van elk, wist dit was een ree, dit een wild varken, dit lichte gerucht in de takken maakten apen en dit andere eekhorens. En die de sporen vonden des ochtends zeiden ja, zoo was het. Eens was een tijger gekomen. Zoo dicht langs de hutten was hij heen geslopen dat zij den afdruk van zijn klauw in de doode asch van het vuur hadden gevonden. Sedert hielden zij het brandende 's nachts. Er waren er die geloofden, geen gewone tijger was dat geweest, maar een weertijger, overdag een mensch. Zeer moest men zich in acht nemen voor hem, die menschenverstand heeft!

De blinde man kende vele verhalen van toover-dieren. Hij maakte plichtplegingen om die te vertellen, want de eilanders vinden het een ernstig man niet waardig met zulke beuzelarij zich op te houden. Voor een oogenblik echter, 'terwijl de gast wacht op het gaar worden van de rijst' mag het wel. En zoo vertelde hij Allard van den aap die eigenlijk een prins was. Een scheepskapitein bracht hem naar het eiland van de Prinses, die om haar

schoonheid door haar jaloersche zusters werd gekweld, en zóo zeer belasterd, dat haar vader haar had verbannen van het hof. Met de eene oude dienares die haar getrouw was gebleven, woonde zij nu in een armzalig wachtershutje tusschen de komkommer-tuinen. Haar sarong was zoo vaal en versleten dat zij zich niet durfde vertoonen op den weg. En den geheelen dag beweende zij haar rampzalig en onverdiend lot. Om haar wat op te vroolijken kocht de goede dienares van haar laatste marktduiten den aap.

Toen die de Prinses aanschouwde, in haar schoonheid en haar leed, ontbrandde hij in liefde. Als een versleten kleed wierp hij het apenvel af. Daar stond hij zoo schoon als de Liefde-God! En zulke liefelijke liederen zong hij de Prinses voor, dat hij dadelijk haar wederliefde won. Toen verklaarde hij wie hij was: de zoon van een machtig vorst! Van spijt weenden de booze zusters op het bruiloftsfeest.

Allard vroeg om het lied van den Aap-Prins. Pan Benkol zong een vers, bij de rebab. Toen viel Allard in met zijn fluit, de melodie omspelend. Den geheelen dag bleef hij haar hooren, binnen in zijn hoofd. Bij den maneschijn van dien nacht schreef hij haar op aan zijn venster, waar het gedruisch binnen kwam van den waterval.

En den volgenden morgen speelde hij, zoo goed het ging op de sesandoek Pan Benkol de verrijkte wijze voor.

De controleur moest voor dienstzaken op reis. Langer dan hij gedacht had bleef hij weg.

Allard reed iederen dag naar de ontginning.

De moeder zag aan zijn glanzende oogen als hij thuis kwam dat hij iets gelukkigs met zich omdroeg. Maar zij vroeg niet.

Hij had het haar gaarne gezegd. En dikwijls als zij samen aan de piano zaten, of wanneer zij hem goeden nacht kwam zeggen, en nog eens een zoen gaf voor zij de gor-

dijnen goed dicht deed tegen de muggen, voelde hij zijn geheim op zijn lippen branden, in die dagen dat zij alleen waren te samen.

Maar er was iets dat hem tegenhield.

En nu kwam vader terug.

Toen hij weer naar de leiding ging, dien morgen, - te voet want het hitje hinkte, en hoewel de staljongen zei, zoo erg was het niet, had hij medelijden met hem - riep moeder hem na vooral te zorgen intijds voor vaders aankomst thuis te wezen; hij keerde om, en deed zijn horloge aan.

Er was een boot aangekomen, den vorigen avond. Hij zag haar wit blinken op de reede, toen hij langs de Chineesche kamp ging. En, meteén, hoorde hij van daar een muziek als hij nog nooit had gehoord, lange, langzaam-deinende, zoet-vlijmende tonen, als gezang zoo teeder en vol. Zijn hart begon te bonzen. Zonder dat hij het wilde of wist bewoog hij op de heerlijke muziek toe. Zij kwam uit het huis van Karakachian den Armenischen geldschieter. In de deur stond een andere Armeniër, die speelde op wat een rebab leek, als die van Pan Benkol. Maar de klank was zooveel schooner als gezang vergeleken bij krekel gekriek.

In nalatige houding tegen den deurpost geleund, speelde de vreemde Armeniër of hij Allard niet bemerkte, die met brandende oogen naar hem opzag. De laatste toon steeg op, en vloog henen als een klapwiekende duif zoo schel-zoet.

Allard vroeg, stamelend van opwinding, wat voor een prachtige rebab dat was?

En op onverschilligen toon antwoordde de vreemde Armeniër, geen rebab maar een viool, die had hij medegebracht van den overwal. En hij begon overnieuw te spelen. Allard verging van vreugd en van verlangen. Beschroomd vroeg hij, of het moeilijk was viool te leeren spelen? O neen, in het geheel niet, antwoordde de

Armeniër achteloos. Hij zelf had het geleerd alleen van het zien. En hij reikte Allard de viool. Wilde de jongeheer het soms eens beproeven?

Met twee handen greep Allard de viool. De Armeniër gaf hem den strijkstok aan. Hij streek over een snaar zoo als Pan Benkol het hem had gewezen op de rebab: een volle toon klonk op. De Armeniër zei:

'De jongeheer heeft al een mooien streek!'

Allard voelde zijn hart in zijn keel kloppen.

'Zoudt U de viool willen verkoopen?'

De Armeniër antwoordde niet dadelijk: hij keek naar Allards horloge-ketting. Toen zei hij, als weifelend:

'Het is een buitengewoon mooie viool. Iemand die er verstand van heeft kan er alles op spelen wat hij maar wil, dansen, marschen zooals de soldaten blazen, liedjes, wijzen op de fluit, gamelan-muziek, alles! Zij is veel waard!'

Hij strekte er de hand naar uit. Allard klemde de viool tegen zich aan.

'Mijn groene spaarvarken is heelemaal vol, er kan geen dubbeltje meer in, ik ga het halen!'

Maar de Armeniër schudde het hoofd.

'Daarop kan ik niet wachten, ik moet weer terug naar mijn schip; zoo aanstonds gaat het onder stoom, zie maar hoe de rook uit den schoorsteen wolkt! Maar om den jongenheer plezier te doen wil ik zijn horloge wel in ruil nemen voor de viool - als het tenminste een gouden is.'

Allard rukte zijn horloge af.

Hij rende heen met de viool, naar Pan Benkol.

Op de open plek voor het gehucht van hutten bij de waterleiding was de blindeman doende met het vuurtje, waarboven op drie groote steenen de rijstpot al stond. Hij hief het hoofd op met een glimlach:

'Eh! zoo zeer vroeg al de Toewan Alit!'

'Pan Benkol, Pan Benkol, luister eens! Hebt ge wel ooit zoo iets gehoord?

Hij streek krachtig over de E-snaar. Zijn hart hief zich

op bij het aanzwellen van den schoonen sterken toon. Toen beproefde hij de drie andere snaren: hooger en lager naarmate hij de vingers van de linkerhand er op plaatste, luider en zachter naarmate hij den strijkstok in zijn rechter er op drukte, zongen zij.

‘Pan Benkol, nu zullen wij pas mooi te samen spelen!’

Met schromende vingertoppen, eerbiedig, betastte Pan Benkol de viool.

‘Wat God is het die in dit speeltuig leeft?’

Schooner dan oogenglans verlichtte blijdschap het blinde gelaat.

Hoefslag klonk den heuvel op.

‘De Heer Controleur komt er aangereden, op zijn groot paard.’

Allard was zoo geheel en al vervuld van zijn nieuwe vreugde dat hij aan niets anders meer kon denken. Hij hield zijn viool omhoog.

‘Vader! een viool! een viool van den overwal!’

Het woord bekoorde hem.

Een streng gezicht zag op hem neer.

‘Wat doe je hier? En hoe kom je aan dat ding?’

De barsche toon verschrikte het kind. Hij begon te stotteren toen hij zei dat hij het bij den Armeniër had geruild voor zijn horloge.

‘Je gouden horloge? dat ik je gegeven heb op je verjaardag? Mijn vaders horloge?’

Allard begreep plotseling, dat hij iets heel ergs gedaan had. Hij liet het hoofd zakken.

‘Geef hier!’ beval de vader.

Bevend reikte hij de viool toe aan die van het hooge paard omlaag gestrekte hand.

Zonder eén woord meer te zeggen reed de vader weg.

Angstig liep Allard hem na. De tranen drupten hem langs de wangen.

Aan de ruw vastgehouden viool sprong een snaar: het gaf een schrillen toon.

‘Vader! och vader! u breekt de viool!’

De vader antwoordde niet. Al sneller daalde het groote paard den heuvel af, al sneller achter hem aan draafde en sprong het kind, struikelde, viel, sprong weer op. Aan den voet van den heuvel haalde hij het paard in. Hij greep zich vast aan den stijgbeugel.

‘Vader! Vader!! waar gaat u heen met de viool?!’

De oogen die op het hijgende betraande kind neerzagen waren donker van gramschap.

‘Blijf achter mij. Ik wil je niet zien vandaag.’

Zijn tranen verbijtend gehoorzaamde Allard.

Stapvoets ging het groote paard de richting in van de Chineesche Kamp. Om die lange schreden bij te houden moest het kind telkens draven. Het zweet liep hem in de oogen. Hij had geen besef om het af te vegen. Half in den blinde liep hij achter die hooge glimmende beenen aan waar telkens de staart langs sloeg.

De vos stond stil, zijn vader steeg af. Zij waren voor de deur van den geldschieter.

Zijn vader reikte hem de viool.

‘Geef Karakachian de viool terug, en vraag om je horloge.’

Allard struikelde de twee treden naar de deur op. Toornige stemmen klonken daaruit. Drie mannen in hevigen twist stonden bij de tafel, waarop het horloge lag. Een westerling in vuile verslonsde kleeren met naakte voeten in sandalen en voor zonnehoed een Inlander-hoofddoek over een stuk pisangblad gebonden op het hoofd, schudde zijn beide gebalde vuisten in het gezicht van den vreemden Armeniër.

‘Schurk! oplichter! dief! geef mij mijn viool terug! Verpand heb ik haar, niet verkocht, niet verkocht, niet verkocht! Daar ligt het geld, tel het na! Geef mij mijn viool terug, zeg ik je!’

Zijn stem die heesch was van woede brak op een snikkend geluid. Karakachian had Allard in de deur gezien en

den controleur achter hem. Hij trok den vreemden Armeniër bij zijn mouw. Die bemerkte het niet. Hij zag den verloopen Europeaan met een tergenden glimlach in het gezicht.

'Als ge de viool niet kwijt wildet hadt ge haar moeten houden. Ik heb haar niet meer. Zoek of je haar vindt.'

Over de tafel heen greep de ander hem in de borst. En hij schudde dat lange lenige lichaam dat de met goud geborduurde rood fluweelen muts van het knikkende hoofd vloog.

'Je liegt, hond! Hier mijn viool of ik breek je je nek!'

Karakachian schoot zijn gast te hulp.

'Laat los, laat los! Mijn zusterszoon spreekt de waarheid, de viool is verkocht. O Heer Controleur, hoe sta ik beschaamd, dat de Heer Controleur zoo onvoegzame dingen in mijn huis moet aanschouwen! Ik wist niets van deze zaak, Heer Controleur. Hoe zou ik anders niet mijn zusterszoon gewaarschuwd hebben?'

De controleur wees met zijn karwats naar het horloge.

'Voor dit horloge heeft uw zusterszoon de viool verkocht, niet waar, Karakachian?'

Op dat woord 'Controleur' had de Europeaan zich omgewend.

'Ik roep Uw hulp in, Controleur, tegen dezen bedrieger.'

Daar zag hij de viool in Allards armen. Een glans van vreugde ging op over het van hartstocht verwrongen gezicht met de fel-blauwe oogen, waarboven die bonte hoofddoek over een groen blad zoo zot en akelig stond. Hij greep naar de viool.

'Dit is zij, Controleur! dit is mijn viool. Ik heb haar den Armeniër in pand gegeven. Gisteren nacht, ik wist niet meer wat ik deed, de kaptein had mij half gek gemaakt! Hij wou mij dwingen dat ik dien gemeenen Port-Saïd kroegdeun speelde. Daar ben ik te goed voor, al is het me zoo ellendig gegaan in de wereld dat ik voor knecht moet spelen, en een rijk man denkt dat hij wel op mij trappen kan. En daar is mijn viool ook te goed voor. Dat hij

mij niet meer zoo zou kunnen beleedigen en sarren, daarom wou ik de viool weg hebben van het schip. Ik had haar wel teruggehaald, als ik maar eerst zoo veel goud had gegraven in Australië, dat ik nooit meer had hoeven te spelen dan voor mijn eigen pleizier!'

Karachian, die heftig met zijn neef fluisterde, reikte den controleur het horloge.

'Het was een vergissing, Heer Controleur! Mijn zusterszoon wist niet wie de jongeheer was. Ik vraag den Heer Controleur vergiffenis voor zijn onwetendheid - hij is een vreemdeling hier. En ik, Heer Controleur ik wist niets van deze zaak! God is mijn getuige! ik wist van niets!' Met diepe buigingen volgde hij den Controleur de deur uit, die wachtte tot hij den man met de viool had zien weggaan en toen, van het paard af, hem recht in de oogen keek.

'Je hebt al lang te veel op je kerfstok, Karakachian!

Pas op!'

Allard keek van het groenachtig geworden gezicht van den woekeraar naar het dreigende gezicht van zijn vader. Hij begreep niets van wat er gebeurde dan alléen dat hij nu geen viool meer had.

'Blijf achter mij!' zeide zijn vader weer. Hij reed weg,

Tusschen de twee kale huizenrijen en den wit-stoffigen weg van de Chineesche Kamp was de zonnelaaie verblindend fel, ondragelijk heet. De vader voelde het bezorgd, zijn drift was bedaard. Maar bij het nadenken werd Allards schuld al erger; dat was niet enkel ondank en lichtzinnigheid, dat was opzettelijk bedrog, want dikwijls al, zeker, was hij naar den speelman gegaan in plaats van, als hij voorgaf, naar de werkers aan de waterleiding. Dat vorderde strenge straf. En al wenschte hij wel, niet zóo daarmede begonnen te zijn, nu hij eenmaal begonnen was moest hij volhouden. Hij verhardde zijn hart om zijn plicht te doen. In die enkele minuten van de Chineesche Kamp naar de schaduw van de groote kenarie-laan voor het

controleurs-huis was hij drie, vier maal op het punt Allard te roepen en voor zich op het paard te beuren. Hij dwong den vos tot een gang zóo langzaam, dat het dier er driftig onder begon te worden.

Waar de weg uit de Kamp ombuigt naar de kenarielaan zag hij tersluiks om. Allard was niet achter hem. En daar zag hij hem op den weg liggen, met zijn blond hoofd waarvan de hoed was afgevallen in het stof. De felle zon brandde er op.

In onuitsprekelijke angst en wroeging naast het bewustelooze kind neergeknield, richtte hij het tegen zich op. Het kleine hoofd viel als geknakt op zij. Als hij nu een zonnesteek had gekregen? Hij droeg hem in zijn armen naar huis.

De moeder die ongerust was geworden, stond in de voorgalerij uit te zien. Met een gil van schrik vloog zij hem te gemoet.

‘O God! wat is er met hem!’

‘Niets, niets! hij heeft te lang in de zon geloopen.’

Behoedzaam legde hij Allard op zijn bed.

De moeder maakte zijn kleeren los, legde hem ijs op het hoofd, bette zijn gezicht, zijn borst, zijn lijdelijke handen, liet hem vlugzout ruiken. Hij zuchtte, zijn oogleden beefden en gingen op. Hij keek verwezen om zich heen.

De moeder boog over hem.

‘Mijn lieveke! hier is moeder.’

Toen glimlachte hij flauwtjes.

De vader reikte naar dat witte wangetje om het te streelen. Maar hij trok zijn hand terug, zoo bang kromp het kind van hem weg. Hij durfde bij het bed niet blijven, hij ging staan waar Allard hem niet kon zien. Als in een spiegel zag hij in het gezicht der moeder naar zijn kind.

En nu glimlachte Cécile. Zij legde haar hand onder Allards hoofd, richtte hem op in de kussens, liet hem drinken, sprak zachtjes tegen hem. En hij hoorde Allard antwoorden.

‘Ja, moeder.’

En Cécile riep hem:

‘Kom maar vader! het is alweer over!’

Hij naderde schoorvoetend. Cécile zat op den kant van het bed. Allard hield zich aan haar vast.

Toen hij het rijtuig hoorde terugkomen, ging hij den dokter tegemoet om, alléen, hem te zeggen wat er was gebeurd en hoe hij voor zonnesteek vreesde. Maar het zorgvuldige onderzoek bracht geruststelling. Daarna echter kwam de raad, onder vier oogen gegeven, den jongen zoo spoedig maar eenigszins mogelijk naar Holland te zenden. En hoewel de dokter alleen sprak van klimaat en omgang met schoolkameraden, begreep de vader wat anders hij als hoofdzaak meende.

De bekentenis aan Cécile was moeilijk; maar hij verzweeg niets. Haar oogen werden geheel en al anders terwijl zij hem aanhoorde. En zij zei geen woord toen hij gedaan had.

De stilte na die laatste woorden werd ondragelijk.

Eindelijk zei hij, stokkend:

‘Ik.... ik dacht niet dat.... dat het zoo erg zou zijn.’

Het leek hem heel lang voor zij antwoordde, en zij zag hem niet aan.

‘Dat begrijp ik wel.’

‘Ik dacht ook dat het - ja, dat het eigenlijk noodig was.’

En het duurde weer een poos voor zij antwoordde:

‘Je hebt zeker willen handelen om zijn best wil.’

En nu zag zij hem aan. Nog niet zóo als anders waren haar oogen, maar weer zacht toch.

Hij nam haar hand, en zij liet hem die.

Toen herhaalde hij wat de dokter had gezegd over een spoedig vertrek naar Holland. Met zijn vriend, den leeraar aan de Hoogere Burgerschool was alles al lang geregeld. De volgende maand al kon Allard gaan, om in de nieuwe omgeving thuis te geraken vóor het begin van het nieuwe schooljaar. Dat zou misschien wel het beste zijn.

De moeder was bleek geworden. Maar zij zei:

'Ja, dat zou het beste zijn.'

En toen stond zij op en ging weer naar Allard. Hij sliep. Maar in zijn slaap schokte hij telkens op.

Dien geheelen dag bleef zij bij hem, en ook dien nacht. Door het neteldoeken gordijn heen staarde zij op het kindergezicht in den schijn van het nachtlichtje, dat zoozeer op het gezicht van haar vader geleek. Zij dacht aan veel.

Het was maar goed, zij begreep het zelf, dat er nu zoo veel te doen kwam voor Allard en geen tijd voor denken meer overbleef. De kapitein van de Molukkenboot die Allard den Tritonhoorn had meegebracht, kwam; hij maakte de reis naar Holland met hetzelfde schip, hij zou een oog in het zeil houden, als de rakker soms weer een Boegiprauw wou praaien, zei hij, met een slag op Allards schouder. Het ronde roode zeemansgezicht, de grove kommando-stem, luid en jolig, maakten dat zij door haar tranen heen begon te lachen.

Allard wilde den Tritonhoorn volstrekt meenemen evenals den sesandoek: de een was te groot en grof, de andere te groot en teer voor den koffer; met zijn speelkameraad Benkol te samen roeide hij naar het schip om ze, met de fluit van Pan Benkol, te bergen in het net boven zijn kooi. Op den terugtocht deed hij zijn kleeren uit, sprong in zee, liet zich een eind ver dragen, op de groote golven, op en neer, dook. Pas uit de groen-blauwe en gouden glanzen vlak langs het strand kwam hij weer te voorschijn.

Dien laatsten nacht thuis kon hij niet slapen. Honderd gedachten liepen alkander tegen en voorbij en achterna in zijn hoofd.

In de voorgalerij hoorde hij de stemmen van zijn ouders en van den kapitein van de Molukkenboot. Het was al laat, want daar zette de groote tokkeh onder het afdak, die altijd om elf uur begon te roepen, zijn voorafgaand geratel in - Rrrrrrrr! tokkeh! tokkeh! tokkeh!

Allard telde de zeven roepen, die al korter werden en weer in geratel afliepen.

Hij dacht:

‘Dat hoor ik nu nooit meer.’

Een stoel kraste over den vloer van de voorgalerij: de kaptein ging heen.

Hij hoorde de stem van zijn moeder, zoo zacht, dat hij de woorden niet kon verstaan.

En toen zijn vaders antwoord.

‘Je zegt: “Als de muziek nu zijn geluk is.” Maar de wereld is niet op geluk gemaakt.’

Wat wilde dat zeggen?

II
De avonturen in het stille oude stadje aan de rivier

Voorbij aan de oude, lang al stil en arm geworden stad, gaat naar de zee en de tierende zeehaven de landen doorwandelende rivier, weg die zelf beweging is, eerste weg van alle wegen, drager van dingen, menschen, gedachten, lokker en trekker van wie de verte in verlangen, altijd verdere verten in.

Verte was, eeuwenlang, de stad voor geheele volkeren van aanwonenden aan de rivier. Naar de rivierhaven, de uiterste van het Westen, voeren de bewoners van haar bronnenland op de Oostelijke gebergten, het visschersvolk aan de oevers van het groote meer waarin haar watervallen afstorten van gletscher-dragende steilten, de stedelingen en de dorpers langs haar slingerende oevers en langs de vele rivieren uit Noord en Zuid van haar onafzienbaar stroomgebied. Toen was de stad rijk, vol schat, volk en macht. Maar verder ging het verlangen, verder ging de bewegende weg, naar de zee, de zee over, naar nieuwe kusten, nieuwe begeerlijke landen in. Toen kwam op, toen werd al grooter, voller, sterker, de stad aan de monding, de zeehaven. De schepen, die van bronnenland en stroomgebied den rijkdom droegen naar de zeehaven en de landen van overzee, die den rijkdom der landen van overzee droegen naar de groote steden van de vlakte, de heuvels,

de bergen, stroomgebied en bronnenland der landendoorwandelende rivier, voeren aan de rivierhaven voorbij. Al stiller werd de oude stad, al leeger, al armer: moede werd zij en zwak.

Als een oud mensch, neergezeten naast zijn last aan den weg dien hij niet verder zal gaan, achter zich ziet naar afgelegde verte, zoo ziet de oude stad naar de rivier. Zij is nog altijd schoon om te zien, met haar statigen ver heen de rivier en de vlakke groene landen tot aan den voet der duinen toe overblinkenden Sint-Bavo toren, haar gothisch stadhuis, en langs de door iepen overschaduwde grachten, de vele zeventiend'-eeuwsche patriciërswoningen met blauw-hardsteenen stoepetreden naar een gebeeldhouwde voordeur, die langs het kozijn der breede en hooge ramen met bloem- en vruchtguirlanden, zachtgeel tegen het rijpe ros van den baksteen, versierd zijn als voor een duurzaam familie-feest, door opeenvolgende geslachten te vieren.

Maar bijkans al die statige huizen zijn lang al verlaten door het leven dat er eens bloeide en sedert langzaam aan verwelkte, verdorde en verging. Achter de paarsigweerschijnende ruiten der groote ramen gapen vale schrijvers-gezichten. Een is het kantoor van een levensverzekering geworden, een ander de bank van leening, een derde een weeshuis. Een buitengewoon statig en schoon gebouw, in alle werken over de Renaissancistische architectuur des lands afgebeeld, het voorvaderlijke huis der Godijns is door den laatsten van het oude burgemeesters-geslacht aan de stad vermaakt als museum. De afstammelingen langs de vrouwelijke lijn die den naam Godijn bij den hunne, Povell, hebben gevoegd, bewonen nog het oude buiten der familie, Reigersbergen, dat een half uur buiten de Waterpoort op het lange smalle schiereiland tusschen de rivier en de Reigersbergsche Plassen is gelegen, en met zijn groepen breedgekruind geboomte waarboven de vier hoektorentjes van het kasteel-achtige hee-

renhuis opblinken, en zijn lange lanen van Italiaansche populieren, kaal in de zwart-bestorven kruin en daaronder donker van reigersnesten, het vlakke landschap ten Westen van de stad overheerscht. Het was vroeger boschrijk. Maar de verarmende eigenaars van een geheele reeks buitenplaatsen tusschen de rivier en de Plassen hebben de oude eiken- en beukenlanen te gelde gemaakt. Ver het land in klagen sedert tuiniers dat hun oleanders niet meer bloeien. Door geen schermen van geboomte meer tegengehouden brengt de binnenbarstende Westewind de kilte der Noordzee over den zomer.

En op de rivier is alle varend volk op zijn hoede, als tusschen grauw en blauw van zeilende luchten het wit opflitst der blinkende meeuwen, voorvliegers langs de wolkenwegen van de woeste stormvlaag uit zee.

In onstuimige Maart-dagen en allermeest op het einde van een barren winter, als de rivier dicht ligt en de nauwe geul die de ijsbreker heeft opengerammeid voor de schepen bevriest weer elken nacht, dan is de geheele stad, en stroomop, en stroomaf tot dicht voor de wel-beschutte havenstad de geheele streek, op haar hoede en in de weer tegen de rivier. De sneeuw smelt op het hooggebergte, de honderden gletscherbeken, sprongen, bronnen, stroompjes zwellen, dikgrauw, snel-wervelend, de watervallen aan de laatste steilte donderen, het meer wast. Dan zenden de steden de rivier langs elkander tijding: bij bruggen en sluizen staan alle wakers op wacht. En langs haar vertragenden en bochtigen loop door het lage land waar de koude het langzame water heeft bevangen en nedergedrukt houdt onder zwaarte van doorzichtigen steen, daar maken de mannen zich op, die met de gedachte en met de handen den ijsgang zullen bevechten, als de snel zwellende stroom, geweldig persend, zijn gevangenis op zijn reuzen-rug en schoft neemt, en zich opricht dat het als donderslagen krakende water-gesteente uiteenbarst en het puin der drijvende schollen de hoogte ingroeit tot

het boven de huisdaken uit blinkt. Diep door sneeuw en slib waden de zwaar-gestevelde mannen langs den muur van aarde die het lage land beschut, zij onderzoeken en berekenen, zij graven, bouwen, dichten, verdedigen. De waterwacht bemant den dijk, de kanonniers staan bij de stukken om de ijs-torens uiteen te schieten, die in hun schijnbaar-rustig voortglijden over stroom-geworden land, zonder schok of stoot, zonder slag noch kraken, nederleggen wat omhoogstaat, dijk, geboomte, muur en dak.

En binnen in de stad bouwt het van her en der te saamgeroepen volk van poldergasten dammen en dijken, om den grauwen vloed die onverhoeds komt opzetten naar de grachten te keeren en den breeden singel die hem verzwelgen zal. Aan de havenwijken is geen redden, die moeten overgegeven aan het water.

Het stroomt naar binnen onweerstaanbaar, het stuwt stegen in en sloppen, kolkt zuigend in diepten weg, het ongeziene in. En waar het verdwenen is, daar stijgt op, als het slib uit de beroerde bedding der rivier in vuile blazen en bellen en draaiende gele schuimstrepen, als de veldmuizen uit de doorweekte uiterwaarden, als de rotten uit hun gaten in het metselwerk der muren, daar komt uit keldermuren, uit molmige poorten van lang al ledige pakhuizen, uit allerlei verborgene donkere stinkende krochten en bochten, een vaal volk van allerarmsten te voorschijn, die het water uit hun schuilhoeken spoelt, de vale gezichten, - van zonnegloed noch frischheid van wind kwam ooit rood daarop - staren verwezen, de hoekige lichamen rillen onder de gescheurde vervuilde lompen, het jankende dreinen van kinderen die honger hebben wordt overschreeuwd door dronkemans-gejoel uit een kroeg, door schelden en schel gekrijsch van vrouwen die, woedend van ellende, vechten, met handen als klauwen in elkanders gezicht en los zwierend haar. Politie-agenten duwen al dat afzichtelijke opspoelsel van de rivier terug in het donker.

En in de binnenstad, langs de grachten, gaan overal huisdeuren en vensterluiken dicht boven met plank en schot afgedekte kelderluiken. Te vergeefs. Want uit de grondslagen welt onwederstaanbaar het water op. Kelders veranderen in putten, de vloer van de haastig ontruimde woonvertrekken rijst op. Nog lang nadat het water weder gevallen is, en blinkend in voorjaarszon stroomt de rivier, zijn de stadsstraten glibberig van gruizelig gletscherslib, en een reuk van verwarring en verderf is blijven hangen aan de dingen van het schijnveilige binnenhuis.

Waterbouwkundigen hebben sedert lang bedacht hoe den slingerweg der rivier te rechten, dat in onbelemmerden voortgang zij haar weg vinde naar de zee. Maar de moeilijkheden zijn vele, en groote, en de grootste van alle de behoefte aan veel geld. Van jaar tot jaar wachten de kooplieden, wachten de varensgasten, wachten dorpers en stedelingen langs de oevers op de normalisatie van de rivier.

Maar voor het jonkvolk in het stadje is de rivier de loutere vreugde. De school, daar moeten zij, ongedurig, leeren. ‘Thuis’ dat is waar zij eten en slapen en zakgeld gaan halen: maar leven, dat doen zij op de rivier. Van den eersten luwen Maart-dag af tot dat de plassen op straat kraken onder hun laarzen, zijn zij half in half uit het water; aan de Houthaven rondom de vlotten; langs het jaagpad en tusschen de met griendgewas begroeide kribben aan het baden en zwemmen tot waar zij juist nog éven buiten de sterke sleuring kunnen blijven van den stroom; in dobberende schuitjes telkens op het punt van kantelen langszij de zeilschepen, waar een vriendschappelijk vloekende schipper zulk een aap van een jongen wel een tros toegooit om aan boord te klauteren. Allen zijn goede maats met krommen Jan, den man van twaalf ambachten en dertien ongelukken, die de gezaghebbende is omtrent de gedragingen der rivier; voor en na school zijn er in tijden van stijgenden waterstand altijd kringen

jongens rondom krommen Jan, die over de bruggebalie boven de groote peilschaal geleund de kansen overweegt op een overstrooming. Wat een pleizier dan, bij het opendoen van de kelderdeur groote donkere plekken op de roode plavuizen te zien, en zoo waar al een glimpje en glansje onder het inschijnsel van het tralieraam; de meubels van de huiskamer de trap op te helpen dragen en te ontbijten, te koffiedrinken, te eten in een of ander ongewoon vertrek; en, een feest - uitbundig feest! - door de lage straten van de stad in platboomde schuiten naar school te varen!

Het jaar van Allards komst was zulk een tijd van jongensvreugd op het water, en hij degene die er een nieuwen gang en gloed in bracht. Hij werd de aanvoerder van zijn klasse den volgenden zomer door zijn waagstukken op de rivier. Hij zwom haar over, van het veerhuis naar den zomerdijk van de groote boerderij. Bij alle wind en weer voer hij stroomaf en stroomop in het zeilbootje van den dikken Piet van den burgemeester, die veel te vadzig om zelf zeil, roer of riem te hanteeren, zich aan de provisie hield. En hij was de held van de school sedert zijn redding van een onbedreven roeier, wiens roekeloosheid hem in levensgevaar had gebracht. Van de Pieternella Klaziena af, waar hij juist aan boord was geklauterd om te muzieken met zijn goeden kameraad schipper Berends, hij op zijn fluit van het Eiland, de schipper op zijn door den neus zingende harmonica, had hij den hulpelooze in zijn schuitje zien worstelen tegen de onweerstaanbare zuiging van een groote schroefstoomboot. En eer Berends hem kon grijpen, was Allard in de rivier en had den bewusteloos geslagen drenkeling gegrepen, dien hij boven water hield tot de schipper hem een touw toewierp, en met zijn last aan boord heesch. Het stoute stuk maakte hem beroemd in het stadje. Een man van de krant kwam naar hem vragen bij den wiskunde-leeraar.

In het hooge smalle overvolle huis had hij een vertrek-

je onder het dak: het vroegere knechtskamertje van het welgestelde koopmanshuis, met zijn grooten, voor zakken en balen gebouwden zolder, en zijn gebeeldhouwd hijschblok boven het raam. Hij was er blij mee, om de vrijheid en het wijde uitzicht. Hij die was opgegroeid aan het strand van de onafzienbare zee, hij stootte zijn oogen aan de muren van de nauwe straten in het stadje; uit zijn zoldervenster zag hij, langs den Sint Bavotoren heen, over roode dakenrijen, en de boomen der plantsoen geworden wallen, de eindelooze verte in van de vlakke weilanden, waardoor in groote langzame bochten de rivier komt aangestuwd. En op den grooten zolder, tusschen koffers en kisten van de kostjongens, stond een piano; niemand beneden hoorde het als hij daarop speelde.

Het was de piano uit het ouderlijke huis der vrouw van den leeraar, die zij had medegebracht bij haar trouwen, maar na het eerste jaar maar zelden, na de geboorte van het derde kind, en het in huis nemen van kostjongens nooit meer bespeeld. In de nauwe zijkamer met haar venster op de binnenplaats, die eetkamer was en huiskamer tegelijk, nam het instrument te veel plaats in. Het bleef staan, omdat de leeraar wilde dat het twaalfjarige dochtertje piano leerde spelen, als voegde voor een welopgevoed meisje. Maar het mocht de jongelui niet hinderen bij de studie; dus moest Annetje les hebben en studeeren vóor het uur van het huiswerk. Daarvoor kwam zij dan dadelijk van school thuis als haar vriendinnetjes speelden in het plantsoen, of, met de armen om elkanders schouders, geheimen fluisterden. En de tranen liepen over haar ronde wangen vlugger dan haar korte stijve vingertjes over de toetsen. De moeder was er mee begaan. Zij gaf haar dochtertje les. En dat uur dwang elken dag, op vaders verlangen, der speelsche kleine meid aangedaan, die geen gehoor had, en geen maatgevoel, en geen geheugen voor muziek, was haar een plicht zwaarder dan al haar vele andere, zwaarder zelfs in het dagelijks weer

op haar hart vallen, dan de vluchtende strijd tegen het water in huis.

Zij kwam uit een streek van heide en heuvels, zij kende het water als vijand niet. Van het eerste jaar van hun huwelijk af, toen dus de rivier haar had opgeschrikt uit haar geluk, had zij haar man gesmeekt om een ander huis. Maar hij, die in dit was geboren en getogen, sedert honderd en twintig jaar woonde zijn familie er in, hij wist niet beter of het water behoorde er bij, op zijn tijd. Hij lachte om haar angst, en joeg haar anderen angst aan voor een verhuizing: die zou méer kosten dan het bedstroo van het spreekwoord! En waar ook was er voor dezelfde huur een te vinden op zoo deftigen stand? Want de stand van het smalle diep ingebouwde donkere huis tusschen die aanzienlijke heerenhuizen van de gracht, en de buurvisites tweemaal in het jaar die de leeraar en zijn vrouw wisselden met dragers van klinkende namen, dat waren tegenover ouders van kostjongens voordeelen, niet lichtvaardiglijk op te geven. En de leeraarsvrouw had het leeren inzien en in het onvermijdelijke zich schikken, en voedde de drie kinderen, en de zeven kostjongens met wier verzorging zij als huismoeder en de leeraar als onderwijzer en voogd de toekomst van hun kinderen verdienden, op in dat huis als een brug boven het water, of een schip voor anker op het getij. Maar als de rivier sterk wies, en de jongens kwamen thuis uit school met berichten van de peilschaal en hoe er weer gewerkt werd aan den dijk, bekroop haar weer de angst, en bleek stond zij voor een bovenraam uit te zien naar het stijgen van het water in de gracht. Haar overbuur, de goedlachsche goedleefsche pastoor met zijn gezicht als een wijd-open pioen, trachtte haar op te monteren, over de gracht heen. Daar stond hij voor zijn studeerkamer-raam, zoo rond als een ton in die ietwat vettige soutane van hem en altijd achteruitgeschoven pastoors-mutsje, en beduidde haar met gebaar en vingerspel hoe hoog het water in zijn kelder al stond,

en hoe hij och arme! zijn kostelijke wijnflesschen hoorde rinkinken onder tegen den vloer van de eetkamer aan. De leeraarsvrouw seinde terug, zij haar heelen inmaak, blik, pot en flesch! En de pastoor antwoordde met meewarig hoofdschudden, en een gebaar van berusting en gelatenheid: men moest Gods water maar door Gods kelder laten loopen, en bidden dat het weer weg liep.

Dien keer van de zware overstrooming, het jaar van Allards komst, toen hij geholpen had de piano uit elkander te nemen, en door de smalle deur van de al blank staande huiskamer, den trap op te dragen naar zolder - nergens elders ware er plaats voor te maken geweest - had zij de gedachte voelen opkomen dat het maar goed zou zijn als de piano op zolder bleef, tot tijd en wijle Annetje uit zich zelve om muziekles vroeg. En toen nog twee kostjongens kwamen, en een plank in de etenstafel gelegd moest worden, bleek het werkelijk onmogelijk het groote stuk weer te plaatsen. Het bleef onder een oud karpet, op zolder. Dadelijk maakte Allard er zich meester van.

Hij had voorrechten in huis. De leeraar wist, hij zou eer met hem inleggen bij dat eindexamen, waarheen hij in een vasten slingergang van huis naar school en van school naar huis viermaal op den dag heen en weer, op en neer, zijn kudde kostjongens dreef; onnoodig voor hem dat toezicht, elken avond onder de studeerkamerlamp, dat hij zoo nauwgezet uitoefende op de anderen, of de juiste maat van de juiste kennis wel uit de boeken in hun hoofd kwam, de maat en de kennis vereischt voor het eindexamen. Allard wist in zijn derde jaar al meer dan eenig examinator hem afvragen zou. En de jongens - de leeraar had het wel gemerkt - gingen naar hem met vraagstukken die zij uit zijn eigen bespreking in de klas niet hadden begrepen; zelfs Henk, tot Allards komst toe, de eerste van de klas in wiskunde, den aanleg waarvoor hij had van zijn vader, een bekend ingenieur. Dat Allard zijn boeken en schriften dichtsloeg en opstond uit den kring terwijl zij

allen nog zaten te blokken en te tobben, was ook geen goed voorbeeld. Daarom mocht hij op zijn eigen kamer werken. Het kostte hem geen half uur. Dan ging hij naar de piano. Dikwijls begon hij met een fantasie over een fluitedeuntje of een gamelan-wijze van het Eiland. Daarin zocht hij troost voor de doodsche stilte van het oude stadje, stil zooals een oud mensch stil is, die zwijgt omdat hij niet verheugelijks meer heeft te zeggen.

'Heel anders' schreef hij aan zijn moeder 'is het hier dan bij ons op het Eiland. Er schijnt bijna geen zon, en de menschen vieren geen feesten en maken geen muziek'.

Het was ànders geweest vroeger: toen zong de beiaard van Sint Bavo de uren uit. En 's Zaterdags, onder de markt speelde hij een vroolijke muziek.

Maar toen onder de beukende stooten van den storm uit het westen de voor driehonderd jaren herbouwde spits andermaal begon te vervallen en de arm geworden stad niet anders dan op gebrekkige wijze het bouwsel kon schoren, waren de klokken uit den speeltoren genomen. De rijke zonderling, de laatste der Godijns, had er plaats voor aangeboden in de zaal van dat prachtige oude huis, dat hij, als monument voor zich en zijn geslacht, als museum toedacht aan de stad. Uit een melomanen-gril had hij het carillon laten ophangen aan eikenhouten balken om er op te spelen soms. Hij had het nooit gedaan. En na zijn dood had niemand meer aan de klokken gedacht, behalve de vroegere beiaardier, die elk jaar overnieuw zijn verzoekschrift indiende bij den Gemeenteraad om een doelmatigen herbouw van den speeltoren en herplaatsing in de klokkenkamer van het carillon, en elken keer overnieuw een weigerend antwoord ontving.

Op zomeravonden wandelde hij, met zijn grijs hoofd in den wind, langs de rivier, daar, waar het uitzicht het schoonst is op den toren. Varensgezellen op den stroom, stedelingen aan den oever die den in gedachte verzonken man nazagen, zeiden:

‘Compenius wacht op de poortklok.’

Als de negen galmen dier alléen overgeblevene van de vele heldere stemmen van vroeger hadden uitgeklonken, ging hij langzaam terug naar zijn woning onder den Sint Bavo.

Allard ontmoette hem vaak aan de rivier, als hij terugkwam van een tocht. Hij groette den grijzen man van wien hij wist dat hij muziek had gemaakt met de torenklokken. Bij den leeraar aan huis hoorde hij van hem als van een zonderling. Onverklaarbaar was dat hardnekkige trachten naar den verloren post in stadsdienst als beiaardier, rechtaf dwaas, als men bedacht hoe uitermate karig de bezoldiging was, dezelfde nu nog als voor honderd en vijftig jaar toen de waarde van het geld een zooveel hoogere en de levens-standaard een zooveel lagere was dan in deze dagen. Een uur piano-les in de week, als Compenius er gaf in de stad en op de buitens, betaalde beter.

Allard had zijn ouders om muziek-les gevraagd. Daar zou misschien eens over te denken zijn als hij één werd en één bleef van de klas, had zijn vader de eerste maal geantwoord. Hij werd een bij de eerste repetitie en bleef het bij alle volgende en bij het overgangsexamen. Hij vroeg weer, en telde de weken tot er antwoord kon komen: acht, negen, tien weken waren dat. En zijn vader schreef, als hij eenmaal student was, zou hij ruimschoots vrijen tijd hebben; nu deed hij wijzer met te werken voor het eindexamen. Het stond op twee regels onder aan een brief van zijn moeder; Allard scheurde het strookje er af.

Voor de cadeaux die tante Suzanne hem gaf, koos hij altijd, en van zijn zakgeld kocht hij in den éénigen boekenwinkel van het stadje - ook muziek lag daar te koop - composities waarvan hij zich den titel herinnerde uit zijn moeders muziek. Maar hoe die te spelen? Struikelend over zijn vingers spande hij zich in, begon opnieuw, hardnekkig, met op elkaar geklemde kaken, moest het opgeven in het eind. Er kwamen dagen dat hij de piano niet aanraakte.

Om een gevoel van leegte te stillen, dat als een knagende honger was, las hij; het eene boek na het andere, 's avonds en 's ochtends vroeg in bed, gulzig. Hij las al de boeken in de school-bibliotheek over wiskunde, natuurkunde, reizen, geschiedenis, en de enkele deelen romans en klassieke poëzie. De leeraar, die verbaasd keek over zijn verzoek, leende hem uit de kast op de ‘studeerkamer’ een werk over de rivier van oorsprong tot monding met vele teekeningen van bruggen, dijken en havenwerken, en de Spelen van Shakespeare. En, op een dag in de Pinkstervacantie, toen al de jongens weg waren, ieder naar zijn eigen thuis, Allard alleen achtergebleven omdat zijn tante Suzanne, bij wie hij anders altijd logeerde in de havenstad, ziek lag, nam hij voor een verzetje hem mee naar de boekerij van het museum Godijn, waar hij, als een van de curatoren, een bezending boeken in ontvangst moest nemen. Allards vader had al herhaaldelijk gevraagd, of hij nog niet in de bibliotheek was geweest? Belangrijke werken over waterbouwkunde, wist hij, werden daar bewaard; die zou Allard goed doen te lezen.

[I]

Hij volgde den wiskunde-leeraar de treden op van een dubbele hardsteenen stoep, langs een hek van gesmeed ijzer, waar, aan zwarte ranken in windingen gebogen, wingerdgebladerte en druiventrossen hingen. De schelle-klank galmde verten in. De stilte daarna duurde zoo lang, dat de leeraar de hand al weder aan den koperen leeuwenkop met den ring in den muil had, toen een sloffende stap op de deur toekwam, en de eene vleugel openging voor een man op trijpen pantoffels met een glimmig-gesleten kalotje op, om wien een sterke pijpereuk hing. In het voorbijgaan zag de leeraar hem bestraffend aan.

'Rooken is verboden in het museum, concierge.'

Zij gingen door een wijde en hooge vestibule waar hun voetstappen klonken op den marmeren vloer, voorbij aan vier marmeren vrouwenfiguren, Zeevaart, Handel, Landbouw en Nijverheid, die daar tegenover elkander praalden in omkranste nissen. Boven een schelpvormig marmeren bekken blonk een koperen dolfijn met opgesperden muil. Glanzen van koper tusschen purper, blauw, dofgeel en groen van Smyrna tapijt, lagen langs de breede treden der wenteltrap met haar op gebeeldhouwde kolommen gedragen balustrade. Achter uit den langen witten gang scheen door een glazen deur de zon en het lentegroen van den tuin, waar de rhododendron bloeide en de gouden regen, en de seringen.

De concierge op zijn trijpen pantoffels stiet een deur open. De duffe lucht uit de twee lange smalle schemerige vertrekken die muren hadden van enkel boekenruggen,

deed Allard een oogenblik stilstaan op den drempel.

De leeraar wees naar de sierlijk gefatsoeneerde schilden die dicht onder de balken-zoldering de vakken bekroonden. In verbleekte gouden krulletters stond daarop: Godgeleerdheid, Regtsgeleerdheid, Historie, Reyzen. Veel wetenswaardigs en uitermate belangrijks was daar door het geletterde geslacht der Godijns bijeengebracht zei hij. Terwijl hij, in een met petit-point bekleeden leuningstoel voor de groote op balpooten rustende eiken tafel gezeten, de boeken nazag die de concierge uit een derde, lichte kamer achter de twee donkere, bij stapels aandroeg, slenterde Allard langs die muren van boeken. Hij nam er een in de hand hier en daar, sterker sloeg daaruit die muffe lucht hem tegen die de twee zalen vervulde. Wat hij op gelige, gespikkelde bladzijden las, maakte niets in hem wakker, gedachte, verbeelding, noch gevoel.

In de derde, lichte kamer, - het breede schuifraam met zijn paarsige ruitjes stond open op een steeg, aan het einde waarvan het singelwater golvig blonk - zag hij een boek, bij een gekleurde plaat open gevallen, op den grond liggen voor het withouten rek waarbij de concierge doende was. Hij raapte het op. De kleuren die zijn blik hadden aangetrokken waren blauw van hemel boven blauw van een vlakken vloed, waardoor, tot aan de naakte knieën toe in het water, een groote breedgeschouderde man in purperen mantel een met sterren bekroond kindje droeg. De man in den purperen mantel had een fier gelaat, zijn lichtblauwe oogen blikten moedig en vastberaden vooruit, de vleugels van den korten havikneus stonden gespannen, de lippen sloten krachtig. Het kindje met de kroon van sterren op zijn schouder, dat in de eene hand den aardbol droeg, had de andere op zijn rood-blond hoofd gelegd. De engelsche tekst onder de plaat vermeldde dat de Sint Christophorus figuur doorging voor een portret van Columbus. Op de bladzijde tegenover stond, in het Spaansch, een brief van hem aan de Katholieke Koningen, waarvan

een Engelsche vertaling volgde. Tegen het boekenrek geleund, begon Allard te lezen. De leeraar die hem al driemaal had geroepen moest hem op den schouder komen tikken toen het tijd was geworden voor heengaan.

Hij nam het boek mee, dien middag, in de boot.

In de Plassen wist hij een eilandje, dicht bij den oever. Een hooge populier staat er op, zwart aan den top, waarin een reiger zijn nest heeft, en blankstammige berken opslag blinkt boven wilgen uit en dof elzengewas. In het voorjaar is het er geurig van de gagel. Daar was hij dikwijls op een vrijen namiddag, of 's Zondags van den vroegen ochtend af. De stroopende visschers aan den oever en de boerenarbeiders in een lekke schuit den kant langs dobberend om riet voor hun doorgeregend dak, kenden hem; hij deelde zijn melk en brood met hen, en waarschuwde als hij den koddebeier had zien loeren. Soms was er een die hem de vogels leerde kennen. Hij vernam den diepen galm van den roerdomp over het water, hoorde de meezen kibbelen en kwetteren tusschen de honingrijke bloesemtrossen van de vogelkers, waaraan zij, kop omlaag, hingen als de vlinders zoo licht, den koekkoek roepen, die smal en lang op zijn als sikkels gebogen vleugels voorbij streek, en de Vlaamsche gaaien krakeelen met hun scherpe stemmen. Hemelsblauw flitste een ijsvogel over het water. De grijze reiger stond te visschen. In het riet hingen aan licht-gebogen halmen de nestjes van karekieten. Hij wist de broedplaatsen ook van de wilde eenden, en van de waterhoentjes, de vlugge duikers, zoo aardig zwart en wit. Hij stuurde zijn boot in het dichte riet van het eilandje, daar lag zij wèl verborgen, wierp zijn kleeren af, en sprong in het water, dat donker lijkt boven den zwart opschijnenden veengrond, maar zoo klaar is als dauw. Lauw van zonneschijn kabbelde het hem tegen kin en armen, hij voelde in het uitslaan de gladde lenig wegbuigende stengels van de waterlelies, de kleine gele en de groote prachtige witte, die met den geheelen krans

van blanke bladeren wijd open rondom de gouden meeldraden en helmknoppen bossen in het hart van den kelk, op hun groene met brons omrande ronde schilden van bladers liggen te pralen en te schitteren in de zon. Hij zag een zwerm waterhoentjes zwemmen, duikelend naar grondelingen, of, alleen, een moederhen met donzige gele kuikentjes achter zich aan, en ééntje op den rug, dook en kwam midden tusschen de snaterend uiteengevluchte vogels weer boven; bleef op den rug drijven, in het lichte blauw van den hemel opkijkend, waar de wolken zeilden en blonken.

Dan ging hij op het eilandje in het mos liggen lezen, met zijn hoofd in de schaduw. Wind en zonneschijn liepen in lichte warme kabbelingen over hem heen, schaduwtjes van breede elzenbladeren wiegelden over zijn boek. Hij was vol speelsche koelte, glanzen, verbeeldingen, als hij door al schuins schijnende zon terug roeide.

Geheel eenzaam lagen dien Mei-middag de Plassen. Hij zwom eens om het eilandje heen, en langs den oever, tot waar tusschen het geboomte het kasteel-achtige heerenhuis Reigersbergen te zien komt met de vier hoektorentjes op het steile leien dak, en de ophaalbrug over de ringgracht. Een pauw liep te pronken op het grasveld. Op het wandelpad langs de rivier dommelde een Newfoundlander die slaperig naar dat gezicht boven het water keek en weer voortdommelde toen Allard wegzwom.

Met zijn boek over Columbus ging hij liggen onder den populier, in de lichte schaduw en het gezwatel van het hoog opgaande loover. Rondom bromden bijen in bloemen ongezien. De lucht was zoet van den balsemigen geur der jonge gagelblaadjes.

Hij las in Columbus' dagboek en zijn brieven.

De ranke rosblonde man verrees voor hem; het trotsche gezicht met de blauwe, verten in starende oogen schitterde uit boven het donkere kleine Portugeezen-volk van de Santa Maria. Aan gene zijde van den ledigen horizont zagen die oogen de Oostkust van Azië, zóó als zij

tegenover Spanje en Engeland aan gene zijde van een zee, die het derde deel slechts van den wereldbol besloeg, was aangegeven op de kaart van Paolo Toscanelli, den beroemden Florentijn, die het gewaagd had haar te ontwerpen op grond van de geschriften van Ptolomeus en van Marco Polo's reisbericht.

Later toen Niccolo Conti, teruggekeerd van die negen jaren lange reis, met zijn karavaan van zeshonderd man van Damascus uit begonnen, door Perzië, Indië, Ceylon en de Soenda eilanden, in Florence kwam, om van den daar vertoevenden Paus vergeving te erlangen voor zijn verloochening van het Christendom onder dwang der wreede Heidenen, had de geleerde arts en aardrijkskundige zijn kaart nog verbeterd naar de aanwijzingen van dien man, die beter dan eenig ander Azië kende. Op die kaart die Toscanelli zelf hem had gezonden, schrijvende: ‘Ik begrijp dat gij brandt van begeerte om deze reis te doen,’ was hij het onbekende ingezeild.

Onwrikbaar stond hij in de overtuiging dat hij, ‘de nieuwe aarde en den nieuwen hemel’ zou vinden, waarvan de Profeet Jesaya als van Gods belofte spreekt. De wonderen en teekenen van den Atlantischen Oceaan konden hem niet verschrikken; niet de hellegloed uit de vuurspuwende Piek van Teneriffe, niet de drijvende eilanden van zeewier, noch de vuurbol die uit den hemel nederviel voor den boeg van zijn schip, niet de afwijking van zijn kompasnaald. De vrees, de arglist, de boosheid van de menschen kon hem niet verschrikken. Hij wist het wel, toen in het begin van de reis al, het roer der Pinta onklaar raakte, dat geen ongeluk dat was; de eigenaar, die begeerig naar winst en bezorgd voor zijn schip mede had gewild en nu toch niet meer durfde, had zelf heimelijk het roer vernield, dat hij gedwongen moest schijnen tot achterblijven voor Lanzareote. Hij hoorde wel, hoe het scheepsvolk morde, toen in vele dagen geen Westewind blies, dat nooit in deze zeeën een wind uit het Westen blies, dat nooit de Westewind

uit deze verlatenheid terug hen zou blazen naar Spanje. Hij wist van het opzet der samenzweerders, die hem in zee wilden werpen. Op die zachte wijze, die hem eigen was, waardig tegelijk en vriendelijk, sprak hij met de mannen, kustvaarders van beroep, vervaard op de opene zee. Hij wees hun de teekenen van het haast benaderde land; de kleine zoetwaterkrabben in het drijvende wier, de zangvogeltjes die zaten te kwinkeleeren in de raas, liet hen de hand ophouden om den motregen te voelen die zonder wind viel, als alleen boven land de regen valt, wees den vorm hun van de nevelbank in de Westelijke verte, gevormd als enkel boven land nevel is.

Maar zij geloofden hem niet. Totdat die schreeuw van Martin Alonso op de Pinta weerklonk: 'Land!'

Toen baden zij mede met Columbus, die op de knieën was gevallen, toen zongen zij met hem Gloria in Excelsis! Als kinderen zoo blij en dartel sprongen de mannen in zee om te baden tusschen de groote goudbrasems die schitterden door de golving.

En wel bleek het een gezichtsbedrog. Maar de zoete reuk van land was in de lucht, en plotseling zagen de matrozen der vooruitzeilende Nina en wezen juichend aan de Pinta en de Santa Maria, bloemen op het water, een bloeienden wilde-rozen tak. En toen zag Rodrigo de Triana op de Pinta werkelijk land.

Hoe kon dat gebeuren, hoe kon Columbus den armen matroos de eer afnemen en den prijs der Koningin, met de verklaring, dat hijzelf de lichten van het land dien nacht al had gezien?

Allard kon een wijle niet verder lezen, zoo stuitte hem dat.

Maar toen dacht hij, en wilde het gelooven, aan Columbus, die immers vizioenen had, waren zeker in een zinsvervoering die heilspellende lichten verschenen.

Hij las verder; van de landing op die kust, die Columbus voor uiterste strand van het groote vasteland, van Azië, hield, en met den naam van San Salvador aan Christus

wijdde, het kruis daar plantend toen hij in naam van Ferdinand en Isabella het in bezit nam.

Hoe overschoon was het! Hij die van planten en bloemen zooveel hield, hij kon zijn oogen en zijn gedachten niet verzadigen aan die wonderen van boomen, forsche stam en luchtig slingerende stengel tegelijk, waaraan, prachtig, bonte bedwelmend geurige bloemen wiegden in den wind.

Orchideeën waren dat, begreep Allard en dacht aan de orchideeën van het Eiland, de groote als de volle maan zoo witte en ronde, die het eerste licht vingen in den tuin, waar hij naast zijn moeder wachtte op den zonsopgang; maar die geurden niet....

De inboorlingen waren schoone, zachte menschen. Een streelde argeloos Columbus' zwaard, verschrikt voelde hij de vlijmende wonde en het vloeien van zijn bloed.

Op het zien van de gouden sterretjes en loovertjes, waarmede zij hun neusvleugels versierden, vroeg hij hen naar goud.-

Een vroolijk geblaf, plotseling, vlak bij, haalde Allard uit San Salvador terug op het eilandje in de Plassen. Dat moest de groote Newfoundlander zijn, die had liggen slapen, straks, op het wandelpad. En nu kwamen voetstappen er aan achter de elzenkraag en stemmen.

Een blijde kinderstem riep:

'Wakker! Kom, Wakker! dansen op het gras!'

En aan het geblaf van den grooten hond was het te hooren hoe hij jolig sprong.

Maar krakend en met een uitheemschen tongval zei een misnoegde mannenstem:

'Lucie! hoe is dat nu mogelijk! blootsvoets! Dat voegt een jonge dame niet!'

De klare lach van het kind klonk over het uitgelaten blaffen heen.

'Het is zoo heerlijk in het gras op bloote voeten, Oom Lieven!'

De voetstappen gingen voorbij. Het dichte elzenloover langs den zoom van het buiten hield alles verborgen voor het gezicht. Allard verbeeldde zich een dansend kind op witte voetjes, midden op het groene grasveld, den grooten hond die om haar heensprong met speelsche happen naar de fladderende rokjes, en een norsch-kijkenden man van een jaar of vijftig. Maar hij zag niets dan, plotseling langs een ijle plek, een flits van bruinachtig goud, een fazantenhaan zeker, dien het geblaf had opgejaagd; en verbaasde zich dat hij het snel-ratelende vleugelgeklepper niet had gehoord waarmede de schuwe vogel opwiekt.

De lachende kinderstem en het blaffen klonken gedempter, uit verte, verflauwden, werden stil.

Allard las weer verder over Columbus.

Nu was hij op de thuisvaart. Vol gevaren was de tocht. Met schipbreuk voor oogen sloot Columbus het perkament met het relaas zijner ontdekking in een flesch en wierp die in zee. De steigerende en tuimelende golven die hun witte koppen schudden en opsperden hoog boven het duizelige dek der Santa Maria, stortten op haar neer als om haar te verzwelgen. Maar zij ontkwam aan den orkaan. En zwaar gehavend als zij was, voer zij de haven van Palos binnen.

Booten vol muzikanten geleidden Columbus naar de van vreugde weenende en juichende menigten aan den wal. In de stad begonnen de klokken van alle kerken, kapellen en kloosters te luiden.

Allard dacht aan de groote houten tempelklokken op het eiland, in een boomstam uitgehold, kunstig gebeeldhouwd, een reuzen-aangezicht met wijd-open mond, waar de galmende schreeuw uit breekt, als de tempelwachter met forschen armzwaai den houten hamer slaat tegen de klok. Over alle heuvels heen hooren de Eilanders.

De zonneschijn op de bladzijde hád een anderen tint gekregen. Allard zag op naar den hemel, mat met de hand-

palmen boven elkander de hoogte van de zon boven den einder, als hij het op het Eiland had geleerd: de breedte der palm beduidt een uur voor zonsondergang. Hij roeide terug naar stad. Zijn riemen rezen en vielen op een innerlijk vernomen maat van beierende klokken.

Hij bemerkte pas dat hij een anderen dan den gewonen weg langs de stadswateren was gevolgd, toen hij de buurten herkende achter den buitensingel. Hij was ver hier van de Waterpoort en het boothuisje, waar de verhuurder zeker al naar hem uitzag; en bij den leeraar aan huis ging het gezin nu aan tafel. Hij haastte zich met zwiepende riemen, toen hij, over een hoogen muur heen, waartegen een klimop als een boom zoo zwaar van stam en takken met bronzig gebladerte glansde in het avondrood, luide, een diepen klokkeklank hoorde schallen; en een tweeden toen, een halven toon hooger dan die eerste, maar ook diep dreunend. En toen een derden en een vierden veel hoogeren; en na een pooze als het inhouden van adem begon een klokkespel te spelen.

'De klokken van Palos,' dacht Allard, half glimlachend, en wist meteen, dat hij hier achter het museum was en iemand bespeelde de klokken, die daar hingen in de muziekzaal; de beiaardier zeker.

Het Museum was gesloten, nu. Maar hij wilde bij die muziek zijn.

De smalle poort in den muur met het groote in ijzerbeslag gevatte sleutelgat was onwrikbaar dicht. Hij greep in den klimop, vond steun voor zijn voeten, bereikte den rand, en half gleed half viel hij in den tuin.

Niemand zeker was in langen tijd hier geweest, het pad was haast onkenbaar onder mos en gras, de seringen en de gouden regen zoo dicht dooreengegroeid, dat onder den gloeienden avondhemel het hier al schemerig was. Over een grasperk waar een nimfenbeeld wit uitblonk tegen donkerglanzig rhododendrongebladerte en paarse trossen kwam hij aan den opgang van een bordes.

De klokkengalm schalde uit een wijdopen raam daarboven.

Hij ging de gebarsten, met rozetten van korstmos geel beplekte hardsteenen treden op naar een op een kier staande glazen deur, die hem de tuindeur leek, dien morgen gezien; ging er door en stond in een gloed van purper en goud. Langs de muren van een groote en hooge met rood damast behangen zaal, bescheen de avondzon portretten in gouden lijst van mannen en vrouwen in staatsie gewaad. Een kristallen kroon in gebroken regenboog glanzen sprankelend, elkander weerkaatsende Venetiaansche spiegels, gebeeldhouwde en vergulde meubels vingen lange schuine lichtschampen. De grond was smeulend wijnrood en als onder asch gedempt blauw.

Allard aarzelde. Maar daar klonk weder een heerlijke klokkeslag. Hij liep over dat purper-en-blauwe zachte tapijt, langs al de hoogmoedige aangezichten van vrouwen met parelsnoeren op den ver ontblooten boezem en mannen in met goud geborduurd fluweel, vond een deur en kwam in een klein smal vertrek, waarvan de ruitjesvensters uitzagen op een binnenplaats. In glazen kasten stonden hier geheele menigten kleine kostbare dingen, dwergen-speelgoed van zilver, als herfstdraad zoo fijn gesponnen en geknoopt, ivoor, luchtig gesneden, als bloemen zoo fijn-bont porcelein, donker-glanzig brons. Hij zag nergens een deur. Daarboven liep iemand; de tallooze kegels en droppels aan den kristallen kroonluchter die van de balkenzoldering hing, rinkelden licht.

Als in een doolhof gevangen keerde hij terug, naar de purperen zaal met de portretten, vond een andere deur, die hij haastig opendeed, en kwam in een kamer, waar een zwijgend gezelschap, dat hem den rug toekeerde, rondom een spinet bijeen was.

Een dame in geel satijn had de handen op de toetsen. De man naast haar die in lichtgrijs fluweel was, hield een zilveren dwarsfluit aan den mond. Twee kinderen, een

jongetje met een kleinen degen op zij en een klein meisje dat parels om hals en polsen droeg, leken te luisteren naar die onhoorbare muziek.

Half verschrikt was Allard in de deur blijven staan. Het duurde een oogenblik voor de schijn van leven van de wassen beelden afviel.

En wederom klonken de klokken; drie heldere hooge slagen.

Boven een Japansch scherm, waarop vrouwen met ivoorblank gezicht boven gevouwen gewaden van soberen tint, bloemen lazen langs een blauwkronkelend water, zag hij de lijst van een deur; duwde haastig open en herademde in de vestibule aan den voet van de wenteltrap.

Boven scheen de avondgloed hem tegen uit een open deur. Daaruit kwam de nagalm der klokken.

Hij liep er heen. Drie menschen waren daar binnen.

Midden in de zaal, bij de klokken, stond Compenius die op ernstigen toon sprak. Een oudachtig heer met een rozet in het knoopsgat en een nog kinderlijk meisje, wier rood-gouden krulhaar een sprankeling maakte om haar aandachtig klein gezicht, zaten in de vensterbank, luisterend. De stem van den beiaardier klonk bewogen.

'...en van dien onzaligen waan komt al ons ongeluk. Niet den adem alleen, neen! ook de vreugde, adem van de ziel, blies God het stof der aarde in waaruit een mensch Hij maakte. En is daar een edeler vreugd dan in schoonheid? en een heerlijker schoonheid dan muziek? Een maker van muziek was het, de opperste Zangmeester van allen, die dat groote woord sprak: 'Vreugde is het element waarin de mensch het beste gedijt'. Hij was arm, hij was geheel eenzaam, hij was doof; naar de wereld was hij een ellendig mensch; en hij zong het Hooglied der Vreugde, vreugde voor alle wezen, voor den worm in de akkerschol en den Cherub die God aanschouwt, voor alle menschen die goed, voor alle menschen die boos zijn. De vreugde drijft de boosheid uit. Omdat wij vreugde wil-

len voor deze arme, stomme stad, daarom vragen wij om onze klokken. De toren zooals hij daar nu al tien jaar staat, is geen toren, maar een hoop steenen. Het klokkespel was zijn ziel; om de klokken was hij. Opdat vèr de klokken over het land mochten klinken, daarom hebben onze vaderen den toren zoo hoog gebouwd. Opdat hij waardig mocht zijn dien heerlijken klank te dragen, daarom hebben zij hem zoo schoon versierd. Bedenkt het, bedenkt het! Meer dan drie honderd jaar is het nu geleden, toen wilden schout en schepenen den toren afbreken, die bouwvallig was geworden. Om den trots van hun stad te redden brachten toen de burgers, wien dat het meest ter harte ging, geld bijeen voor een klokkespel van den Vlaamschen meester, den beroemden van den Gheyn. Zoo gaven zij den toren nieuw recht en reden van bestaan. Geen machthebber dorst zoo heerlijk geschenk aan de stad weigeren; de toren werd herbouwd. Niet langer onnut of gevaarlijk, als de al te voorzichtigen hem gescholden hadden, was hij nu de trouwe dienaar der stad, die haar kostelijksten schat op zijn schouders droeg. Het was een feest voor stad en land, toen op eersten Paaschdag de nieuwe klokken speelden, duizendstemmig zong de menigte mede op de markt.

Deze klokken hebben de historie gezongen van het land. Zij hebben het vermoorde Naarden beklaagd, zij hebben gejubeld om het ontzet van Leiden, zij hebben den Watergeus toegejuicht die den Briel nam, zij hebben de victorie gevierd die bij Alkmaar begon. Deze klokken hebben het Twaalfjarig Bestand uitgeroepen en den eindelijken vrede. Van 1648 is deze klok, die het wapen draagt van Uw voorzaat, Burgemeester Lieven Godyn. In haar randschrift staat de spreuk: ‘O, mocht ik eens met mijn geschal een oprechten vrede verkonden overal’. En toen voor de Spaansche dwingelandij de besten van het Vlamingen volk uitweken naar de Zeven Gewesten, Holland verrijkend met hun weten, hun kunst, hun stouten handelsgeest die vloten naar de Nieuwe Wereld zond, toen de stad al vol-

ler van volk, al machtiger en weliger werd, toen wist zij niet beter haar voorspoed te vieren dan met een verrijking van haar klokkenspel. Deze tien klokken bij de twaalf oude zijn van François en Pierre Hemony. Geen stad in het gewest zou een schooner stel hebben, moesten zij beloven, toen zij aan het gieten gingen. Ziet! deze vijf kleine schonk in de vreugde zijns harten de eerste beiermeester, Oloff de Greve. De kinderen van zijn school - want hij was ook schoolmeester en voorlezer in de kerk en voorzanger - trokken met gezang de vijf klokjes naar den toren en vierden feest den heelen dag.

Toen de legers hier kwamen van de Fransche Republiek, - zij moest oorlog voeren, zij was aan de vreugde nog niet toe - wilde de Commissaris de klokken omlaag laten halen en hergieten tot kanonnen. Een dichter die ook een moedig man was, een die overmacht durfde weerstaan, redde hen toen ‘Burger! neem liever ons geld ons af en koop daarvoor metaal voor uw kanonnen. Dit brons is ons heilig. Een toren zonder klokkenspel is een lichaam zonder ziel’.

Dat is nu honderd jaar geleden. Wij zijn arm geworden, sedert, arm ook aan muziek. Maar hoe armer wij zijn, hoe meer wij de vreugd der muziek noodig hebben. De Gemeenteraad, zegt de stad, heeft geen geld om den toren zoo te herbouwen, dat het klokkenspel er weer kan hangen. Laat het zoo zijn. Rijkere steden kunnen ons helpen, de rijke van de provincie, de rijke van het heele land. Wij vragen geen weelde-muziek voor rijken alleen, die met een hand vol geld komen aan de deur van een concertzaal, wij vragen muziek voor de menigte, voor allen en een iegelijk, arm en rijk, oud en jong, muziek die voor allen is, zooals de lucht en de zon voor allen zijn.

De Gemeenteraad zegt, het volk heeft geen behoefte aan muziek. Hoe kan men zoo iets zeggen! Hoort dan niemand hoe kinderen op de straat zingen bij het spel? Zingt een dienstmeisje niet in haar keuken? Loopt een

heele straat niet uit om den troep, die daar aangemarcheerd komt met de muziek voorop? Een troep polderwerkers zingt wel, die naar huis zwaait uit de kroeg. Vuile woorden op een gemeenen deun, ik weet het wel. Een uitgehongerde landlooper verslindt weggegooid eten. Had hij gezonde spijs, hij zocht niet naar het bedorvene in de asch. Mijnheer Povell Godijn, u herinnert het zich toch, hoe hier vroeger op marktdag om twaalf uur het carillon speelde! De groote markt was vol boerenvolk uit den omtrek, de menschen dachten aan niet anders dan aan hun bedrijf, hun boter en kaas, hun vee, hun geld, of de mannen zaten in de herberg, de vrouwen liepen langs de winkels. Maar als de klokken begonnen te spelen, dan luisterde alles. Gezichten zagen naar boven. Ambachtslui die gingen schaften, liepen langzamer over de markt, schooljongens floten mee, op het stadhuis, waar de klerken tot éénen zaten te schrijven, gingen de ramen open. Hoe vaak is dat alles mij gezegd! En wèl zeker mocht ik er van zijn, dat een vrouw in haar keuken, een moeder met haar kindje aan de borst, naaimeisjes op den winkel, opzagen en vroolijk luisterden. In de Meimaand speelden wij iederen avond van zeven tot achten. Het was een vreugde om te zien, hoeveel menschen dan kwamen wandelen in het plantsoen waar de klokken zoo mooi te hooren zijn, een vreugde te zien, hoe op de banken onder de seringen en den jasmijn menschen naast elkander zaten die zeker nergens elders ooit te samen kwamen.

Ik ben in het Vlamenland geweest om te leeren van den man die de klokkenmuziek heeft vernieuwd. O, het was heerlijk het mede te beleven hoe dat de menschen betooverde, verrukte, herschiep! Zij waren gekomen ieder uit zijn eigen doen, uit zijn eigen werk en zorgen. Zij hadden hun last te dragen, de zwarigheden van elken dagelijkschen dag, leed en verdriet genoeg had ook wie van geluk mocht spreken, herinneringen die pijn doen, verlangens wie weet hoe lang al altijd weer teleurgesteld,

altijd opnieuw weer aangewakkerd, die een hart ziek maken van wachten. Maar nu kwamen zij om muziek te hooren en dachten aan niet anders meer. Zij stonden opeengedrongen in de straten tot in het plantsoen toe, zij zagen den schoonen toren tegen de sterrelucht, die daar stond te zingen met zijn hemelsche stem, zong van de dingen die ons allerlaatste, opperste verlangen zijn. Met vochtige oogen luisterden zij. Hun hart zei: Ja!

En ik die het zag, ik dacht: niet ophouden wil ik en niet rusten voor mijn stad haar klokkenspel weerom heeft.

Mijnheer Povell Godijn, u vermoogt zoo veel bij gezaghebbenden. Wilt U niet onze voorspraak zijn?'

De man in de vensterbank stond op. Met een stem die wat krakerig was en in den tongval van wie meer een andere taal spreekt dan zijn eigene, zeide hij dat hij een bindende belofte niet kon geven, maar hij zou trachten de aandacht van den Commissaris des Konings te vestigen op deze questie en, mocht het raadzaam blijken, een audiëntie aanvragen bij den Minister.

Toen de twee heengingen zei het meisje, naar de hand vattend van den beiaardier die op de groote basklok rustte:

'Ik zal goed mijn best doen op de sonate, meneer Compenius!'

De strakke ernst op het aangezicht van den man ontspande zich in een glimlach.

'Je doet altijd heel goed je best, Lucie. Ik ben heel tevreden over mijn jongste leerling.'

De galm van de dichtslaande voordeur klonk op langs trap en gangen.

De beiaardier trad eenige schreden achteruit, weg van de klokken waarbij hij als verloren in gedachten was blijven staan, richtte zich op, haalde diep adem; en met een basstem die de ruiten deed rinkinken, zong hij, naar de groote basklok zich wendend, driemaal denzelfden toon herhalend:

'Salvator!'

En de bronzen kelk antwoordde diep dreunend met den eigen klank.

Hij wachtte tot het glorieuze geluid had uitgeklonken.

Toen een halven toon hooger, zong hij weder op driemaal denzelfden klank:

'Maria!'

En een tweede groote klok antwoordde op dien ietwat helderder toon, zoo zuiver.

Onwillekeurig had Allard een stap voòruit gedaan uit den hoek, waar hij donker verscholen stond, een kreet ontsnapte hem.

De beiaardier zag om. Lichtelijk verlegen verhaalde Allard hoe hij op den klank der klokken af in het huis was gekomen en hoe hij gedoold had door de prachtige zaal en de kostbaarheden en nagebootste levens in het weidsche doode huis, tot hij eindelijk den weg naar de klokken vond.

De beiaardier antwoordde niet, hij keek streng. Maar toen de jongen rood werd en begon te stamelen, vroeg hij, met een schijn van een glimlach of hij dan zooveel hield van muziek?

Het verlangen van al de ontberende jaren brak uit in Allards kreet:

'O! Meer dan van iets op de wereld!'

'Ja, ja. Zoo voelt een jong hart. Dat zijn zij vergeten, die meenen dat muziek maar een lichte tooi is van het leven, een speelsche zinnestreeling, een tijdverdrijf voor de rijken wien de werkelooze dag te lang valt - of, op zijn best, een aangenaam spel voor den kundige, die er zijn eigen wetenschap en vaardige vindingrijkheid in geniet. Zoolang zij jong waren en eenvoudig wisten zij wel beter....'

Allard durfde spreken noch vragen. Hij had nog nooit zulke woorden gehoord en toch kwamen zij tot hem als iets welbekends.

De beiaardier scheen verzonken in gepeins. Of hij den

ander niet zag streelde hij over de welving der groote Salvatorklok.

Maar plotseling:

'Wat geheel eigenaardige melodie was dat, die ge floot laatst, toen ge uit het boothuisje kwaamt? Haast was ik toen op u toegetreden om het te vragen.'

Allard, die zich die beweging en het plotselinge wegwenden herinnerde, floot het wijsje.

'Ja! wat is dat? die zonderlinge frase!'

'Het welkom aan de gasten bij een feest. Op het Eiland, waar ik geboren ben, klinkt dan zoo de gamelan.'

En tot dien man, dien hij voor het eerst van zijn leven zag, begon hij te spreken over het Eiland. Van de feesten in den tempel, van de buffelherdertjes in de ruige weide, van het Bóegineesche zeevolk dat den Noordewind bezweert met bekkenslag en tromgebrom. Van zijn moeder verhaalde hij en van den vleugel, waarnaar, den nacht door, het dorpelingenvolk had geluisterd, van den blinden vedelaar met zijn rebab; maar stokte, voor hijzelf het wist, bij de herinnering aan de viool van den ellendigen schepeling en aan zijn vader toen.

De beiaardier vroeg of er geen muziek werd gemaakt bij den leeraar aan huis? Of hij zelf veel speelde? Of hij les had?

Bitter antwoordde Allard op alles neen.

'Zij zijn allen bang voor muziek. Zij denken, wie muziek maakt, zal niet werken.'

'Ja.... ja.... Zij hebben al te veel ongelukkigs ervaren. Er is al te veel verkeerds in de wereld, dat bederft het leven van de meeste menschen.... Zij worden achterdochtig omtrent het goede. Hoe kan het anders?'

Hij maakte een gelaten beweging met de hand. Toen op een anderen toon:

'En dus, ge houdt zooveel van muziek. Misschien hebt ge ook absoluut gehoor? Het is wel is waar niets essentieels: maar toch een hulp. Wat toon was dat dien daareven de Salvatorklok mij teruggaf?'

‘Salvator riep F!’

‘Goed zoo! en Maria?’

‘Maria heeft Fis gezongen!’

‘Fis was het. Roep nu eens die vijf kleine klokken van beiermeester Oloff de Greve! Chromatisch van c' tot e'. Kunt ge het bereiken met de hoofdstem?’

Allard zong de vijf geleidelijk opstijgende tonen. En de vijf kleine klokken antwoordden met hun zilverzuivere stemmen. Lachend als over iets verheugelijks dat hen beiden wedervaren was, zagen de twee elkander aan.

Compenius ging naar den grooten vleugel in den hoek der zaal, dien hij opensloot; hij had aangeboden het instrument zuiver gestemd te houden zei hij, daarom had hij den sleutel. En met een blik naar een nis, waar achter glazen deur een viool lag, voegde hij erbij wel te wenschen, dat hij hetzelfde kon doen voor den Stradivarius die, onbespeeld, daar verwerd tot een stuk hout.

‘Tryggvason wilde er voor geven wat de curatoren zouden vragen, het deed er niet toe hoeveel. En hoeveel duizenden over de geheele wereld had hij met zijn spel daarop niet verrukt! Maar de bepalingen van het testament, schijnt het, verbieden verkoop van eenig voorwerp in het Museum. Het is wel te betreuren’.

Hij sloeg den deksel op.

‘Van herdersliedjes hebt ge verhaald en minnezang, van feesten in den tempel. Kunt ge mij dat laten hooren in muziek?’

Allard aarzelde. Maar de blik uit die doordringende oogen was zóo goed, daar kwam moed van.

Hij begon.

En het eerste wat hij onder zijn tastende vingers vond, dat was in den bas de dubbele drieklank, slag op slag van de groote houten stierenklokken op het eiland als het feest wordt gevierd van den Ploeg.

Zijn schroom was verdwenen. Hij speelde. Niet eens verwonderd was hij onveranderd terug te vinden wat hij

als kind van elf, twaalf jaar had opgeschreven op dat met potlood gelinieerde papier dat hij had ontfutseld uit vaders kantoor.

'Zoo luidden de klokken, drieklepelige klokken aan den hals der groote schoone goudgele beesten. Ik hoorde het waar ik lag aan het ravijn. Het water in de diepte druischte....

Avond nu. Langs den dorpsweg klinkt het getikketak van de spoel der nijvere weefster, bij het oliepitje nog aan het werk voor haar gezin, terwijl de schrille krekels al krieken in de vruchtboomen achter den lagen muur van het erf.

Op den heuvel, vanwaar het uitzicht wijd is over de blinkende rijstvelden, staat de dorpstempel met zijn gebeeldhouwde poort en de drie ranke torens van het binnenste heiligdom. Daarheen gaat de optocht. Zóó klinken de hangende bronzen bekkens waartegen de muzikanten den hamer zwaaien. Gezang van mannen in den tempel is dit; maar dèze wijze het gezang van de vrouwen.

Aan den overwal op de bergen, waar het gevlekte hout voor krisheften groeit, neuriet de zwerver bezwerend gezang, dat de Groote Heer van het Woud, wiens naam niet uitgesproken mag worden, zijn toorn late varen en ongemoeid hem late; maar lokkende verzen zingt de dorpeling die het bosch in gaat om zijn verdwaalde koe te zoeken.

Aan het rotsige strand voorbij den Zee-Tempel staat een oude lauwerboom, die de lucht rondom bitter maakt van geur. Ik zat in zijn schaduw en zag van den zwaaienden horizon de lange golvenrijen er aan komen, steigeren tegen het steile strand, brekend omhoogvliegen in vlagen schuim....'

Het begon al te schemeren, de avondster lichtte stil en klaar aan een doorschijnenden hemel. In zware, langzame lang-aangehouden accoorden liet Allard de bekkenslagen klinken van het zwervende zeevolk dat den wind bezweert; hij zong halfluid de woorden:

‘Kom Heer Noordewind! ontwaak uit uw slaap op de bergen! Vorst van het Noorden, kom!’

Maar niet langer het lied van de Boegi was dat, het was zijn eigen verlangen dat hij uitzong, zijn eigen onrustig verder willen. En in den half-donker eindigde hij op een klagenden klank, een vraag, onzeker, vol schromen.

Compenius was opgestaan.

Hij ging twee, drie maal op en neer door de lange zaal. Toen stond hij stil bij den vleugel en ontstak de kaarsen aan den kandelaber.

‘Ge hebt een eigen gevoel, een eigen gedachte; daar kan een eigen muziek van komen; een goede muziek geloof ik wel. Maar op ééne voorwaarde en die is onverbiddelijk: arbeid’.

Hij zag Allard in de oogen.

‘Arbeid dat beduidt; met wegdoen van alle gemakzucht, alle ijdelheid, alle vleiende eigenliefde, de waarheid zoeken; in ootmoed voor het groote zich open doen; het beduidt toewijding; een ijzeren zelftucht; besef van verantwoordelijkheid voor God en het eigen geweten.’

Alsof hij een eed aflegde zag Allard op in dien doordringenden blik.

‘Ik zal werken.’

‘Dan, kom! Ik zal je helpen.’

Compenius strekte zijn groote krachtige hand uit.

Met een drift die hem het bloed naar het gezicht joeg en tranen in de oogen, klemde Allard de zijne er in vast.

[II]

De vrije tijd die vroeger de tijd van het water was, die was nu de tijd van de muziek. Op Woensdag- en Zaterdagmiddagen was Allard bij Compenius.

De armelijke kamer met den vleugel voor het raam dat uitziet op Sint Bavo, en de beeltenis aan de muren, tusschen boekenrekken vol muziek, van de groote componisten, werd zijn heerlijk heiligdom, waar hij heen ging met een bonzend hart. Zoo vroeg kwam hij altijd in zijn verlangen, Compenius die dan les gaf op de buitens langs de rivier was er nog niet. Hij ging aan den vleugel zitten en speelde nogmaals door wat hij thuis had geschreven; uitwerkingen van muzikale gegevens die Compenius hem ter oefening in de theorie der muziek voorlegde.

'Wees niet bang' had hij gezegd, en gaf Allard het kleine boekje waarin Schumann die 'raadgeving aan jonge Muzikanten' neerschreef, 'wees niet bang voor de woorden Theorie, Harmonie, Contrapunt, etc. Zij zullen u toelachen als gij het hun doet.'

Allard verdiepte zich er in zooals hij placht zich te verdiepen in de wiskunde. Het was een zelfde denken, begrijpen, besluiten: maar deze zekerheden zongen. Dit verstaan was ook genot. Als een zwaan in zonnig water zwom en dreef hij in weelde van innerlijk venomen welgeluid, terwijl hij op het strafst zich spande bij het opbouwen van een muzikale figuur. Hij arbeidde er aan, een onmeedoogend rechter over zich zelven tot hij alles verantwoorden kon 'voor zijn geweten.' Dan pas bracht hij zijn leermeester het werk. Maar soms, of in dat ver-

blijf van een levenslang aan de muziek toegewijde een geestelijke gesteldheid heerschte waarin bezweek wat in een lagere lustig had geleefd, zooals in de sneeuwregioenen der Alpen de honingdronken bijen en dartele vlinders van de weiden bezwijken, klonk in Compenius' kamer armelijk, zwak, soms zelfs valsch, wat hem pas nog verheugd had. Overnieuw begon het beproeven en veranderen, tot hij dacht: nu is het zoo goed als ik het kan. Maar het gebeurde hem ook wel een gebrek te ontdekken waarvoor hij geen verbeteren wist, en stampend van ergernis over zich zelven, zijn werk weg te werpen.

Tot Compenius kwam ging hij zitten lezen. Hij nam uit de boekenrijen langs den muur een boek over de geschiedenis der muziek, of over de levens der groote muzikanten. Die over Bach, Haydn, Beethoven, Mozart, Gluck, had Compenius zelf blijkbaar altijd door in handen; op de bladzijden stonden overal aanteekeningen; en dikwijls lag zulk een boek op den vleugel tusschen de muziek.

Allard las; en zag van de woorden op naar het beeld aan den muur.

In het boek over Beethoven had Compenius zijn opvatting geschreven over de wording der Negende Sinfonie, waarvan hij de kiem en eerste spruitsels herkende in dat bijna dertig jaar vroeger geschrevene lied, Seufzer eines Ungeliebten und Gegenliebe, en later weer in de Fantasie die aan Maximiliaan Josef van Beieren is opgedragen; in de klacht van den eenzame die zijn eenzaamheid beweent, en in de viering der onderlinge vriendschap van allen wier liefde de schoonheid is, zag hij den groei van dat verlangen naar vreugde, dat in de Negende Sinfonie het hooglied der eindelijke vervulling zingt.

Levenslang had hij de Vreugde gezocht, hij die sprak: Vreugde is het element waarin de mensch het best gedijt. Hij noemde haar bij haar twee grootere namen: Kracht en Liefde. En wel was als Kracht zij hem aangeboren, ingeschapen, zichzelve genoeg; hij kon het trotsche woord

uitspreken: ‘Kracht is de deugd en wet van allen die boven andere menschen uitsteken en zij is ook de mijne’. Maar voor de Liefde die den eenzame uit zijn eenzaamheid verlost, den arme rijk maakt, den treurige vol vreugde, zocht hij tot haast aan het einde toe naar levensbehoef.

In zijn jeugd, in den bloeitijd van zijn krachtig lichaam en het ontwaken van dat naar schoonheid dorstende en hongerende hart, meende hij: de liefde moest dat zijn van een liefelijke vrouw. Maar die gewerd hem niet, al naderde zij soms tot binnen den greep van zijn uitgestrekte handen. Hij was onschoon voor het oog; dat roode ruw behouwen gezicht onder ruig van zwarte haarbossen, die oogen diep in de kassen onder borstelige wenkbrauw, brandende als vuur in van struweel overhangen spelonk; die vastgesloten mond binnen het bonkige vierkant van kaken en kin; meisjesoogen zagen schuw daarnaar. Zijn vroolijkheid zelfs had iets dat verschrikte, de woestheid was daarin van den strijd, waarin hij ongure monsters had verslagen. Blijden en liefelijken lieten hem alleen.

Hij werd ouder. Hij zag den strijd van een volk om vrijheid, hij vernam den roep naar broederschap. Een nieuwe schoonheid ging op als een zon. En of de kampioen der vrijheid zelf een heerscher werd en dwingeland, de schoonheid bleef. Broeders zouden zijn wie in haar geloofden, liefde vereende alle geesten in den naam der kunst. Maar zijn kunst, zijn muziek bleef onverstaan, toen van het schitterende, het medesleepende, het triomfante hij zich wendde naar de dingen der ziel. Wat hij als zijn schoonsten schat had te geven, dat wilden de menschen niet. Zij wilden wat schitterde en verblindde, muziek voor vorsten die de vrijheid hadden vermoord, en die broederlijke gezindheid misdaad scholden. Als een van waanzin geslagene ontweken de luchtig levenden hem.

Hij werd oud. Hij was alleen. Als in een kerker zat hij in doofheid opgesloten. Zoo arm was hij dat hij geen betamelijke kleedij meer had en binnenshuis zich moest ver-

bergen als hij verlangde naar de open lucht en de vrije natuur, de onuitputtelijke wel van zijn muziek. Alle uiterlijke schoonheid was buiten zijn bereik.

Toen bouwde hij uit zijn verlangen een innerlijke wereld op. Niets meer vroeg hij. Alles gaf hij. Uit een onuitputtelijke volheid stroomde zijn liefde uit tot alle menschen, booze en goede, sterke en zwakke, schoone en onschoone. En toen geschiedde het wonder. Wat zoolang hij verlangde, zwak was gebleven en tot halver hoogte slechts kon klimmen van den zonnigen bergtop, wat zoolang hij bevoorrechten alleen tot zijn vrienden verkoos, terug deinsde voor de laatste stijging en nederzeeg, dat richtte nu zegevierend zich op, dat won de steilte en stond in het licht. Ontbering werd vruchtbaarheid en overvloed, eenzaam smachten werd juichen over broederschap, scherpste smart werd vreugde.

Het boek beefde in Allards hand; hij zag naar de beeltenissen van den Held der Liefde, waarmede zijn meester zich had omgeven als met een machtige scherming, hij die óok eenzaam was.

Het waren reproducties van portretten meest uit zijn lateren tijd; en dat ontzaggelijke masker, de leeuwenkop met de diep-gegroefde trekken van trots en toorn en smart, en dien mond zoo vast gesloten als over een voor alle eeuwigheid onherroepelijk woord.

De machtigen van de wereld verstonden het niet, toen hij het uitsprak. Sierlijke menschen op straat zagen half verschrikt half spottend naar den slordig gekleeden man, die, in zichzelven mompelend, eenzaam zijns weegs ging. En wij lezen van politie-mannen die hem wilden opsluiten als vagebond. Maar ook van kolendragers, die, zwaar belast als zij waren, bleven stilstaan tot hij voorbij was, om den peinzende niet te storen....

Tegenover Beethovens portretten hingen die, waarvan hij in zijn dagboek heeft geschreven dat hij er op wilde zien in zijn kamer.

Daar was dat fronsende van Bach uit de Thomas-Schule, Bach dien hij de Zee noemde der Muziek; hij leefde in zorg: hij moest de Heeren van den Raad in Leipzig bidden om een weinigje meer geld, dat hij zijn groot gezin kon voeden en kleeden en laten onderwijzen; hij moest ootmoedig vergiffenis vragen, omdat hij een vreemde in de stad had laten zingen aan zijn orgel; zijn koor was een bende rauwe jongens; vol wrok over een berisping, viel een van hen hem op straat aan, sloeg en mishandelde hem; en een van zijn zonen was zwak van geest. Maar hij zong van een eeuwig Heil na alle lijden, door dier vechtersbazen keel uitte hij de laatste, teederste, de bijna onzegbare dingen der ziel.

Daar waren Haydn en Mozart, de goede geesten van Beethovens jeugd.

Achter dat zachte gezicht van Haydn verbeeldde Allard zich altijd een bloeienden tuin. Dat voegde hem, den milden stillen man, lotgenoot van een heerschzuchtige vrouw, dienstbaar levens-lang onder machtigen, dien geen dwingelandij kon verbitteren, die zeide, hij wist wel hoe weinig gelukkige vroolijke menschen er waren in de wereld en daarom wilde hij een muziek maken die hun hart verkwikte, muziek van liefelijkheden en harmonie. Hij vond dien nieuwen vorm voorden samenklank van allerlei instrument, de Sinfonie. Hij hoorde van verre de bazuin van Milton, en gaf antwoord op een herdersfluit. Zoo blijde was zijn muziek en mild, als het jonge groen vol bonte bloemen dat hij uit de ongerepte aarde van het Paradijs zag spruiten, rondom den tred van het eerste paar minnaars, zoo heilzaam als het geurige kruid, genezing voor wonden waarvan zij niet wisten nog, voor een leven dat strijd zou zijn.

Tegenover Beethovens masker hing een gravure naar het medaillon dat Posch maakte van Mozart, twee jaar na de opvoering van Don Giovanni, op de hoogte van zijn kort leven; hoe geheel anders was dit gelaat dan dat overbekende glimlachende hofjonkersgezicht dat met Mo-

zarts naam bedriegt! Allard staarde er op. Zoo dus zag hij er uit, het wonderwezen, de zielen-tweeling, de eene der beide saamgeborenen een zuiger van zoetigheid, een luchtig danser, een schalk, de ander een hemeling, gebieder over geesten, booze en goede, die Liefde opriep onder haar beide gestalten, de minnelijke en de schrikwekkende, de kracht ten leven en de macht ten dood, die jeugd en schoonheid bewaasde met onverwelkelijken dauw, dat eeuwig in bloei zij zijn gebleven, die, met een glimlach heerschzucht, ijdelheid, onverstand boog naar hun spiegelbeeld in de klare wel van zijn klanken, die boven de pijnen van een afgesold lichaam, de ontberingen der bittere armoe, de schrijning van een schoonen trots door onwaardigsten gekwetst, zijn woon had in een stilte boven alle stormen, een licht boven de zon-zelve.

Naast het venster hing een fotografie van Houdons borstbeeld van Gluck, dat het pokdalige gezicht toont, verlicht door een fijnen half aarzelenden glimlach als om iets gelukkigs maar in verten pas flauw ontwaard de zege van die volkomen harmonie, dat ineen vloeien en gezamenlijk en onscheidbaar stravan van spel en woord en klank in het muziekdrama dat zijn tijd nog niet begreep toen hij het wonder verrichtte.

En boven den vleugel heerschte Händel, dien Beethoven den grootsten van alle componisten noemde. Van wien hij zeide: ‘Ik zou het hoofd willen ontblooten en knielen op zijn graf’; wiens werken hem ten geschenke gebracht hem op zijn sterfbed verheugden en de verklaring aan een trouwen vriend en de verheerlijking van wiens muziek zijn laatste vreugde was.

Allard zocht de muziek der groote meesters te voorschijn uit Compenius' stapels en begon te te spelen. Het levensverhaal, het portret, de muziek, verklaarden en voltooiden elkander.

Eindelijk kwam Compenius. Op Woensdagen, wanneer hij les gaf op Reigersbergen altijd met een bos bloe-

men in de hand. Hij ging een glazen kan vullen onder de keukenkraan en zette den tuil op de piano. Dan trok hij een stoel naast Allards kruk.

‘Laat ons nu eens hooren!’

Dikwijls knikte hij goedkeurend. En een paar maal was het al gebeurd dat hij, als verrast, Allard aanzag. Maar soms ook was het een optrekken van wenkbrauwen.

‘Hm. Hoe is dat eigenlijk bedoeld’?

Een fout aanwijzen deed hij nooit. Zijn leerling moest zoeken tot zelf hij vond. Hij vroeg zóó dat altijd van zoeken vinden kwam. Dan pas sprak hij van waarom en hoe. En op het einde der les was Allard begeeriger naar weten nog dan aan het begin.

Aan zijn moeder schreef hij:

‘Ik leef van den eenen Woensdag en Zaterdag op den anderen.’

Pijlers waren die muziek-namiddagen van een brug die over veronachtzaamde stroomen des tijds henen ging, van den oever van gisteren, het smalle grijze dood-stille land, naar den oever van overmorgen, een onafzienbare verte in, waar de lucht enkel zon was en gezang.

[III]

In de muziekzaal van het Museum Godijn zat Allard verdiept in een prachtig plaatwerk over Oostersche muziek en muziek-instrumenten. Daar ging, spelend om een handvol rijst, een boedhistische bedelmonnik langs lage duistere huisdeuren met het speeltuig dat, naar overlevering verhaalt, een machtig heerscher, vorst over Ceylon, bedacht, vijfduizend jaren voor het Westen den tijd begon te tellen van Christus' geboorte af: de magere hand liet den strijkstok glijden over twee snaren door schroeven straf gehouden over een smal hout. En hier zat, omringd door zijn stoet van krijgshaftige edelen en schoone vrouwen, als gazellen zoo zwart en zacht van oog, de Koning der Koningen op het bebloemde gras van zijn lusthof vol rozen en spelende fonteinen te luisteren naar de verzen, die een zwierige vedelaar zong bij zijn viool. In het koele binnenvertrek van een Moorsch kasteel vierde een betulband speelman de heldendaden der Mooren in het voor den Profeet veroverde Spanje.

En op de bladzijden van het boek stond het verhaal van de lotgevallen, verre reizen en vele gedaanteverwisselingen van het speeltuig van den Indischen heerscher, bedelaars-gereedschap in zijn vaderland, hoofsch instrument aan gene zijde der eeuwig besneeuwde bergen, metgezel van den krijgsman-minstreel in de bloeiende landen langs een altijd blauwe zee. Daar was de rebab, de rebab waarop Pan Benkol speelde. En op een fotografie van een groep gamelanspelers meende hij den blinden speelman te herkennen, zooals hij met zijn Perzische viool die ook de viool der Eilanders is, de muziek leidde.

Het Eiland rees rondom hem op; in den optocht der offerdragenden gaande te midden der muzikanten, besteeg hij de steile tempeltrap en trad langs de knots-dragende wachter-gedrochten ter weerszij gehurkt, door de hooge zeer smalle ‘gespleten poort’ waardoor niet anders dan geheel alleen een mensch kan gaan, zóo als geheel alléen hij door de poort gaat der geboorte en door de poort van den dood. De eerste binnenhof deed zich op, in den morgenstond-rooden en den maneschijn-blanken glans der bloeiende tjempaka-boomen, den Goden en den gestorvenen gewijd, welker onverwelkt afgevallen kelken den grond geurig maakten; hij zette zich met zijn fluit naast Pan Benkol, den leider der muzikanten. En op de heldere muziek begonnen, bekranst en van talloos sieraad glinsterend, de in het wit gekleede kinderen hun dans in den tempelhof....

Allard hoorde den slag van vijven niet, die van St. Bavo de open ramen binnenklonk, noch het binnentreden van den concierge die ‘kwam sluiten.’

De man op pantoffels en in kalotje kwam, heftig rookend, achter hem staan; hij had een zekere genegenheid opgevat voor dien getrouwen bezoeker van de muziekzaal, hij en de beiaardier de éenigen.

De scherpe pijpereuk maakte Allard wakker; met een blik die verlangend er aan bleef hangen, sloot hij langzaam het boek.

De concierge kuchte eens.

‘Neem het maar gerust mee, jongeheer. Dat zou meneer Lieven u zelf zeggen als hij hier was. Het is een cadeau van hem aan het Museum, ziet u maar.’

Hij wees Allard op het schutblad den naam van den ‘Muziek-Godijn’ boven dien van de Vereeniging van Vrienden der Oostersche Muziek waarvan hij donateur was.

‘Ik kan wel spreken uit zijn naam - dat is nog wat anders dan of de heeren van het Curatorium het zeggen! Ik zou wel eens willen weten, als het er op aankwam, en alles

ging volgens recht en billijkheid, recht en billijkheid!’ herhaalde hij, op de tafel kloppend met de knoken van de hand die de pijp niet hield, ‘U verstaat mij wèl, volgens recht en billijkheid, wie er het meeste te zeggen had in het Museum Godijn; de heeren van het Curatorium, die er eens op een jaar komen als 't mooi is, en dan zitten zij in de roode zaal, en drinken een glas op de nagedachtenis van den ouden heer, en op de gezondheid van de jonge heeren, meneer Gijsbert op Reigersbergen, en meneer Lieven van de Bank - of ik, Concierge Janssen, die hier alles verzorg en behoed en in orde houd en het huis ken als mijn eigen zak, en er woon, en er geboren ben en getogen, en op den dag dat het God behaagt er sterven zal, want meneer heeft mij aangesteld bij testament, en geen burgemeester en geen minister en geen koning kan mij afzetten. Uit het Museum Godijn gaat Concierge Janssen niet anders heen dan met de voeten vooruit, zoo als zijn moeder zaliger er ook uit heen is gegaan. Zij is hier huishoudster geweest, jongeheer, van dat zij een jonge meid was tot dat zij stierf, nog geen jaar was het na mijnheer zijn dood. En wat zou hij begonnen zijn zonder haar? Hij vertrouwde niemand anders, de eigen familie niet, - 't is zonde dat ik het zeg! - met het oud blauw en het kristal en de kanten.... Neem dat boek maar mee, jongeheer. Ik zie u er wel voor aan dat u er handzaam mee zult omgaan. U houdt van muziek, dat had Compenius mij niet hoeven te vertellen, dat kan een blinde zien. En wat is het boek hier nut, in de glazen kast? Behalve Compenius, en nu in den laatsten tijd u, is er nog nooit iemand hier in de muziekzaal geweest om een boek. Meneer Lieven ook niet, die zooveel houdt van muziek zeggen ze: de Muziek-Godijn noemen ze hem immers? Neemt u het boek gerust mee, jongeheer. Op mijn verantwoording!’

Allard aarzelde. Maar de muzikanten in den tempelhof hielden hem vast, en wat hij daar, met een snellen blik

op de bladzij er tegenover las over Saraswati, de liefelijke, die het geheele Oosten eert als Godin der Muziek. Hij kon niet anders, hij nam het boek onder den arm; als zijn oogappel zou hij het behoeden, beloofde hij.

Tevreden vergezelde de concierge hem de trap af. En bij het uitlaten, want het was tijd nu die voordeur op het nachtslot te doen waardoor niemand ooit binnenkwam, vertelde hij een tijding, die hij voor lest best had bewaard.

'Meneer Lieven heeft het Rijks-subsidie voor den speeltoren verkregen. Ja, als die zich met een zaak bemoeit!'

Allard liep naar Compenius. Die sprak van een voorwaarde der stad opgelegd: een bijdrage van tienduizend gulden. Een kwartje per hoofd als zij het omsloeg over haar inwoners; en daarvoor muziek levenslang, en voor hun kinderen en kindskinderen tot in het wie weet hoeveelste geslacht. Hij was vol hoop. Hij liet den vleugel klinken van oude beiaardwijzen.

De leeraar in de wiskunde sprak ook al van den eisch der stad gesteld. Maar op Allards vraag of de Gemeenteraad misschien niet zou weigeren, antwoordde hij dat de Burgemeester een intiem vriend was van de Godijns, in het bijzonder van 'den muziek-Godijn' den bankier; en den Heer van Reigersbergen voor het hoofd stooten zou ook zoo licht geen raadslid.

De raad vergaderde, overwoog; en weigerde. De finantieele toestand der gemeente gedoogde geen weelde-uitgaven.

Compenius zei:

'Nu beginnen wij overnieuw.'

Allard riep:

'Wij helpen, allen!'

Maar wist niet, dat bedacht hij dien nacht, terwijl hij lag te turen naar den grijzen toren die als een wolk in het maanlicht blonk, wie eigenlijk die 'allen' zouden zijn.

Plotseling kreeg hij een ingeving. Als driehonderd jaar geleden er zoovelen in de stad waren geweest die, tegen

de machthebbers in, den speeltoren hadden gered met muziek, dan zeker! waren zij er nu ook, al wist men niet van hen. Met muziek zou wie zocht hen vinden, met muziek moest hij vragen om de muziek van den beiaard; en die vragende muziek, die zou hij, Allard maken.

Woorden die op de maat klonken in rijm, luidden hem door het hoofd; het vers was al gezang. Hij sprong op, stak de kaars aan, schreef vliegend, woorden, melodie, begeleiding.

Hij wist van drie jongens in zijn klas die een instrument bespeelden: Henk, zijn vriend, had een gitaar (alleen 's Zondags mocht die gehoord worden); twee anderen de een een banjo, de ander een mandoline; hijzelf met zijn sesandoek dirigeerde. Vier jongens in de laagste klas hadden een goede stem: zij zouden unisono zingen; (dat idee kwam uit het begin der Mathäus-Passion, dat hij terwijl koude rillingen hem uit het haar den rug langs liepen, Compenius had hooren spelen). Met hun achten muzikanten, zangers en spelers, zouden zij langs de huizen gaan, geld vragen voor den beiaard. Zij gingen al de straten door, de arme zoo goed als de rijke. Zij zouden de rivier afvaren, langs de buitens, de koepels aan het water, de terrassen en balkons; zij zouden ook de schepen langs roeien in de haven en op de ankerplaatsen 's avonds, zingende. En bij het refrein hielden zij de hand op:

‘Dat weer om doorluchte transen
Klokkeklanken mogen dansen,
Hamers slaan op klokkekransen,
Klare klepels schommlend klinken,
Waar de klokkeranden blinken,
Zingend zwaaien, zingend zinken,
Geeft ons zilver, geeft ons goud,
Allen die van klokkeklank houdt,
Van beierende, jubelende, zingende klokken
Van het klare klokkenspel houdt!’

De wijze van het refrein verheugde hem zóo, dat hij opspringend begon te zingen, de kamer op en neer stappend op de maat:

> ‘Dat weer om doorluchte transen
> Klokkeklanken mogen dansen’.

Een driftige slag vloog vlak onder zijn voet tegen den vloer aan, toen nog een. Dat was Henk in de kamer beneden, die zijn laarzen met de hakken naar boven tegen de zoldering smeet om stilte.

Allard greep de kaars en ging naar hem toe.

Hij keek kwaad uit zijn kussen, knipoogend tegen de kaars.

Allard blies het vlammetje uit en ging tastelings op den rand van het bed zitten.

‘Henk! je moet meedoen.’

Henk was meteen klaar wakker.

‘Ja! waaraan?’

Allard legde zijn plan uit.

‘Het moet tot op het laatste oogenblik geheim blijven. Wij moeten hen overrompelen. Zij mogen geen tijd hebben om gierig te worden.’

Henk dacht na; vroeg of zij moesten repeteeren? en op Allard's: ‘En of!’ waar dan? Daar het immers als het geheim moest blijven, niet hier kon, noch bij een der jongens aan huis.

‘Op mijn eilandje!’ riep Allard.

‘Dan moeten wij het aan Lucie vertellen.’

Lucie: dat was het kleine meisje dat blootsvoets over het gras danste; rood-goud als de borst van den fazantenhaan flikkerde haar hoofd door het elzengebladerte; het kind dat ‘goed haar best wou doen op de sonate’: dat bloemen ging plukken voor Compenius. Maar hij zei toch:

‘Neen, geen meisjes er bij, die kunnen niet zwijgen. En waarom?’

‘Waarom? het eilandje hoort immers bij het buiten van de Godijns; de tuinbaas zou ons kunen wegjagen.’

Dat het eilandje ‘van’ iemand zou kunnen zijn, het denkbeeld was nog nooit bij Allard opgekomen; even goed had hij kunnen denken, dat het water en de lelies en de wind en de wolken ‘van’ iemand waren. De grond ontzonk hem onder de voeten.

Henk gaapte hartgrondig en wierp zich met een ruk om in bed.

‘Laat me nu slapen.’

Bedrukt sloop Allard terug naar zijn kamer.

Maar in het vrije kwartier, den volgenden middag, kwam Henk naar hem toe met de zes jongens. De kleinen, met de mooie stemmen, popelden. Zij wisten niet wat hun overkwam - mee te doen met vier jongens uit de op één na hoogste klas! En een van hen, die in de vacantie gelogeerd had bij familie in de havenstad, en naar de opera was geweest, had al een plan in zijn hoofd waarvan hij den grooten nog niets wou zeggen vooreerst; zij vieren zouden gaan als edelknapen, met een sjaal, gedrapeerd dat het op een schoudermantel leek, en een baret op met pluimen; bonte boerenhanen genoeg in de buurt!

De jongen met de banjo was Piet van den burgemeester. Hij verklaarde, dat ging maar niet zoo, voor zingen en collecteeren langs den openbaren weg moest permissie worden aangevraagd, hij zou er met zijn vader over spreken. De anderen verzetten zich hevig; geen oude heeren in de zaak! Maar de burgemeesterszoon gebruikte zulke gewichtige woorden, enkel stadhuistaal, dat zij eindigden met schoorvoetend toegeven.

Henk sprak streng:

‘Je staat voor je vader in!’

Met den eersten slag van vieren was hij uit de bank, riep Allard toe voor zijn boeken te zorgen, en liep naar de school van Lucie. Met popelend hart zag Allard, die wachtte op den hoek van de straat, hem er aan komen met het meisje.

Zij zei:

‘Ik zal den tuinbaas wel weghouden. Wakker kan op wacht blijven op het pad. Als hij opstaat weten wij dat er iemand aankomt. Zoo lang houden jelui je dan stil.’

Zij stond aan den zoom van het eilandje toen de jongens er aangeroeid kwamen, dien Woensdagavond.

Henk, die stuurde, zag al van verre dat zij iets roods liet wapperen, sein van onveilig; hij stopte de roeiers juist op tijd om Lucie's ouders voorbij te laten gaan die wandelden op het pad langs het water. Mevrouw Godijn, breed in een wijden mantel, liep moeielijk, zwaar leunend op den arm van haar man; het duurde een tijd voor zij verdwenen in de groote laan die naar het huis leidt. Maar pas toen zij het bordes opgingen wuifde Lucie met den witten zakdoek die ‘Veilig’ beduidde.

Terwijl de jongens oefenden, zat zij op wacht als een vogel op het nest. Het was te zien hoe de muziek haar bekoorde; een lach scheen op om haar mond, een glans in haar oogen; als de vier heldere stemmen het refrein inzetten, werd zij zoo rood als een roos, en haast kon zij niet stil zitten daar bij. Maar zij bleef op post, nu over de Plassen haar waakzame oogen, dan over het buiten, het breede pad langs waar de Newfoundlander met den kop op de voorpooten dommelde.

Op de voorlaatste repetitie, veertien daag voor Pinksteren, greep zij plotseling Allard bij de hand, waarmede hij zijn sesandoek tokkelde.

‘Verstop je! verstop je!’

Compenius kwam er aan, op het voetpad achter langs de buitens. Zoo, met een wandeling op eenzame plekken waar zijn overpeinzing ongestoord bleef, bereidde hij zich voor op de les aan Allard. Zijn scherp gehoor had uit de verte al het spel en het gezang opgevangen. Weggedoken tusschen de struiken zagen de jongens met hartkloppen hem recht op Lucie's boot aankomen, die daar als een brug tusschen wal en eiland lag.

Het kind sprong er in, en roeide op den naderende toe, met slagen die het bootje voort deden schieten. Een patrijs die den jager haar nest ziet naderen loopt zoo op hem toe, om hem weg te lokken van haar broedsel.

Zij hield op den oever aan waar Compenius was blijven staan. De twee spraken met elkaar. Lucie moest iets gevraagd hebben, want Compenius schudde van neen, en wees naar het eilandje. Maar een oogenblik later stapte hij in de boot. Zij roeide hem naar de overzijde waar de straatweg voorbij loopt naar de stad.

Lachend van plezier kwam zij terug.

'Nu moet ik dansen!'

Plukte een rank witte winde uit de wilgen, dien zij om haar hoofd strengelde, brak twee rozige langgestengelde zwanebloemen uit het riet, vroeg:

'Nog eens! "Dat weer om doorluchte transen"!'

En begon te dansen, de zwanebloemen zwaaiend en in haar uitplooiende jurk zich wiegelend, dat zij klok en klepel, gezang en bede tegelijk werd.

Allard zag naar haar voor de bewegingen van zijn wilgetak-dirigeerstok, zij maakte zijn eigen muziek hem duidelijk, zoo als zij daar zweefde en wiegelde; ernstig en stilverrukt zag zij onder den krans van doorschijnend-witte bloemkelken uit.

Zaterdag voor Pinksteren was de laatste repetitie.

Toen Allard met Henk aan het boothuisje kwam, waren al de anderen er al, en in hevig krakeel.

De jongen, die als page had willen gaan - en hij had bossen veeren ontweldigd aan krijschende hanen en vloekende boeren-met-een-hooivork die haast hem hadden opgeprikt bij den vliegenden sprong over de sloot, en Lucie had daarmee vier baretten versierd, van een lap purper fluweel uit haar moeders chiffonière behendig gemaakt - riep het hem al uit de verte toe:

'Wij kunnen het laten! het geld is er al! De muziek-Godijn geeft het!'

En met vernieuwde heftigheid brak meteen het krakeel uit, waarin de namen van den muziek-Godijn, den Burgemeester, en Lucie als steenen door elkaar en langs ooren vlogen.

De een weet het uitlekken van het geheim en de verijdeling van het plan aan den Burgemeester, een goeden vriend immers van den muziek-Godijn, die zeker hem alles had gezegd en nu vond de muziek-Godijn dat het zijn eer te na kwam als er gebedeld werd nadat hij subsidie had verkregen; en de ander riep, natuurlijk had Lucie niet kunnen zwijgen. En oude heeren en meisjes moesten het gelijkelijk ontgelden.

Allard voelde een hand op zijn schouder: daar stond Concierge Janssen.

'U weet het al, zie ik, jongeheer. Meneer Lieven doet het ter eere van de blijde gebeurtenis op Reigersbergen. Hij is toch zoo wijs met den stamhouder! De familie had de hoop al opgegeven: twaalf jaar lang is freule Lucie eenig kind geweest. Nu kan het carillon spelen als hij gedoopt wordt. Van "Al is ons Gijsbertje nog zoo klein, alevel zal hij stamhouder zijn." Het is maar mooi van meneer Lieven.'

Henk greep den hardsten schreeuwer bij den arm en schudde hem tot hij stil was. Toen riep hij met een al de anderen overschetterende stem de pas vernomen tijding uit, de geboorte van den stamhouder der Povell-Godijns.

De burgemeesterszoon die zijn vaders eer en zijn eigene manhaftig had verdedigd, zei:

'Nu ja, dàn!'

Hij was zelf de stamhouder van een aanzienlijke familie.

En zoo overtuigend werkte de uitdrukking van zijn gezicht, dat zelfs de jongen met de haneveeren wien van spijt, verdriet en ergernis de tranen in de keel kwamen, en die niet eens wist wat een 'stamhouder' was, begreep, er viel niets meer te zeggen. Zwijgend reikte hij Allard zijn opgerolde partij en ging naar huis. De anderen volgden.

Henk en Allard roeiden naar het eilandje.

‘Lucie staat zeker te wachten’ had Henk gezegd.

Onder het roeien keek hij tersluiks naar Allard, die geen woord zei. Hij was bleek. Heftig roeide hij.

Lucie stond aan den oever van het eilandje, zij wuifde ‘veilig’ met haar witten zakdoek.

Henk, beleefd, feliciteerde.

Zij keek naar de rollen muziek in de boot.

‘Ik ben natuurlijk heel blij met broertje.... maar als hij toch maar tot na de Pinksteren had gewacht met komen! Het klonk zoo mooi! En ik had voor mijn verjaardag willen wenschen dat jelui bij ons voor het terras hadt gezongen en ik zou er bij gedanst hebben op het grasperk.’

Allard antwoordde niet.

Op den grond geknield rukte hij het gras uit; toen op de open plek wierp hij handen vol dood blad en dorre twijgen die hij uit het elzenhout brak.

Henk en Lucie, die eerst verbaasd hadden toegezien, begrepen opéens; zij hielpen den brandstapel bouwen.

Allard legde zijn muziek er op.

Het takje waaraan hij een lucifer hield, begon te smeulen, een bruin blad. Maar het vocht van den lentenacht had alles te zeer doortrokken; geen vlam woei op; uit de hoeken van het papier, die zwart werden en omkrulden, kropen krinkelende rookdraden te voorschijn; op de gelige bladen bleven woorden en noten duidelijk.

Henk, die binnensmonds vloekte, wierp zijn volle doos lucifers op die aarzelende kruipende hitte; zij ontbrandde; maar, terwijl Lucie met haar jurk in beide handen als met een grooten waaier aanwakkerde, doofde de vlam weer uit. Die zwarte woorden en noten, zoo duidelijk op het bruinige papier, waren een kwelling om te zien.

Plotseling riep Lucie:

‘Wacht op me!’

En was al weg over de boot, die heftig naschommelde.

Rood en buiten adem kwam zij terug met een grooten

kristallen flacon in de hand, dien goot zij uit over de muziek. Met een geur van onbekende bloemen sloeg een blauwe vlam omhoog, zonk, steeg overnieuw op; geel en prachtig rood, in een laaie, verhief zich en verging het klokkenlied.

De drie bleven om den brandstapel staan tot de hoop gloeiende twijgen en bladeren ineen zonk en het verkoolde papier wegfladderde in losse vlokken.

Henk had gezien, dat de vlam Lucies hand greep. Zonder een geluid te geven had zij die in een plooi van haar jurk gewikkeld. Hij wou vragen of zij zich erg had gebrand, maar haar frons beduidde hem te zwijgen.

Zij ging met een hoofdknik. De twee jongens roeiden terug.

Zij waren al dicht bij de stad toen het sloeg van den toren.

Allard zag op.

'Niet lang meer, dan speelt het carillon!'

Hij ging naar Compenius.

De beiaardier kwam hem tegemoet met uitgestrekte handen. Zijn oogen glansden, er was kleur in zijn gezicht, hij lachte, als een jonge man zag hij er uit.

'Nu zullen wij klokkenmuziek maken hier in de stad! en geen arrangementen van dit en van dat, composities die voor andere instrumenten gedacht zijn, neen, mijn waarde! beiaardmuziek! de nieuwe muziek voor het vernieuwde klokkespel, dat tijdwaarde kan geven en schakeering van den toon, van het lichtste piano af tot een fortissimo waar de toren van dreunt, van kruisbloem tot grondvesten! Hoe klinkt dat ook weer in den Midzomernachts-Droom, dat vers dat je me verleden hebt voorgelezen? Dat waar de Amazonen-Koningin zegt hoe schoon het gebas van de groote jachthonden klonk op de heuvels, toen zij met Hercules en Cadmus den beer had opgejaagd in de wouden van Kreta!'

Half zingend herhaalde Allard:

...Niet het woud alleen,
Het zwerk, de bronnen, het nabuur'ge land
Scheen één weerkeer'ge schreeuw. Nooit hoorde ik
Zoo muzikaal een wanklank, zoo liefelijken donder!'

'Ja! muzikale wanklank. Wis en zeker! wanklank op zijn tijd en plaats, daarvan wordt welgeluid te liefelijker. En donder! Zij zullen Salvator eens hooren als hij uitbarst! Die groote F van hem!'

Uit volle borst liet hij den toon daveren.

Van zijn geluk werd Allard zelf gelukkig; hij vergat het leed om zijn klokkelied.

De bouwmeester kwam. Compenius vroeg hem Allard toe te laten op het werk, dat hij van meet aan het behoef van een beiaard leerde kennen, en wat zijn aard en wezen is en hoedanige zijn vermogens.

Ieder uur dat hij kon afwinnen aan de muziek, spel en leer, gaf Allard nu aan den speeltoren: hij was in de keet of boven op het werk. De architect leerde hem zijn berekeningen begrijpen, zijn teekeningen verstaan: hij stond verbaasd over Allards vermogen van greep.

'Architektuur is muziek, geziene in plaats van gehoorde,' zei Allard.

Die verandering van een denkbeeld in onwrikbare werkelijkheid, die schoonheid die tegelijk een stoffelijke kracht was, die steen die steun en omkleeding van klank werd - het nieuwe weten daaromtrent verrukte hem.

Voor de vacantie te gast bij tante Susanne in de havenstad wilde hij van al de genietingen die de rijke scheepsbouwer met een hartelijken aandrang aanbood, alleen de eene van dagelijksche tochten met de motorboot naar het oude stadje, om met zijn nieuwen kameraad teekeningen te bestudeeren, en, tweehonderd en vijftig treden opgeklommen, den speeltoren in den groei te zien.

De winter was zacht, geen vorst stremde het werk. Rustig vloeide de rivier, geen overstrooming stoorde. Elken dag

tusschen twaalf en twee op den toren zag Allard het bouwsel groeien, doorluchtige spits en klokkenkamer, den grooten stoel, het samenstel der eikenhouten balken, dat onwrikbaar vast zoude blijven onder gehamer en geklepel; zoo sterk stond op zichzelven de stoel, dat hij van het metselwerk van den toren een steun niet behoefde. Leek het niet, als ware de toren enkel een stolp over de klokken heen? in wind en onweer hun hoog huis?

Ook den geelkoperen speeltrommel zag hij op den eersten omgang, leerde hem 'versteken' voor een nieuwe wijs, en hoorde van den uitvinder van vierhonderd jaar her, dien de menschen voor niet wèl bij het hoofd hielden, omdat soms dat al te sterk geprangde gemoed zich begaf onder den druk van ondragelijke zwarigheden, en raadsels onoplosbaar naar het scheen; en misschien ware het ook wel bezweken zonder de schragende liefde van een vrouw. Het was schoon om te denken, dat juist op Kerstdag zijn speeltrommel voor de eerste maal de klokken van den belfoort deed klinken, zoo verheugelijk.

Hij schreef brieven aan zijn moeder die begonnen en eindigden met beiaard-muziek.

Niet van haar alleen, ook van zijn vader kwam antwoord daarop, van hem die anders nooit schreef dan, eens in de maand, een enkel woord over het rapport. Zelfs over de lessen van Compenius had hij niet geschreven, wat Allard had gevreesd. De wiskunde-leeraar was hem daar zonder dat hij het wist te hulp gekomen, met een raad aan den vader hem vrijheid te laten voor het ten slotte onschadelijke liefhebberen in muziek - bleef hij niet altijd één van zijn klasse? en wat afstand tusschen hem en nummer twee, dien toch voor wiskunde zoo begaafden Henk! Ook als student kon die liefhebberij hem van nut zijn - zij hield jongelui af van veel dat erger was. Een geldzending van de bank in het stadje voor honorarium die Compenius verbaasde en ook kwetste, en met de wetenschap waaromtrent hij Allard verschoonde,

was de uitwerking van dien brief geweest. Tegenover zijn ongehoorzamen zoon had de vader gezwegen.

Lichtelijk onthutst las hij, eenige weken later, op zijn assistent-residents-kantoor, - hij had promotie gemaakt, hij bestuurde een gewest van het Eiland nu - een brief uit zijn oud stil stadje aan de rivier, waarin de penningmeester van Armenzorg hem dankte voor de edelmoedige gift door bemiddeling van den Heer Compenius der Vereeniging toegekomen.

Inmiddels had hij geantwoord op Allards brieven omtrent den torenbouw. Hij vroeg om fotografiën van Sint Bavo, om teekeningen, om bijzonderheden omtrent den architect uit den omgang met wien Allard zoo veel kon leeren. Zijn vreugde brak door de strakke woorden heen. Wat Allard schreef als muzikant dat beantwoordde hij als ingenieur.

Het voortdurende misverstand maakte Allard het lezen van die brieven tot een verdriet. Tenslotte liet hij het na.

[IV]

Het feest der inwijding van den beiaard werd gevierd in die purperen zaal met de portretten, die bij de schenking van het oude heerenhuis voor het gebruik der familie bewaard was gebleven. De knecht der Povell Godijns die hun wapen droeg op de zilveren knoopen van zijn livrei, opende den genoodigden de groote gebeeldhouwde voordeur; dan kwam voor een oogenblik de felle zonneschijn van het marktplein voor Sint Bavo de marmeren koelte en stilte binnen en de luidruchtige drukte der om de nieuwe muziek samenstroomende menigte, stedelingen en boerenvolk in bonte dracht; en uit opgeschoven ramen in alle huizen keken gezichten naar wie binnengingen, en de rede zouden hooren waarin de Burgemeester den dank der stad overbracht aan Jhr. Mr. Lieven Povell Godijn, die met zijn milde gift voor den beiaard zich de waardige telg van zijn geslacht, weldadige regenten anderhalve eeuw lang der stad, had getoond en de waardige nazaat inzonderheid van dien Lieven Godijn, den schenker van den Salvator, wiens koninklijke stem nu weder zou galmen over stad en stroom.

In groepen die, als onzichtbare en onoverkomelijke slagboomen, verschillen in afkomst, aanzien, rijkdom, streng gescheiden hielden, luisterden de genoodigden. Toen de laatste behoedzaam tegen elkander gestooten champagnekelken hadden uitgeklonken, zochten zij, totdat het beiaardspel zou beginnen, tijdverdrijf bij her en der drentelen door het weidsche oude huis, bezagen kostbaarheden in vitrines, stonden verbaasd rondom de muziekende familie Godijn van was en fluweel, en bewogen, aarzelend om het

plotselinge gerucht van hun stemmen en stappen, langs de met onbekend speeltuig behangen muren der muziekzaal, zonder de klokken nu wijd, en weergalmig als een kerk.

Die in den tuin wandelden langs de opgeharkte paden, vergeleken hun horloge met de schaduw op den zonnewijzer en zagen een éenarmige Flora in het aangezicht, van wie zij nooit anders dan den rug hadden aanschouwd, de enkele keeren dat zij, om een verzetje verlegen, bezoekers-voor-een-dag hadden rondgeleid door het Museum, en een vergeefsche worsteling opgevend, gingen staan uitgapen voor een tuinraam.

In het voorbijslenteren langs de open deuren der groote zaal zagen zij tersluiks naar de twee broeders Povell Godijn en de statige vrouwe van Reigersbergen, rondom wie de Burgemeester met de andere aanzienlijksten van de stad, de Commissaris des Konings, de vertegenwoordiger van het Ministerie, een vreemdeling met verscheiden decoraties op de kraag en eenige vrouwen in kleedij als nooit in het stille oude stadje te zien kwam, zich hadden geschaard als gasten rondom hun gastheeren.

Toen Allard Compenius kwam afhalen voor beiaardspel, hield in de vestibule concierge Janssen hem staande, onherkenbaar in Zondagsch zwart, met een nat opgekamde kuif op in plaats van het kalotje, laarzen aan die glommen en hevig kraakten, en zonder een zweem van pijpenlucht in de kleeren.

‘Meneer Compenius heeft al naar u gevraagd, meneer. Hij is bij de familie in de zaal.’

‘Meneer!’ dacht Allard. ‘Ben ik zoo gegroeid vannacht? Ook “meneer Compenius.” Dan is het de plechtigheid en de afglans.’

Door de open zaaldeuren zag hij de groep der Godijns.

De schoone statige Mevrouw Godijn scheen nedergedaald uit de rij schoone statige vrouwen in de gouden lijsten langs den muur. En zoo als zij Lucie naast zich hield, voegde zij ook haar in dat gezelschap en die trotsche bescherming.

Zij was heel iemand anders, dacht Allard, dan het dansende kind op het eilandje in de Plassen. Hij keek van haar weg. Maar zij had hem al ontdekt, en met een kreet van

'Allard!'

was zij, door al de groote menschen heen bij hem.

Het fijne, licht besproetelde kleine gezicht met de haast zwarte oogen onder ros-gouden haargekroezel, het dunne halsje en de ranke armen zonnigbruin uit het doode neteldoek-wit te voorschijn kleurend, de smalle voeten die bewogen als in beginnenden dans, alles aan haar sprankelde van blijdschap. Maar haar moeder wenkte. En Allard voelde den greep van de fijne vingertjes om zijn hand losgaan. Stil keerde zij naar haar plaats terug, tusschen moeder en Oom Lieven. Daar stond zij als uitgebluscht.

De veelvuldig-gedecoreerde man met wien de muziek-Godijn juist sprak, had haar glimlachend nagezien. Zijn haast volkomen rond gezicht trof Allard door den rechten blik der heel lichte, wijd uiteenstaande oogen, onder een sterk gewelfd voorhoofd uit. En nu ontmoetten die zonderlinge oogen de zijne en gingen open, als in verrassing; de twee paren hielden elkander vast. De vreemdeling, dadelijk was hij daarvoor te kennen, vroeg den muziek-Godijn iets. Die keek naar Allard en haalde de schouders op.

Op dat oogenblik hoorde hij zich bij den naam roepen.

Compenius wenkte hem.

'Laat ons gaan.'

Hij liep vooruit, de wentelende torentrap op, langs op hem toe glijdende lichtgleuven, waarin streepen lindengroen, huizen, en lucht stonden, en soms blinkend een vogel langs flitste, tot hij de klokkenkamer bereikt had, en opklom in den lantaren. Daar zou hij zuiver de klokkenmuziek hooren straks, niet gestoord door het tikken en slaan der groote houten toetsen van het klavier.

Door het beeldhouwwerk heen zag hij wijd het wazig groene land liggen met korenvelden en straatwegen, rood-

gedaakte dorpen rondom een grauwe torenspits, en, de éene glans in al dat doffe, de blanke rivier, met haar groote slingerblinken een dommelige verte in, en haar vele varende schepen. Vlak beneden rondom den voet van den toren was het donker-bont van menschen; en door de straten, als beken en wateraders toevloeiend op een meer, kwamen enkel, en in groepen, en bij menigten, nog altijd meer menschen op het kerkplein toe bewogen.

Compenius kwam de klokkenkamer binnen. Zijn gezicht stond stil en schoon. Hij ging voor het klokkenklavier zitten. Sterk sloeg hij met twee handen tegelijk de groote toetsen neer. Hamers sprongen op en vielen veerend tegen klokkeranden. De toren begon te spelen.

Toen zag ontelbaar, blank uit donker, de menigte der aangezichten omhoog, op de markt, langs de vensters, in de straten, op de schepen. Hoe ver het land in wel, op wat akker, in wat eenzaam liggend huis, zoo ver als de stem van de klokken droeg, zagen, ongezien, luisterende gezichten op!

Boven de hooge klokken zat Allard midden in het heerlijke geluid als in een onweerswolk van muziek, een van zonneglorie beglansde, van donder doorschokte klankenwolk; zag verreweg, het land daar de wolk over zweefde, zag de omhoog geheven menigte gezichten in de diepte, en vlak bij aan het klokkenklavier, het lichtende gelaat van den man wiens hart de bron was, de diepe opborreling van die opstijgende en zwevende en wijdheen nederspreidende wolk van vreugde, lafenis en vruchtbaarheid, die neder-zegende over harten als lentebui over veld.

De beiaardier was begonnen met een groote compositie van hem, dien hij als den meester der nieuwe klokkenmuziek eerde; een groet en dank aan hem, en een wijding van den ouden toren tot brenger aan de menigten van een nieuwe schoonheid. Toen speelde hij het Wilhelmus, erfenis en oproeping van het verleden; een blijde lach scheen op in zijn oogen toen in de pooze na het

eerste vers, Allard, nederziend over de klokken, riep:

‘Alles zingt mee!’

En de groote stem hem tegensteeg der eensgezinde menigte.

En ten slotte speelde hij zijn eigen muziek, zijn overdenking en bepeinzing van het leven, zijn hoop op de dingen die de schoonste, hoogste, laatste zijn, zijn liefde tot die allen, de onbekenden, de nooit gezienen, die in hetzelfde blijde en droeve en moeilijke en onbegrijpelijke leven huns weegs gaan, elkanders ongeweten genooten, in onwetendheid eenzaam; hun openbaring aan elkander als broeders wilde die muziek zijn.

De jongen daar boven de klokken, die de schare zag en den eene, verstond het. Met bevend en bonzend hart nam hij het besluit voor het leven.

‘Zóo wil ik zijn, zóo liefhebben, zoo muzieken.’

[V]

Zulk een eindexamen als dat van Allard, met vrijstelling niet alleen van het mondelinge, maar een compliment in het openbaar van den voorzitter der commissie, had de wiskundeleeraar nog met geen van zijn kostjongens ooit bereikt. De docenten aan de Hoogere Burgerschool en aan het Gymnasium spraken er van; de examinatoren wenschten hem geluk met de resultaten van zijn opvoeding. Er kwamen zoovele aanvragen van ouders van moeilijk-leerende jongens, dat hij begon te overwegen of verhuizing naar een ruimere woning niet raadzaam zou wezen, eerder dan afwijzing, en zijn vrouw, met een glans op haar afgetobd gezicht die haar plotseling zoo jong deed schijnen als zij werkelijk was, ging spreken van een degelijke hulp in de huishouding. Hij schreef zijn vriend in Indië uitvoerig om woord voor woord te herhalen wat de hoogleeraar aan de Technische Hoogeschool, de voorzitter der examen-commissie, had gezegd omtrent Allard's buitengewone begaafdheid voor wiskunde en de verwachtingen die hij voor hem koesterde.

Allard had in zijn hart zijn vader vergiffenis gevraagd voor veel onkinderlijke gedachten toen hij den brief las dien de leeraar al sedert een maand voor hem bewaarde. Meer nog dan voor de reis naar Zwitserland ‘als belooning voor zijn vlijt en aansporing om op den ingeslagen weg voort te gaan’ - hoeveel, hij begreep het, hadden zijn ouders zich ontzegd daarvoor! - was hij dankbaar voor dat lang vooruit alles bedenken opdat, door zoo verren afstand en langen tijd gescheiden, toch gedrieën

zij te samen zouden wezen in gedachte en tegelijk zich verheugen en van elkanders vreugde weten, in het uur zelf als het telegram zou aankomen van zijn slagen. De ouderwetsche uitdrukkingen, het ‘gij’ en ‘u’ de ‘voldoening die uw ouders smaken’, ‘de gelegenheid die wij u met deze reis naar een schilderachtig land, waar belangrijke waterwerken en industrieele ondernemingen te bezichtigen vallen, willen aanbieden om Uw kennis te vermeerderen terwijl gij tegelijkertijd een wèlverdiend vermaak geniet’, ontroerden hem. Maar toch kon hij zich niet verzetten tegen een gevoel, als teruggekomen uit dien nu al zoo verren dag, toen zijn vader met zijn dierbare viool voor hem uit reed op dat hooge paard; een gevoel van onverdragelijken druk en dwang waartegen zijn geheele wezen in opstand kwam. Terwijl, daarom, hij zijn ouders van harte dankte, schreef hij toch, dat hij het prachtige geschenk niet kon aannemen voor hij zich in alles éens met hen wist: en hij eindigde zijn brief met de woorden, ontelbare malen al in gedachte geschreven, en die zijn moeder, zeker, ook wel gelezen had tusschen de regels van al zijn andere brieven:

‘Vader, ik heb getracht te doen zooals u wilt. Maar ik kan niet. Ik kan niet anders zijn dan ik ben. Ik kan niet leven zonder muziek. Vader wat ik u bidden mag, laat mij muziek studeeren.’

Nu wachtte hij zijn vaders antwoord af op de boerderij aan de rivier, waar hij op zijn zeiltochten placht aan te leggen, om kersen uit den rijp gestoofden boomgaard, of, in de wei waar Knelis de koeien melkte, een kroes uit den schuimigen emmer.

De piano die de Pieternella Klaziena uit de havenstad had medegebracht, kon maar juist naast de groote, met veel koper beslagen eikenhouten latafel staan in den hoek bij het drielicht-venster, dat met een welige provincieroos was omgroeid, en uitzag op den boomgaard met zijn witgekalkte stammen, en de meidoornhaag, waarover de boerin de

wasch te drogen hing. Het rook naar hooi in het lage vertrek, lang en smal van de deel afgeschoten, en naar de melk in den melkkelder vlak er onder. Hij hoorde er de dagelijksche geluiden van de hofstede. 's Ochtends in de allereerste vroegte, het klompengeklos van Knelis, die met de melk terugkwam uit de wei, en het geklepper van de groote tinnen bussen waar hij de emmers in leegde voor den rit met de kar naar stad, straks; dan, het heengaan van het mansvolk naar het veld; de vrouw, huiselijk bedrijvig, en stemmen van buurvrouwen, bij geroep over de heg. De groote gele bandrekel Kees werd losgemaakt van zijn rammelenden ketting en kwam, hijgend, in den karnmolen loopen; de vrouw praatte met hem; zij klom den steenen trap naar den melkkelder af en op. Na het eten was het lang stil; de boer en de knechts sliepen. 's Avonds kwam de knerpende kar thuis, en het paard stampte op de deel. De deuren waren dicht als hij terug kwam geroeid van zijn avond bij Compenius. In den donker van de groote linden die het huis beschutten tegen den wind uit zee, liep hij langs het hondenhok met een ‘Goed volk, Kees’, tegen het groote beest dat, waakzaam, den kop ophief en klom over de bedauwde Provincierozen zijn raam binnen.

Hij werkte met Compenius, voor de toelating tot het conservatorium, waar de schrijver van het groote boek over Bach dat altijd op den vleugel van den beiaardier lag, den cursus in compositie gaf. Hij verdiepte zich in de studie van het contrapunt - het ‘Latijn der muziek’ zei Compenius, de ‘doode taal’ waaruit de schoonste der levenden te beter zijn te begrijpen. Das wohltemperierte Klavier stond op zijn piano, daar begon hij en besloot hij den dag mede. Nooit wist hij welke van die vierentwintig fuga's de schoonste was, of hem de liefste. Soms scheen het déze, zoo plechtig en vroom als een Gothische kathedraal, hoog gewelfd op statige zuilen, en biddenden liggen daar geknield. Maar dan was het weder die andere die er aan gestormd kwam als een leger in daverenden

draf, met schetterende trompet en vliegend vaandel, de overwinning te gemoet. Een was er, die leek op een lentedag, vol kleine bloempjes en vlinders, en licht gekabbel van een beekje. En vele waren als dansen van statige dansers, prachtig gekleed, die in de keeren van den dans elkander ontmoeten met diepe neiging en handen reiken en bij het uitéengaan wenken zij afscheid en tot weerziens, en op het laatst staat verstrengeld de ronde.

Allard merkte na een tijd, dat hij altijd weder terugkeerde tot eene, die is als een breede sterk stuwende rivier, zoo vol majesteit; maar door die strenge statigheid heen breekt telkens een gloed van hartstocht. Het is of de stroom rood wordt in den afschijn van een brandende stad. Dacht Bach aan een verhaal uit gruwelijken oorlogstijd toen hij die fuge schreef?

Met dat onbereikbare voorbeeld van de Onsterfelijke Vierentwintig voor oogen, als een bergstijger die wel weet, nooit zal hij de blinkende spits betreden, maar het opzien daarnaar bezielt hem op de moeielijke reis, schreef hij met onvermoeiden ijver fuga's. In het begin was het als werden zijn gedachten en zijn handen vastgehouden, hij stond gevangen en gebonden in de strenge regels. Maar gaandeweg liet de dwang los, hij bewoog, hij voelde een nieuwe kracht, het werd een genot die te beproeven en te spannen, beheerschend met haar te spelen, altijd weer nieuwe mogelijkheden van samenklank, altijd weer nieuwe vormen te zoeken en te vinden van dien honderdvuldigen stijl.

Om hem te oefenen door de practijk, had Compenius den dirigent van de zomerconcerten in de havenstad, met wien hij bevriend was, een bescheiden plaats voor hem gevraagd in zijn orkest bij de fluiten. Voor repetities en uitvoeringen roeide hij nu tweemaal in de week daarheen.

Stroomaf schoot zijn bootje. Hij gleed tusschen zeilschepen, stoombooten, sleepers, aken, schuiten, visschersbommen, allerlei vaartuig door, het milde geluid van het water om zijn riemen en tegen zijn steven verheugde hem,

zacht kwamen al de geluiden van het land tot hem over de golven. Op de kade was gedrang, gerucht, ruwheid. Maar dan kwam weer het groote groene park, en het vriendschappelijke orkest, met het gezicht van den dirigent er boven, vol gezag, betrouwbaar. En als in een andere rivier dreef, voer, roeide hij, bij beurten golf, zwemmer, varensgast op den stroom der muziek, dien hij tegelijk onderging en hielp maken.

Op de repetities leerde hij den klank kennen van al die instrumenten, den eigen, en den familie-klank, het ineenvloeien van dat velerleie tot een nieuw geluid, de schakeeringen, spelingen, versmeltingen der tonen, als regenbogen, als dageraden en avondgloeden zoo ontelbaar popelend. Medelevend leerde hij het geheimzinnige bewegen en zijn kennen van dat wondere wezen, bij oogenblikken slechts levend, een orkest.

Om de muziektent heen stonden en wandelden de uit hun dagwerk vrij gekomen menschen, kinderen speelden, blinkend in den schuinen avondzonneschijn.

Ten laatste kwam de schemering en de stilte. Hij voer terug soms met een schip dat zijn bootje op sleeptouw nam. Dan speelde hij den schipper voor op zijn fluit. Eenmaal was het Berends van de Pieternella Klaziena. Zijn pijp ging er van uit, zoo luisterde hij. Hij zei:

‘Zoo'n dekjongen moest ik hebben!’

De dirigent, die schik in Allard had, leende hem nu en dan een partituur. En hij maakte een transcriptie voor de piano daarvan, die ging hij Compenius voorspelen. Die gaf hem ook, om in den stijl der oude meesters door te dringen, als hij zeide, oude Fransche en Italiaansche kamermuziek over te brengen in de speelwijze van dezen dag. Die muziek verrukte hem, verwonderlijk vlug vorderde hij in dat werk. Hij zond zijn moeder een Gagliarda en een Bourrée, die moest zij op haar vleugel spelen. Langs den rand van de titelbladzij had hij een rei geschetst van dansende kinderen. Een meisje dat lachend omzag had,

bemerkte hij onder het teekenen, een zweem van Lucie Godijn. Hij dacht soms aan haar als aan een kameraadje, een kleine lotgenoot. Want Compenius had hem gezegd met hoe strenge hand haar ouders den groei van haar aangeboren liefde en vermogen tot den dans trachtten te fnuiken als iets schadelijks, want onwelvoegelijks.

'Ware zij toch maar kind van arme geringe menschen!' zuchtte de beiaardier. Met haar bekoorlijke fantasie, haar bewonderenswaardig vermogen van uitbeelding, kon zij een dichteres van den dans worden als waarvan Mozart gedroomd moet hebben en Gluck, en de zeventienjarige Johann Sebastian, toen hij zijn dansen speelde aan het hof der Fransche prinses, die fijntjes en ietwat weemoedig glimlachend luisterde, naast haar zwaar bepruikten, zwaar vergulden, zwaar gestevelden Duitschen keurvorst tronend. Nu zou zij worden wat haar moeder was en al haar voormoeders waren geweest, een deftige dame uit de familie Povell Godijn, geestiger zeker dan een van die vele die uit de gouden portretlijsten der 'roode zaal' in het Museum blikten; ook wel zeker, minder gelukkig.

Allard dacht hoe verbaasd Jhr. Gijsbert Povell Godijn op Reigersbergen, en zijn vader in het assistent-residents-kantoor op het Eiland zouden opkijken bij het vernemen van hun overeenstemming omtrent de opvoeding en de toekomst wenschelijk voor hun kind.

Hij had Compenius gezegd hoe het stond, nu, tusschen zijn vader en hem, en hoe het geweest was, in zijn kinderdagen al op het Eiland, geheel en al openhartig; het avontuur met de viool alleen verzweeg hij.

De beiaardier dacht veel na over die bekentenis. Zijn eigen jeugd kwam hem in de herinnering. Hij zag zijn vader, den smid, met zijn zwarte armen, en zichzelven als jongen in de klinkende smidse, luisterend naar die twee klanken, den diepen en den hoogen, die opvlogen van onder den hamer, als zijn vader den slag hem voordeed van het gloeiende ijzer op het aanbeeld. Hij dacht aan

velen, leermeesters, kameraden, leerlingen, die van zich en hun vader hem verhaald hadden wat hij van zichzelven wist en nu van Allard hoorde. Hij dacht aan grooten in de muziek, en aan verbeeldingen van dichters.

Was niet zoo oud als de menschheid zelve die strijd tusschen vader en zoon? Onvermijdelijk als geboorte en liefde en dood. Noodig, wie weet? voor den opwaartschen groei der samenleving. De wijsten hebben huiverend in dien afgrond gestaard. Hoe arme woorden zijn voor wat daaruit opdoemt die twee van dwingelandij en weerspannigheid waarmede jeugd en ouderdom het noemen!

Allard sprak in hartstocht, met stamelen soms en stokkend. Compenius zag wel, en kreeg hem te liever er om, dat, hij, bij alle heftigheid, zich bedwong, dat hij verzweeg, en dat het zwijgen zijn vader beschutte. En hij dacht, wat nu te doen was om van dat gekwelde hart dien ergsten vijand af te houden, tegen wien het uit een zuiver instinct zich zoo sterk verweerde, den haat, dien moordenaar van den beginne, die onder zoo schoonen schijn van helper den verdrukte nadert.

Daarom sprak hij rustige woorden, als, met een plotseling breken van zijn stem, Allard ophield; sprak van de verantwoordelijkheid van een vader, en van de bezorgdheid die een goed vader moet voelen, als hij de kansen bedenkt van den kunstenaar in onze samenleving, kwade kansen zelfs voor de besten. Als wat zij uitbeelden naar gevoel of naar vorm der menigte vreemd is en daarom onbegeerlijk, immers onbekend is onbemind bij haar, als het geen gewilde waar blijkt voor de markt, waar alle ding en het bestaan zelf met bod en vraag verhandeld wordt - hoe zullen zij dan leven? Er zijn er onder de grootsten wien het slecht vergaan is daarbij.

En van welke toevalligheden, niet te berekenen, niet te ontgaan, hangt voor allen, kleinen als grooten, het welslagen af! Wel mocht een vader zijn zoon tegenhouden als hij, die van de wereld niets nog wist, zulk een

leven tegemoet wilde! Was misschien geen vergelijk te treffen, al ware het maar een voorloopig, om tijd te winnen - den tijd die rozen baart?

Allard antwoordde heftig van neen, omdat noch zijn vader, noch hijzelf, anders zouden denken over een jaar dan zij nu dachten. Voor zijn vader was geluk: geld en aanzien. Voor hem was geluk: leven naar eigen aard. Zijn moeder trachtte te bemiddelen, te overreden. Haar brieven waren sedert lang al waarschuwingen voor een gevaar dat zij verschrikkend nader zag komen. Zij bad Allard te beginnen met de studie voor ingenieur; als student was hij meester van zijn tijd, zooveel daarvan als hij verkoos kon hij dan immers geven aan de muziek. En tegenover werk dat door bevoegden werd geprezen, zou vader stellig zijn tegenstand opgeven, terwijl zijzelve dan ook met volle overtuiging voor hem kon pleiten - of zij het al die jaren al niet gedaan had, de arme! Wat verdriet had zij niet moeten hebben, wat slapelooze nachten, en dagen van beschroomd pogen en van verborgen hartepijn, dat zij zóo, tegen haar gemoed in, schreef!

Compenius zei, zacht:

'Verhaal mij van je moeder!'

Allard reikte hem het portret dat hij altijd bij zich droeg, een uit haar jeugd.

Zoo had zij er nog uitgezien in dien tijd, toen zij te samen met hem bij het aanlichten van den dag den tuin in ging en naar den waterval stond te luisteren, wachtend op het opgaan van de zon, die de in den nacht ontloken rozen bescheen tusschen het bedauwde gebladerte. Zóo keek zij, met dien zweem van een glimlach, als hij, heel zacht om vader niet te wekken, floot en zij met de hand streelend in zijn haar, vroeg:

'Wat voor een grooten vogel heb ik hier bij de kuif, die zoo vroeg al zingt als al de anderen nog slapen?'

Compenius zag van het liefelijke vrouwengezicht naar het jongensgezicht tegenover hem, waar de droomerige

zachtheid die tot nu toe hij gekend had en lief gehad, begon te wijken voor de spanning van een mannelijke wilskracht. De gelijkenis tusschen moeder en zoon was treffend. Maar nog een ander gezicht zag in verten van herinnering hij, die nadenkelijk dat verbleekte portretje beschouwde. Hij peinsde: wanneer? waar? Plotseling vond hij. Hij bukte naar een hoek van het boekenrek, tastte tusschen een stapel tijdschriften, legde er een open voor Allard bij een opstel 'Kamermuziek te Onzent' en een portret.

'Dit is de man die in een provincie-stadje, zulk een echt welvarend, welgedaan, zelfgenoegzaam boter- kaas- en koeienstadje in het vette van het land, de liefde voor de muziek wist te ontvonken en vlammende te houden in een tijd toen zij zelfs in groote steden, niet veel verder kwam dan tot smeulen. Zie toch eens! Is daar niet iets in dat wezen, dat aan je moeder doet denken?'

Het was haar vader, de notaris, die zooveel beter muzikant dan notaris was geweest.

Allards uitroep:

'Mijn grootvader!'

deed Compenius meer begrijpen dan Allard weten kon.

Van zijn kant schreef hij toen aan den vader, nuchter, zakelijk, als de eene wereldwijze en zijner verantwoordelijkheid zich bewuste mensch aan den ander, die beide het welzijn van een onervarene bedoelen. Hij schreef over de muziek als over een middel om er te komen, en over Allard als een vooruit willende in de maatschappij, voor wien dat middel het meest geschikte was. Niet van talent en geestdrift sprak hij, maar van absoluut gehoor en van vermogen van assimilatie, niet van componeeren maar van dirigeeren en onderwijzen, van orkesten, conservatoriën, vereenigingen voor de beoefening der muziek; en tot staving van zijn stelling dat de beoefening der muziek even zoo gunstige kansen bood als het ingenieurschap, noemde hij namen en feiten en vele cijfers. In een ster-

ker spanning dan Allard zelf, wachtte hij op antwoord.

Maar hij wist te goed hoe weinig rede, de tengere laatstgeborene der Natuur, vermag tegenover haar eersteling, blind, doof en stom-sterk de aandrift, dan dat hij vast gebouwd zou hebben op de uitwerking van zijn betoog, en zich niet had voorbereid op een beslissing van Allards vader, die met schoonen schijn van redelijkheid omkleed, recht tegen alle redelijkheid in zou gaan. Dus zag hij uit naar een middel om Allard uit de afhankelijkheid van zijn vader te bevrijden. Zijn uitgever, wiens groote zaak gevestigd was in de Conservatorium-stad, had een groote onderneming op touw gezet: de transcriptie voor de piano en den middelslags-dilettant van tot nog toe onbekende muziek van oude meesters, in een Italiaansch klooster toevallig ontdekt. De kamermuziek waaraan Allard nu bezig was, maakte deel uit daarvan. Hij had den uitgever die haar aan hemzelf had toegezonden Allard voorgeslagen als bewerker, dezen zelf, om zijn onbevangenheid niet te storen daarvan niets zeggend. En onderwijl copieerde hij Allards werk naarmate hij vorderde, en zond het den uitgever toe. Die toonde zich tevreden. Compenius antwoordde, hij verwachtte nog altijd beter van den begaafden jongen man. Hij stuurde aan op vast werk, een vaste aanstelling, in dezen of genen vorm in de uitgebreide onderneming.

Allard was in gedachten al aan het Conservatorium in de aanzienlijke oude handelsstad aan de rivier. Compenius die zelf daar had gestudeerd en ook onderwezen, diepte herinneringen op, liet vergeelde fotografiën zien, zocht beschrijvingen van stad en ommestreek te voorschijn, en allerlei over haar geschiedenis. Voor Allard's verbeelding verrees de stad, oude, rijke handelsstad, groot geworden aan de rivier, herberg aan de voorde, markt, stapelplaats, sterkte, een veilige wijkplaats in eeuwen van oorlogsgeweld voor menschen en werken des vredes, kloosterlingen, stille denkers, kunstenaars, die voor nog verre dagen de

wereld bereidden, terwijl zij de erfenis bewaakten van een rijk verleden of de schoonheid, ontbloeid aan het hachelijke oogenblik, beveiligden in hulsel van vorm, kleur, woord, toon, dat haar ongerept voor het nageslacht bewaarde. Zooals, in het purperen en azuren brandende boogvenster van den Dom, Sint Christophorus, beschermheilige van reizigers, door wervelende wateren het Kind draagt, wiens gouden van sterren omschenen hoofd vertrouwelijk rust op zijn reuzenkruin, zoo heeft de stad van stroomen en straten bereizende kooplieden de teedere dingen des geestes gedragen door wervelkolken van gruwelijken oorlog, hongersnood, pest en waanzin. Nog luiden op feestdagen klokken ter gedachtenis van Karel den Groote, beschermer van naarstige schrijvers in hun cel. De bibliotheek der Universiteit bewaart Arabische geschriften over de sterren, over de wegen der zee, en over het lichaam van den mensch. De wijzen, die een kring van als de appels zoo roodwangige kinderen juichend aanheft om den Kerstboom, waaraan vader en moeder de lichtjes ontsteken, zijn dezelfde die voor vijfhonderd jaren opvoerders van mysterie-spelen zongen bij de wieg van het Kindeke, half kerkelijk lied, half volksdeuntje. En om het oude heen stuwt krachtig het leven van dezen dag.

Allard die tot nog toe nooit over geld had gedacht wilde weten of het leven daar duurder was voor een student dan aan de Technische Hoogeschool? En Compenius antwoordde, glimlachend, het leven daar zou niet anders zijn dan het leven overal waar rijken zijn en armen, en dat de rijke leeft zooals hij wil en de arme zooals hij kan. Hijzelf had indertijd veel les gegeven terwijl hij studeerde. En Allard dacht: dat kon hij ook; in wiskunde.

Maar zulke gedachten kwamen alleen bij buien. Hij vertrouwde dat zijn vader, eindelijk, zou inzien dat hij hem vrijheid moest laten om te zijn wat de natuur hem had gemaakt: een muzikant. En hij stelde zich zijn moeder voor die van de piano naar hem omzag.

‘Vader! hoor deze Gagliarda eens, deze Bourrée in de transcriptie van onzen Allard!’

En de vader dan, opkijkend van zijn stukken:

‘Nu! dat klinkt wel aardig; vroolijk! Een dansje zeker.’

[VI]

Allard zocht een boek in een kist, die van het Eiland was meegekomen indertijd - hij kon 't zich herinneren hoe de Chineesche timmerman het djati-hout er voor zaagde. Zij had in een hoek van den zolder gestaan bij den leeraar aan huis, hij deed er de dingen in die niet noodig meer waren. Nog hing er een zachte lucht van kenanga aan, zijn tastende vingers kwamen de verdroogde brosse kwastjes van bloemen tegen op den bodem. Daar voelde hij wat hij het gezochte boek dacht, en haalde het aan het licht. Hij moest lachen. Dat was zoowaar het gele opschrijfboekje uit Moeders sleutelmand waaruit zij placht te dicteeren. Voorin was nog een bladzij waarop in potlood stond: ‘Passargeld aan Kokkie,’ en ‘Voorschot aan den Tuinjongen.’ Dan op een volgende: De Geschiedenis van den Speelman en de Schoone Danseres in den Waterval. En daaronder het begin:

‘Er was eens een hupsche goedhartige jongen die kon zoo mooi spelen op een rieten fluitje.’

Hoe kwam daar ineens alles terug!

Het regende bij stroomen, de Tridacna-schelp op den hoek van de galerij borrelde en klokte, hij hoorde het door haar dicteeren heen. Hij vroeg:

‘Moeder! een waterval zoo als de onze?

En zij:

‘Ja. Maar dan nog veel mooier, want deze is in het Tooverwoud, en de Schoone Danseres woont er in als in een koepel van kristal.’

Het sprookje was niet uitverteld; want toen was het avontuur met de viool gekomen en de reis naar Holland. Had moeder het heimelijk onder in de kist voor het ruim gepakt? en nu vond hij het na al die jaren.... Zij had het sprookje zelve verzonnen. Was het een uitweg geweest voor gedachten en gevoelens die zij verborgen hield anders? Allard streelde met zijn vingertoppen het fijne schrift op de bladzijden van het keukenboekje. Hoeveel ried, hoeveel begreep hij nu op dezen laten dag omtrent zijn moeders leven van toen!

Hij begon overnieuw.

'Er was een hupsche goedhartige jongen, die kon zoo mooi fluiten op een rieten fluitje, dat hij gesneden had van het riet aan de rivier, dat de visschen in het water en de beesten in de wei en de vogels in de lucht en de menschen aan den kant, vroolijk werden van het luisteren. Maar zijn vader ergerde zich zwart en zijn moeder huilde tranen met tuiten, omdat hij in plaats van een ordentelijk ambacht te leeren, maar niet anders deed dan spelen, spelen op zijn rieten fluit.

Dat hij het zijn ouders niet naar den zin kon maken, ging Joris erg ter harte. Het was wezenlijk zijn schuld niet, dat hij geen ordentelijk ambacht leerde; hij wou graag genoeg! Hij wou met liefde klompen maken, of kanonskogels, of kurketrekkers, of kerkboeken, om het even wat. Maar hij kon verzinnen en beginnen wat hij wou, altijd kwam zijn fluit en maakte er een grap van.

Bij den klompenmaker in de werkplaats was het lieve leven begonnen op een Maandag.

Joris had juist dien Zondag zijn fluitje gesneden en het geprobeerd aan de rivier en hij wist dat het wàt aardig klonk. Maar hij liet het in zijn zak zitten en deed braaf zijn best op een klomp.

Doch, ineens, en hij wist er niet meer van dan gij of ik hoè het was gebeurd, zat het fluitje hem aan de lippen en meteen had hij er ook op gefloten. En zulk een vroolijk

deuntje was dat, dat de andere leerjongens en de meesterknecht opsprongen en elkaar aanpakten en begonnen te dansen door de werkplaats, over de krullen en de klompen heen. En daar ging de deur open van het binnenhuis, en de klompenmakersvrouw kwam er door gedanst met haar kindje op den arm, en de baas lei zijn gereedschap neer en zei:

'Wel moeder! zou het nog gaan?'

En nam haar om het middel, en de baas en de vrouw en het kindje dansten met zijn drieën op Joris zijn fluit. En de baas werd zoo vroolijk dat hij er bij begon te zingen met een stem dat de ruiten rinkinkten.

'Jan Toerlezoer! de beenen de beenen, Jan Toerlezoer! de beenen van den vloer!'

Hij zei het zelf, sedert zijn bruiloft had hij zulk een vroolijken dag niet gehad.

Maar toen den volgenden dag het fluitje weer begon, zei hij toch:

'Hoor eens, beste Joris, we zijn hier in geen concert of bal, maar in de klompenmakerswerkplaats en daar hooren de voeten op den vloer en de handen aan een klomp. Maar met dat al ben je een brave jongen en ik zal je recommandeeren aan een anderen baas.'

Nu kwam Joris bij een kuiper, dat was een vroolijke vent, die bij den wijnhandelaar wien hij zijn vaten bracht, evenzoo vaak in het glaasje keek als er juist een vat gevuld werd. En Joris dacht, hier zou het beter gaan dan bij den klompenmaker, maar voor alle zekerheid liet hij toch zijn fluitje maar thuis. Maar hij had het even goed in den zak kunnen houden. Want mèt dat hij de duigen voegde voor zijn eerste vat, daar vloog het fluitje hem naar de lippen, en hij moest fluiten of hij wou of niet. De kuiper schaterde het uit van het lachen. Maar of hij al lachte en zong en danste met zijn drie knechts en met den voerman, die juist doende was met opladen, en die de vaten en de kar en het paard liet staan, den volgen-

den dag toen Joris weer wou gaan fluiten, zei hij toch:

'Holla Joris holla; nu gaan wij uit een ander vaatje tappen. Met fluiten en dansen is het hier niet gedaan, dan zou de boel wel gauw in duigen liggen. Rijke lui die vaten wijn koopen, die mogen dansen voor mijn part, en spelen zooveel zij willen. Maar ik ben de man die de vaten moet maken voor den wijn, en poot aan spelen ook. Ik kan geen dansers gebruiken en geen spelers op de fluit. Zie jij maar, dat je een baas vindt, die daar genie in heeft.'

Nu kwam Joris bij een koekebakker, die had een blomzoet gezicht. Joris dacht:

'Dat is er een die niet boos wordt om een grapje.'

Maar voor alle zekerheid borg hij toch, voor hij naar hem toe ging, de fluit in zijn moeders kastje en deed de twee knippen op de eene deur en draaide tweemaal den sleutel om in de andere. Maar nog had hij zijn eerste pan Sinterklaas-deeg niet uitgelikt, of daar kwam, daar kwam, zeg ik, de fluit door het dichte raam de bakkerij binnen gevlogen, en ging op Joris mond zitten als een bij op een bloem, en hij kon het niet helpen, hij begon te fluiten.

De blomzoete bakker haalde juist de koeken uit den oven.

'Een goed loon en weinig werk, en dan nog spelen en dansen? Wou je er soms nog stroop bij, jou rakker? Ja, ja, dat hebben zij mij al gezegd, jij bent er zoo een, die liever speelt dan werkt. Maar dat zeg ik je: al bak ik zoete broodjes voor mijn klanten, daarom toch nog geen lieverkoekjes voor mijn knechts! Er uit met jou!'

En hij kwam op Joris af met den schop, die in den oven gloeiend was geworden.

Joris weg! En daar stond hij op de keien voor den koekebakker zijn deur.

En zoo ging het hem nu telkens en overal, zoodat hij in de wandeling Joris met de twaalf ambachten en de dertien ongelukken kwam te heeten, en de bazen al de vuist tegen hem balden als zij hem in hun deur gewaar werden.

En toen hem dat voor den dertienden keer gebeurde,

dacht hij, nu kon hij niet meer naar huis. En hij ging zitten aan den kant van de rivier, en keek naar het water, waar hij er in zou loopen. Want op de wereld was er immers geen plaats voor hem. Daar zag hij op den straatweg een ouden bedelaar in lompen strompelen aan een kruk.

Hij ging naar hem toe, en vroeg of hij hem ook helpen kon om te komen waar hij wezen wilde? en waar dat was?

En de Bedelaar zei:

'Waar ik wezen moet, Joris, dat is waar jij ook moet zijn, maar onze wegen daarheen zijn niet dezelfde.'

Joris zei bedroefd:

'Waar ik wezen moet, dat weet ik zoowaar niet! want bij mijn ouders kan ik niet meer aan komen, en in de heele stad is er niemand die van mij wil weten, vanwege mijn fluitje, dat toch zoo aardig klinkt.'

'Neen', zei de Bedelaar, 'dat wil ik wel gelooven. Ik ben al zoo dikwijls de stad door gegaan en nooit of nergens heb ik zingen of dansen gehoord of gezien. Vroeger was dat anders! De Schoone Danseres in den Waterval danste naar het pijpen van den Speelman uit het Tooverwoud, toen zongen de menschen in de werkplaats en in hun huis, en 's avonds dansten zij op de markt, dat het een lust was om te zien. Maar de leelijke Reus, die aan het Eind van de Wereld woont, de Muzikantenvreter, heeft den Speelman verslonden. En nu loopt de Danseres in zijn tredmolen en moet steenen des aanstoots tot gruis malen, daar maakt hij nachtmerries van en muizenissen en gemok om er de menschen mee te plagen. En daarom is het nu zoo chagrijnig in de wereld.'

En de Bedelaar zuchtte, dat zijn witte baard er van opwoei.

'Maar dat is toch àl te erg!' riep Joris. 'Daar moet toch dadelijk en op slag wat aan gedaan worden! Zeg mij maar wat, en ik ga er op af.'

De Bedelaar nam zijn baard in de hand en keek Joris aan.

‘Het is moeilijk, zei hij, héel moeielijk. En gevaarlijk, niet weinig!’

‘Daar geef ik niet om,’ riep Joris. ‘Zeg het mij, en ik doe het.’

De Bedelaar knikte.

‘Zoo mag ik het hooren van een jongen borst. Dat is beter dan in het water te loopen.’

‘O je, o je,’ dacht Joris. ‘Hoe weet zoo'n bedelaar dat nu?’

En hij keek op zijn neus.

Maar de Bedelaar deed of hij van den Prins geen kwaad wist, en hij dat zóo maar had gezegd, zonder erg. Hij tikte Joris op den schouder.

‘Luister nu goed Joris. Je bent een speelman, en een speelman moet het hem doen. De speelman, die de ware wijze weet van het Tooverwoud, die speelt den Reus dood. En als die den adem uitblaast, dan valt de tredmolen in stukken, en de Schoone Danseres treedt er uit, en begint te dansen, en op de heele wereld gaan de menschen weer zingen, en alles is peis en jolijt. Maar de ware wijze moet het zijn, en o wee! als het dat niet is! Dan verslindt de Reus den Speelman, met fluit en al, met huid en haar. Zoo is het al menigen armen stakker van een speelman vergaan. De grond voor den tredmolen is wit van de botten.’

‘Dat mag wezen zooals het wil,’ zei Joris. ‘Botten of geen botten, dien Reus breek ik de tanden uit en dien tredmolen laat ik stilstaan. Ik zal de ware wijze wel vinden! Zeg mij den weg maar naar de Schoone Danseres.’

De Bedelaar wees naar de rivier.

‘Stroomop langs de rivier moet je gaan, al maar stroomop tot het niet verder meer gaat, daar is het Einde van de Wereld en daar staat den Reus zijn tredmolen met de Schoone Danseres er in. Houd je aan de rivier, Joris. En,

Joris, gebruik je fluitje. Dan kan het niet missen, je komt er.'

En daarmee knikte de Bedelaar Joris goeden dag.

'Tot weerziens!' zei hij.

En hij ging naar de rivier en stapte in een golf, die werd een glazen boot, en plukte een blad pijlkruid, dat werd een zeil en daar voer hij henen, tegen den stroom op nog wel.

Joris werd vroolijk toen hij dat zag, want hij dacht, nu zou de rivier ook hem wel helpen. En welgemoed ging hij op stap.

Maar daar kwamen zijn vader en zijn moeder er aan; zijn vader heel rood en zijn moeder heel bleek, en Joris begreep wel, dat zij bij zijn dertienden baas geweest waren.

Zijn vader riep al uit de verte:

'Ja, spelen aan de rivier, dat kun je! Maar anders, zou ik zoo zeggen, niemendal! Misschien wil de putjesschepper het nog eens met je probeeren, maar ik denk dat zal ook wel weer alleen voor een blauwen Maandag zijn. Allo, vooruit! Naar den putjesschepper.'

'Met uw goedvinden Vader!' zei Joris. 'Maar ik ga naar de Schoone Danseres in den Waterval, die moet ik bevrijden uit den Reus zijn tredmolen. En dan mag ik voor haar op mijn fluitje spelen, en als zij begint te dansen, dan dansen alle menschen hier in de stad.'

Zijn moeder begon te schreien.

'Een mensch wordt maar niet gek als hij wil!' zei de vader. 'Voor mijn part moog je naar den Man in de Maan loopen, met je malle fluit. Vrouw, hou op met grienen! Onkruid vergaat niet.'

En zijn ouders gingen heen.

'Ik kan er niets aan doen,' dacht Joris, 'al vind ik het nòg zoo naar dat Moeder schreit en Vader kwaad is. Ik moet nu eenmaal naar de Schoone Danseres in den Waterval.'

En de rivier langs ging hij verder.

Hij kwam de stad uit en de velden in en door een dorp en weer aan velden, altijd langs de rivier. Rechts van hem waren de dingen die stil stonden, de velden, de boomen,

de huizen. Links van hem waren de dingen die bewogen, de rivier en de schepen. Hij ging zijns weegs in het midden en dacht over beide, allerlei, dat hij vroeger nooit zoo had bedacht, niet op de werkplaats en ook niet aan de rivier.

Hij stapte stevig door, en toen het avond werd was hij erg moe en erg hongerig en erg verlangend naar een onderdak, waar een tafel gedekt stond en een bed gespreid.

Hij kwam weer aan een dorp.

'Hier dacht hij, zal ik mijn fluit maar eens gebruiken zooals de Bedelaar mij zei te doen.'

Pijpend ging hij langs de dorpsstraat.

De waard in de herberg hoorde hem. Hij deed zijn deur wijd open en riep:

'Speelman! kom binnen!'

De gelagkamer was vol volk, dat met roode gezichten lachte, at, dronk, en luidkeels zong.

De waard schonk Joris een glas wijn in. Zoo iets had hij van zijn leven niet geproefd. Als vuur en honig en bloemen tegelijk was dat! en geen moeheid noch honger voelde hij meer.

Hij ging op de tafel staan pijpen.

Allen sprongen op, de mannen en de vrouwen grepen elkander aan en dansten uitgelaten, met stampen, zwaaien en gekrijsch.

Joris wilde ophouden met spelen. Maar de waard, die hem in het oog hield, bracht hem nog een glas wijn en toen speelde hij verder.

De herbergdochter zette lekker eten naast hem en een heele flesch wijn. En hoe hij daarna speelde en hoe lang, en hoe hij in het hooi was gekomen, waarin hij wakker werd den volgenden ochtend, daar wist hij niet van.

De waard zat zijn pijp te rooken in de gelagkamer, die was zoo keurig, met het buffet vol glimmende karaffen achter de toonbank, en de glimmende tafel en stoelen, en op den vloer pas gestrooid zand, voor wie er den avond te voren was geweest niet te herkennen.

De waard keek naar Joris' pet en den stok dien hij gesneden had uit het griend langs de rivier, en vroeg waarom hij weg wilde? Hij kon best blijven en weer spelen zooals gisteravond.

Maar Joris zei:

'Wel bedankt! Maar ik moet verder. Ik wil naar het Tooverwoud, en spelen voor de Schoone Danseres in den Waterval.'

De waard nam zijn pijp uit den mond, zoo moest hij lachen.

'Een tooverwoud en een schoone danseres in een waterval, die zijn er op de heele wereld niet, alleen maar slimme guiten die er van vertellen en onnoozele halzen, die er aan gelooven. Zoo heb ik er al genoeg hier gehad. Zij konden bij mij een goed leven hebben, een jolig leven, en geld op den koop toe; maar neen! naar het Tooverwoud en de Danseres wouen zij en zouen zij. En als ze terugkwamen zonder een rooden duit op zak, zwart van den honger en op stukgeloopen voeten, dan waren zij aan het einde van de wereld geweest, maar van geen tooverwoud of geen danseres in den waterval hadden zij iets gehoord of gezien, zeiden zij, en wie er hun naar vroeg dien scholden zij uit. Ik merkte het gisteravond al wel, dat jij er ook zoo een bent - ik heb niet voor niets een herberg en twee oogen in mijn hoofd! Maar je bevalt me en het zou mij spijten als er van je werd wat er van die anderen is geworden. Daarom zeg ik: Blijf hier! beter kun je het nergens hebben.'

Maar Joris herinnerde zich nu het een en ander van den vorigen avond, waaraan hij niet denken kon of het werd hem kwalijk. En achter dat gulle kijken van den waard zag hij ook iets dat hem gansch niet beviel. Dus zei hij, het was heel vriendelijk gepresenteerd en hij was er wel dankbaar voor, maar hij kon het niet aannemen, hij moest verder.

En daarmee nam hij de klink van de deur in de hand,

en nog voor hij op de stoep stond, vloog een gebarsten bierkruik langs zijn hoofd, dat er wel een erger barst daarin dan in de kruik gekomen zou zijn, had de waard hem geraakt.

Hij maakte dat hij weg kwam uit dat dorp.

En weer liep hij den heelen dag al maar langs de rivier. En weer begon hij erg moe en erg hongerig te worden, toen zag hij de torens blinken van een kasteel. Rondom was een breede gracht en de brug naar de poort was opgehaald.

Het leek wel niet of het veel zou geven, maar Joris nam zijn fluit en begon te pijpen.

Daar ging de ophaalbrug neer en de poort ging open en een man in kleurige kleeren kwam naar hem toe die zei, dat de heer en vrouwe van dit kasteel, die veel hielden van muziek en aan muzikanten gastvrijheid plachten te betoonen, zijn pijpen hadden gehoord en hem een maaltijd en rust voor den nacht lieten aanbieden.

De man leidde hem door een prachtigen tuin naar een koepel, geheel met rozen begroeid, waar een gezelschap luisterde naar gezang, zoeter dan dat van den nachtegaal. Schoon was de zangster en allen die toehoorden schoon. De vrouwen hielden bloemen in de handen, de mannen hadden een houding vol waardigheid.

Toen het liefelijke gezang uit was, wenkte de schoonste van allen, die de vrouwe van het kasteel zelve was, Joris naderbij te komen en zei vriendelijk, dat zijn fluitje zoo aardig had geklonken daareven in de verte, zij wilde het gaarne van dichtbij hooren.

Joris speelde de wijze die hij aan de rivier had gespeeld dien eersten dag, tusschen het ruischende buigende riet. En daar stond een meisje op uit den kring, en ging met lichte treden langs hem henen naar het grasveld rondom den vijver met zijn watervalletje en kleine fontein in het midden, en begon te dansen, buigend als riet in den wind. Joris dacht, schooner kon de Schoone Danseres in den Waterval zelve niet dansen.

Toen het gedaan was, zei de heer van het kasteel, dat was werkelijk een aardig volksliedje geweest, uit den ouden tijd. En wilde Joris nu ook eens goede muziek spelen? Als hij er misschien geene uit het hoofd kende, in de muziekzaal waren de composities van alle componisten van de wereld, zoo uit den ouden tijd, als van dezen dag.

Joris begreep niet goed wat de heer bedoelde; want hij wist niet wat een compositie was of een componist, of wat hij daarmee doen moest; daarom zei hij op goed geluk, dat misschien een ander wijsje het gezelschap beter zou bevallen dan dit. Hij had er onderweg een bedacht, dat hij spelen wilde voor de Schoone Danseres in den Waterval.

De heer van het kasteel glimlachte, de vrouwe glimlachte, al de gasten glimlachten, en het meisje dat zoo mooi gedanst had lachte. De heer van het kasteel zei:

'Dat is waarlijk allerliefst naïef!'

Joris werd zoo verlegen, dat hij niet wist waarheen hij kijken zou. En de heer van het kasteel legde hem uit dat, zoo aardig als hij speelde, het toch nog in de verste verte niet goed genoeg was voor de beroemde danseres, die enkel uit scherts een weinigje had willen dansen op zijn fluit, daareven. Vele jaren van ernstige studie, en een beter instrument dan zoo een rieten fluitje zouden noodig zijn voor zij er ooit aan zou kunnen denken toe te laten, dat hij haar dans begeleidde. Hij vroeg Joris of hij niet naar een goeden meester wilde in de stad?

'Ik wil,' zei Joris, want hij zag nu dat zij hem verkeerd begrepen hadden daareven, 'naar de ware Danseres in den Waterval die de booze reus gevangen houdt in zijn tredmolen. Ik wil haar gaan bevrijden met de ware wijze van het Tooverwoud.'

Toen zagen de gasten elkander aan en de een zei, hij meent een mallemolen! en de ander, hij loopt zelf met molentjes! en de derde, ik ken den reus, hij is een heel geschikte reus, en dat meisje dat hij aan het werk heeft

gezet, heeft het heel best bij hem, maar zij wil liever luieren, dat is de zaak, en dit landloopertje wil haar natuurlijk helpen luieren.'

En toen zagen allen hem aan, en de gezichten die eerst zoo vriendelijk hadden gestaan, werden zoo lang en zoo strak, dat Joris wel begreep, hier was zijn plaats niet en hij moest maar dadelijk weg gaan.

En de man in de kleurige kleuren bracht hem weder naar de poort en deed die achter hem op den grendel.

En Joris ging verder, en voelde nu pas goed hoe erg hongerig hij was en hoe erg moe. En het werd al donker en nergens zag hij een huis.

Hij liep voort langs de rivier, die gaf nog licht langs het zwartige riet.

Eindelijk zag hij in de verte een grooten glans, hoog en breed en naar een schoone spits opstrevend als een poort. Hij hield daar op aan en kwam aan een kerk. Juist doofde het licht in het boogvenster en de menschen gingen heen; de koster stond voor de deur en stak den sleutel er in om te sluiten.

Joris dacht, het zou niemand hinderen als hij in een kerkbank sliep; en hij vroeg den koster of dat niet mocht, want hij was zoo moe, hij kon niet verder.

De koster hield zijn lantaarn in de hoogte om hem te bezien.

'Jij bent een brutale jongen! en wat doe je op den straatweg zoo laat?'

'Ik ben op weg naar het Tooverwoud', zei Joris. 'Daar wil ik muziek maken voor de Schoone Danseres in den Waterval.'

De koster hief beide handen in de hoogte, met de lantaarn in de eene en den grooten kerkesleutel in de andere.

'Jongen!' riep hij, 'wie heeft je betooverd? Weet je dan niet, ongelukkige knaap! dat het Tooverwoud het voorportaal is van de Hel, en de Schoone Danseres de eigen grootmoeder van den Duivel? Maar dat zal nie-

mand van Koster Zebedeus zeggen, dat hij een mensch in het verderf heeft laten loopen en hem niet tegengehouden! Naar het Tooverwoud en de Danseres ga je niet, dat zeg ik je! Dat zal ik je wel beletten! Ik zal je redden of je wilt of niet, dat is mijn kosters-post en plicht! Onder den toren met jou vannacht, daar zul je wel op betere gedachten komen!'

En daarmee zette hij zijn lantaren op een zerk van het kerkhof en greep Joris stevig in den kraag.

De koster was geducht sterk, en zijn groote knokkels en zijn groote kerksleutel deden Joris een pijn in den nek, dat hij het wel had kunnen uitschreeuwen. In zijn angst greep hij naar zijn fluitje. En pas klonk dat, of de koster liet hem los.

Joris maakte dat hij weg kwam, loop je niet zoo heb je niet, en onder het loopen bleef hij op de fluit spelen uit angst dat de koster hem na zou zetten. Maar hij hoorde niets. En toen hij eindelijk omkeek, daar zag hij bij den schijn van den lantaren den koster op zijn ééne been staan, met het andere in de lucht, alsof hij erg moest dansen, maar volstrekt niet wou, om den dooden dood niet! Daar had Joris schik in en hij begon te pijpen zoo vroolijk als hij kon, om den koster aan het dansen te maken, net zoo lang tot hij hem een zwier zag nemen, en daarheen tollen over het kerkhof of het zoo hoorde. En toen ging hij een plaatsje om te slapen zoeken tusschen het riet langs de rivier, want een ander bed wist hij niet voor den nacht. Hij schikte zich tot liggen zoo goed en kwaad als het ging, daar voelde hij iets hards tegen zich aan, en wat zat daar in zijn zak? een homp brood en een bonk ham! die had de herbergdochter er in gedaan, terwijl hij sliep. Toen hij dat op had was hij weer welgemoed. Hij dacht:

'Morgen verder! de Schoone Danseres bevrijden zal ik, en in het Tooverwoud kom ik.'

En hij sliep in of hij in zijn bed lag thuis.

Hij werd wakker van een karekiet die zong:

‘Karekiet, karekiet, verslaap je niet, Joris in 't riet!’

‘Dank je wel, karekiet!’ zei Joris.

Hij voelde nog wat kruimels in zijn zak, die presenteerde hij het vogeltje, en het pikte die op uit zijn hand.

De zon ging juist op, de rivier glinsterde. Welgemoed stapte Joris.

De weg begon hier te stijgen, al hooger boven de rivier, en het water al sneller te stroomen alsof het van een verre hoogte kwam; daaraan merkte Joris dat hij naderde tot het steile, waar het niet verder gaat. Maar hij zag de steilte nog niet en nog minder den blauwen schijn van een woud tegen den hemel, en begreep dat hij flink aan moest stappen om er te komen voor den nacht. Daar hoorde hij aan den kant van den weg flauw kermen en schreien.

Hij ging kijken, en daar zat aan den berm een vrouw met een ziek kind op den schoot.

‘Waarmee kan ik helpen, moedertje?’

‘Och!’ zeide de arme moeder, ‘als ik dat maar wist! Maar bij zooveel dokters als ik al geweest ben, geen een weet raad voor mijn kind!’

‘Ik kan niet anders dan op de fluit spelen,’ zei Joris, ‘maar dat wil ik van harte graag doen. Wie weet, misschien helpt het.’

Hij ging zitten naast de arme vrouw, wie de tranen over de wangen liepen, omdat het kind weer zoo kreunde, en speelde zooals het hem op dat oogenblik in het hoofd kwam, een wijsje dat enkel medelij en troost en hoop en op het laatst blijdschap was.

Toen hield het zieke kind op met kreunen, zijn oogen gingen open, het lachte eens tegen zijn moeder, het gleed van haar schoot, het begon te dansen. En lachend door haar tranen heen riep de moeder:

‘O lieve Speelman, je hebt mijn kind gezond gespeeld en mij heel en al gelukkig! Dank je wel, Speelman met je mooie fluitje!’

Het was de eerste keer, dat Joris zoo iets hoorde. Niet weinig blij was hij er mee! En het leek hem zelf ook of zijn fluit mooier klonk dan vroeger.

Zoo klom hij vroolijk verder op den al steileren weg.

Hij was een eindweegs geklommen, daar zag hij een man voor zich uit gaan, die droeg een pak op zijn schouders, zoo zwaar, dat hij heelemaal naar den grond gebogen liep; en hij kon haast niet meer voort.

Hij haalde den man in en vroeg, of zij niet samen zijn pak wilden dragen?

'Dat is het juist,' zei de man en zuchtte of zijn hart zou breken. 'Dat kan niemand dragen dan ik alleen. Wie mij helpen wil, maakt het nog maar zwaarder.'

'Dan zal ik tenminste eens voor je spelen,' zei Joris. 'Wie weet of dat niet een beetje helpt.'

En terwijl hij naast den man voortging, begon hij te pijpen, een moedige wijs, waarop het goed marcheeren was.

En terwijl hij speelde, richtte de man zich op, een weinigje eerst en toen al meer, tot hij zoo recht was als een kaars. En dat groote pak, dat was nog maar zoo een heel klein pakje, dat een juffer het gemakkelijk aan haar pink had gedragen.

De man wischte zich het zweet van het gezicht en haalde adem en riep:

'Beste Speelman, je hebt mijn last licht gespeeld! Moge het je goed gaan, Speelman met je mooie fluitje!'

Toen werd Joris nog blijder, want die was nu al de tweede die zijn fluitje mooi vond en wien hij goed had gedaan met fluiten. En nu leek het hem niet maar zoo, maar hij hoorde het heel duidelijk, dat al weer mooier dan daareven zijn fluitje klonk.

Hij klom verder en achter zich hoorde hij den man welgemoed stappen.

De weg werd nog steiler, de zon zonk al lager, Joris dacht, het zou wel een wonder wezen als hij nog voor den nacht in het Tooverwoud kwam.

Daar hoorde hij geschreeuw en schelden, en hij zag twee mannen, die vochten of zij elkaar wilden vermoorden.

Hij begreep wel, dat zij naar woorden niet zouden hooren, dus begon hij maar dadelijk te spelen op zijn fluitje, een zachte, ernstige wijze.

En de eene, die den arm opgeheven had om zijn vijand met zijn smidshamer de hersens in te slaan, liet den arm zakken, en de andere die hem zijn slachtersmes in het lijf wou steken, trok zijn hand terug, en toen zagen zij elkander aan, en daarop staken zij elkaar de hand toe.

'Beste Speelman, je hebt ons weer goed op elkander gespeeld. Geluk en voorspoed, Speelman met je mooie fluitje!'

Toen was Joris zoo blij als een engel. Want dit was nu al de derde maal, dat menschen zijn fluitje prezen, en dat het hun goed deed, en hij dacht:

'Zeker vind ik nu ook de ware wijze die de Schoone Danseres verlost uit den tredmolen.'

En zelf moest hij het zeggen, terwijl hij opnieuw begon te pijpen - zoo mooi als zijn fluit nu klonk, had hij niet gedacht, dat ooit op deze wereld een fluit kon klinken.

Daar hoorde hij een kraken en knarsen en knerpen, als of een wagen zoo zwaar geladen, dat de paarden het haast niet meer konden trekken, holderdebolderde over de keien. En hij was aan het Einde van de Wereld waar het niet verder meer gaat, en daar zag hij den tredmolen, met och arme! de Schoone Danseres er in, die treden, treden moest, en haast niet meer kon.

Toen de Schoone Danseres Joris zag met zijn fluitje, hief zij de handen op.

'O Speelman! weet wat je doet! Want als de Reus je fluitje hoort is hij met één enkelen stap hier, en als je niet het ware wijsje weet, daar de tredmolen van stilstaat en hij blaast den laatsten adem uit, dan verslindt hij je. Zie je die afgekloven botten overal? Die zijn van speellui, die niet dadelijk zijn gevlucht, toen zij hem hoorden komen.

Die zich aan een ander spiegelt, die spiegelt zich zacht.'

Maar Joris werd van al de botten niet bang, want hij geloofde vast, dat hij de ware wijze wist. En zulk een medelij had hij met de Schoone Danseres in den tredmolen, en zoo verlangde hij ook, dat in de stad de menschen weer zouden zingen en dansen, dat het hem om het even was wat er met hemzelf gebeurde.

Dus ging hij voor den tredmolen staan, en begon te spelen op zijn fluit.

En pas was hij begonnen, of daar gaf de grond een schok, of een boom omviel.

'Dat is de stap van den Reus!' riep de Schoone Danseres. 'Speelman berg je!'

Maar Joris schudde van Neen! en speelde voort.

Daar begon de lucht te schudden of het donderde. En de donder brulde:

'Ha! Ha! Ha! ik ruik verschen speelman! Wat een lekker ontbijt!'

'Dat is de stem van den Reus!' riep de Schoone Danseres. 'O speelman! als je nú niet loopt wat je loopen kunt, dan ben je verloren!'

Maar Joris schudde weer van Neen! En nu speelde hij de wijze van de moeder met het zieke kind, de wijze van den man die den zwaren last moest dragen, de wijze van de twee doodsvijanden in gevecht.

Daar werd het zoo donker of de zon uitging. En boven de boomen, als een donderkop zoo zwart en vaal, ging een hoofd op met gele oogen, en een open muil daar staken slagtanden uit. Een vreeselijke klauw sloeg het bosch opzij en een hoef waar de speelman tegen op moest kijken schopte den eikeboom in tweeën waaronder hij stond.

De Schoone Danseres sloeg de handen voor het gezicht om niet te zien wat er nu ging gebeuren.

Maar Joris dacht:

'En al sterf ik, zij zal vrij zijn!'

En hij speelde voort.

Hij keek niet naar den Reus, anders was hij misschien toch wel bang geworden voor die tijgers van oogen die hem al vast verslonden, en voor dien klauw die daar op hem toekwam met alle nagels uit, en voor dien hoef op den geknakten eikestam; hij keek naar de Schoone Danseres die schreide achter haar handen dat de tranen haar tusschen de vingers door drupten. En hij speelde zooals hij nog van zijn leven niet had gespeeld. Daar was in de wijze al wat hij maar voor liefs en moois in de wereld wist, en dan nog iets nog lievers en nog mooiers, waarvan hij niet had geweten tot op dat oogenblik toe. En dat was nu de ware wijze van het Tooverwoud, dat voelde hij aan zijn hart terwijl hij speelde. Zelf werd hij er moedig en vroolijk van, of er geen Reus op de wereld was.

Daar voer een orkaan over het woud, het leek wel, nu moest zon en hemel en aarde wegwaaien en vergaan. En toen, opeens, was alles stil.

De Schoone Danseres nam haar handen van haar gezicht. Zij lachte van blijdschap.

'Dat was de adem van den Reus! Hij heeft den laatsten uitgeblazen.'

De tredmolen stond stil met een knarsen en gekraak, en kraakte heelemaal uiteen.

En de Schoone Danseres kwam op Joris toegeloopen en viel hem om den hals.

'O liefste Speelman! je hebt mij verlost! Blijf toch altijd bij mij met je mooie fluitje!'

En Joris gaf haar een zoen en zei.

'Mijn leven lang!'

Uit ordentelijkheid wilden zij den Reus gaan begraven. Maar waar was hij? Geen tand, geen klauw, geen hoef, geen niets meer vonden zij van hem. In het bosch was enkel de zonneschijn.

'Hij is weg uit de wereld', zei de Schoone Danseres. 'Niemand hoeft meer om hem te denken. Kom Joris!'

Zij nam hem bij de hand.

‘Kom mee naar mijn kristallen koepel in het Tooverwoud. Want daar gaan wij nu wonen. Zie mijn lieve Speelman! Zie eens omhoog!’

Joris zag omhoog. En daar op een berg, zoo hoog als de hemel, aan de overzijde der rivier, daar zag hij het Tooverwoud, dat blonk in de zon als zomerwolken.

Hij zag naar het Woud in de hoogte, hij zag naar de rivier in de diepte, en hij dacht:

‘Ik zie het wel, maar hoe daar ooit te komen?’

En met dat hij het dacht, daar stond de Bedelaar voor hem.

‘Joris, gebruik je fluitje!’

Joris nam zijn fluit en floot er op, zoo helder als hij kon.

Daar sprong uit den grond voor zijn voeten een straal op, zoo rood als vuur, en vloog door de lucht met een prachtigen boog en zette zich vast aan den zoom van het Tooverwoud.

Joris floot voor de tweede maal. Daar vloog uit den grond voor zijn voeten een straal op, oranje als een vlam, en vloog door de lucht met een prachtigen boog en zette zich vast aan den zoom van het Tooverwoud, naast den vuurrooden, en was er aan vastgegloeid.

Joris floot voor de derde maal, daar sprong uit den grond voor zijn voeten een straal op, zoo geel als de zonneschijn, en vloog door de lucht met een prachtigen boog en zette zich vast aan den zoom van het Tooverwoud, naast den oranje straal en was er aan vastgegloeid.

En zoo blies Joris nog viermaal op de fluit, en blies den groenen straal, zoo groen als de lente, den lichtblauwen, blauw als de hemel, den donkerblauwen, blauw als de zee, den paarsen, paars als de nacht; en daar stond de Regenboogbrug van de Wereld naar het Tooverwoud.

En hand in hand gingen Joris en de Schoone Danseres er over.

En toen zij den voet zetten aan den rand van het Tooverwoud, toen stond daar een jonge man in een mantel van zonnestralen en sterren, die zei:

‘Welkom thuis, Bruidspaar!’

En dat was de Bedelaar.

En daar gingen voor het Bruidspaar de struiken op zij, daar gingen de boomen op zij, daar blonk als de klare zonneschijn de Waterval.

En uit den waterval, en de rivier die uit den waterval de wereld instroomt, en uit het mos, en het gras, en uit de struiken en de boomen, en uit de hooge lucht kwamen gezwommen en gekropen, en geloopen en gevlogen, alle de dieren van het Tooverwoud, de visschen, de kikkers, de waterslangen, de kevers en krekels, en arme, nakende pieren, de stekelvarkens en vossen en met hun gestippelde jonkjes de reeën, het hert met zijn groot gewei, dat de takken buigt uiteen, de boschduiven, de leeuwerik, de nachtegaal, de korhaan, die verstand van muziek heeft, want zijn staart lijkt op een lier, en op zijn geweldige wieken kwam de adelaar er aangezeild tusschen twee wilde zwanen met het winterkoninkje tusschen de pluimen van zijn kraag. Al de dieren glansden, huppelden en zongen van blijdschap om het Bruidspaar.

En de elfen kwamen, de nikkers, als forellen en goudvisschen zoo schitterbont geschubd, de aardmannetjes op hun schoenen van zaadhulzen en in buisjes van paddestoelenvel, de boschmeisjes die viooltjes en lelietjes der dalen, egelantier en kamperfoelie voor jurk dragen, de wolkenruiters in hun vliegenden mantel met het weerlicht in de plooien.

Al de elfen glansden, zweefden en zongen van blijdschap om het Bruidspaar.

‘Zulk een heerlijkheid,’ zei Joris, ‘heb ik zelfs in mijn heerlijksten droom niet gezien! Och! als nu toch vader en moeder maar hier waren!’

De schoone jonge man in den mantel van zon en sterren, die de Bedelaar was, zei:

‘Joris! gebruik je fluitje!’

En toen Joris begon te spelen, daar bewoog iets op

den steilen weg langs de rivier, en dat werd al grooter, en dat was een menigte menschen, geen honderd of geen duizend, maar tienduizend wel, wat zeg ik? wel honderdduizend, niet te tellen!

Vooraan was Joris' moeder, die strekte de armen naar hem uit, en achter haar aan liep zijn vader te wuiven; en daar was de moeder met het kindje, en de man met het pak, en de twee met smidshamer en slachtersmes, en daar wandelden de gasten van het kasteel, naast den kroegbaas en zoowaar! de koster met zijn grooten sleutel. En achter hen aan kwamen al Joris dertien bazen met hun knechts en hun leerjongens en hun vrouwen en hun kinderen, en alle menschen die Joris ooit op straat had gezien, en alle die hij nooit had gezien ook, en alles kwam aan op de Regenboogbrug.

Joris' moeder zette den voet er op, en liep er over zoo vlug als de wind en had Joris in haar lieve armen.

De vader haar achterna! maar hij brak met zijn eenen voet door den blauwen straal heen en toen gooide hij zijn laarzen uit, die nog wel zijn Zondagsche waren en glimmend gepoetst en liep op zijn kousevoeten, waar stoppen in waren als kraaiennesten, en of het mal stond of niet kon hem geen zier schelen. Hij sloeg Joris op den schouder, en schudde hem haast de hand af.

‘Had ik geen gelijk, dat ik je op reis zond! Ik wist wel dat je het een eind ver in de wereld zoudt brengen, als je maar eerst goed en wel weg waart van moeders pappot.’

En achter die twee kwamen nu al de anderen, zoo velen dat er van de heele Regenboogbrug geen glansje meer te zien was. De meesten wel is waar waren te zwaar voor de Brug en zij braken er door heen, als wie op klompen gaat door het ijs breekt. Maar zij wierpen vlug weg wat hen zoo bezwaarde, al het malle gemaal uit den Reus zijn molen dat zij zich zelven op den hals hadden gehaald. En dat werd een wonderlijke hagelbui, die daar neerdwar-

relde in de rivier - valsche vlechten en krullen, japonnen met een hofsleep, veel te dikke portemonnaies, professorentogaas, processen waar het eind van afgeknipt was, domineesbefjes, stamboomen, principes, lauwerkransen, suikertantes-met-kuren, alles vloog in het water. Twintig jaar jonger zagen zij er uit toen zij zònder aankwamen in het Tooverwoud.

Daar danste bij den Waterval de Schoone Danseres naar het pijpen van Joris, de dieren huppelden mee in een kring, en om den kring van de dieren zweefde de kring van de elfen, die strooiden bloemen en stralen, en om den kring van de elfen danste de kring van de menschen, die namen elkander bij de hand en zongen:

'Lang zullen zij leven, lang zullen zij leven, lang zullen zij leven in de gloria, in de gloria, in de gloria!'

Iets heerlijkers was niet te verlangen of te verzinnen.

De zon keek door de boomen en de maan kwam naast haar staan met al de sterren, om dat te hooren en te zien.

Al wie er nu mee wil doen, die kome! die kome! De Regenboogbrug die staat. En Joris en de Schoone Danseres in den Waterval heeten alle gasten welkom.

Ik voor mij, ik ben van plan te gaan, dezer dagen.

Wat gij?

Lachend of zijn moeder het hem vroeg riep Allard:

'Ik ook!'

Van de deel kwamen de geluiden van het dagelijksche leven op de boerderij. De boerin hanteerde met de melkemmers, de tredmolen van de karnton piepte en knerpte, de groote hond hijgde. De boerin klopte hem op den rug en gaf hem goede woorden terwijl zij hem uitspande; 'Brave Kees! best beest! heeft hij dan gekarnd 'tot de melk terug praatte?'

Daarop kloste zij de steenen treden af naar den melkkelder, met de groote vlakke tobben, gele rondten room, en de rijen kazen op de planken langs den muur.

In het kleine vertrek naast de deel, waar het rook naar versche melk, naar hooi en naar de honingzoete Provincierozen langs het open venster, zat Allard in gepeinzen. Hij zag zijn moeders glimlach, hij hoorde zichzelven met zijn kinderstem vragen:

'Moeder! zulk een waterval als deze, woont daarin de Schoone Danseres?

En haar antwoord;

'O! in een nog veel, veel mooieren!'

De waterval druischte, de beek klokte in het ravijn, maar nu was het de beek niet meer, het was een rivier breed en statig met zeilende schepen die een stad weerspiegelde en een hoogen toren, een rivier die uit ongeziene hoogten kwam en ging naar ongeziene verten, altijd dezelfde, altijd een andere, onophoudelijk komend, onophoudelijk gaand, in het vaste van de velden, het bosch en de stad het éene bewegende, in het doffe het éene glanzende, in het stille het éene geluid. Een melodie begon in hem, vloeiend als de rivier, als de rivier veranderlijk en verten in gaande.

En toen kwam een andere kleinere, die vaster van omtrek was, en hooger van geluid, een kleine vroolijke phrase, die hij straks herkende voor den spelenden jongen aan het water (of was hijzelf dat soms met zijn bamboefluitje aan de beek op het eiland?) een spelende jongen tusschen het riet, dat zoo dicht en hoog staat bij het boothuisje, wie daar tusschen zit is niet te zien, van den weg af niet, niet van de rivier. Hij zit daar zoo blij, zoo argeloos, open als een bloem. De zon schijnt hem binnen, de rivier kabbelt door hem heen, pas nog aan den stengel zat het fluitje dat nu aan zijn lippen is, en het fluitedeuntje is niet zijn bedenksel en maaksel, maar hij zelf in muziek, zooals de geur van een bloem de bloem zelve is, haar innerlijk luchtig wezen. Hij weet het niet, terwijl hij dat fluitje snijdt, dat zóo hij zichzelven fatsoeneert, van zichzelven een gereed speeltuig maakt voor de aarderegeerende machten, wier lichte aanraking hij als een liefkozing voelt in geluid

van wind en water en suizelend gewas, in warmte van zon op zijn wang, en golfjesgeglinster aan zijn oogen, in getjuik van vogels en zoemen van driftige bijen om bloemen.

De vroolijke kleine zin zegt niet anders dan:

'De wereld is schoon! ik ben gelukkig!'

Maar nu klonk een andere wijze op, die ging een anderen gang, zij was ernstig, een weinig streng, maar toch zacht in strengheid, en er omheen zweefde een spel van luchtige zacht lachende klanken, een scherts die met dat al meer was dan scherts, en schijn als die grauwe bedelaarslompen, die kleedij der vermomming, die de Wijze heeft aangelegd om, arm in schijn, tusschen de armen in waarheid, de armen van hart die de vreugde niet kennen, ongehinderd om te gaan, wanneer hij, strompelend aan een kruk, door hun straten hinkt, de breede en de smalle, zoekend of niet ergens toch uit al dat tusschen steenen opgegroeide, schrale, kleurlooze gewas een bloemetje te voorschijn bloeit van levensvreugd. En de Bedelaar zag hem aan met de oogen van Compenius, terwijl tegen den dwalenden knaap hij zei:

'Houd je aan de rivier, en gebruik je fluitje!'

Toen, plotseling, in een verblinding en een overstelping sloeg de muziek van het Tooverwoud triomfantelijk over hem heen, de blijheid, niet van een kind, maar van een dichter in de natuur, wiens blijheid voor alle menschen een weg tot blijheid is.

Nu begon een gelukkige tijd.

Als hij wakker werd in het vroege licht, dat langs de vensterlijst, waar de spitse rozenbladers doorschijnend goud waren, hem op zijn kussen bescheen, voelde hij zich als lag hij aan den oever van een zonnig water, waaruit hij juist was opgedoken, druipend van frischheid. En dat water was zijn muziek.

De eerste ontroering was verstild, het ongedurig gedrang van gezichten, stemmen, gewaarwordingen, heftigheden en mijmerijen dat in zijn warreling streefde naar een

orde om daarin tot rust te komen. Het gewoel had zich verdeeld, zich geschikt tot groepen, zelfstandig en onderling verbonden, als bloemen in een krans, als handenreikende dansers in een rei. De gebeurtenissen van het verhaaltje hadden naar een nieuwen trant zich geschikt, naar den trant der muziek, waarin de aandoening de gebeurtenis is. Zooals een ronde appel rood in de zon het blos en blank van den bloesem, voorjaarsbuien, geuren, honing, vlindervlucht en gebrom van driftige bijen, wrange wording, hardigheid rondom het teederste, het toekomstige leven binnen in de zwarte zaadjes, de samengroeiing van zoo veel verscheidens voedend met zijn sappig vleesch omhult, zoo omhulde, vereende, voedde, de evenredige vorm het velerlei der muzikale gedachten.

Zij hing daar te gloren in het vroege licht, voor zijn vroege gedachte, die vrucht van zijn hart, zij zweefde, een vuurbol, fel en dof, vol gloed en duisternis, vol leven, dat uit den vloeienden kern naar het oppervlak steeg, in teedere kleuren spelend. Zijn geluk genietend zag hij er naar. Welgemoed begon hij den werkdag, welvoldaan besloot hij den werkdag.

Maar niet lang had dat geduurd, toen kwam de keer.

Dat was als na het blauwe vloedgetij de grauwe eb, wanneer het strand afzichtelijk is van doode dingen.

Wat pas nog getinteld had, lag als een slijmerige klomp. Wat was er gebeurd? Neen! wat had hem bezield, dat hij juichte over wat nu hem woedend maakte! Aan de meedoogenlooze kritiek ontkwam enkel hier en daar iets, waarvan hij onwillig toegaf, dat het wel goed was. Maar dat waren heuveltoppen boven verdronken land, al het andere niets, minder dan niets, water, modder, slik. Dàt nu, dàt! hoor toch eens aan! Hij speelde het alsof hij het uitschold, hij schold zichzelven uit, hij kreeg een gevoel van vuistenballen en slaan in de handen. Eindelijk verscheurde hij de bladzijden, sloeg de piano toe, sloeg de kamerdeur achter zich toe, liep naar buiten.

Daar was het ook al niet beter. Ieder ging zijn eigen gang, ieder wist wat hij te doen had, en deed het ook, hij wilde het en kon het. Knelis op de melkkar met de rammelende kannen, de boerin bij haar kazen, de gele hond die voor zijn hok zat te wachten tot hij aan het karnen moest, dat waren niet zulke lorren en vodden van wezens, die den eenen dag boven de wolken waren en den anderen verdronken in een regenput, en nooit voor niets ter wereld nut.

Hij liep er over te denken of misschien zijn vader niet toch gelijk had - of het niet goed zou zijn als hij ingenieur werd. Een brug bouwen, een haven, of zooals de vader van Henk nu in China deed, een groote rivier, die met jaarlijksche overstroomingen alles wegsleurde, vernielde, verdronk, temmen tot een milden voeder van velden, een drager van schepen; dat was prachtig werk, waarop een man trotsch kon zijn, en naar niets anders op de wereld verlangen meer. Hij verbeeldde zich zulk een vechter met de elementen, zulk een overwinnaar te zijn, en zulk een voldoening te voelen. Maar hij wist maar al te goed, dat het een spelletje was, en dat het andere, dat diepe verlangen, die drang, die weg was nu, terug zou komen, dat hij, gekweld en gelukkig bij beurten, muziek zou maken en anders niet, zijn leven lang.

En ineens was ‘het’ er weer, even plotseling en zonder reden teruggekomen als het was gegaan. Hij schreef overnieuw wat hij verscheurd had en waarvan geen noot was vergeten; het was niet slecht, het was enkel niet op zijn plaats, niet goed in verband met het andere, niet in zijn eigen fatsoen nog. Van sommige dingen ook, die het allerergst hadden geleken, bleek het leelijke alleen het onvoldragene te zijn geweest; het was monsterlijk zooals een foetus monsterlijk is: daarvan groeit toch een schoon kind. En nu was het volgroeid; het gestamel was melodie geworden. Hoe? Hoe dan toch? Hij gaf het raden op, gelukkig dàt het zoo was, dat buiten hem om, achter zijn rug

om zoo te zeggen, die gedachte, die van hem toch was, zichzelf had voltooid.

En weder was alles wèl, hij werkte rustig, niet in sprongen en vluchten nu, maar gaande met een gestadigen tred, als wanneer hij achter Compenius aan de tweehonderd en vijftig treden van den speeltoren besteeg, langzaam, gerust ademhalend, in een gelijkmatige spanning van wil en spieren en aldoor onder het hooger klimmen wijder en schooner verten ontdekkend.

Zoo leefde hij bij vlagen.

Hij bekende Compenius het slagen en falen, zijn innerlijk avontuur. Die, met een glimlach, raakte eerst zijn borst aan, toen zijn voorhoofd.

'Hier is alles zooals het wezen moet; maar hièr nog niet.'

En na een wijle:

'De Ouden gaven Pegasus vleugels; maar zij lieten hem zijn vier beenen.'

Hij nam een muziekboek van den lezenaar; het was Beethovens sonate in Es dur, die waaraan hij zelf een naam gaf: 'Les Adieux, l'Absence, et le Retour'; en bij die drie dalende noten van het begin, g, f, es, schreef hij: Lebewol!

'Wij hebben in lang geen analyse gemaakt, geloof ik. Als je het hiermede eens beproefde?'

Allard was nog niet ver gevorderd met de beschouwing van het als een levend wezen zoo vast gevoegde klanken-organisme, of hij had begrepen, wat zijn leermeester meende. Hoe tot in diepte doordacht, hoe tot in het laatste natuurlijke uitvloeisel van zijn aard en wezen vervolgd, hoe subtiel dooreengeweven met het verwante, het anders-geaarde, het tegengestelde, was dat Lebewol! dat zoo ontelbare malen terugkwam en niet éénmaal te vaak! Ingeving; maar daarnaast denken; een denken, als dat van den wiskundige zoo streng; de vlucht door wolken van Pegasus, maar ook zijn gang onder beheerschenden ruiter.

Hij zag, hoe van de eene naar de andere hoogte en helderheid van bezieling kennis van de wetten der muziek en kennis van het eigen vermogen den ervarene dragen over de verwarring en de leegten heen waarin de beginneling afstort. Maar tusschen het begrijpen en het vermogen ontwaarde hij den gapenden afstand. Zoo min als op het Eiland het gezicht van de rijkunst der paardenherders van Timor hem gebaat had toen hij, afgesmeten over het hoofd van den wilden hit, in het zand lag, zoo min baatte voor dit oogenblik van onmacht het opzien naar deze doorluchtige volkomenheid. Het zou hollen en stilstaan blijven, lang nog, vliegen en vallen, en hij moest maar zien hoe hij het hardde zonder den hals te breken, tot hij dat toomelooze paard meester werd, dat hij zelf was.

Het ergst tobde hij met de muziek voor Joris in het stadje. De moeder in haar teederheid en verdriet tusschen man en kind, dat ging nog wel. Maar de vader en de bazen en dat laag-bij-den-grondsche leven van de kleine stad om hen heen, was erger dan onbeduidend, was leeg of valsch.

'Laffe onzin! het zijn geen menschen, niet eens schimmen van menschen zijn het!'

Compenius vroeg of hij menschen uit den werkenden stand kende, iets wist omtrent hun leven en zijn, het behoef, den nood, en het moeten van hun alledaag, de verlangens en de zeldzame vreugden? Hij bekende van neen. Het had hem nooit aangetrokken, het leek leelijk.

'Maar hoe wil je hen dan begrijpen, om van weergeven niet eens te spreken?'

Hij ging de geringe wijken in van de stad.

Hij slenterde door smalle straatjes en stegen langs de oude bolwerken die nu plantsoen zijn, zag winkeltjes waar onsmakelijke dingen voor de ruit lagen, werkers in nauwe werkplaatsen met een donkeren inkijk, muren waarachter het dreunde en stampte, rijen smalle huisdeuren, waarvoor morsige kinders joelden en krakeelden, en waaruit bij het opengaan een vunze lucht sloeg, kelders die woningen

waren van menschen met een goor gezicht, kroegen vol getier en stank. Op den hoek van een steeg was schel rumoer. Twee vrouwen vochten, de handen in elkanders gezicht en haren, en de vrouwen die er omheen stonden, lachten en hitsten nog op, tot een zware kerel er bij kwam die, met een vloek, de eene hierheen, de andere daarheen smeet. Van den stomp dien hij haar achterna gaf, viel de eene; en de andere keerde om en schopte haar tegen de borst.

'Ik ga niet weer, het is al te leelijk.'

Compenius zag hem aan.

'En wat was er achter het leelijke?'

'Ik weet het niet, ik kan over het leelijke niet heen.'

'Als je het leelijke begrepen zult hebben, zal het niet leelijk meer zijn. Ook dit is weten, al is het een heel ander weten dan waarvan wij verleden spraken.'

'Ik kan niet, het stoot mij af.'

Hij maakte die muziek zoo goed en zoo kwaad als het ging. Ongeduldig wilde hij weg uit het suffe stadje. Hij vermeide zich in Joris' reis langs de rivier. Veel muziek was daarin van het Eiland. En hij kreeg allerlei motieven uit het leven op de boerderij, en in het dorp, van wandelingen langs de rivier, van zijn roeitochten elken avond naar Compenius.

Zooals de reuk van de zoete melk, en het zoete hooi, en de honinggeur van de Provincierozen langs het venster dat smalle kamertje naast de deel in kwamen, zoo kwam een adem van landelijk leven zijn muziek binnen.

Hij was goede maats geworden met het boerengezin, geloofde hij.

Hij ging mee, soms, met Knelis, den zestienjarigen knecht, wanneer hij om drie uur 's ochtends met het melkjuk over de schouders de dampige weide langs de rivier in ging. Dat was als waden door een ijlen, wittig deinenden plas. Het licht was nog flauw aan de lucht, de donkere hoopen in het witte waren de koeien. Knelis schopte een

beest tegen de ribben, het kwam schokkend overeind, hij zette zich er naast met zijn hoofd onderduikend in het ijle witte. De melkstraal maakte een hoog geluid in den emmer. Tevreden onder de nijpende trekkende vingers die haar zwaren uier verlichtten, stond de koe te herkauwen, een wolkje zoeten reuk van gras en bloemen dreef uit den malenden muil. De nevel werd ijler, zweefde in flarden, de gele zon ging op, plotseling stonden al de groote, zwartbonte en roode beesten geheel gouden boven fijntintelig groen. De knecht droeg de volle emmers naar de deel, goot de melk in de hooge gedeukte rammelende tinnen kannen, spande het dikke bruine paard voor de kar, en reed naar stad waar de menschen nog sliepen in hun donker gemaakte kamers. Knelis sliep als de middagzon gloeide op de wei, en de koeien, langzaam opgestaan uit de schaduw der knotwilgenrij, gingen drinken aan de sloot, en tot aan de schenkels in het koele, bleven staan, met den gekwasten staart slaande naar de vliegen. Tusschen het riet blonk de buigende witte hals van den ooievaar, aan het visschen voor zijn nest vol jongen op het dak van de hofstee, die haast al zouden uitvliegen. Glimmend blauwzwarte zwaluwen scheerden over de wei.

Om drie uur ging Knelis weer het pad af met het melkjuk; de koeien kwamen hem tegemoet.

Het hooi werd geöogst, de knerpende schommelende kar, die in de vroegte was uitgereden, kwam pas terug als het donker begon te worden. De groote deuren van de deel waar de gewone ingangsdeur klein in zit, stonden wijd open, de lantaren op den grond bescheen alles van onder op, de paarden die naar stal klosten, den boer en zijn jongens; reusachtig bewogen hun schaduwen tegen den muur.

Op een dag dat het met den Droom niet vlotte reed Allard mede naar het land, en hielp de zwaden keeren in den laaien zonneschijn, en bossen hooi opreiken naar den langzaam langs waggelenden wagen.

Hij weerde zich, het zweet liep hem tappelings langs gezicht en borst. Uit het hooi dat hij keerde en ophief sloeg geur hem tegen, fijne lichte geur van gras, zwaarzoete geur van klaverbloesem. Bij stooten droeg de warme wind allerlei anderen geur nog aan, reuk van aarde, reuk van water waar de zon op schijnt. Als hij uitrustend op zijn riek, om zich heen keek, zag hij in het land aan gene zijde van de vaart een rij maaiers met golvende en zwenkende bewegingen gaan als op de maat van muziek. Hij vernam den slag van de zeis door het schurende gras, den héel hoogen toon die opsprong uit een scherpgeklopte snede, het pieuwiewen van opgejaagde vogels in kringen vliegend boven het blootgekomen en vernielde nest, stemmen die riepen en antwoordden over verten henen; schoon klonk dat alles.

Bij den rit naar huis des avonds, lag hij naast Krelis op den hooggeladen hotsenden wagen. De wegen waren ledig en stil, het donker al dicht onder de boomen, die plukken hooi vasthielden aan hun lange langsstrijkende takken. Met veel lichtjes laag bij den grond scheen het dorp hem tegen.

Hij vroeg Knelis of er geen liedjes gezongen werden als de korenoogst binnen was? Hij dacht aan de wijzen van het Eiland, de fluitedeuntjes van de wakers bij de schoven in den nacht, de muziek van den gamelan bij het oogstfeest in den tempel. Zijn oogstgezang had toch zeker het volk ook hier. Maar Knelis wist van geen liedjes.

'In de herberg, daar zingen zij wel! Anders is het er niet naar.'

Maar wat met den stank van drank en tabak naar buiten sloeg uit de kroegdeur, was wanklank uit de stad.

Om er aan te ontkomen ging Allard de schemerige velden in. Uit een afgelegen hofstee hoorde op een avond hij den zevenslag van dorschers, dat was als had de zwijgende arbeid van het geheele jaar een stem gekregen. Het vloeide te samen met de gewaarwordingen, vluchtige ge-

dachten, stemmingen van den dag in het hooiland. Later werd dat alles muziek, de reis van Joris langs de rivier.

Ook van de rivier kwam muziek.

Toen hij de piano ging huren in de havenstad, had hij de reis heen en weer gemaakt met de Pieternella Klaziena. Als altijd wanneer hij aan boord kwam, had hij zijn sesandoek bij zich, die wou hij laten samenklinken met Schipper Berends harmonica en de occarina van Kobus, den dekjongen. Maar die, zei de schipper gemelijk, was ziek. En toen hij door een openstaand luik in het dek omlaag keek, zag hij in het donker van het vooronder het bleeke gezicht van den onherkenbaar veranderden jongen, die akelig hoestte. Het was vanzelf gekomen, dat hij het werk aanvatte dat Kobus uit de handen was gevallen. Ernstig onder de oogen van het lachende schipperspaar krabde hij roest af en schoot touw op, hielp met het meeren en het lossen aan de woelige kade der havenstad, en voer in de vlet rondom het boven water komende schip, om met een krachtig gehanteerden bezem vuil en afval te schrobben van den romp.

Tesamen met den schipper draaide hij aan de lier om het anker te lichten; en toen, voor een stijve Westerbries het goedgebouwde schip andere schepen voorbijliep, hief hij zulk een triomfmuziek aan, luidkeels zingend bij sesandoek-getokkel, dat de schipper de glimlachende vrouw er bij haalde om te getuigen, dat het bij den dit en dat wel leek of Meneer Allard de eigenaar-schipper was van de Pieternella Klaziena in plaats van Baas Pieter Berends. En zelfs het schipperke was hem nu welgezind, dat toen hij aan boord klom hem naar de beenen was gevlogen, en daarvoor een schop had gekregen van den baas, waarom het kleine beest, verongelijkt, op zijn staartlooze achterhand ging zitten, vol wrok en achterdocht. En het had hem lang in het oog gehouden, dien man die zoo raar rook, heel anders dan een schipper of een dekjongen behoort te ruiken. Maar toen die, voor zijn oogen, het dek

begon te schrobben, met kratten en kisten te sjouwen, touw te pluizen en te splitsen, van allerlei te doen dat Kobus altijd deed, en toen hij den baas met zijn gewone stem tegen hem hoorde spreken, en zoowaar zag hoe de vrouw hem het kindje op den arm gaf waarmee hij begon te dansen over het dek dat het kraaide, toen liet het achterdocht en ergernis varen, en aanvaardde den nieuweling als toebehoor van zijn schip: zoozeer dat het zich zelfs door hem op den rug liet kloppen zonder méer te doen dan éven, scheef de lip op te trekken, bij het afscheid. De schipper herhaalde de gewone grap: Als meneer soms eens mee wou de rivier op - hij kon scheep komen voor dekjongen! En nu, verklaarde hij, was het méenens!

Sedert zag en hoorde Allard andere dingen op de rivier, dan hij vroeger in het droomerige langsslenteren gehoord had en gezien. Op den roeitocht naar stad elken avond, als hij Compenius ging voorspelen wat hij dien dag had gecomponeerd, of luisteren naar hem die werk van oude, soms weinig bekende meesters voordroeg, en sprak over wat zij bestreefd hadden in de kunst, hield hij stil aan de brug, om op de schaal den waterstand af te lezen. 's Nachts, als hij, slapeloos door het zoeken naar een oplossing voor een of andere moeilijkheid, lag te staren naar de lichten op de rivier, de glijdende midden op den stroom, de even schommelende op de stille plekken buiten het vaarwater, las hij die als namen van schepen, namen van steden, stroomaf en stroomop, rivierhavens, pleisterplaatsen aan den veel-bevaren weg van een zee in het Westen naar een binnenzee in het Oosten. Hij luisterde des ochtends of hij dat eigenaardige geluid niet ving, ver henenklinkend over het water in stil weer, van de tikkelende pal aan de lier, op een schip dat het anker licht. Van zijn nacht op de Petronella Klaziena kwam de nacht van Joris aan de rivier.

Het werk vlotte weer. Hij vergat den tijd, hij wist er niet meer van. Als hij de boerin het ‘straatje’ rondom het huis zag schrobben, wist hij dat het Zaterdag was, en al-

weer een week om van de negen of tien die het wachten op zijn vaders antwoord moest duren. Andere brieven kwamen, die geschreven waren vóor zijn telegram over het examen: de stellige verwachting die uit elk woord van zijn vader klonk, het beschroomde raden en bemiddelen, half uitgesproken maar, van zijn moeder, deed pijn.

Hij ging roeien op de rivier om het te vergeten. Op het eind legde hij aan bij de Waterpoort en ging naar Compenius.

Die vroeg naar den Speelman.

'Wat pijpt onze pijper?'

En Allard zette zich aan den vleugel, en liet het hooren.

Hij roeide terug op een avond, - het was al nacht, eigenlijk, daar zag hij bij het weifelige licht van de wassende maan tusschen wolken iets zonderlings.

Langs den rivier-kant van Reigersbergen dat hier de geheele breedte beslaat van het schiereiland tusschen stroom en moeras, loopt een eikenlaantje, hakhout en jong geboomte. Het hakhout bewoog; en nu neeg een stammetje, bleef een wijle gebukt staan, en sprong weer op, schuddend met al zijn twijgen. Allard hield zijn boot tegen. Een volgend boompje boog, bleef gebukt staan, veerde omhoog; en een derde, het laatste in de rij langs de rivier. Toen kwam iets groots en donkers uit het kreupelhout gekropen, en uit het verbergende riet langs den kant schoof een schuit het water in, die stroomaf gleed en verdween. Allard stak de stal-lantaren aan die hij had meegenomen voor het landen, en wrong zich door het hakhout.

Daar hingen, fel oranje in het lantarenschijnsel, overal rijpe lijsterbessen-trossen aan de eiken-twijgen; goed verborgen tusschen het gebladerte zat voor elk een strik van paardehaar gespannen.

Allard had geen mes; (hij had er nooit een: zoo vaak hij er een kocht verloor hij het weer). De strik dien hij uiteen trachtte te scheuren sneed hem door de vingers. Al die groene twijgen afrukken kon toch niet. Hij zag in

gedachte al rissen geworgde lijsters hangen in het morgenlicht.

Maar toen, meesmuilend om lijster-plezier en strooperstelleurstelling, stak hij zijn wijsvinger in een gapende lus en trok die behoedzaam dicht.

Het geheele laantje ging hij langs, beide rijen boompjes en het hakhout. Een ontelbare menigte strikken ontdekte hij met zijn lantaren. Hij hoorde het twaalf slaan van den toren, half een, een, voor hij den laatsten had gevonden en onschadelijk gemaakt. Wat een festijn nu voor de lijsters bij zonsopgang!

Hij ging kijken den volgenden morgen.

De wolken van den nacht waren in stroomen regen neergekomen. De grond van het laantje was doorweekt. Daar stonden, diep ingedrukt, breede klompen-stappen, die liepen het geheele laantje af, langs de eene rij boomen, en terug langs de andere, en hier en daar en ginder weer en nog eens verderop stonden zij stil voor het hakhout; daar had de gefopte strikkenzetter in gewoeld naar buit. En aan de bengelende trossen zaten al geheel en al rond geschrokte lijsters te pikken.

Allard zwaaide met zijn hoed.

'Wél bekome het jelui, vriendjes!'

Hij ging weer terug naar zijn boot, toen hij naast de breede klompensporen andere ontdekte, lichter, gezet toen de aarde al haast weer droog was, in de morgenzon. Hij bezag ze: dat waren stappen van naakte kindervoeten, smal van hiel, slank van teenen, zoo hol, dat tusschen hiel en voetbal de indruk van den buitenkant niet dan flauw te zien was, een in het midden onderbroken streep: 'een voet waaronder het water door vloeit'. En die slanke hooggewelfde voetjes die eerst geloopen hadden, waren beginnen te huppelen en opeens, hiér, te dansen. Enkel de indruk van den voetbal was hier te zien, op het zand krachtiger ingedrukt als bij een veerenden sprong, met den boog er boven der teenen, de rechte lengte van den grooten

teen, dan, daar voorbij, de toppen der langere twee volgende, en naar den voetbal afloopend weer, de stippels der twee laatste - een boog als die langs de vingertoppen loopt, van duim tot pink. Vroolijk gezwierd hadden de dansende voetjes, met sprongen en luchtige draaien. En om hun spoor heen slingerde een ander kort en breed, met sterke nagels. Of hij haar met oogen aanschouwde zag Allard Lucie met Wakker dansen door den zonneschijn. Het fonkelende kind lachte, de groote hond blafte uit volle keel. Zij dachten:

'Niemand ziet ons!'

Het aardige gezicht scheen weer op terwijl hij aan zijn werk ging. En op eens hoorde hij, waar hij twee dagen lang al vergeefs naar had geluisterd, de wijze waarop de Schoone Danseres in den Waterval, ontkomen aan haar tredmolen, danste. Verheugd schreef hij op.

Een hinde huppelde om de fee henen: daarin was Wakker wonderlijk veranderd. Allard herinnerde zich wat Compenius hem had gezegd, omtrent de hinde naast een in nadenken verzonken man in het beeldwerk van Sint Bavo; de hinde beduidt de bewegelijkheid der gedachte. Wèl op haar plaats dan, deze, naast de bevrijde Schoonheid!

Van de vele stemmen die Joris tegenkwamen uit het sprookje was voor hem de verheugelijkste de stem van het water. En hij wist ook wel wat zijn moeder had gemeend met dat geluid dat haar als hemzelven, die van haar het luisteren daarnaar had, zoo lief was, en dat zij met de rivier het leven-zelf bedoelde. En die zelfde stem wilde hij dat boven alle de vele andere uit als heerscher, naast alle de vele andere als metgezel, onder alle de vele anderen als helper die getrouwelijk draagt, zou klinken uit zijn muziek. En als hij haar beproefde 'voor zijn geweten', dan scheen het hem, dat deed zij ook. Maar nu wachtte hij op het oordeel van Compenius, als hij de geheele reeks der dansen zou hooren met de drie wijzen voor de moeder en het zieke kind, voor den man met den zwaren

last, voor de twee vijanden in gevecht, en op het einde, de wijze voor de Danseres in den tredmolen van den Reus.

Hij ging met een bonzend hart.

Compenius zette zich tot overwegend luisteren.

Hij speelde.

Speelde van het begin af, het kinderlijke fluitspel van Joris in het riet; dan de geschakeerde reeks der dansen, bonte bloemenslinger die zijn belevingen aan elkander verbond en vasthechtte aan het gestadige bestaan dier gezeten burgers van het land, van die eerste dansen af bij den klompenmaker, den kuiper, den blomzoeten koekebakker, tot dien laatsten op het kerkhof toe, den doodendans-voor-de-grap, gerikketik van botten en holle schedels door eigengerechte kosters-voorstellingen van dood en verdoemenis heen, nachtmerries van een vereenzaamd gemoed.

Hij speelde den nacht van Joris aan de rivier, de melodie die in hem opgekomen was, terwijl hij van de Petronella Klaziena tuurde op het donkere land, het schemerige water, de lichten van de schepen; en gleed moduleerende over naar een donkerder toonaard, terwijl hij mompelde, dit was de tegenhanger van de dansen, de drie ontmoetingen van Joris met het leed, de zorg en den haat, als hij aan de vlakte der vroege dingen is ontstegen. En het was de stem der moeder, die klaagde en weende om het kreunende kind, de man die zwaarder droeg dan hij kon dragen, de twee vijanden haast elkanders moordenaars, en driemaal het lied van Joris, dat van die vroege blijdschap om zon en wiegelende schaduw aan levend water, veranderde in een bang voorgevoel van dat vreemde en onbegrijpelijke, het leed der menschen op diezelfde schoone wereld; medelij eerst, dan werd het troost, en bemoediging; dan vermanend overreden.

En onder het wisselende spel der stemmingen stuwde gestadig, in een vloeiende veranderlijkheid zichzelven gelijk, de rivier, de uit ongeziene verten komende, naar ongeziene verten stroomende, eeuwiglijk op weg.

Met een innig genoegen luisterde Compenius. Zeker, dat was beginnelingswerk, gebrekkig, ruw soms, en soms zwak, maar als hij al niet goed gezegd had wat hij meende, Allard meende iets en dat was iets moois. En het was echt, het was zijn eigen gevoel dat hij uitte. Niet altijd; wèl bijvoorbeeld in de melodie van de moeder met het zieke kind, en wat Joris haar voorspeelde, maar niet in die van den man met den al te zwaren last. Als hoe zou het ook kunnen? dacht hij met een glimlach en een schouderophalen. Maar, plotseling, deed de strijd der twee vijanden hem ontstellen door een toon van verbeten woede, van wreedheid, van wrok die eindelijk zich botviert. Hoe wist een zoo jong, zoo zacht mensch van zulken haat? Hij herademde toen de snijdende, vlijmende dissonanten, kwellend lang volgehouden, eindelijk verstierven in de mildheid van Joris' wijze, in de gedragen melodie van den stroom.

Toen hij Allard gezegd had hoeveel verheugelijks hij vond in zijn werk, hoeveel meer nog hij hoopte als de ‘groeipijn’, zooals hij het aarzelen en falen hier en ginder noemde, voorbij zou wezen, sloot hij met de oude spreuk van het einde, dat het werk bekroont, en zei, hij wachtte op het Tooverwoud.

Allard riep, daarin was nòg meer muziek van het water, dan in al het vorige en nog meer van het Eiland, want hier in het Tooverwoud welden de bronnen der rivier, en de muziek, waarop de Schoone Danseres in den Waterval danste, was de eindelijke ontplooiing van wat in kiem al was in het eerste deuntje van Joris; hijzelf wist nu pas hoeveel herinnering aan het Eiland daar in klonk.

‘Goed, goed! Het zaadje is bloem geworden. En de regenboogbrug? met al die gewichtige menschen, die plotseling de wereldsche zwarigheden van zich af werpen?’

‘Dat is boven zeven klimmende accoorden een lach die schatert!’

‘Bravo! Ik geloof wel niet aan die pedanten-wijsheid,

die den lach zou willen verklaren als voorrecht van den mensch; die dat zegt heeft nooit een aardigen hond gehad die hem, lachend dat al zijn tanden blonken onder den opgetrokken neus, tegemoet rende bij zijn thuiskomst - of hij heeft den hond en geeft hem geen reden tot lachen, de izegrim. Maar zoo zegevierend als de lach van den mensch is de vreugde van geen ander wezen. Laat dien klinken dan, waar het klaarst hij klinkt, in de muziek! Er is zoo weinig vroolijkheid in de wereld tegenwoordig!'

De woorden van zijn vader, gehoord en niet verstaan, dien laatsten nacht op het Eiland, kwamen Allard in de gedachte: 'de wereld is niet gemaakt op geluk.' En wat Knelis had geantwoord op zijn vraag, of er geen jolige liedjes werden gezongen bij het binnenhalen van den oogst? 'In de herberg zingen zij wel - anders is het er niet naar.'

Hij zei:

'Op het Eiland was dat anders.'

Compenius antwoordde niet.

Allard was in de vensterbank gaan zitten op de gewone plaats, vanwaar het dak van de kerk te zien komt tusschen de twee huizenrijen der dwarsstraat, een grijze steilte, aan den rand waarvan een spuwer, een fantastisch gedrocht met karteligen gekromden nek en een tronie, half toovenaar, half beest, uitgerekt staat tegen den hemel, met opgesperden muil.

Het was al op het einde van den langen zomeravond, rood van zonsondergang nog flauw aan de lucht, manegloor al blank in het Oosten. In het doffe groen der linde voor het kerkeraam was het doorschijnige goud der gevleugelde zaadtrossen mat geel geworden, de laatste vogel stil.

Allard tuurde naar het middeleeuwsche monster. Een herinnering kwam op aan den drakenkop, die een straal water spuwt over de vervallen vorsten-badplaats op het Eiland. Wonderlijk te bedenken hoe dezelfde gedachte den Oosterling, den rijstbouwer, den dienaar van een al-

machtig vorst, en den Westerling, den ambachtsman, den burger van een haar rechten naijverig bewakende stad aan het mijmeren had gebracht, hoe beide zij de vereening hadden gezocht van de fantasie met het element, aan het water, het milde, het overvloedige, een weg bereidend door den strot van een hersenschim.

Verwante voorstellingen zeker speelden Compenius door het hoofd. Want plotseling zeide hij:

'Is het niet een altijd hernieuwde vreugde te hooren, hoe uit het werk van onze grootsten de stemmen klinken der natuur? Bij Bach de stem vooral van het water. Hoe heeft hij die verstaan! en hoe leert die verstaan al wie naar hem luistert, de onwetende als de wetende! Aan water moet denken wie zijn muziek hoort. 'Niet Beek maar Zee moest hij heeten!' zeide Beethoven, en dat was niet maar een woordspelletje met dien naam Bach dat hij speelde. Denkend aan voortreffelijkste muzikanten van vroeger, sprak Schumann van de bronnen der muziek en noemde Bach de ééne bron, waaruit altijd allen schepten en waaruit zijn eigen tijd nog schepte, en de toekomst scheppen zou, onuitputtelijk als die afgrondig diepe wel is. Met een onstuimigen stroom, die de vlammen van een brand weerkaatst, heeft een uitnemend Bach-kenner van onze dagen het C moll Praeludium en Fuga uit das Wohltemperierte Klavier vergeleken. En een ander zegt van die onsterfelijke toongedichten, dat vreugde, smart, weenen, klagen, lachen ons daaruit toeklinken, maar zóó, dat wij door die tonen uit de wereld der onrust ingaan tot de wereld van den vrede, en de werkelijkheid zien als zaten wij aan den oever van een bergmeer, en aanschouwden bergen, wouden, wolken, in het stille, ondoorgrondelijk diepe water; en weder, dat in zijn Cantaten de tekst door de muziek als door een helder stroomend water zoo levendig wordt weerkaatst. Den naïeven hoorder gaat het niet anders. Hij hoort een orgelkoraal van Bach. En het wordt hem te moede als stond hij aan het strand der

zee en de groote vloeden komen daar aangerold uit een onafzienbare verte, rijen achter rijen van steigerende en stortende golven, die straks het strand zullen overstelpen, de grens wegspoelend die het land scheidt van de zee, het kleine, kortstondige, bonte, mededragend in de groote beweging der eeuwigheid.

Het is zeker wel te gelooven, dat het bloed van een oud boerengeslacht was, van menschen voor wie het water vruchtbaarheid, loon van zwaren arbeid, gerust leven beteekende, dat daar sprak in Bach. En dat hijzelf wel zoo iets gemeend kan hebben, toen hij verklaarde, dat de begaafdheid voor de muziek in de familie was gekomen van dien ouden Veit Bach, den molenaar, die zijn kleine cither mede placht te nemen naar zijn molen, en speelde op de maat van de raderen, wentelend onder den golfslag. 'Dat zal wel aardig geklonken hebben,' zegt hij en het is of wij dat strenge, zwaarmoedige gelaat zien glimlachen. 'En zeker is hij daardoor toch maatvast geworden.'

Denk eens aan, hoeveel van zijn Cantaten, gewijde en wereldsche, op woorden staan die van het water spreken, van de zee en de schepen, van rivieren, van visschers, van stilte en stormen op de golven, van regen en sneeuw. De bijbelteksten bekoorden hem waarin die klank klonk; Jeremia's: Ziet ik zal zenden tot vele visschers; Jesaya's: Gelijk de regen en de sneeuw van den hemel nederdaalt; het verhaal van den storm op het meer dien Christus stilt. De maker van dat huldigingspoeëm dat Bach op muziek zou zetten, wist wel waarom hij de rivieren van Saksen en Polen opriep als verkondigers van des konings glorie; - de onnoozelste rijmelarijen immers verwelkomde hij om een woord als beek of glinsterende golfjes, om een vergelijking als die van het leven met een reis over de zee. De gedachte aan het water deed de bronnen overstroomen van zijn muziek.

Toen hij in Hamburg zich liet hooren voor dien grootmeester van destijdsche organisten, den ouden Reinken,

haast een eeuw oud toen, wat speelde toen Bach? Een fantasie over het koraal: ‘An Wasserflüssen Babylon.’

Maar niet het water alleen, neen! alle machten en krachten der aarde, hoe heerlijk bewegen zij door die ziel en wereld vereenende muziek! licht, duisternis, wind, wolken, de zon en de maan. De klacht om het groote leed, om Adams val en Christus' lijden is gehuld in de stilte en koelte van den avond; lange schaduwen vallen over het pad waarop de getrouwen den Reisgenoot, hun Gast voor een stonde, smeeken niet verder te gaan; wolken drijven boven de klacht om des menschen zonde; rook en schaduw zijn beelden voor de ijdelheid der wereld; Gods toorn doemt op als een onweer aan de verre kim.

De Maan rouwt en gaat onder om Christus' dood, aarde en hemel lachen van vreugd bij zijn herrijzenis. Als de geloovige zijn vertrouwen in Gods liefde wil uitspreken, zegt hij: ‘Ik wil toch wel rozen plukken, al steken mij ook de doornen.’ En in dat jachtlied - zulk een muziek had der Vorstin van den Zomernachtsdroom moeten tegenschallen van de heuvels! - hoe schatert daar de uitbundige wind! In vreugd als in droefheid bewegen de diepten en de hoogten, de afgrond en het gesternte mede met het menschelijke hart.

Dat omvangende en dragende gevoel van een overeenstemming tusschen de natuur en den mensch, dat verzinken in een diepte, waarin zij te samenvloeien tot één, hebben niet van oudsher menschen met een vroom gemoed dat gevoeld? hebben zij niet gedroomd van een harmonie, waarin de sterren en de menschelijke ziel te samen zingen? Wij willen toch niet vergeten, hoezeer in zijn jonge jaren Bach den man bewonderde en eerde, die de zeven suites schreef, genoemd naar de zeven planeten, regeerders van des menschen inborst en lot. Al is het werk verloren gegaan, uit dien naam alleen kennen wij het geloof dat hij er in uitsprak - dat geloof waarvan de belijdenis dat vreemd-heerlijke oude woord is van de Har-

monie der Sfeeren, het donkere bevroeden van een orde in het heelal, waarin het onzienlijke in samenleven met het zichtbare de voorbestemde banen gaat, saamhoorig in het oneindigstroomende leven de vlam, de vloed, de wolk, de wind, met de gedachte en de daad van den mensch, met het langzame omhoog groeien der menschheid uit het oorspronkelijke stof. Die oude Deen Buxtehude, die in de donkere dagen voor Kerstmis, de vijf Zondagen, zijn 'Abendmusiken' speelde in de schemerige Mariakerk te Lübeck, heeft geleefd in dat geloof. En zóózeer verlangde de jonge Johann Sebastian naar hem, dat hij uit zijn Thuringsch heuvelstadje te voet de lange reis ondernam door de stormen en regenvlagen van den huilenden October, de wilde Luneburger heide over en langs de drasse oevers der Elbe; niet weer losrukken van Buxtehude kon hij zich, toen de tijd om was dien de raad van zijn stadje hem toe had gestaan, hij bleef, en liet van de ongehoorzaamheid komen wat kwam.

Zal hij niet andere en diepere dingen uit die Abendmusiken hebben verstaan dan die andere groote, dien hij toch zoozeer geëerd heeft later, de jonge Händel, die in den midzomer als gast van een voornaam heer met zijn vriend Mattheson hierheen kwam, verwelkomd en gevierd en op diezelfde toetsen speelde als nu, twee jaar later, Bach? Wat gaven wij er niet om, te weten wat die twee met elkander spraken op het flauw belichte orgel, als de menigte heen was gegaan, en de kerk donker werd, wat zij elkander vroegen, omtrent de dingen der natuur en der ziel, en hoe de oude Buxtehude antwoordde, en hoe de jonge Bach! Wat zij dachten omtrent de muziek als mid delaarster tusschen het Oneindige en den mensch... Maar misschien is het beter voor ons, niet te weten; misschien moeten wij onze eigen waarheid zoeken daaromtrent, die voor ons weder een andere is dan zij was voor hen, daar immers voor elk volk, elk geslacht, ja elken mensch, zij een andere is. Wij hebben hun evenknieën niet in de mu-

ziek. Maar omtrent de aarde en de machten die haar regeeren, en omtrent den mensch ook, weten wij dingen die zij niet wisten, en een nieuw gevoel komt daaruit voort, dat aan de muziek, ook van ons zooveel kleineren, een nieuwen schoonen klank geeft. Brave muzikanten laten dien hooren nu! Gij wordt een van hen, Allard.'

Allard voelde zijn hart stilstaan. Toen, een sprong of het hem uit de borst wou springen. Hij had kunnen schreeuwen van geluk. Hij moest zich bedwingen om die hand niet te grijpen en tegen zich aan te drukken die bleek schemerde door het donker van de kamer. Zijn stem klonk hem zelf vreemd bij het afscheid.

Op het marktplein, buiten de groote schaduw van den toren, en de schemering onder de linden, was het wit van maneschijn.

De rivier vloeide zilverig. De droppels die van zijn riemen vielen blonken.

Er lagen schepen gemeerd langs den oever, rood en geel gloorden hun lichten. Hij herkende de Pieternella Klaziena.

'Brave muzikanten laten dien toon hooren nu. Gij wordt een van hen Allard.'

Zoo stellig had zijn leermeester nog nooit gesproken.

Ruim als de zomernacht zag hij zijn toekomst.

De kracht die hij in zijn greep om de riemen voelde droeg hem het geluk in. Hij maakte mooie muziek.

Toen hij landde was op de boerderij alles donker, de maan al achter de hooge lindekruinen.

Hij klom zijn raam in over de uitgebloeide takken van de Provincieroos, die dropen van den dauw, en vond tastelings de tafel vol papieren, en den blaker daartusschen.

Een brief stond tegen de kaars: hij zag zijn vaders hand.

Hij scheurde de enveloppe open, en zag enkele regels slechts op de bladzij. Tweemaal overnieuw moest hij die

weinige regels lezen voor hij begreep wat zijn vader daar had neergeschreven.

‘Ik laat u de keus tusschen onverwijld begin van de studie aan de Technische Hoogeschool of terugkomst met de eerstvertrekkende boot.’

[VII]

Toen de nieuwe dag hem bescheen was Allard gereed met de toebereidselen voor het nieuwe leven dat hij nu ging beginnen, leven naar eigen aard uit eigen kracht. De boeken waaruit hij les zou geven in de Conservatoriumstad en het volstrekt onontbeerlijke aan kleeren was bijeen in een knapzak; al het overige ingepakt voor verkoop. Hij had den wissel voor de reis naar Zwitserland met ‘In dank terug’ in een enveloppe gedaan, waarop hij zijn vaders adres schreef; den brief van zijn moeder beantwoord, dien hij pas had ontdekt, toen hij uit een stilstand van alle gedachte als na een hevigen val, weer tot zichzelf was gekomen. Meer nog dan smeeken om tijdelijk toegeven en pogen tot overreden met voorspelling van een gelukkigen keer in de toekomst, had hij haar leed om zijnentwil uit de aandoenlijke woorden gelezen.

Toen op de Pieternella Klaziena hij en schipper Berends elkaar handslag hadden gegeven voor zijn reis als dekjongen naar de Conservatoriumstad, ging hij afscheid nemen van Compenius.

Zwijgend hoorde die hem tot het eind toe aan.

De onwrikbare wil die in dat ietwat bleeke zoo plotseling hard geworden gezicht stond, liet tegenwerping toe noch raad.

Hij vroeg alleen:

‘Wanneer vertrek je?’

‘Zaterdag. Om twaalf uur, wanneer de vloed voor de stad komt. Dan lichten wij het anker.’

Compenius stond op.

‘Je hebt alles wèl overlegd, tot in het laatste doordacht voor dat je het besluit naamt: nu kan het niet anders zijn dan goed.’

Hij ging naar de schrijftafel, nam er een brief uit, reikte dien Allard toe.

‘Dit zal je helpen om het uit te voeren.’

De uitgever in de conservatorium-stad bood hem vast werk aan.

Allard werd rood van vreugde.

Maar toen:

‘Ik begrijp er niets van. Die man weet van mijn bestaan niet af.’

‘Hij weet, zooals je ziet, van je bewerking dier oude kamermuziek;’ zei Compenius.

Allard zag hem aan, zag het lichtje in die diepe oogen, begreep.

‘Ik weet niet wat ik zeggen moet om U te danken. En dat U dat alles zelf hebt overgeschreven! Als ik het had kunnen vermoeden!’

Compenius lachte:

‘Daarom heb ik gezorgd dat je het zoomin vermoeden kondt, als zeker beiermeester dien ik ken, de repetities op een eilandje met koor en orkest van de compositie van een jong muzikantje, met welke compositie en koor en orkest hij langs de huizen wilde gaan om geld voor een nieuwen speeltoren.’

Compenius had zijn twee handen op Allards schouder gelegd.

‘Ik wist het tòch wel: maar toen pas goed, wat je over hebt voor de muziek en voor de vriendschap.’

Allard die niet wist hoe zich te houden onder die twee handen op zijn schouders, stamelde:

‘Maar, hoe....

‘O! Lucie niet: gesloten als het graf. De schalk met haar stemmig gezicht! hoe zij roeide om mij maar ver genoeg weg te krijgen van het eilandje - het bootje

sprong als een waterspin, met rukken. Neen, de jongen met de haneveeren; die heeft zijn eigen leed niet kunnen zwijgen. Maar als men ook bedenkt - zulke bossen! vier zulke prachtig zwart-groene bossen op vier roodfluweelen baretten, en waar hooivorken bij te pas gekomen waren, en bijna - dat scheelde geen haar! - een moorddadig doorboorde broek!'

De uitbarstende lach bevrijdde geprangde harten.

'Ik heb alles verbrand,' zei Allard.

'En het is toch niet verbrand, wel? Dat klokkengelui dat Joris hoort van verre, als hij doodmoe en denkend, waar nu heen? door den donker strompelt langs de rivier!'

'Ja. Ik kon het er niet uit houden.'

'Natuurlijk niet. Zoo iets heeft een eigen wil en levenskracht. De maker is niet méer dan middel. - Als de tijd er is komt het uit hem, als uit de moeder het voldragen kind. - Maar het klokkenlied was al een verrijzenis, een herboorte. - Niet?'

Hij liet den vleugel weerklinken van een melodie in zware drieklanken, de klokken van de stierenspannen op het Eiland.

'Dat U dat nog weet!'

'Dien eersten avond toen je ingebroken zijt in het museum.'

'Ja! En zoo lang dwaalde tusschen doode dingen. Maar Salvator redde mij en Maria.'

Compenius speelde het klokkengeklank ten einde.

'Dat was nabootsing. Het gebeier dat de Speelman hoort door den nacht is herschepping. Zie hoe je gegroeid zijt!'

Allard sprak in een hartstocht van dankbaarheid.

'Door U, door U!'

'Oók door mij, ja. Ik heb je gegeven wat mijn leermeester mij gaf, en wat hem de zijne. Zoo gaat de gave de lange reeks langs, van leer-vader op leer-zoon, de geslachten door der muzikanten. Als de Ouden bij den wedloop der fakkeldragers - "fakkels hebbende reiken zij

die aan elkander over.” Houd de fakkel brandende mijn zoon! Ik zal naar haar licht zien, hier uit mijn verte.’

Allard had willen antwoorden: Wat? en hij kon ook geen woord zeggen.

Met brandende oogen zag hij Compenius aan.

[VIII]

De Pieternella Klaziena lag zeilree op de rivier. Van het dek zag Allard op naar den toren van Sint Bavo. De wijzers stonden op de twaalf.

Nu klom Compenius met dien langzamen, gestadigen gang van hem, de trap op, voor het beiaardspel onder de markt. Zeker zag hij in het voorbijstijgen langs de lichtgleuven naar de rivier en naar het schip. Dit scheiden was de bitterheid in den tintelenden wijnkelk der vreugde.

Een donkerte, een stuwing van staan en keeren veranderde het aanzien van de rivier: de vloed kwam opzetten uit zee.

De schipper trad op hem toe.

'Nu gaan wij het anker lichten.'

Te samen met hem draaide Allard aan de lier. Hij dacht, of dat aardige geluid, het getikkel van de pal, waarnaar hij zoo vaak geluisterd had, terwijl hij Joris' reis langs de rivier schreef, te hooren zou zijn op den omgang van den toren?

De Petronella Klaziena voer. Het zeil, dat hij hielp hijschen, bolde van den Westewind.

Daar klonken van den speeltoren de eerste tonen van het carillon.

Hij zag op, verrast en ontroerd.

G, F, Es.

De fantasie over Beethovens Lebewol Sonate riep hem het vaarwel toe, en nogmaals en nogmaals Vaarwel! Als de zegen van zijn welbeminden leermeester daalde de muziek der klokken op hem neer. Hij ontblootte het hoofd.

Zoo, een muzikant naar een stad van muziek en muzikanten, enkeling op zijn plaats in de onafzienbare reeks, onafzienbaar het verleden in, onafzienbaar de toekomst in, van hun verlangen nastrevenden op dezen weg, van alle wegen van verlangenden den vroegsten, voer hij henen op de landendoorwandelende rivier, henen naar zijn harteverlangen.

III
De avonturen aan de bergbeek

Toen de vaders en moeders van nu kinderen waren, wist van het grijze gehucht aan de bergbeek, begin der landendoorwandelende rivier, niemand, dan hier en daar in de wijde wereld een minnaar der muziek, die het kende als bakermat van een school van vioolbouwers, en bij den zelden gehoorden naam misschien aan den dorpeling dacht, die, meer dan driehonderd jaar geleden over de Alpen gegaan, meer door toeval schijnt het dan door eigen wil, in het stedeke Salo kwam en in de werkplaats van een vioolbouwer, Gasparo geheeten, wiens leerling hij werd, en wiens edel ambacht hij terugkeerend leerde aan de jonge mannen van zijn dorp.

Onaanzienlijk, tusschen het donker van een steil bergwoud en den glans der in watervallen en schuimende buitelingen omlaag schietende beek, ligt het grijze gehucht. De blik van den reiziger glijdt er over heen, een bult schijnt het hem van den grijzen berg. En tot voor weinige jaren kenden zelfs de naastbijwonenden, de menigte in de groote fabriekstad aan den voet van het gebergte benedenstrooms den waterval, het niet anders dan bij naam. Zij hadden met de vioolbouwers in hun grijze bij blokken en brokken uit den berg gebroken huizen niet van doen, de burgers van de druischende daverende fabriekstad wier ontelbare waterwielen de naar het Meer afschietende

bergstroom drijft. En niets van doen met hen hadden de menigten in al die vele rijke steden langs de rivier die uit de verstillende diepten van het Meer statig breed te voorschijn stuwend, heenstroomt door de landen. Enkel uit die eerste, niet ver van het Meer gelegene, de oude Universiteitstad die ook een stad van muziek en muzikanten is van oudsher, voer misschien wel eens een leeraar of een scholier van het Conservatorium de rivier op en het Meer over, en klom langs den als een onweder donderenden waterval het steile van vliegend schuim oversproeide voetpad langs naar het huis van dezen of genen vioolbouwer, om een met liefde bedacht en in lange wintermaanden van geduldigen arbeid gebouwd instrument, waaraan de trant der oude Italiaansche meesters door boerschen eenvoud heen nog te herkennen was. Maar anders wist niemand van het dorp, in de Conservatoriumstad niet en in geene van die vele andere rijke steden langs de rivier, van die eerste af tot aan de uiterste toe, de woelende wereldhaven aan haar monding in zee, waarover, tusschen kruivende rookwolken uit scheeps schoorsteenen en zwierende meeuwenzwerven de handelsvlaggen van alle volkeren wapperen.

Dat is anders geworden.

Maar als nu de mannen en vrouwen die als kinderen er nooit van hadden gehoord, den naam van het oude gehucht aan de bergbeek noemen, dan denken zij niet aan een dorp van vioolbouwers, maar aan een lustoord, de witte, luchtig omlooverde en van bloemen bonte zomerstad op den anderen oever der bergbeek tegenover het grijze gehucht gelegen, waar zij gaan baden in het als heilzaam geroemde water, den dag met landelijke genoegens verdrijven, wandelen langs de effen wegen door het bergwoud aangelegd naar de plekken vanwaar het uitzicht over de bergstreek en het groote Meer het schoonst is, en des avonds, in de van honderd lichten schitterende zalen van het Parkhotel de gewende genietingen hervinden van den stedeling, uitgezochten maaltijd, door lach

en gekeuvel heen aangehoorde muziek, tooneelvertooning en dans.

Van den Westelijken oever van het Meer af is op de donkere helling aan den Oostelijken het wit van de zomerstad te zien, een sprenkeling in kringen uiteen gespat van het felblinkende midden uit, dat de gebouwengroep van Flumen Sanat is: het groote Park-hotel met zijn betorend leien dak en tegen de lucht uitblinkende gouden naamletters, zijn lange rijen ramen, zijn balcons, loggias, terrassen en met breede treden naar grasveld en van fontein oversprankelden vijver afdalend bordes; het Sanatorium, het Casino, de in het park verspreide paviljoens rondom het groote woonhuis van den dokter.

Van den oever van het Meer af klimt een bergtreintje er heen. En op het water drijft als een zwerm zwanen zoo blank en blinkend met hun bolle zeilen een vloot van pleizierbootjes.

Zoo gering en verborgen als het begin van de groote rivier uit een siepelende gletscherspleet in het onbereikbare hooggebergte boven het vioolbouwersdorp, was het begin van dit nieuwe leven aan de bergbeek.

Een menschenleeftijd geleden is het nu, toen kwam daar een vreemdeling aan, dien later de vioolbouwers zich herinnerden als den eerste in voorkomen, gedrag en taal verschillend van de reizende gezellen, die elken herfst aan de deur der werkplaatsen kwamen aankloppen om arbeid, brood en dak voor den winter, en, als het sneeuwwater begon af te bruisen van de hellingen, en de vioolbouwers hun fijn werktuig wegborgen en met den ploeg en de spade den akker op gingen, verder weer trokken, het ambacht na.

Het was een dichter die, in tweedracht met zijn tijd en volk, in onvrede met zichzelven, vrijwillig ballingslands door de eenzame bergstreek zwierf, zoekend waar hij de verloren stilte, den verloren vrede hervond.

Langer dan in andere landen had in zijn vaderland de

tijd van den landbouwer op zijn akker, van den herder op de heuvels en van den visscher op zee geduurd, de langzame en geruste tijd, medegaande in den gestadigen gang van den dag en den nacht en de jaargetijden, de tijd van hen die recht uit de voedende aarde hun leven beuren. De bezadigde boer, de peinzende herder, de in gevaar geharde visscher hadden er voorouderlijke zede gehandhaafd, eenvoudig, betrouwbaar en streng. In die zede was ook hij, de stedeling, opgegroeid.

Maar nu was uit andere landen gekomen, en nu had van de stad uit het stille land veroverd, een nieuwe macht, elders oppermachtig al lang, de razende machine; en naar haar die van rust niet wist, moest alles en moesten allen zich schikken.

Velen konden het noch wilden zij. In menigten verlieten geringe boerengezinnen het land, waar de grond onder hun voeten dreunde van den daverenden maatslag der fabriek; aan gene zijde van de wereldzee zochten zij ruimte om te leven naar den ouden trant. Toen was ook hij uitgeweken, de droomer, de vormer in woorden van schoone verbeeldingen.

Hij zwierf, de stilte zoekend voor zijn innerlijke muziek. Maar overal verjoeg hem weder dat vijandelijke geraas; tot moede en moedeloos al, bij toeval hier hij kwam, bij de gerust levende menschen aan den zoom van het bergwoud waar de beek bruist, die 's zomers akkersbouwers zijn op hun glooiende velden, en 's winters vioolbouwers in hun ingesneeuwd huis.

Hier was de stilte, hier haar onhoorbare muziek die naar de zijne riep, hier leefruimte voor hem.

Het was al winter, ouders en kinderen bleven bijeen in de lage ruimte, die woonvertrek was en werkplaats meteen. In de hooge kachel, een bouwsel van steen als een huisje van het vuur binnen in het huis van de menschen, ging de gloed niet uit van het dennehout; op de steilten boven het dorp waren met ver weergalmenden bijlslag de

boomen gekapt, de buitelende bergbeek had de blokken naar het dorp gedragen, den waterval af als een onweer grommend, waar met doffe slagen het wervelende springende hout tegen den rotswand bonkt. Nu vlamde het vroolijke vuur. Op de aardig met snijwerk versierde kachelbank met zijn rug tegen dat koesterende muurtje aan, en een zorgvuldig met betikkenden knokkel en scherp luisterend oor op zijn klank beproefd stuk hout in de handen, dennehout voor bovenblad, of eschdoornhout voor onderblad van een viool, zat de grootvader aan denzelfden arbeid als de vader en het roodwangige kind, groeisel uit het bergwoud fatsoeneerend tot een drager van muziek.

Er werden verhalen verteld 's avonds, zooals in zijn eigen land de dichter als kind er had gehoord. Daarin werden met namen van koningen, helden en jonkvrouwen, met namen van reuzen en draken de machten genoemd, die in tijden vóór alle heugenis het leven der menschen hebben overheerscht, de zon, de storm, de stroom, de duisternis, de winterkoude. Altijd zegevierde het verheugelijke licht over den bedroevenden duister, de lente over den winter, het recht en de vrede over het onrecht en den toorn. De dieren leefden in vriendschap met den mensch. De gladde kronkelige slang beschermde den haard die met zijn koestering haar redde uit verstijvende winterkou. De padde, afzichtelijk voor wie enkel haar lompen romp beschouwt en haar niet in de schoone klare oogen ziet, leerde wijsheid aan wie met een weinigje melk haar voedt en een brokje brood. De ooievaar droeg schatten aan; het paard waarschuwde zijn ruiter tegen gevaarlijke wegen.

Met die aloude wijsheid omtrent de aarde streed niet de jongere omtrent den hemel, het was een geven en nemen tusschen de twee, vriendschappelijk, zij leenden namen van elkander en gebruiken en feesten. De laatste appel van den boom, de laatste teug uit den kroes bij het midwinterfeest bleven gewijd aan de bovenmenschelijke macht die vrucht en aar en wijntros had doen rijpen; of zij den

ouden naam al had verloren niet den vat op dankbare harten. Opdat de voorjaarsregen de akkers vruchtbaar maken mocht, droegen de nakomelingen van wie den Geest van den Regen hadden bezworen het houten beeld van Sint Nepomuk, beschermheilige der wateren, in plechtige processie uit de kerk naar de bergbeek, en dompelden het onder gezang en geur van gezwaaid wierookvat onder in de buitelende golven. De huisvader beschermde zijn dak tegen den bliksem met een ruiker van zeven tooverkruiden in den Midzomernacht geplukt; dien spijkerde hij tegen den gevel, onder de spreuk met sierlijke letters in den balk gekerfd:

Sint Floriaan
Laat dit huis staan!
Steek andere aan!

Op Zondagochtend zaten zedig de mooie meisjes in de kerk, en de jonge kerels kwamen in hun kistekleeren. Maar 's middags en 's avonds dansten zij op de viool, of het in de gelagkamer was, waar de danser zijn bespijkerde zool tegen de zoldering schopte als vertoon van zijn kunst, of onder de bloeiende linde, wanneer de bijen, dronken van honing, bromden rondom den speelman op de ton.

De dichter herkende de klanken en de gezichten, herleefde de vreugden van zijn jeugd.

Toen de hooggeladen wagen, dien een roodbont ossenspan bedaard stappend trok, den rogge-oogst de schuur binnen bracht - van het welkome raderengebots over het plaveisel daverde de wijdgewelfde doorgang van huis naar binnenplaats - had hij een spel voltooid van oude en nieuwe zede die strijden om het hart van den mensch.

Hij wist wel dat, altijd, het nieuwe het wint. Maar hoe, soms, een sterk hart tegen alles in, de deugd redt en een weinigje van het geluk, die uit de oude zede zijn opgegroeid, dat toonde hij in die en later in nog vele andere

van zijn zwaarmoedige verbeeldingen, die hij tot rechters stelde over zijn eigen hart en over zijn tijd.

Hij stierf. En werd beroemd.

In al talrijker menigten lazen menschen zijn boeken, die, of zij het wisten of niet en wisten, leden zooals hij geleden had, onder het nieuwe, waarin zij nog geen nieuwe krachten hadden ontwikkeld voor aanval of verweer. En velen kwamen naar het vioolbouwersdorp als naar een bedevaartsoord, of met het betreden van de wegen waar hij was gegaan en het aanzien van het huis waar hij gewoond had, zij te beter zijn gedachte konden benaderen, en zijn kracht zich eigen maken. Anderen, en in grooter getale die, kwamen uit nieuwsgierigheid enkel, uit verveling en behoefte aan tijdverdrijf door een gedachtespelletje. Woelig van vreemdelingen als in een bedevaartsoord werd het in het vioolbouwersdorp, des zomers. En velen, hoe langer hoe meerdere, die om de nagedachtenis van den dichter waren gekomen, bleven om de schoonheid van het landschap en de verkwikkende frischheid der bergbeek en der berglucht en getroostten zich het velerlei ongerief van de éenige herberg in het gehucht, de Drie Mooren, of van het schamele huis van een vioolbouwer die hun zijn werkplaats verhuurde.

Velen, en hoe langer hoe meerderen van die zomergasten waren inwoners van de groote fabriekstad, die tusschen de watervallen en het groote Meer aan den bergstroom is gelegen. Dat bracht een jongen man in de fabriekstad op het denkbeeld, dat alles in en rondom het dorp der vioolbouwers zou doen veranderen.

Het was een dokter, een scherpzinnig man, en wien de nood dien een vrouw en een arm klein kindje mede moesten lijden, het vernuft nog fijner scherpte. Bekwaam als hij was, en daarvoor bekend, en de toegewijde verzorger van zijn patienten, kon hij toch geen loonende practijk verwerven in de stad, waar de verhouding in getallen tusschen de bekwame en toegewijde artsen en de mild

betalende zieken een voor de artsen niet gunstige was. En peinzende over die menigte van potentieele patienten die den zomertijd gingen doorbrengen in het armelijke gehucht, bedacht hij dat een geriefelijke woon bij verzorging en - immers rederlijkerwijze te verwachten - genezing van hun kwalen, hunzelven onbewust wel vaak, maar daarom niet te minder verderfelijk, hen meer nog dan de nagedachtenis van den dichter, of zelfs dan het schoone landschap zou lokken. Ook was de bergbeek, nu vrijwel onbekend, oudtijds beroemd geweest om de geneeskracht van haar water. Uit die ijverige studie der litteratuur van zijn vak waarvoor hij, helaas! al den tijd had, wist de jonge dokter dat een Romeinsch veldheer baden had doen bouwen aan haar oevers; en dat in de Middeleeuwen daar een klooster van barmhartige broeders had gestaan, beroemd om een wonderen werkend heiligenbeeld, dat zieken en kwijnenden de gezondheid hergaf in het water der beek, onder gebed gedronken. Rondom de bouwvallen der kapel van het klooster dat op het einde van den Dertigjarigen Oorlog was verwoest, vonden ploegende boeren en houthakkers die een diepen wortelstronk uitgroeven, soms nog ex-voto's van genezenen. Het bergvolk had een onduidelijke herinnering aan die verre dingen bewaard die, zachtkens aan samengesmolten met voorouderlijke sproken van de goede machten in woud en water, en aldus herschapen, ten tweeden male een andere gestalte gekregen had, een nieuwtijdsche, toen de vrome bisschop Nepomuk dien de dwingeland den dood in het water deed sterven, werd verheven tot beschermheilige van bronnen en rivieren. In die gestalte, zeker, had de dichter, de jarenlange huisgenoot van vioolbouwers in het bergdorp, de beek verheerlijkt gezien. En de dokter, die zich in zijn zwaarmoedige verzen had verdiept, vond nu plotseling een nauwkeurig bepaalde en kenmerkelijke beteekenis in passages, vroeger veronachtzaamd, of als zinnebeeld of bijkomstig sieraad van strenge gedachte be-

schouwd. Zelfs kon hij, als arts, nagaan hoe heilzaam de bergbeek, in dronk en bad, was geweest voor den mensch en voor het werk. Naar den dichter genoemd, zou zijn sanatorium in waarheid wèl op zijn plaats zijn, aan de beek.

Maar hij had geen geld om het te bouwen, noch vriend die het hem leenen wilde of kon. Hij ging naar een veelaandurvend bouwspeculant in de stad. Die hoorde hem aan met een welwillendheid, die hij te eenenmale verkeerd begreep.

Voor den bouwspeculant was de mensch een huisbehoevend wezen. Terwijl de dokter sprak van zieken die hij gezond wilde maken, dacht hij aan onbehuisden wien hij een dak boven het hoofd kon bouwen. De fabriekstad, waar alle grond zijn bewoner of bezitter had, was hem lang al te nauw geworden. Nu gingen aan de bergbeek nieuwe wijdten open voor zijn gedachte. Met bemoedigende woorden omtrent kapitaal en samenwerking liet hij den dokter gaan, die thuis, zijn vrouw omhelsde als die allereerste maal, en het bleeke stille kindje omhoog wierp in zijn armen dat het kraaide van de pret.

Een tijd van wachten en spanning kroop voorbij. Toen, op een goeden morgen, bezag de dokter, verbijsterd, het plan van een tuinstad die met uitgestippelde lanen een Sanatorium, een Hotel en een Casino omgaf in een van de bergbeek doorstroomd park; tusschen aangeduide boomgroepen lag, in de diepte daarvan, een als zijn eigen woning betiteld huis.

De dokter die zijn oogen niet geloofde, zag op het ‘Ontwerp voor het Casino’ een Theater en Concertzaal; op het ‘Ontwerp voor het Hotel’ een Balzaal; een Conversatiezaal; een Leeszaal; een Rookzaal; een Wandelterras. Hij rolde het ontwerp voor het Sanatorium uit; en aanschouwde wat hij als strikt noodig had gewenscht niet alleen, maar een weidsche overtolligheid, die maakte dat hij van ergernis opsprong en al de teekeningen op een hoop wegwierp, stamelend van drift.

‘Dat is een kwakzalvers-kraam!’ riep hij.

Maar toen zag hij hoe zijn vrouw, rood en weer bleek wordend, met een geheel onwillekeurige beweging het hoofd omwendde naar het zoo stil in zijn hoekje zittende kindje, en, tersluiks, haastig, tranen wegwischte. En in dien langen, slapeloozen nacht, op en neer loopend langs zijn boekenkast, in die wachtkamer die overdag even ledig was als nu, bedacht hij dat een voortvarend speculant voor hem een dozijn anderen zou vinden, ook bekwaam in hun vak, die grepen naar dat voorgehouden dagelijksche brood en onderdak voor het leven; en dat zijn weigering om des gewetenswil niet anders zou zijn dan een vonnis van hongerlijden, dat hij zelf over zich en de zijnen streek. Het etmaal van beraad dat de bouwspeculant hem had gegeven was pas tot de helft verstreken, toen hij zijn handteekening zette onder het contract. En nu ging de ondernemer aan den slag.

Hij deed het in het geheim; want zijn plan moest verborgen blijven voor den eenen man in de stad, dien hij vreesde als een vijand sterker dan hij zelf; de chef van het machtige bankiershuis dat aan zoo velen van zijn concurrenten hypotheek had verstrekt op hun huizen in de nieuwe villa-wijken langs het Meer, Jhr. Mr. Lieven Povell Godijn, dezelfde dien de inwoners van het stille oude stadje nabij de mondingen der rivier den Muziek-Godijn noemden.

Dus bracht hij in alle stilte de vennootschap Flumen Sanat tot stand. En hij dacht, nu was alles gewonnen en veilig voor goed, toen hij naar het vioolbouwersdorp gaande om der simpele boerengemeente voor een gering sommetje het terrein af te koopen, van den uit zijn stal met de mestvork te voorschijn gekomen burgemeester vernam, dat het sedert een week al eigendom was van de Bank Godijn.

Een andere plek dan de gekozene, van de bergbeek doorstroomd, door het bergwoud overluwd en uitzicht

gevend op gebergte, dal en het Meer, was niet denkbaar.

De ondernemer beriep een geheime vergadering der vennooten. En de uitslag van veel zorgelijk beraden en overwegen was het besluit, den grooten bankier deelneming, niet enkel maar de leiding aan te bieden van de nieuwe maatschappij. Povell Godijn nam aan.

Wat den bouwondernemer de ergste tegenslag van zijn leven had geleken, bleek hem weldra begin van voorspoed. De uitnemende man van zaken die tevens een minnaar was van de kunst, in het bijzonder van de muziek, betoonde zich mild voor het Casino van Flumen Sanat. Op een veel grooter schaal dan hij had beraamd kon de ondernemer de voorbereiding van de stad op zijn plan ontwerpen. Als bouwspeculant was hij begonnen; als man van de wereld en beschermer van kunsten en wetenschappen voltooide hij.

De Stadsschouwburg kondigde voor dien winter de opvoering aan van vier tooneelspelen van den Dichter, den somberen Eenzame van het vioolbouwersdorp.

In het Odeon speelde het uitstekende orkest, waarmede de muziekminnende bankier de stad had begiftigd de dramatische sinfonie, op een zijner zwaarmoedige gedichten geinspireerd, van een veelbelovend jong componist: ‘Een Nacht in het Bergwoud.’

Een nieuwe uitgave van zijn werken verscheen met een inleiding van een bekend kritikus, die den invloed ten goede van dat langjarige verblijf in het vioolbouwersdorp op de gedachte en de heerschende stemming van den dichter aantoonde. En uit de Universiteits-stad aan de rivier kwam een hoogleeraar drie voordrachten houden over de beteekenis van zijn werk als weerspiegeling van dien nu volstreden en beslechten strijd tusschen het verledene en het toekomende, waaronder dat aan een schoon verleden verpande hart zoo wreed had geleden.

Kort daarna trad de jonge dokter op met een causerie, bij alle wetenschappelijke nauwkeurigheid toch berekend op het begrip van den intelligenten leek, over de genees-

kracht van het radiumhoudende water der bergbeek. En de rector van het Stedelijk Gymnasium, een even onbekend als verdienstelijk schrijver over de geschiedenis van het gewest, die voor jaren een belangrijke studie had laten verschijnen over de overblijfselen van een Romeinsch legerkamp en een vondst van munten, vazen, en een fraai bronzen beeldje op de plek waar eenmaal een Romeinsche badplaats geweest moest zijn, ontving een openlijke voldoening voor de onverschilligheid die zijn ontdekking destijds had doodgezwegen, toen een comité van gymnasiasten-ouders hem kwam verzoeken een lezing met lichtbeelden te houden over dat uitermate belangrijke en boeiende en nu zoo zeer actueele onderwerp. Het fijne vermoeide gezicht van den grijzen geleerde werd jong en kleurig, terwijl hij het veroveraars-volk vierde, dat het loutere, levenwekkende element tot vriend had, dat voor het water wegen bouwde door dorre landen, en welks stad, tweemaal Hoofdstad der wereld, tot op dezen dag de rijkelijkst uit bronnen leidingen en fonteinen bevloeide der geheele aarde is.

Daarop echter ving een kerkelijk blad vuur. In een schamper hoofdartikel stelde de Redactie de vraag, waarom toch de geleerde historicus, wien de stad de opvoeding harer zonen toevertrouwde, als met den mantel der humanistische liefde de gruwelen hield bedekt, die in de openbare baden van het Rome der Keizers wemelden en teelden als adderen in hun hol, de verwijfde losbandigheid, de spilzucht en de in bloeddronken wreedheid ontaarde wellust die in den marteldood der eerste Christenen zich had vermeid?

En tegenover dien geest (dien hij waarlijk niet gaarne den klassieken zou noemen) stelde de schrijver den geest der Christelijke liefde, als geopenbaard in die Barmhartige Broeders die, de Middeleeuwen door, lammen blinden en door een boozen geest bezetenen gezond baadden en gezond drenkten in dat water dat een wonder-

dadig heiligenbeeld zegende. Werd het niet, eindelijk en ten laatste tijd, dat hun klooster herrees uit die bouwvallen die de stad beschaamden?

Als voetzoekers ontbrandden nu knetterend de strijdschriften; de naam van de bergbeek kreeg den klank van een leuze.

Maar een opstel in Sint Cecilia, met de voorletters van een Professor aan het Conservatorium onderteekend, liet een liefelijker geluid hooren omtrent de beek, en dat gehuchtje aan de beek waarheen nu drie eeuwen geleden, een op de gezellenreis uitgetogen dorpeling terugkeerde die, aan gene zijde der Alpen de kunst van Gasparo di Salo had geleerd, en die zijn geboortedorpje nu maakte tot bakermat van een verdienstelijke school van vioolbouwers, waaruit meesters waren voortgekomen met Jakob Stainer en Matthias Klotz gelijk te stellen. De muzikale aanleg van het bergvolk, zooals die zich openbaarde in de trouw-bewaarde oude liederen, in bevallige danswijzen en in de gezangen waarmede zij de feesten vierden van een verleden elders lang al vergeten, was de gunstige atmosfeer waarin de kunst dier boersche vioolbouwers tot groei en bloei was gekomen.

Toen, op het eind van den winter, al de dagbladen van alle kleur de oprichting vermeldden van de Maatschappij Flumen Sanat die de exploitatie beoogde der bergbeek, en tegelijk overal op de muren van huizen en fabriek de bijzonder wèl geslaagde affiche van een zeer bekwaam kunstenaar verscheen, die de opening op 1 Augustus aankondigde van het Casino, het Parkhotel, en het Sanatorium Flumen Sanat, voelden lezers en beschouwers een voldoening als over de bevrediging eener lang al kwellende behoefte.

Een concert in het Casino van het Odeon-orkest onder zijn verdienstelijken dirigent, een persoonlijk vriend van Povell Godijn, een openluchtspel waarbij reien van in wit gewaad glorende jonge meisjes en kinderen, leer-

lingen van een school voor rhytmische gymnastiek, over de grasvelden en om den vijver en langs de beek door het park zweefden, en een door een bal gevolgde galamaaltijd in de van honderden lichten flonkerende zalen van het Parkhotel, dien zelfs de oververzadigde fijnproevers der stad na weken nog in alle bijzonderheden bespraken, vierden den eersten dag van Flumen Sanat.

In het derde seizoen al moest hotel zoowel als sanatorium uitgebouwd worden, en hier, daar, ginder in het groote park werden paviljoens opgericht. De door rijen schrale jonge eschdoorn-boompjes aangegeven lanen der tuinstad waren met villaas omzoomd. En rondom op de groene hellingen schoten menigvuldig als de paddestoelen van het najaar optrekjes, landhuisjes, in boerschen trant gebouwde woonsteden op, inrichtingen klein en groot van de snel zich ontwikkelende gezondheids-industrie aan de bergbeek. Tegenover het grijze vioolbouwers gehucht aan den oostelijken oever verrees en groeide bij den dag de blanke vreemdelingenstad, op den westelijken kamp van een zomersche volksverhuizing, die in opeenvolgende zwermen kwam aanzetten, eenige dagen of weken rust hield, en weer verder trok. Een tandradbaan was met bekwamen spoed gebouwd ter verbinding van de badplaats met de fabriecksstad en de groote spoorweglijn die van Noord naar Zuid Europa doorloopt. Reizigers droeg die aan, die in restaurants, in spreekkamers van dokters en dentisten, in hotel-vestibules, in de hal van badhuizen, in stations-wachtzalen, overal waar wachtenden wachtend geeuwen, de brochures hadden gelezen van den Sanatorium-dokter. Het Sanatorium kon de gasten niet meer bergen; de paviljoens in het park niet; de optrekjes, huizen en villaas van de zomerstad niet. Zij zochten onderdak in het vioolbouwersdorp.

Daar was inmiddels veel veranderd.

Een vioolbouwerszoon die in Amerika was geweest, had van daar een nieuwe wijs van werken meegebracht;

niet violen, maar deelen van violen wilde hij laten bouwen. Naar zijn nieuwe fabriek moest de een enkel bovenbladen brengen of de twee helften van onderbladen, de ander enkel zijwanden, een derde, vierde, vijfde kammen alleen of tongen of schroeven of halzen. In de fabriek met haar rij vensters van matglas lijmden lijmers de deelen aaneen en hingen de violen te drogen, vernisten vernissers het witte hout, bespanden zij die het speeltuig voltooiden, het met snaren. Een kar door een langzaam roodbont ossenspan getrokken, schokte op gezette dagen met violen beladen den steilen weg af naar de stad, en door de woelende straten naar den winkel, waar achter spiegelruiten allerhand snaren-speeltuig lag, dat evenals de violen, gemerkt was met den naam van den nieuwen fabrikant.

Er waren er onder de vioolbouwers die hun eigen oude werkwijs, de werkwijs van hun vader en grootvader en overgrootvader, door een van de hunnen uit de werkplaats van een Italiaanschen meester herwaarts gebracht meer dan driehonderd jaar geleden, niet wilden opgeven. Maar ‘de Amerikaan’ was indien al geen beter werkman, dan toch een beter handelsman dan zij. En zij moesten het beleven, dat onverkocht hun goede violen bleven, terwijl naar de fabriekswaar alle koopers vroegen. Toen moesten zij die arm waren, wel in dienst gaan bij den Amerikaan, en werken naar zijn wil. Maar een enkele had een groot huis; dat richtte hij in als verblijf voor vreemden en had spoedig meer verdiend daarmee dan met nog zoo ijverig vioolbouwen. Daarop deden een volgend jaar zijn buren als hij, de overburen ook, en al spoedig al de gezinnen in die groote met engelen en heiligen beschilderde huizen rondom de markt. Zoo lang het zomerde waren die alle vol gasten. Wie van de armelijknauw behuisden aan het eentonig en verdrietelijk geworden vioolbouwerswerk niet blijven wilde, werd nu bediende in de zomerstad. In de optrekjes, huizen, villaas, in

het Parkhotel en het Sanatorium vooral, waren er àl meer noodig. Er waren tuiniers in het Park, kellners in de eetzaal, bordenwasschers in de keuken, die vroeger violenhout hadden gefatsoeneerd in een werkplaats. Al de badknechts van het Sanatorium spraken het boerendialect.

En de dokter kon de meest gunstige verslagen zenden aan de commissarissen van Flumen Sanat. Hij behoefde niet met cijfers te goochelen in zijn tabellen, voor die resultaten waarom zoo vele collegaas hem benijdden. Die hem bezochten - argwanend als hij wel onderstellen mocht, - leidde hij met een openhartige gastvrijheid rond; door zijn particuliere inrichting, zijn eigen huis naar den Dichter genaamd, waar bevoorrechte patienten werden verpleegd, trouwe gasten in iederen zomer; door de verspreid in het lommerijke park staande paviljoens voor rustbehoevenden die hun gezin om zich heen wenschten; door het nieuwe met alle hygiënisch gerief, volgens den allerlaatsten eisch ingerichte hoofdgebouw.

Zijn levendige vrouw, beminnelijkste gastvrouw voor de nadenkelijk van den rondgang terugkomenden en in wie haar vriendinnen uit de stad het stille wasbleeke wezentje van vroeger niet herkenden, zijn met het jaar vermeerderende schaar van roodwangige kinders, die joelend in de beek baadden elken vroegen ochtend, en op bloote voeten krijgertje speelden over de paden van het park, waren, als een hoofsch bezoeker van het Sanatorium eens had gezegd, zooveel lofdichten op de bergbeek en de methoden van den arts. Een wijs medicijnmeester schreef hij als beste medicijn de vreugde voor. Hij verbood alle gesprek over ziekte en zorg en verdriet, verbood somber stemmende lectuur - de Dichter trouwens was uit de mode geraakt - en moedigde aan tot liefhebbers-tooneelspel, tot sport op het grasveld en op het Meer, tot deelnemen aan de oefeningen en dansen der school voor rhythmische gymnastiek die haar zomerkwartier had op de oude hofstede naast het Sanatoriumpark,

bezit van Godijn, dat hij den leiders der school, den echtgenooten Leonard ter beschikking had gesteld. En in de groote concertzaal van het Casino liet hij hen de middag- en de avondconcerten hooren van het Odeon orkest onder zijn bekenden dirigent.

Toen Flumen Sanat zijn tienjarig bestaan vierde, had niet alleen in het Parkhotel, in het Sanatorium, de paviljoens en het voor bevoorrechte patienten gereserveerde huis van den dokter, maar in de geheele zomerstad en zelfs in het vioolbouwers dorp elke kleinste ruimte haar tijdelijken bewoner.

De reeks historische concerten van het Odeonorkest onder leiding van den bekenden dirigent, den vriend van Povell Godijn, was al begonnen, toen, plotseling, de dirigent heen ging. Het voorval werd door de buitenwacht, vooral onder muzikanten, meer besproken dan onder de gasten van Flumen Sanat, wier behoefte aan genoegens door feestmaaltijden, gala-matinees, picnics met champagne in het bergwoud, een bal in al de volksdrachten der streek, een regatta op het Meer van bevlagde en omkranste zeilbootjes en een tuinfeest overschitterd van vuurwerk dat het Meer ontstak in weerspiegelingen, op alleszins bevredigende wijze werd vervuld.

Povell Godijn trouwens, droeg zorg dat de ontstentenis van den leider, dien ook de beste leden van zijn orkest waren gevolgd, niet voelbaar werd. Hij benoemde den tweeden dirigent aan het Casino tot eersten, bezette de ledige plaatsen van het groote orkest met leden van het kleine, vulde het kleine aan met wat er op de muziekmarkt te vinden was, en bood den post van tweeden dirigent een jongen muzikant aan, die zoo juist met den Grooten Prijs van het Conservatorium was gekomen, en wiens sinfonie voor soli koren en orkest Het Lied van de Klok tot ver buiten muzikale kringen belangstelling gaande had gemaakt.

De jonge muzikant was Allard, vier jaar ouder dezen

zomer, dan toen hij als dekjongen den schipper het anker hielp lichten van de Petronella Klaziena, door Compenius' beiaardspel van Lebewol de kleine stille stad aan de rivier uit geluid en zegenend henengezonden op de vaart stroomop naar de stad der muziek en der muzikanten, waar hij een goed muzikant wou worden.

Die was hij nu.

Met een vroolijken moed aanvaardde hij het werk.

Hij schreef aan Compenius:

'Ik ga mooie muziek maken aan de Bergbeek.'

Dat Povell Godijn, de man van den beiaard in het stille stadje aan de rivier, de machthebber over de muziek in Flumen Sanat was, leek hem een gelukkig voorteeken. En evenzeer, dat hij de benoeming tot eerste viool verkreeg van een buitengewoon begaafd jong kunstenaar, winner van den Eersten Prijs voor viool, die op het Conservatorium zijn beste vriend was geweest. En hij had een onderdak gevonden in het vioolbouwersdorp, in een oud huis waar de bergbeek langs bruiste. De vroegere werkplaats was zijn kamer. Het eene venster zag uit op de markt met het bronzen beeld van dien eersten vioolbouwer in het midden en aan de overzijde breede en hooge huisgevels met voorstellingen uit den Bijbel en de geschiedenis der heiligen bont beschilderd; het andere op de groen-en-witte bergbeek, vol schuim, glans, tuimelende buitelende drift, gedruisch, en op de steenen brug waar, in bisschops-mijter en mantel Sint Nepomuk, beschermheilig der wateren waakte. Boven den brief aan zijn moeder, met het verhaal van dat alles, schreef hij het begin van het stukje uit Robert Schumanns Kinderszenen, dat zij gespeeld had dien avond toen de vleugel van thuis op het Eiland aankwam; 'Glückes Genug!'

En daaronder:

'Moeder mijne, haast geluk te veel! Als alleen nog U maar hier waart om met mij te deelen! Als ons oude huis op het Eiland is dit, waar ik nu woon doorglansd en door-

bruist van water. En de bergen en het steile woud gelijken op de donker begroeide bergen waarover wij zoo dikwijls te samen de zon hebben zien opgaan, luisterend naar de éene stem in de stilte, den waterval uit het ravijn. Een waterval hoor ik ook hier, uit de verte, bij Noordewind. Wat een land voor mijn Midzomernachtsdroom-muziek! Ik behoef maar naar de beek onder mijn venster te luisteren, die zingt mij alles voor. Hier, zeker zal ontkiemen en gedijen wat dien zomer op het eilandje in de Plassen als een zaadje uit den hoogen populier in mijn hart viel.'

Zij schreef terug:

'Ik heb je brief herlezen van toen. Je juichte over de jacht van de Amazonenkoningin met haar bassende honden en over de dansen van de elfen langs het zeestrand in den fluitenden wind. Niets zeide je over Titania's klacht. Maar daarop wacht moeder nu.'

Het antwoord van Compenius gaf hem te raden;

Hij schreef:

'Geluk gewenscht met werk dat je kameraadschap zal doen vinden en gezag oplegt en verantwoordelijkheid. Maar blijf op je hoede.'

Waartegen?

[I]

De nieuwe leden van het orkest waarmede Allard lichte muziek zou spelen had Povell Godijn bijeen gehaald van hier en ginder op de muzikantenmarkt, waar zij in den gedwongen lediggang van den zomer slenterden, op werk wachtend voor den kost. Zij hadden gevedeld en gepijpt in variétés, in cabarets, in kleine theaters, in hôtels, restaurants, nachtclubs waar hazardspel werd gespeeld, in schipperskroegen van de havenwijken en danshuizen waar politie aan de deur bleef, - muziek gemaakt als toegift op ander genot dat het eigenlijk-begeerde was.

Allard dacht hen aan te moedigen tot beter, met te zeggen dat zij nu, zij en hij te samen, muziek gingen maken die er was om zichzelve: geen groote, wel is waar, maar goede toch, verheugelijk als bloempjes in het gras, een beek, een kinderlach, en die den velen die op Flumen Sanat gezondheid kwamen zoeken, goed zou doen aan het gemoed zooals de bergbeek hun goed deed aan het gestel. Zij zagen hem aan; verbaasd de eenen, spotachtig enkelen, bot-onverschillig de anderen, de meesten.

Al spoedig had hij ondervonden dat hij met het begin van het begin beginnen moest om die veelsoortige ruwheid te effenen tot een samenklank dien het mogelijk zou wezen te veredelen; ieder had zijn eigen manier van slecht spelen en verdedigde met lijdelijken tegenstand zijn gewoonte en gemak tegen dien veeleischenden dirigent. Een jongen niet ouder dan de zoons van dezen en genen onder hen, die grijs was geworden in het vak! Een spring-in-'t-veld die van gedachten sprak en bedoelingen en nu-

ances en van eerbied jegens een componist en voor de muziek! En die zijn repetities rekte tot aan de alleruiterst toelaatbare minuut!

Allard ving blikken op naar de klok waaruit hij begreep dat die strijkers op violen, blazers op hoorns en fluiten, beukers op bekken en trom, die hun speeltuig hanteerden als een stomp-gewerkt ambachtsman zijn gereedschap, en met zoo logge zwaarte de vaart tegenhielden waarin hij trachtte hen mede te voeren, als werklui op een karwei de kwarturen van overwerk, zijn lange repetities maten voor straks aan de kas klinkende munt. En eens leek het hem of een norsch kijkende cellist bij den slag van het uur op het punt was van opstaan, in plaats van zijn partij ten einde te spelen. Maar hij deed of hij niets zag, vroeg om nog een weinigje geduld, een kleine inspanning nog eens terwille van den zuivere wedergave der gedachte van den componist die zij immers allen bestreefden, en liet overnieuw beginnen en herhalen, tot hij eindelijk, zich het voorhoofd afwisschend verklaren kon:

'Zóo staat het er!'

Aan Compenius schreef hij:

'Ik houd vol! Misschien kan ik in de ziel van die arme menschen toch nog een vonkje ontsteken van het heilige vuur.'

Het leek hem ook of hij de violen - die leidde zijn goede vriend Ferdinand Lassen - op zijn hand had, en hij geloofde ook wel de blazers; maar of dat daarom vanzelf sprak 'het slagwerk' was tegen hem. Eens, na een repetitie waarop hij een in vierstemmige fuga geschreven passage tot in het eindelooze had doen herhalen - er kwam maar geen klaarheid in die warreling van klanken - zag hij bij het heengaan langs den grooten spiegel die den artisten-foyer weerkaatste, den paukenist te midden van een lachenden kring de fuga parodieeren in dans. Bij de eerste stem zwaaide hij met den rechterarm bij het inzetten de tweede met den linker, zijn rechtervoet schopte de

derde omhoog, voor de vierde sloeg de linker achteruit, ten slotte was hij vier woest wervelende molenwieken.

Niettemin: op de uitvoering werd de passage goed gespeeld.

Twee leden van het orkest waren Allards bondgenooten: zijn vriend Ferdinand; en een bassist, evenals Ferdinand een uitstekend muzikant.

Ferdinand was zijn vriend geweest van de eerste dagen aan het Conservatorium af. Zij hadden elkander leeren kennen in de Universiteitsbibliotheek. Daar, in plaats van op zijn bevroren zolderkamertje, werkte Allard aan die transcriptie die de groote uitgever betaalde met minder nog dan wat Compenius het droge dagelijksche brood had genoemd, minder dan wat hij den zetter van die muziek moest betalen, die lid was van een sterke vakvereeniging. De behendige zakenman, een menschenkenner, die in een gunsteling van Compenius al bij voorbaat een aan alle wereldwijsheid ‘overvloedig gebrek hebbende’ had vermoed en bij het eerste gesprek met Allard voor vermoeden zekerheid gewonnen, handelde naar die wetenschap. En Allards wiskunde-lessen konden hem aan één van beide maar helpen: aan meer voedsel of aan warmte. De afgrond van zijn jongensmaag riep naar voedsel. Hij ging warmte halen op de Bibliotheek.

Elken dag vond hij daar, zoo dicht mogelijk bij den hitte uitblazenden rooster, een grauwbleeken holoogigen jongen in schunnige kleeren, en schoenen onder de lappen al weer stuk, dien hij wel de eerste-jaars vioolklasse van het Conservatorium had zien in- en uitgaan. Hij las met een hongerige heftigheid muziekgeschiedenis en maakte uit stapels boeken aanteekeningen. Zijn blauwroode hand, misvormd door winterbuilen en bloedige keenen kwam Allard telkens voor oogen bij het reiken naar den inktkoker.

Op een morgen dat hij om de opstellen over Méhul en Fioravanti die hij wilde lezen om een beter begrip van die oude muziek waarmee hij doende was, E.T.A. Hoff-

manns Musikalische Aufsätze zat te lezen in de Bibliotheek, zag Allard den jongen geheel verdiept in een boek over Bach. De woorden kwamen hem te binnen die Hoffmann als die van een geestig vriend heeft neergeschreven over den grooten toondichter. Hij toonde den jongen de regels:

'Sebastian Bachs muziek staat tot de muziek der oude Italianen, zóo als de Dom in Straatsburg staat tot de Pieterskerk in Rome.'

De jongen las, knikte verheugd, sloeg de bladzijde om en wees Allard een regel:

'Er zijn oogenblikken - vooral wanneer ik veel in de werken van den grooten Sebastian Bach heb gelezen - dat de verhoudingen der getallen in de muziek, ja, de mystieke wetten van het contrapunt mij een innerlijke huivering aanjagen.'

Zij zagen elkander aan, glimlachend met den blik van het voor gelijk en eigen herkennen dat vriendschap zal worden. Bij het heengaan bleven zij samen, elkander naar huis brengend, en omkeerend telkens weer voor de deur, tot Allard lachend zei, nu moest hij naar de uitgeverij, hij was al tien minuten over tijd, en de jongen, zijn moeder wachtte op hem met het eten.

Altijd gingen zij van nu aan samen naar huis, van de Bibliotheek. Ferdinand kwam met zijn viool op Allards zolderkamer bij de rammelige piano die telkens weer gestemd moest worden de muziek spelen die Allard medebracht uit de bibliotheek van den uitgever; Hoffmanns Undine eerst, en wat hij nog meer vond van den dichter-componist in wiens kritiek en vertellingen de twee vrienden zich verdiepten; toen van allerlei andere. Daaronder was muziek die aan het Conservatorium niet meer werd gehoord, sedert de uitnemende kenner van oude muziek wiens boek over Bach Allard uit het stille stadje aan de rivier herwaarts had getrokken, tengevolge van een hevigen strijd aan de hoogeschool was heengegaan

en opgevolgd geworden door zijn felsten tegenstander. Een Anthologie der Oude Meesters waarvan Allard op de uitgeverij de proeven in handen kreeg, was hun gids naar onbekende landen van schoonheid. En van die strenge muziek verpoosden zij zich met volkswijzen en dansen, op kermissen en schuttersfeesten bijeengegaard door denzelfden vorscher, die uit het stof van kloosterboekerijen die oude missen, motetten en geestelijke gezangen aan het daglicht had gebracht. Ernstig en jolig bij beurten speelden zij dikwijls tot in den nacht.

Toen hij ver genoeg was gevorderd met het vioolspel dat deel van zijn opleiding was, ging Allard ook bij Ferdinand aan huis spelen. Hij bracht lange avonden door in den kring van zijn gezin. Daar zag en hoorde en doorvoelde hij een leven waarvan hij nog niet geweten had. Wat was zijn armoe in vergelijking met deze armoede?

Ferdinands moeder die haar man aan een bedrijfs-ongeluk had verloren voor het jongste van de kinders een jaar was, verbruikte en vernielde zich aan lijf en ziel in het wanhopige pogen om de acht te voeden, te kleeden, te verwarmen, te laten leeren, van wat zij verdiende met het naaien van fijn ondergoed. Daar zat zij te rijgen, haar machine te draaien, te borduren van vijven vroeg tot elven laat. Een van de acht, een meisje, wat zwakker zeker dan de anderen, was doodgegaan; doodgehongerd wist de moeder wel, die dat langzame al magerder al bleeker al langzamer worden machteloos had moeten aanzien. De oudste werkte al op een fabriek. Ferdinand, de volgende, had van vaders dood af medeverdiend, eerst als begeleider op de viool van een straatzanger, die een kwaden dronk had en hem raakte, als hij, laat in den nacht, in een hoek van de brullende kroeg moede gewacht, schuchter vroeg om zijn loon; toen als solist in een danshuis aan de haven, waaruit hij pas tegen den morgen thuis kwam met een ketel vol kliekjes als het beste deel van zijn verdienste en een zak broodbrokken dien een goedhartige

kellner hem toestopte. Een dame, goede klant van den winkel waarvoor de moeder naaide, kreeg daar toevallig met de maakster van haar sierlijk ondergoed te doen. Zij hielp Ferdinand naar het Conservatorium nadat zij hem had hooren spelen. Terwijl hij verdiende met muziek copieeren en met vioolles geven studeerde hij met een woedende vlijt.

De twee werden vrienden. Allard leende Ferdinand het eene van zijn twee paar schoenen tot tijd en wijle een 'nieuw' gekocht kon worden bij den uitdrager, en nam hem mede naar de gaarkeuken van tijd tot tijd.

Hij kreeg een beurs: die beroemde Froberger-beurs, die niet door naijverige mededinging is te verwerven, maar, ongezocht, uit der beste rechters handen toevalt aan verdienste, en waarop die haar ontvingen in de moeilijke beginnelingen-dagen nog trotsch gaan als zij tot eer en rijkdom zijn gekomen.

Toen werden de gezamenlijke maaltijden dagelijksche. Ferdinands moeder, in haar dankbaarheid, liet met geen uitvluchten zich afschepen; zij hield Allards ondergoed heel. Tegelijk legden de twee het eindexamen af, en kregen, de componist en de violist ieder een eersten prijs. In het orkest steunde nu Allard op Ferdinand; hij kreeg de anderen mede.

De tweede goede muzikant, de bassist, dronk. Maar zoo goed had hij zich geoefend in het een dronkeman-bassist betamende leven bewegen en zijn, dat, als hij zwaaiend uit De Drie Mooren gekomen, met zijn geheele ton-ronde, ton-zware lichaam tegen de orkest achterdeur van het casino was aangevallen en struikelend naar binnen gebarsten, hij toch met een vasten stap de zaal binnenkwam, recht op zijn plaats af ging en onwankelbaar naast zijn instrument zich handhaafde. Hij maakte niet de minste fout in zijn spel. Allard noemde hem in gedachte bij den naam van den goedhartigen drinkebroer in den Storm aan wien hij wel zoo lief als aan dien wrangen Stefano het vat Mal-

vazij tusschen de knieën had gegeven om over de brullende golven welgemoed aan wal te schommelen, geen te eenenmale onwaardig gast op Prospero's eiland van tooverij en gezang.

Trinculo hield van de muziek, hij had een eigen gevoel, een eigen inzicht daaromtrent, en kon het driftig verdedigen. Allard was verwonderd eens op een repetitie hem anders te hooren spelen dan in de partituur stond. Om geen aanmerking te maken ging hij de partij van den bassist inzien en vond er een fout die den dissonant door den componist bedoeld in een ietwat banaal accoord veranderde. Hij herstelde de vergissing. Maar de waterige oogen zagen hem smeekend aan.

'Laat het mij toch als het U belieft, zoó spelen; het klinkt zoo lief zoo!'

Van dat oogenblik aan was hij van Trinculo gaan houden. En hij trachtte hem van het bier af te krijgen tegen de waarschuwing in van Ferdinand, die sprak van onbegonnen werk. Hij had ervaring omtrent dronkaards en wist: deze dronk uit verdriet. Zijn vrouw was een kattijf wijf.

Allard trachtte Trinculo bang te maken met boeten; maar de slimmerd merkte dadelijk dat hij maar kwansuis een kruisje zette achter zijn naam op de boeten-lijst. Toen verzocht hij den bassist hem zijn gage te laten inhouden telkens tot aan den Zaterdag, en dan met een vollen zak recht naar het station te gaan. Trinculo stemde toe. En hij ging waarlijk De Drie Mooren voorbij. Maar van zijn vollen zak bedronk hij zich te overvloediger in het café vlak naast zijn deur in stad. 's Zondagmorgens voor het concert vond Allard op zijn lessenaar dan een sigaar. En Trinculo's zorgvuldig wegkijken maakte hem afkomst en bestemming duidelijk. De sigaar was een afschuwelijke sigaar, die had een rooker het rooken wel afgeleerd. En Allard rookte niet eens: de onthouding der armoe-dagen was gewoonte geworden. Hij wist niet wat, tegenover den edelmoedigen gever, met de gift te doen.

Het bijhouden van de boetenlijst was deel van een taak die Allard niet had vermoed toen hij den post van tweeden dirigent met zooveel blijdschap aanvaardde. Terwijl hij hem die op de schouders legde verklaarde de eerste dirigent die haar vroeger had getorscht, hem, hoe zeer belangrijk zij was, en, op den duur, hoe bevredigend voor den nauwgezetten behartiger van de belangen van Flumen Sanat. Maar het vaststellen van den werkrooster, iederen dag, met de uren voor de repetities van het groote orkest en van het kleine, en het program onder aan de bladzijde van de uitvoeringen voor de week; het uitrekenen van de hoogst-mogelijke bate die maar te halen zou zijn uit het bij contract vastgestelde aantal van vijf en dertig werkuren van iederen muzikant; de schikkingen met ‘extra's’, artisten van naam, die bij het syndicaat der muzikanten in de fabriekstad ‘besteld’ moesten worden als de bonbons voor het Parkhotel-diner bij den confiseur, dat alles, dat de eerste dirigent ‘de keuken van het Casino’ noemde en dat Allard spoedig genoeg leerde kennen voor geldsparen, geldwinnen, geldmaken, zoo gretig als in eenige handelszaak, drukte hem in zijn dagelijks terugkomen met een bijna ondragelijke zwaarte. En het handhaven van het boeten-systeem was de in zijn vleesch borende splinter aan dien last.

Daarvan althans had hij binnenkort zichzelf en zijn muzikanten bevrijd. De eerste dirigent, die zich gehaat had gemaakt door zijn onontkoombare snelheid in het zetten van de salaris-kortende kruisjes voor tekortkomingen in de kunst als voor vergrijpen tegen het reglement, zag verbaasd hoe uit eensgezinden goeden wil een orde ontstond waartoe vrees niet had kunnen dwingen. Hij bekende zichzelven - zichzelven alléen - dat het kleine orkest onder hem nooit had gespeeld zoo als het nu, na enkele weken al, speelde onder Allard. Het leek hem dat zelfs het Casino-publiek moest merken, hoe anders dezelfde muziek klonk nu, die hij hen vroeger had laten hooren. En de artistie-

ke leider zei, wat hij niet begreep, was, dat iemand zoo goed zijn gezag kon handhaven, die zelf geen gezag verdroeg. Hij wist, als trouwens ieder, dat Allard op het Conservatorium een weerbarstig scholier was geweest en eens zelfs open rebellie had gepleegd; als aanstichter en aanvoerder van een opstand zijner geheele klasse die onder zijn leiding, de door de gezaghebbenden afgekeurde compositie voor den eindwedstrijd van een vroegeren medescholier in het openbaar had uitgevoerd. Alleen de voorspraak van dien nieuwbenoemden professor in de compositie, die hem, als zeer bijzonderlijk zijn leerling verkoos te beschouwen, had hem toen gevrijwaard voor de verdiende straf der verwijdering van het Conservatorium, door het geheele college der professoren al eenstemmig uitgesproken. Er waren menschen, peinsde de artistieke leider, die doen konden wat zij wilden, het zotste en dolste, het ging hun altijd goed. Allard was zeker een Zondagskind: of anders met den helm geboren....

Hij zelf zoowel als de eerste dirigent mocht hem. En dat niet tegenstaande hij hun het leven tot een last maakte bij het opstellen van de programma's. Hij had altijd iets onpractisch in zijn hoofd, altijd buitenissige muziek, die het orkest niet kon spelen en het publiek niet wou hooren, en die geen directeur of artistiek leider met zijn vijf zinnen bij elkander zou opvoeren, daarom. Het krakeel was vaak heftig rondom de tafel waarop de programmalijst lag. Allard prees de nieuwe muziek, hij floot, hij zong, hij zwaaide de maat, hij riep:

‘Dat noem ik dan toch muziek! muziek heeren! geen liflafjes voor het gehoor, zoetige lekkernijtjes en niet eens altijd onschuldige, bij sommigen gaat er een ruime scheut alcohol bij de zoetigheid of zelfs andersom wat zoetigheid door den alcohol - rozijnen in den brandewijn.’

De eerste dirigent die het in zijn hart met hem eens was, haalde gelaten de schouders op.

‘Als de menschen nu eenmaal zoo verzot zijn op rozijnen op brandewijn....

‘Dan is dat geen reden voor ons om hun dien in te schenken,’ gaf Allard terug.

De artistieke leider was op tantièmes. Hij had een afschuw van muziek die artistieken leiders geen tantièmes opbracht, hij gloeide van verontwaardiging tegen de gewetenlooze componisten die uit gemakzucht, of om in de mode te zijn, of uit ijdelheid, of uit perversiteit, uit lust in kwaad doen en kwellen, als Alkibiades die zijn hond den staart afhakt of Hoe-heet-hij die den tempel in brand steekt, foeileelijke dingen maken, met talent genoeg voor mooie. Hij werd rood tot in den nek toe, hij sloeg met de vuist op de tafel als hij zulk een naam vernam.

De eerste dirigent hield niet van heftigheden. Hij bemiddelde. Het kwam voor dat muziek naar Allards keuze werd uitgevoerd door het kleine orkest.

Eens sloeg de eerste dirigent voor:

‘Undine.’

Allard was verrukt.

‘Het spel der watergeesten in dit land van beken en bronnen! Mooier klinken kan het zeker nergens! Wij spelen met alle deuren en vensters open, dat de menschen den vijver zien in het park en de fontein hooren ruischen, terwijl Undine verschijnt en de diepe stem dreunt van Kühleborn.’

Hij zag Hoffmann voor zich terwijl hij sprak, zag dat zonderlinge gelaat met de flonkerende oogen, die zoo vreemd-onbewegelijk stonden, de tengere gestalte, wèl geschapen, evenredig, maar toch zoo wonderlijk, alsof de verhoudingen berekend waren op een andere omgeving dan die van den alledag en het ondermaansche.

Daar ging hij op en neer in de zaal van dat oude kasteeltje bij Bamberg waar hij te gast was bij een vriend. Hij beschilderde de muren met de luchtige gestalten zijner fantasie, hij hoorde lachen en lokken, hij hoorde ver gezang, de schilder-dichter-muzikant. Het ging hem weer

zoo, als toen hij zijn besten vriend schreef, ‘om mij heen gloort en flikkert een wereld vol magische verschijningen, het is mij te moede of uit den chaos een werk der kunst moet ontstaan, of het nu een boek is, een opera, of een schilderij - wat den Goden zal behagen.’

Jaren geleden was dat nu al: sedert was veel geschied, veel veranderd.

De boeken, de schilderijen, de muziek, zij waren ontstaan uit den chaos, te midden van welke belevingen, welke avonturen! De fantast was Pruisisch ambtenaar geworden, de ongestadige minnaar de gelukkigste echtgenoot. Een zotte kleine dwingeland, dien hij zoo zot als hij was had getoond in een geestige karikatuur, had hem doen verbannen naar een vuil Poolsch nest. Door trouwe vrienden bevrijd was hij weer onder menschen gekomen, metgezel geworden van zijns gelijken, dichters muzikanten schilders; hij had den gruwelijken oorlog gezien, brand, moord, vlucht, hongersnood, het ontzaggelijke gelaat vlakbij van Napoleon; hij had bittere armoe geleden, en bij water en brood heerlijke muziek gemaakt, hij had ‘een erbarmelijk slecht orkest’ gedirigeerd en zich moeten verdedigen tegen laag en hoog gemeen, hij had met den tooverstaf zijner fantasie Ridder Gluck doen herrijzen en Mozarts Don Juan tot nieuw leven opgewekt, hij had der nog niet begrijpende menigte het begrip doen opgaan van Beethoven, hij had Shakespeare Calderon en Kleist opgevoerd op zijn tooneel. En nu verlangde hij weder naar muziek-maken, en hij zoekt een opera-tekst, terwijl hij daar bij zijn vriend op het kasteel de muren beschildert met fantastische gestalten. Het wordt donker in de zaal, het wordt stil in het park, daar begint het te regenen. En uit het ruischen, druischen, klokken, plassen, klinken stemmen, stijgen nevelige gedaanten op, hij herkent Undine, de liefelijke, golvige, den toornig bruisenden Kühleborn, de geesten van het water van wie zijn vriend de la Motte Fouqué de sproke had geschreven.

‘Dat zou hem wel aangestaan hebben’ dacht Allard. ‘Een goede opvoering van zijn Undine hier aan de bergbeek!’

Hij ging Ferdinand verheugen met de tijding.

‘Wat wij zoo dikwijls te samen hebben gespeeld! op je zolderkamertje Allard: ik op dat arme oude viooltje van mij, jij op die kreunende en krijtende piano. En nu met vol orkest! Dat zal klinken!’

‘Als nu Hoffmann onzen decorateur maar in de leer kon nemen!’ antwoordde Allard, wien tooneellandschappen heugden die kartonnen nachtmerries waren.

Hij vroeg den braven man met Ferdinand te samen op een glas bijzonder goeden wijn, en las hem uit de Kreisleriana ‘Der Vollkommene Maschinist’ voor, terwijl Ferdinand zijn glas vol hield. De decorateur veranderde zienderoogen. Was het de wijn? was het kapellmeister Kreisler die het wonder deed? Met tranen op de wangen van het lachen nam hij de Kreisleriana mede naar huis, beloofde ‘Undine’ van begin tot eind te herlezen, en een dekor waarmee, zei hij, Hoffmann zelf tevreden zou zijn geweest.

Allard bereidde het orkest voor met een schets van Undine op de repetitie, en hing het portret van Hoffmann, dat zelf-gemaakte uit zijn dagboek, aan den muur.

‘Ik kan u niet zeggen hoe dankbaar ik u ben voor het idee!’ zei hij tegen den eersten dirigent, toen hij met hem en den artistieken leider weder op het bureau van het Casino vergaderde. ‘Het is of ik een vuurwerk in mijn hoofd heb. Hij was werkelijk een vuur-geest, niet? Wat hij aanraakte werd vlam. Als ik het niet moest laten om Trinculo, ik las het orkest zijn lofgezang voor op dien lievelingsdrank van hem dien hij in zijn glas wou zien fonkelen en dampen onder het aanhooren van Mozart's Don Juan - aangestoken cognac waar op een roostertje brandende en smeltende suiker in druppelt. Het pleizier waarmee hij dat klaar maakte! die blauwe vlam waaruit “gloeiende sprankelende salamanders opspringen en den strijd

beginnen tegen de geesten der aarde, die in de suiker wonen! De vonkende strijd van gele aardgeestjes en roode salamanders, de ondergang door elkander van beide, en de geboorte daaruit van de overmoedige geestjes die den gloed hebben van den salamander en de gestadige kracht van den aardgeest!" Hij mocht waarlijk die vroolijke avonden met zijn vrienden waaraan de deugdzame spietsburgers zoo veel van hun kostbare verontwaardiging hebben verspild, wèl voorstellen zoo als hij het in zijn Dagboek doet: door een wijnglas met vleugels.'

De eerste dirigent en de artistieke leider zagen Allard aan.

'Waarvan spreekt ge eigenlijk?' vroeg de een, slaperig. En de ander, kregel:

'Wat heeft punch à la Romaine, of wat het dan was, te maken met den rooster, waar wij nu voor zitten?'

Allard keek verbaasd.

'Wij gaan Undine opvoeren, niet?'

'Jawel. Hier staat het.'

'Allicht dat ik dan toch aan Hoffmann denk.'

De eerste dirigent geeuwde hartgrondig, terwijl hij beide armen uitrekte.

'Ik heb er niets tegen. Maar waarom juist aan dien meneer Hoffmann? Wat was dat voor iemand?'

'Wat dat voor iemand was?!' riep Allard. 'E.T.A. Hoffmann, de componist van Undine?'

De dirigent liet midden in den gaap zijn mond open staan. De artistieke leider sprong op.

'Meent u soms dat wij de Undine van Hoffmann hier zullen opvoeren? Van Hoffmann?! Van Hoffmann?!!'

Allards verbijsterd gezicht zei duidelijk genoeg van ja.

De dirigent schudde medelijdend het hoofd.

'Ik meende, natuurlijk, de Undine van Lortzing. Dat is de éenige die ooit wordt gespeeld - De Undine van Hoffmann! Hoffmann! "Vuurgeesten en salamanders!" zeg dat wèl!'

De artistieke leider ging weer zitten.

Hij zei, vlijmend-beleefd:

‘Zoudt u niet zoo goed willen zijn en zelf het Casino in brand steken, als u heengaat straks? En dan, in het voorbijkomen, misschien ook het Park-Hotel? Dat bespaart ons de kosten van de opvoering, ziet u.’

De dirigent kwam, gemoedelijk, tusschenbeide.

‘Onze jeugdige collega weet in de verste verte niet wat ge bedoelt - dat zijn van die dingen die op het Conservatorium niet worden geleerd. - Zie eens, amice! Hoffmann opvoeren, - dat doet men niet! Een theater dat Hoffmann opvoert of zelfs maar een stuk waarin Hoffmann voorkomt, dat brandt af. - Ja! Kijk maar verwonderd! Het Ring-Theater, gruwelijker nagedachtenis: onder de opvoering van Offenbachs “Hoffmanns Erzählungen.” Het theater in Brünn, kort daarop, bij de instudeering van “Hoffmanns Erzählungen.” Hoffmanns manuscript van Scapin en Scapine - u weet wel, zijn muziek bij Goethe's Scherz List und Rache? Verbrand na de eerste opvoering. Het Schauspielhaus in Berlijn, waar hijzelf Undine opvoerde - verbrand. Dat zijn historische feiten. Het is waarachtig niet om niets dat de opera twintig jaar lang is blijven liggen - Vuurgeesten en salamanders! dat gelóof ik.’

Allard geloofde zijn oogen en zijn ooren niet tegenover dat ernstige gezicht en die ernstige stem.

Eindelijk zei hij, trachtend niet te lachen:

‘Verleden jaar is het opgevoerd in Berlijn.’

‘En er was bijna geen publiek,’ zei de artistieke leider. ‘Natuurlijk. Wie heeft er nu lust om vóor zijn tijd te branden?’

‘Maar de opera in Berlijn is niet afgebrand!’ riep Allard, nu ronduit lachend.

‘Neen. Bij toeval niet.’

De artistieke leider blies heftige kringen uit zijn sigaar.

De dirigent wilde er eene opsteken: drie lucifers weigerden, en de vierde knetterde even en ging uit.

‘Nat geworden,’ merkte de ander op. ‘Dat glas wijn in je hals, gisteravond?’

De dirigent ving snel de vlam van den vijfden, en deed een krachtigen haal aan zijn sigaar voor hij antwoordde.

‘Vermoedelijk. - Zie eens hier, mijn jonge vriend! dit lijkt je misschien allemaal heel zot - je bent nog jong, je bent nog héél jong! Wacht tot je vijfentwintig jaar aan het theater geweest zult zijn, zooals wij hier. Je hebt wel gezien dat onze collega hier mij niet liet opsteken, hoewel hij mij zóo zag tobben met die verwenschte lucifers. Nu. Waarom deed hij dat niet? Omdat hij daarmee gemaakt zou hebben dat het mis ging met mijn eerstvolgend contract. Gisteren, toen wij samen over het tooneel liepen heb ik een krommen spijker opgeraapt. Dien hadt je niet eens gezien. Maar ik durf wel wedden, - als je hem hadt gezien, hadt je hem niet opgeraapt. Ik wel. Zuinigheid? Neen, mijn waarde. Een kromme spijker brengt geluk aan. Ziedaar!’

Hij toonde den spijker, tusschen duim en wijsvinger uit zijn horlogezak genomen, en er, zorgvuldig, weer in geborgen.

Allard vroeg:

‘Is de kromme spijker niet afdoende tegen Hoffmann als brandstichter?’

De dirigent dacht na.

‘Ik zou het niet graag op de proef laten aankomen.’

Allard trachtte te betoogen, maakte er een grap van, sprak van het vele water in de bergbeek om den brand te blusschen. Toen, zakelijk, van de Undine-opvoering in Berlijn; van de repetities die al gehouden, van de decors die al gemaakt werden, van een aanzienlijken schadepost sprak hij, van weggesmeten geld.

De twee antwoordden dat de schade van een brand erger zou wezen, om niet te spreken van het levensgevaar.

Allard bracht de zaak voor Povell Godijn.

Die besliste dat de Undine van Hoffmann opgevoerd zou worden.

Van dien dag af had Allard den eersten dirigent en den artistieken leider tot vijanden. Niet, zooals hij wel begreep, wegens die beslissing op zich zelve, maar wegens het bewijs van zijn gunst, dat de machtige beschermer der muziek en der muzikanten hem daarmede had gegeven.

[II]

Een telegram zoo uitvoerig als een brief had Allard op dat nachtelijke uur naar het station van de fabriecksstad geroepen, waar Tryggvason, op de doorreis naar Weenen, hem met eigen handen de eindelijk herworven Stainer van zijn grootvader wilde geven.

Hij had getracht zich voor te stellen hoe de groote violist er zou uitzien. En stond verbijsterd. Het gezicht dat uit het coupé-venster hem aanzag was dat nooit vergetene van het feest der beiaard-inwijding in de purperen zaal van het Museum Godijn. Sprakeloos staarde hij in de lichtblauwe oogen, wijdstaand onder een sterk gewelfd voorhoofd. En de herkenning was wederzijdsch. Tryggvason, die met beide handen naar de zijne had gegrepen, riep:

'Dus toch! dus toch! de zoon van Cécile! had ik toch mijn hart geloofd, inplaats van derden te vragen - wij waren vier jaar eerder vrienden geweest! Maar nu zullen wij elkander ook niet weer loslaten!'

Geheel bevangen van blijden schroom was Allard den man genaderd wiens naam als een tooverspreuk voor hem was geweest van dien verren dag op het Eiland af, toen zijn moeder dien in herinnering en vreugde liet klinken, een klank te meer tusschen al de andere klanken dier nieuwe muziek die, vervoerend, het kind met het herdersfluitje tegensteeg. Maar nu stond hij als verloren te midden van rondom opengaande wijdten en diepten eener werkelijkheid, onttogen aan de alledaagsche, met de zinnen waarneembare; en hij die met den blik en den toon en

den handdruk der vertrouwdheid hem vasthield in dit wonderbestaan, was de nooit te voren met oogen aanschouwde, dien hij en die hem in vluchtig voorbijgaan tusschen vreemden had herkend voor deelgenoot aan het eigen lot en leven.

Hij hakkelde, trachtend te danken voor dat prachtige en dierbare geschenk, de Stainer, terwijl hij ook wilde zeggen hoe vaak zijn moeder hem dien naam van Tryggvason had laten hooren en hoe de muziek die zij met Tryggvason had gespeeld tusschen haar eigene lag in die kist die hij, met de piano van thuis, van het schip was gaan halen op een buffelkar.

Met een bijna vaderlijk welgevallen zag Tryggvason op dien rijzigen jongen kerel, die als een schooljongen kleurde en stotterde, en uit wiens droomersgezicht Cécile's oogen hem verwarrend aanblikten. Glimlachend vroeg hij:

'Kist? buffelkar? schip?'

'Wij woonden op het Eiland,' antwoordde Allard en begreep dat hij niet veel had verklaard.

Maar Tryggvason had hem begrepen.

'Het Eiland, waarvan Cécile mij schreef, dadelijk na de aankomst. - Zóo troffen mij haar woorden, dat ik die nog weet: "Het blinkt en klinkt van het water en van de muziek." Prospero's Toovereiland geleek het mij.... Wij zijn elkander ontgleden, later, ik weet niet hoe; bij een bestaan als het mijne, vandaag hier, morgen ginder!.... Dus zij speelt nog! Ja, het echte gaat niet verloren. Een aanslag had zij, een gedragen zangerigheid in haar spel! Dat was als zij zelve; enkel klaarte en liefelijkheid, een beekje door den zonneschijn. Er had een goed kunstenaar van haar kunnen worden. Nu! zij heeft een kunstenaar ter wereld gebracht en opgevoed, dat is misschien nog beter voor haar en voor ons allen. Haar wezen behoefde een sfeer van zuiverheid en vertrouwelijke stilte om te bloeien. Als men dan denkt aan de toestanden in het "kunstbedrijf" van onzen dag!'

De trein zette zich in beweging. Haastig reikte Tryggvason Allard de Stainer.

'Ik zie je spoedig weer, als ik terug kom van de Mozart-feesten, daarvoor ben ik over uit New York; den Haag is al geweest, nu Salzburg, Praag, Weenen; veertien daag is er mee gemoeid.'

De trein versnelde, de stedennamen klonken over al sterker ratelen heen; als afscheid hoorde Allard door saamgehouden handen als door een scheepsroeper den raad, de viool die geleden moest hebben, naar Tieffenbrucker te brengen.

Hij seinde uit de verte, dat hij den naam had verstaan; de bekende vioolbouwer, wien over de wereld verspreide bezitters van Stradivari, Amati, Guarneri, Ruggieri, Stainer, Klotz, Lupot, Vuillaume violen hun kleinood kwamen toevertrouwen, woonde in zijn dorp. Hij had den naam van een eenzelvigen zonderling in wien de schuwheid van den mismaakte - hij had een bult - bitterheid was geworden en menschenhaat. Allard had het scherpgeteekende gezicht wel over een viool gebogen gezien aan een venster van een dier bontbeschilderde huizen aan de markt. Nog voor de ochtendrepetitie wilde hij hem de Stainer gaan brengen.

Hij ging de ledige wachtkamer binnen, om het instrument te bezien; hij dacht hoe dierbaar het was geweest aan dien man, dien het leven in zijn edelste vermogen had gefnuikt. Hij dacht aan zijn moeder, wie de tranen in de oogen kwamen als zij van hem sprak en van deze viool, de vriendin van zijn gelukkige uren, die nood en zielsangst hem hadden afgedreigd in het ongelukzalige einde. En nu, als die getrouwe makker van de verre dagen en van deze nabije en van de toekomstige zeker! zeide, nu was dat zelfde telkens teruggedwongen en geknakte vermogen opgroeiende in hemzelf en hij, de gelukkige, mocht het laten weelderen en bloeien, zoo als de natuur het had bedoeld....

Met een eerbiedigen toets bracht hij de Stainer tot klinken. Hij speelde wat een lievelingsstuk was geweest van zijn grootvader: Didone Abbandonata. Een schoonen milden toon had de Stainer; niet sterk en schitterend als de Italiaansche violen wel is waar, en zeker had zij Tryggvason die een Stradivari bespeelde, armelijk geklonken; maar hoe innig was die stem!

Hij beluisterde haar onder het spelen van de treurende melodie. En daar, terwijl hij een klagenden toon aanhield voelde hij, ergens in het donker dat onder gedachte en duidelijke herinnering ligt, iets half wakker worden. Het duurde een wijle voor hij begreep; dezen eigen klank had hij al eenmaal vernomen. Waar? wanneer? Hij zocht in zijn herinneringen en vond niet. Maar het onduidelijke gevoel werd al sterker, werd iets bijna als pijn in zijn dringen naar duidelijkheid. Om er zich van te bevrijden, hetzij in herkennen hetzij in vergeten, speelde hij door, variaties en fantasiën over die klacht der aan het strand der groote zee alleen gelatene die het schip nastaart van den ongetrouwen minnaar. Hij liet zich gaan, drijvende op de gedachte van den ouden Italiaanschen muzikant die nu de zijne werd, een edele erfenis, in eerbied aanvaard.

Daarbuiten op het stoffige perron, dat hij begoot met kunstige f-slingers, bleef een arbeider met zijn druipenden gieter in de hand, staan luisteren. De wisselwachter wiens dienst juist afliep, kwam naast hem staan; en een machinist, vettig-zwart tot aan het wit van de oogen toe van zijn machine gestapt, en zoo verlangend als hij was naar huis en eindelijken slaap.

De wachtkamerklok sloeg vier uur. Te ongedurig om nog tot zeven te wachten op het eerste treintje naar het dorp, ging hij te voet.

De straten en de huizen van de voorstad die het veld in verloopt, de fabrieken waar de nachtploeg aan den arbeid was, rookend tegen den vroegen zomerdaghemel,

stonden wonderlijk in de stilte. In het wilgengewas langs de rivier sloegen vinken. Boerenvolk ging naar den akker. De vioolkist in de eene hand, met de andere door van dauw natte roggenhalmen strijkend, terwijl hij met zijn lange stappen een veldpad langs ging, schreef Allard in gedachte den brief aan zijn moeder, die haar het wonderlijke avontuur verhaalde; de kennismaking met den vriend van al die jaren her. Van haar was het gekomen; geheimzinniglijk had zij hem Tryggvason gezonden en de Stainer.

Hij vond den vioolbouwer al aan het werk. Hij zag op met een frons, die verdween op het hooren van die twee namen: Tryggvason. Stainer.

Hoe erg mismaakt hij was, zag Allard pas toen Tieffenbrucker opstond om hem de vioolkist uit handen te nemen. Hij lachte grimmig.

'De Stainer waarop Tryggvason al twaalf jaar lang telkens hooger bod heeft gedaan - eindelijk en ten langen leste dan! Ik wist dat ik haar hier zou krijgen toen ik hoorde dat de oude violenvrek ter ziele was - als men bij zulk een wezen van een ziel mag spreken. Nu gaat de erfgenaam natuurlijk goede sier maken van de collectie - dat is de regel; na den gierigaard de verkwister. - Laat ons eens zien of zij erg geleden heeft in die Vogel-Grijp-klauwen.'

Hij nam de viool uit de kist.

Plotseling werd hij tot in de lippen toe bleek.

Hij hief de viool schuins op tegen het licht en tuurde door de f-gaten naar de handteekening.

Een oogenblik bleef hij zóo, onbewegelijk, staan.

Toen, met bevende hand, greep hij een passer uit het gereedschap op de werktafel en begon met het spitse staal te krassen en te schrapen over den bodem van het speeltuig, blies er in, keek nogmaals, scherp turend, naar binnen. Toen, een diepen zucht loozend legde hij de viool neer.

‘Het was ook niet mogelijk.’

Hij zei het tegen zichzelf, dien ander vergeten. En nogmaals, mompelend, met de oogen op de viool:

‘Niet mogelijk.’

Allard die verbaasd zijn zonderling gedrag had aangezien, vroeg wat er haperde aan de Stainer?

De vioolbouwer zag op.

‘De Stainer is een Tieffenbrucker. Zie!’

Hij hield haar Allard voor. Op de plek vanwaar het geelgeworden papier met den naam van Jakob Stainer was weggescheurd las hij: Alois Tieffenbrucker fecit, en een datum van veertig jaar her, 1860.

‘Mijn vader,’ zei Tieffenbrucker. ‘Een kunstenaar zoo begaafd als Stainer zelf, hoewel nog onbekend. Over honderd jaar zullen speculanten en verzamelaars het ontdekken en geld slaan uit de ontdekking, naar hun wijze van doen. De koop behoeft Tryggvason - of zijn erven althans - niet te rouwen. In een anderen zin dan die maniak meende, is deze viool een unicum. Twee heeft mijn vader er zoo gemaakt; de zuster-viool bestaat niet meer. Neen! niet meer! niet meer! Ik had haar moeten vinden, anders. Twintig jaar lang al zoek ik haar! Nu is deze de eenige; mijn vaders meesterstuk. Het heeft hem altijd berouwd haar verkocht te hebben....’

Hij nam de viool waaraan Allard bij het binnenkomen hem zoo verdiept had zien werken en legde haar naast de andere.

‘Dit is een Stainer. Let nu op of u het onderscheid kunt zien als ik het u wijs. Mijn vaders viool is vier millimeter lager in de welving dan die van Stainer. Stainer maakte zijn welvingen naar die van Niccolo Amati, wiens leerling hij was, achttien mM. hoog. De geheele Tiroolsche vioolbouwer-school is hem daarin gevolgd. Daar vandaan.... maar laten wij dat rusten. Stradivari, ook een leerling van Niccolo, begon insgelijks met die hooge welvingen. Maar gaandeweg verlaagde hij de stijging; in zijn ouderdom

maakte hij enkel lage welvingen. Mijn vader heeft, bij alle bewondering voor Stainer, hier het voorbeeld van Stradivari gevolgd. Daarom moesten ook zijn f-gaten anders zijn dan die van Stainer; zie! zij staan steiler; de opening is ruimer, en die twee kleine driehoekjes aan weerszijden, die overeenkomen met den dwarsstreep van de geschreven f, hoe keurig-scherp uitgebeiteld! Daar is meetkunde bij te pas gekomen en de passer - ik zou u de constructie kunnen toonen waardoor die vormen, die verhoudingen, dat preciese punt van plaatsing zijn bepaald. De f-openingen zijn dit van de school van Brescia. De eerste man uit dit dorp die over de Alpen ging om het vioolbouwen te leeren kwam terecht bij den man die het hoofd van die school zou worden; de Kasper van wien de overlevering hier nog spreekt, was Gasparo da Salo. De f-openingen van Stainers viool zijn die van de school van Cremona, smal.'

Hij reikte Allard een vergrootglas.

'Bezie de driehoekjes aan weerszijden van de f's! U moet het vergrootglas gebruiken.'

En toen Allard het had gedaan:

'Ik toon en verklaar U al deze kleinigheden om U te doen begrijpen dat ik niet roekeloos weg die handteekening van Stainer wegscheurde straks; ik wist: die had een falsaris daar aangebracht.'

Hij beschouwde de viool met een liefdevollen blik.

'Er was er nog maar éene zoo op de wereld. En zoo volkomen was die tweeling aan haar gelijk, in gedaante en bouw niet enkel, maar in klank - ja! dat zeldzame, de volmaakte gelijkheid van klank van twee instrumenten is mijn vader bij deze gelukt - dat hijzelf de eene niet van de andere kon onderscheiden bij het spel. Hij gaf haar aan mijn broeder Alois toen hij zijn loopbaan begon; diens naam schreef hij er in onder den zijnen.'

Hij zweeg. Zijn gezicht versomberde.

Allard dacht, dat dan moest de viool zijn wier klank

hij zich zoo goed herinnerde. Maar weer peinsde hij te te vergeefs, waar, wanneer, hij dien had gehoord.

Hij had er van willen spreken; maar een schroom dien hijzelf niet goed begreep, weerhield hem.

Tieffenbrucker stemde de viool die hij opnieuw had besnaard, legde haar tegen den hals en begon te spelen, met gesloten oogen verzinkend in luisteren. Hij speelde het oude Kerstlied dat het kind Jezus vergelijkt bij een roos.

‘Es ist ein Ros' entsprungen
Aus einer wurzel zart.
So wie die alten sungen,
Aus Jesse kam die art.
Und hat ein Röslein bracht,
Mitten im kalten winter,
Wohl zu der halben nacht.’

Zijn aangezicht was stil en schoon.

Boven den verwrongen romp met de ingevallen borstkas en de hoekige schouders glansde het als aan een wanstaltigen cactusbonk de wonderbloem, teeder gekleurd, zuiver van lijn en ommetrek. Het hooge zeer blanke voorhoofd dat lichtte binnen de in evenredige spitsen en bochten geteekende omlijsting van het dunne en zeer fijne goudgele kroezelhaar, was sterk gewelfd boven de diep in de kassen liggende fel-blauwe oogen. De krachtige kin sprong vooruit. De roode mond met de ietwat te volle onderlip was tegelijk gevoelig en vast.

Allards blik viel op de handen die zoo wit uitblonken tegen het doffe bruin der viool. Ook die waren schoon gevormd, smal, met slanke fijngeknokelde vingers, die een krachtig-breeden top hadden. Alleen het te lange platte polsgewricht was geteekend met het teeken van den mismaakte.

‘Alles in dien man’ dacht hij, ‘is met alles onverzoenlijk in strijd.’

Tieffenbrucker legde het speeltuig neer, waarop hij liefkozend zijn lange blanke schoongevormde hand hield.

‘Een schoone klank, niet waar? Neen, zij heeft gelukkig niet al te veel geleden. Maar ik zou haar gaarne lang willen houden. Tryggvason speelt toch op zijn Stradivarius.’

Allard legde hem uit, hoe, door Tryggvasons edelmoedige vriendentrouw hijzelf de eigenaar was geworden van de Tieffenbrucker, die eenmaal het speeltuig was geweest van zijn grootvader, Tryggvasons beschermer in de moeilijke dagen van het begin; gaarne, zei hij, liet hij hem de viool houden, zoolang hij wilde.

Een booze blik kwam in de oogen van den bultenaar.

‘De moeilijke dagen van Tryggvasons begin; dat wil zeggen, toen Povell Godijn hem overliet aan zijn lot, nadat hij den eersten prijs had behaald aan het Conservatorium te Keulen. “Nu stond immers de wereld voor hem open; nu had hij van niemand meer steun of hulp noodig.” Alsof niet dàn juist de moeilijke tijden begonnen voor den jongen kunstenaar, die zijn naam nog te maken heeft! “God bescherme mij tegen mijn beschermers! tegen mijn mededingers zal ik het zelf wel doen.” Dat is het gebed dat men allen jongen kunstenaars moest leeren.... Geen wonder dat Tryggvason dien vaderlijken vriend in dankbaarheid gedenkt! Anderen van Povell Godijn's zoogenaamde beschermelingen, wien het lot geen zulken redder zond, is het ellendig vergaan. Te denken wat die man op zijn geweten heeft, en hem daar te zien heengaan, glorieus, glimlachend, een weldoener van de kunst en den kunstenaar!’

Allard onderdrukte een gevoel, waartegen hij soms had gestreden in den omgang met Povell Godijn, en dat zich nu wilde handhaven als gerechtvaardigd.

‘Van dat averechtsche Maecenas-schap wist ik niet. Maar de Odeon-concerten waarmee hij de stad heeft begiftigd zijn uitstekend. Een ware weldaad aan de menigte!’

Tieffenbrucker scheen een antwoord op de lippen te hebben; maar hij sprak het niet uit. Hij keerde terug tot zijn violen.

'Ik ben een Stainer wachtende waaraan niets is vernield. Als u weder komt - ik hoop dat zeer, wij zullen over muziek spreken, ik ga naar de Casino-concerten die u dirigeert, dat was een goed werk, dat u daar gedaan hebt met Hoffmanns Undine! - dan zal ik haar u laten hooren. Een klank! niet brillant; maar een innigheid als een schoone vrouwenstem. Die oude Duitsche vioolbouwers, Stainer, Widhalm, Klotz, zij hebben hun Italiaansche meesters nooit geëvenaard; en toch, en toch.... Er is iets in den klank van hun violen dat de prachtigste Italiaansche niet heeft; iets dat alleen in het gemoed van een Noorderling leeft; dat verstaat de Natuur....

Die Jakob Stainer, nu; werk uit zijn goeden tijd, voor hij gebroken was door de ellende, waaraan zijn zoogenaamde beschermers, de Keizer en de vorsten en kardinalen hem overlieten, nadat zij met enkele guldens zijn arbeid van vele maanden, de viool die de glorie was van hun orkest, hadden betaald; U zult hooren; wat diepte, mildheid, welige kracht....

Hij leefde in een landschap als dit; berg en donker woud van dennen en lorken, doorstroomd van levend water. Daar was hij lange dagen alleen met zijn droomen, luisterend naar dien toon binnen in hem, dien hij wilde laten klinken uit zijn violen. Houthakkers zagen hem voorbijgaan, blootshoofds, slordig in de kleeren. Soms stond hij stil bij een gevelden boom en bezag de jaarringen, bruin in het vochtige wit van den stam. Uit hun vorm, hun breedte en onderlingen afstand las hij de levensgeschiedenis van den boom, de jaren van weelde, wanneer hij zijn behoef had gehad aan zonneschijn en aan regen, aan onstuimigen wind, die rukkend zijn kracht beproefde en vermeerderde; en de jaren van nood wanneer de vezel los en slap was gegroeid. Zonder groet ging hij verder.

En de mannen, die hem nazagen, vertelden in het dorp wonderlijke dingen van hem. Hij legde zijn oor te luisteren, zeiden zij, tegen boomstammen, die hij met de knokkels betikte; zoo hoorde hij of het hout een goeden klank zou geven als bovenblad van een viool. En als zij een glad bekapten stam het ravijn in wierpen, waar de beek bruist, dat het water hem voortdroeg naar het dal, dan stond hij plotseling te midden van hen en over den rand gebogen der kloof, luisterde hij den vallenden, springenden stam na, in zijn donderende slagen tegen de rotsblokken, of dat hout was dat hem deugde. In zulke sproken uitten zij wat zij onduidelijk, maar diep, voelden; de verwantschap van den toon zijner violen met de natuurgeluiden. Het woud is daarin te hooren, de wind en het water en de groote eenzaamheid. En dat zeker heeft ook in de gevangenis nog vrijheid en wijdten geschapen om hem heen; de kille zwarte muren werden donkere stammen, terwijl de klank er langs streek van de violen, die hij niet ophield te bouwen. Toen hij krankzinnig werd, wezen zijn vijanden met den vinger op hem; dat was de wroeging van zijn schuldig geweten, de straf voor zijn duivelskunstenarijen. Neen! de weldaad was het van de Natuur, haar loon voor zijn levenslange trouw; zoo onttoog zij hem aan de vervolging der booze wereld. Wie den klank van zijn instrumenten verstaat, die begrijpt dat wel....'

Hij legde de viool neder, streelde er nog eens over; en opeens, met een rechten blik uit zijn felle oogen op Allard:

'Uw spraak klinkt naar de streek aan de mondingen van de rivier. In het museum van een oud half dood stadje daar is een heerlijke Stradivari; een vijftien jaar geleden heb ik haar gezien. Weet u iets omtrent haar?'

Allard herhaalde Compenius' woorden omtrent het vergeefsche bod van Tryggvason.

Met een buitengewone heftigheid viel de vioolbou-

wer uit. Zijn wangen, slapen, voorhoofd werden rood.

‘Alweer geweigerd! Zij laten dat heerlijke instrument, dat vreugde en schoonheid en deugd, ja! deugd, deugd! in duizenden levens kon brengen, in de knokenhand van dien maniak, die lang al dood was voor hij stierf!

Nog eenige jaren en de Stradivari is een stuk hout. Begrijpen die bewakers van vergeefschen rijkdom dan niet, dat een viool een levend wezen is, dat al schooner wordt door het bespeeld worden! ook de allerschoonste, die de alleredelste kunstenaar bouwde, bereikt haar volkomenheid pas door den streek van den kundigen violist. De klank, de klank is het. Aldoor, onmerkbaar, de onzichtbare deeltjes van den houtvezel doortrillend, schikt hij hen naar zijn wil en behoef; tot zijn huis maakt hij hen, de groote vioolbouwer! tot zijn feilloos passend kleed, waarvan elke plooi en spanning zich naar zijn leest en zijn bewegen voegt! Heeft dan niemand ooit hun dat verklaard?!’

Allard antwoordde, hij wist dat Tryggvason had beproefd de curatoren te overtuigen. Maar de eerbied voor de wet was sterker dan al het andere geweest.

De vioolbouwer sprak in een aanwakkerenden hartstocht van bitterheid.

‘De wet! de wet! dat mislukte namaaksel van het gebod der rechtvaardigheid! - Maar er zijn menschen die in alles den namaak verkiezen boven het echte - het echte kan hun zwak gestel niet verdragen. - De wet! wat beteekent een wet die het leven en de samenleving uitlevert aan een doode? Ik ben in het Museum Godijn geweest - ik wist dat de Stradivarius daar was. Ik was de eerste bezoeker sedert maanden, mompelde de slaapmuts op pantoffels, die mij rondleidde. Wat heb ik al niet moeten bezien voor hij mij in de muziekzaal - zoo heet het daar hoorde ik - verkoos te brengen! Potten en pannen van porselein en brons, een poppenhuis, speelgoed voor dwergenkinderen van gesponnen zilver, waaiers, kant, de ijdelheid twee of drie eeuwen volgehouden van

bezittenden, wier eenige beteekenis in de wereld het was, dat zij bezaten - als dat dan voor beteekenis mag gelden. Altijd datzelfde leege gezicht kijkt iemand aan van de muren; een allonge-pruik er om heen of een steek met pluimen er boven of een vadermoorder er onder, altijd hetzelfde gezicht een heel klein weinigje vetter, een weinigje leeger en doffer bij elk wederverschijnen. Dat half versufte wezen tusschen pantoffels en kalotje heeft het ook. Natuurlijk is hij de zoon van dien grijpgraag, die de laatste heette van het patricische geslacht, dien melomaan die de klokken van het carillon aan eiken balken liet hangen in zijn zaal om die te betokkelen nu en dan; een buitenechtelijk kind; geen wet legt den vader plichten op. De natuur? Wat heeft de wet met de natuur te maken? Zeker heeft de vader met dat levenslange postje van bewaker in het museum dat zijn tehuis had moeten zijn, zijn verplichtingen tegenover den zoon-in-stilte op edelmoedige wijze gekweten geacht. - Nu, wie weet? Misschien is hij als concierge Jansen gelukkiger dan hij als Jonkheer Godijn had kunnen wezen - en nuttiger in de wereld. Dat is zeker de familie Godijn waartoe ook deze Godijn behoort? De muziek-manie is erfelijke belasting, dan.'

Hij was opgestaan; hij wou zijn bezoeker zijn violen laten zien. De zijne; zoolang hij ze onder zijn dak had, waren zij zijn bezit. Onder allerlei voorwendsels, of ook wel zonder, behield hij ze maanden achtereen. Hij bezat een reeds aanzienlijke en nog aldoor aangroeiende bibliotheek over zijn vak waarin de geschiedenis was na te speuren van de meest bekende violen op hun gang door de wereld van den eenen kunstenaar, liefhebber, verzamelaar, naar den anderen; droevige levens en lotgevallen door, en koddige. Van elke viool die hij in handen kreeg, zocht hij daarin ontstaan en wedervaren. Hij onderzocht tot in de allerlaatste bijzonderheden bouw, vernis, vroegere reparaties, die hem soms tot uitbarstingen van woede brachten, hield nauwkeurig aanteekening

van alles, feiten, vermoedens, beschouwingen; werkte aan het instrument wanneer hij lust had, bespeelde het wanneer hij in de stemming was, genoot er van op deze wijs of gene. De eigenaars, geen van wie hij ooit verlof had gevraagd als ditmaal aan Allard, schikten zich naar zijn luim omdat geen ander hun kostbaar bezit met een kennis en een liefde als de zijne behandelde.

De instrumenten die hij Allard toonde riepen de geschiedenis der vioolmuziek op. Hij gaf zijn gast een Amati in de handen, een Vuillaume; hij reikte hem een Guadagnini, er bij voegend, dat aan dit moderne te zien was, hoe het geslacht welks voorvader de leerling heet van Stradivarius, in den loop der verminderende tijden was afgedaald tot het marktkramerschap van dezen dag.

Allard die het heerlijke spel der in elkander overvloeiende en ribbelig over den vezel van het hout verschietende schakeeringen van geel, rood, oranje, bruin, op het onderblad van een oude Italiaansche viool bewonderde, vroeg of nog altijd het geheim van het oude vernis niet was ontdekt?

Minachtend antwoordde de vioolbouwer, dat diepe geheim en dat verlies van de oude kunst waren een verdichtsel waarachter sommige vioolbouwers van den nieuwen tijd hun traagheid en onkunde verborgen hielden. Hij was op een lievelings onderwerp gekomen, hij sprak over het ontstaan der vernis-legende.

'Toen de Revolutie uitbrak, in plotse laaie die al te lang gesmoorde gloed van nieuwe levenskrachten, die ook de muziek deed opvlammen, dat als vliegende vonken de virtuozen opstegen over Europa, meenden zij die opgetogen stonden over dat nieuwe spel, die uitgelatenheid, die fonkeling, dat overmoedige uitspatten van zielsen lichaamskrachten, dat moest van de Cremona-violen komen, die deze virtuozen bespeelden; het lag aan den strijkstok en de snaren, maar niet aan den violist! Dat die schoonheid ook de gift aan de viool was van opeen-

volgende geslachten van voortreffelijke violisten - zulk een gedachte lag te ver buiten dier materialisten gezichtskring.

Met een begeerlijken ijver gingen zij dus de violen der oude Italiaansche meesters bezien en onderzoeken. En te samen met de averechts begrepen waarheid dat het vernis onmisbaar is voor den schoonen klank van het speeltuig, bedroog hen de bekoorlijke schijn; dat prachtig kleurende en vonkelende, het vernis waarvan de samenstelling niet was uit te vorschen, dat was het eigenlijke geheim van de niet te evenaren schoonheid van klank dier instrumenten.'

Hij hield plotseling op, om Allard te vragen of hij wel romans van Charles Reade had gelezen? En toen die neen zei, verbaasd over het onsamenhangende der vraag:

'Een kenner van harten, een proever van nieren was dat. Hij was ook een fijn muziekkenner. Wat hij over violen heeft gezegd en hoe oordeelkundige behandeling en goed spel mettertijd zelfs van een simpel speeltuig een kostelijk instrument kunnen maken, terwijl viool en violist elkander opvoeden, dat heeft hem nog niemand verbeterd, na al deze jaren....

Er was een tentoonstelling in '72, van oude Italiaansche violen in het South Kensington Museum; daar ging hij heen ook om den Stradivari te zien die Vuillaume er tentoonstelde. Den Messias, had de Times hem genoemd. Ja, die heeren journalisten! wat werd er van ons, als zij er niet waren met hun schoone, schóone woorden? In het voorbijgaan - waarom juist Messias? Maar dat zijn van die vragen.... De Messias, dan, was zijn gewicht in goud waard. De Messias had een prachtig gewaad aan, een vernis, schitterend goud-geel, en als doorgloeid van een inwendig vuur; in het donker, bij het schijnsel van een kaars, was het als sloegen er vlammen uit. 'Welnu! roept Reade: Ontdoet den Messias van dat prachtige gewaad, wasch dat vernis met alcohol af, en niemand geeft meer

dan een twintigste van den prijs voor hem. Daarentegen: in Parijs maken handige falsarissen van splinternieuw hout, dat zij met zwaveldamp geel kleuren tot het lijkt op oud, en dan prachtig vernissen, “oude Cremona-violen” heerlijk om te zien, en afgrijselijk om te hooren, de slechtste prullen van onzen tijd. En hoewel zij in ontelbare getallen op de markt komen, gaan zij weg als versche broodjes, en honderden liefhebbers luisteren er naar met de oogen, en raken in verrukking over den goddelijken klank van die miserabele ketels.’ ‘Luisteren met de oogen’ schreef hij. Dat is het woord! Hij was een groot schrijver, Reade. De schijn, de schittering in de oogen, dat is wat de menschen van nu willen.

Maar de tijdgenooten van Stradivari, ah! dat waren àndere kerels! die maakten zulk een ophef niet van het vernis, al wisten zij wel degelijk dat een goed vernis zoo noodig is voor den klank van een viool, als een kleed dat hem beschut en nergens hindert voor de gezondheid van een mensch. Ik heb boeken, manuscripten, archieven over de muziek van driehonderd jaar doorzocht naar een enkelen regel waaruit zou blijken dat de meesters van vroeger het vernis als iets buitengewoon belangrijks beschouwden. Tevergeefs! Integendeel, een zekere onverschilligheid daaromtrent blijkt. Een vriend van Stradivari, een kenner van muziek en muziekinstrumenten, prijst den grooten Antonio om het prachtige sieraad dat hij aanbracht aan zijn violen, om ze de gunst van vorsten en bespeling aan een prachtig hof waardig te maken; hij spreekt van schilderwerk in zwart en wit, van inlegsel met ivoor en ebbenhout, figuren, bloemen, arabesken; maar van het vernis dat Stradivari gebruikte, geen woord. En wij weten immers ook, dat hij het niet eens zelf maakte, maar, evenals de andere vioolbouwers van Cremona, het kocht bij een braven apotheker, die daarvan zijn specialiteit had gemaakt. En de overlevering vertelt, hoe hij, ‘il gran Antonio,’ zelf met zijn fleschje naar den winkel ging, dat

vader apotheker niet een leerjongen naar huis stuurde met een grondsopje....

En dan die prachtige woorden: 'Drakenbloed' uitgesproken op een toon als ware dat geen hars, maar het waarachtige levensbloed van een onguur monster, door een vioolbouwers-beminnenden Sint Joris verslagen en afgetapt. De 'Balsem-pijnboom' waarvan de gom de basis zijn zou van alle vernissen van Cremona, het geheimzinnige gewas dat nergens meer groeit sedert honderd jaar; een Paradijs-boom, uit den hemel gevallen, ten hemel weder opgevaren.... Laat mij u zeggen; het is mij gelukt drakenbloed te bemachtigen, echt zeventiende-eeuwsch; de authenticiteit is door niemand van mijn vele critici nog betwijfeld. Nu; het is goede waar; maar bij den drogist in stad, die groote zaak op den hoek van de Wijnmarkt, is er betere te krijg. Niet een enkele van de gom- en harssoorten die de oude auteurs zoo uitvoerig beschrijven, is verloren gegaan; de natuur laat nog dezelfde boomen groeien als toen. Onze wetenschap is meer, niet minder dan de wetenschap der zeventiende eeuwers. Neen! wat verloren is gegaan, dat is de liefde tot het ambacht. Die oude meesters gaven hun leven er aan. Er zijn makers van violen nu, wien elke dag in de werkplaats te lang is. Die zijn liever lui dan moe! Nadenken, beproeven, veranderen, en weer nadenken en beginnen alles overnieuw? Het mocht wat! Zij zullen U ook zeggen, het loont niet. Wie geeft er nog geld, zeggen zij, voor een goede viool? Een dilettant koopt er een uit een fabriek zooals er nu hier in het dorp een werkt. Een kunstenaar, een kenner, een verzamelaar, zoekt een oude viool. Nu; men kan immers een goed instrument van een onberoemden maker nemen en plakken er de nagemaakte handteekening van een grooten in; zooals die onbekende bedrieger gedaan heeft met de viool hier van mijn vader....

Er zijn er, onder die luilakken en falsarissen, die met ten hemel geheven oogen zuchten, dat er toch een won-

der mocht geschieden en Stradivari keerde terug op aarde. Zij zijn wàt dankbaar dat het wonder niet geschiedt! Dat zou hun al te veel geld kosten, dat zou in hun kraam niet te pas komen, dat zou hun standje omver schoppen! Waarom zijn Stradivari's zoo kostbaar? Omdat zij er niet meer zijn, om zoo te zeggen. Geen nieuwe ontstaat voor eene die vergaat. Op die ontstentenis staan kapitalen opgebouwd! Wat zou er nu gebeuren, als Stradivari weder kwam en zich aan den arbeid zette? Wat zouden de bezitters van zijn oude violen doen als hij er nieuwe ging maken? De virtuozen, de dilettanten, de verzamelaars, de speculanten, de schacheraars van alle slag, zouden die hem verwelkomen? Wat? een onverlaat die met een paar plankjes dennen en eschdoornhout en een pot vernis hen kwam ruïneeren! Zouden zij Stradivari een enkele Stradivari afkoopen? Als hij aanklopte aan hun deur, deden zij hem open? Als een schurftigen hond joegen zij hem weg met een trap! En riepen hun kornuiten te hoop, en braken de straat op om hem te steenigen!'

Hij krijschte, de felle oogen vonkten, de mond stond wreed. En dat gebrekkige lichaam sidderde alsof het de geweldenarij van zulk een hartstocht van haat niet langer verdragen kon.

Allard wendde den blik af. Het aanzien van dat boosaardige wezen deed pijn. Hij dacht, een mensch moest wel ziek en gebrekkig worden van lichaam als hij daarin zulk een vernielende ziel omdroeg.

Later, in den vrede van zijn werkkamer, waar door het wijdopen raam het gebruis binnenkwam van de bergbeek, en de zwaluwen op muggenjacht boven het water, in hun cirkelende vaart over zijn hoofd naar binnen schoten, en blauw-zwart weer wegschitterden den zonnenschijn in, kwam de herinnering terug aan het stille schoone gelaat dat luisterde naar 'Es ist ein Ros' entsprungen', en hij dacht:

'Neen niet boos is hij, maar diep ongelukkig, die arme. En niet om zijn misvormdheid alleen....'

De klank van de milde viool kwam terug, en daarmede die doffe pijn van missen en zoeken:

‘Waar heb ik dien klank vroeger gehoord? Waar dienzelfden vorm betast?’

Hij moest er aan denken onder de repetitie; en weer in de pauze van het concert, dien avond. En toen hij naar huis ging, langs de ledige dorpsstraat.

Hij lag wakker dien nacht, luisterende naar het beekgerucht, toen als weerlichtschijn zoo plots en fel de herinnering hem doorflitste.

Opspringend in bed riep hij:

‘De viool bij den Armeniër! de viool van den man op het schip!’

Hij zag een blakende helling, een ravijn in de diepte bruischend van water, waar naakte bruine mannen hakten en groeven; in schaduw van woudzoom naast een blindeman gezeten zichzelven als kind, met een viool tegen den hals waaruit aanzwellende klank opsteeg, hartvervoerend.

Hij legde ‘de viool van den overwal’ waarvoor hij den Armeniër zijn gouden horloge had gegeven, op de knieën van Pan Benkol die had geluisterd met een glans van geluk om die altijd-gesloten oogen.

En Pan Benkol streelde met zijn blindemans-vingers, vingers die zagen, over de viool.

‘Wat God is het, die in dit speeltuig woont?’

Zijn vader reed met de viool weg op het hooge paard, en hij rende hem schreiend achterna den heuvel af, hij hoorde den kreet van de snaar, die sprong onder dien ruwen greep. De vagebond met de felle oogen vloog den Armeniër naar den strot; hij moest hem de viool teruggeven, die hij in zijn armen gekneld hield.

Een verloopen kerel; maar hij had zijn viool in eere gehouden; hij had er geen gemeenen deun op willen spelen. Wat was er van hem geworden in dat Australische gouddelverskamp waarheen hij wilde? En wat van de viool die, wie weet hoe? in die onzalige handen was gekomen?

Waar, hoe, was Alois Tieffenbruckers meesterstuk te gronde gegaan?

Het was een goede schroom geweest, dacht Allard, die tegenover den zoon van Alois Tieffenbrucker zijn lippen had gesloten.

[III]

Hoffmans Undine had een geheele reeks van fantasieën en wenschen die oogenblikkelijk werkelijkheid moesten worden, gaande gemaakt in een der concert-bezoeksters, de elk seizoen terugkeerende bevoorrechte patiënt van den dokter op Flumen Sanat, wien zij haar zenuwgestel, aangetast door de velerlei inspanning van een geheelen winter van feesten, toevertrouwde dat hij het weer genas en op krachten deed komen voor de op nieuw wachtende taak der vrouw van den rijksten industrieel der fabriecksstad. Zij dacht over een feest op het Meer waar zij te midden van haar vriendinnen zou schitteren als de Nimf van de Bergbeek, door andere geesten van het water omgeven, Undine, Loreley, The Lady of the Lake, Andersens kleine Meermin, de Rijndochters, Sirenen, de Dochter van den Zeekoning uit de Duizend en Een Nacht; in de bibliotheek van het Parkhotel zocht zij naar nog andere. Niet dadelijk had zij van dit plan gesproken omdat zij aarzelde tusschen de Nimf van de Bergbeek en Undine als herschepping van zichzelve; maar het besluit de eene en de andere te zijn, de Nimf der Bergbeek bij het begin, Undine op het einde van het feest met een snelle gedaanteverwisseling in de hut van het zeiljacht waarop het drijvende feest gehouden zou worden, stelde haar in staat haar vriendinnen in het vertrouwen te nemen, zoodat elke wat wils kon nemen, en aanstonds ook zich verstaan met een Nikker, Triton, Watergeest als danser. Povell Godijn, de gast op al haar winterfeesten, vroeg haar de medewerking van Flumen Sanat te aanvaarden voor dit.

Al de zeilbootjes van het Park Hotel werden versierd. Een doortrekkende Zigeunertroep kwam juist van pas voor muzikanten; de chef van het hotel zou het souper op het jacht verzorgen.

Allard vernam dat de Casino-concerten van drie dagen zouden uitvallen om het feest en de regatta in aansluiting daaraan, en juichte. Drie dagen vrijheid! Drie dagen voor zijn Midzomernachtsdroom!

Dien eersten dag in het vioolbouwersdorp al was hij het bergwoud in gegaan met het slecht op dun papier gedrukte deel Shakespeare dat hij nog van zijn schooljongens-zakgeld had gekocht, en gelezen op zonnige dagen onder den populier van het eilandje in de Plassen. Stuifmeel van elzenkatjes maakte de gleuf tusschen opengaande bladzijden geel; er lagen droge bloemen bij de verzen die hem het diepst hadden bekoord, hij kon den tijd van het lezen er aan zien, voorjaar, volle lente, zomer, herfstbegin; hier vond hij een pas ontbot gagelblaadje geurig nog, de eerste speenkruid-bloem, knikkende vogelmelk; verder op een sierlijk gebogen stengel Salomonszegel met al de klokjes nog er aan; een paarsige maagdenpalm en bleekroode wilgenroosjes; een purper-en-oranje lijsterbessen-blad. De meeste van die herinneringen waren in den Midzomernachtsdroom, daarheen was hij altijd weder teruggekeerd. En nu in het bergbosch, bij de bruisende beek, doorleefde hij dien opnieuw. Een jolige jager hoorde hij de honden van Hertog Theseus bassen, edele dieren van Spartaansch ras, die met de franje van hun lang-afhangende als zij zoo zachte ooren den morgendauw van het gras strijken, en hun diepe kelen klinken zoo zuiver te samen als een klokkespel. Hij dwaalde door het woud voor de poorten van Athene, de verloren Liefste zoekend, en vond haar slapende op het mos, en verliet haar, onweerstaanbaar door nieuwe liefde getrokken. Hij stond naast Oberon op de ver in zee vooruitspringende kaap en hoorde de Meermin, op haar dolfijn daar henen va-

rend, zóo zoet zingen, dat sterren uit hun baan schoten om te luisteren.

In de al te weinige uren dat hij vrij was van repetities, uitvoeringen, overleg met den eersten dirigent, en den artistieken leider, en, ergst van al, administratieve beslommeringen, in vele veilige nachten als geen ander geluid van buiten tot hem kwam dan het bevriende bruisen der bergbeek onder het open venster, en, soms, de zich verkneuterende lach van een uiltje, schreef hij aan zijn dramatische sinfonie. Hij was gekomen nu aan de ontmoeting van Oberon en Titania, in tweedracht om Titania's kleinen page, het kind van haar vroeggestorven vriendin. Alle elfen zijn verschrikt gevlucht. Titania verwijt Oberon zijn hardheid, die leed heeft gebracht over de geheele wereld, winterkoude in het hart van den zomer, watersnood waarin het rijpe korenveld verdronken ligt, en op de moeras geworden weiden mesten kraai en raaf zich aan de krengen der kudden, geslagen van de pest; terwijl zieken slapeloos kreunen en krimpen, wien jicht de leden kromt. Mensch, dier, gewas, element, de geheele Aarde lijdt om het leed van twee minnaars.

Zoo had de blik van den Dichter aanschouwd, de stem van den Dichter gesproken, voor de millioenen der in blindheid tastenden, in stomheid smeekenden, jongste kinderen der Aarde, die haar aanroepen bij den naam van Moeder, en als een kind in zijn verdriet tegen zijn moeder aan zich bergend, aan eenerlei bewogenheid in de omgevende oneindigheden en in hun eigen hart onbewust gelooven.

En hij, de man van dezen dag, die dat eigen aloude verlangen, dat eigen aloude geloof in zich voelde, zocht een klank van dezen dag er voor.

Toen het eerste licht van zijn dagen van vrijheid hem door de oogleden scheen, werd Allard wakker met Titania's woorden in het oor.

Hij zag naar de bladen op zijn tafel, dien nacht beschreven, en voelde zich tevreden, alles in rust en vol-

komen geluk. Het morgenrood scheen binnen, weerkaatst door de beek, stroomende glansjes rood en huppelende goudsprankels speelden over den muur boven zijn bed. Nu een geheelen dag in het bergwoud aan de beek! Fluitend ging hij het huis uit, met den vioolbouwer tegelijk die zijn zeis over den schouder droeg, en sprak van een goeden dag voor het maaien der bergwei.

Eer de zon boven de toppen was, had hij de steilte naar het woud beklommen, de bruisende, schuimende, buitelende beek langs, en de vele watervallen die rumoerden met de blokken dennehout door de houthakkers daarboven, wier bijlslag langs de helling weerklonk, in het ravijn geworpen. Half slaperig nog tjilpten vogels. De dauw was wit op het mos, het licht blank, een zuivere koelte kwam hem tegen uit glinsterig gras en bedruppeld gebladerte. Achter een bloeienden vlierstruik half verscholen zag hij een hinde die kwam drinken aan den waterval. Als onweer rommelde en knalde in de buitelende golven vier rotsrichels langs het rondgewervelde drijfhout tegen gesteente; het verschrikte de hinde niet. Terwijl haar twee lichtbruine witgestippelde kalfjes uit haar dronken, dronk zijzelve, naar het stuivende water gebukt.

In het bosch kwam hij aan een zanderig hellinkje, tusschen de blootgewaaide wortels van een grooten lorkeboom, waaraan de lichtroode bloesemkegeltjes vroolijk kleurden tusschen het teedere geelgroen van het jonge loof. Hoog en droog boven al dat natte, dat zoo nààr is aan het dons, zaten daar vijf konijnen in een kring zich te wasschen met lange halen van twee lange voorpooten langs lange ooren, van schelp tot bovenste tip. Zij zaten daar zoo eigenwijs, hij kon het niet laten een steentje naar hen te mikken. Het viel midden in den ooren-poetsenden kring. Vier ruggen en wippende witte staartjes waren weg tusschen varens en boschbessenloof. Het vijfde konijn schrok zoo deerlijk, dat het recht achterover viel, en rug over buik het hellinkje afrolde.

Een eekhoren zat op zijn hurken een grooten bruinen paddestoel op te eten, dien hij onder het bijten en benibbelen bekeek; en ineens nam hij zijn eenen achterpoot en krabde zich driftig onder de kin. Uit een berkenboschje kwam een ritselende egel te voorschijn die een oud goudgeel blad op zijn pennen had zitten. Tweemaal kronkelde vlak voor Allards voeten een mooi heldergroen waterslangetje over het pad. En in de takken was het een gekweel en gekwetter van vogels, boekvink, mees, zevenzanger, sijsje. Een specht hamerde, zijn groene kop flikkerde tusschen het blauwig-donkere dennenloof. Pijlsnel voorbij geflitst op zijn lange smal-gebogen spitse vleugels riep in het dichtste van het loover een koekkoek.

Tusschen de donkere rondten der dennekruinen was de hemel al vuriger blauw geworden. Toen hij de geplekte en gestreepte schaduw uit kwam van het bosch, verblindde hem de laaie zonneschijn op een weide, waar fel in het licht, roodbonte koeien schitterden. Eene had een klok aan den hals die, telkens als zij bij het grazen den kop bukte, helderen klank gaf. Het lange pluimige gras stond vol bloemen, vuurrood goudgeel blauw als het binnenste van een vlam; bij zwermen tintelden en gonsden de bijen er omheen. Door de hitte en den zwaren honinggeur van de lucht kwam bij vlagen een ijle koelte aangestreken die rook naar sneeuw. De verre witte toppen stonden doorschijnig tegen azuur.

Allard liep, klom, daalde. Hij sprong over beken, plonsde tot over de enkels door drassig mos, zag bij een watervalletje een visscher zitten met zijn hengel die zei, hij ving forellen en hem de mooi-geplekte visschen toonde in den korf naast hem in het gras. Hij ging een duistere luid druischende kloof binnen langs een richel van den schuins over hangenden rotswand, en zag uit de diepe donkerte beneden wervelend wit opschemeren en, uit een smalle kier blauw in de hoogte, streepen zonnegeel en nevelgrauw nederglijden die speelden over afsiepelend en nederstui-

vend water; tusschen velden al gele rogge kwam hij den dag en het ruime weder in. Aan gene zijde van een akker stond een eschdoorn-boschje dat groen en purperig wemelde in den wind. Hij ging liggen in de schaduw en schreef in zijn zakboek op wat hij had vernomen, vogelroep, watergeluid, zomerweelde. Toen deed hij zijn Shakespeare open bij de zwanebloem die de ontmoeting aanwees van Oberon en Titania.

Daar verrezen de beide Elfenkoningen, de heerscher over de verbeeldingen die zijn uit het verstand, de heerscheres over de verbeeldingen die zijn uit het hart. Titania spreekt haar verwijt in mededoogen uit; de wereld lijdt om hun oneenigheid. En nogmaals eischt Oberon haar heur kleinen lieveling af. En zij weigert uit trouw aan die vriendin van haar jeugd, die stierf toen de opgang van haar leven ter hoogste schoonheid begon; stierf als wordende moeder.

'Maar sterflijk zijnde, stierf zij aan dien knaap.'

De klacht deed een zwarten afgrond opengaan onder bloemen.

Is, dan, zoo broos het schoone, dat het breekt aan de eigen volmaking?

De Koningin der Verbeeldingen wier leven uit de liefde is, roept de verschijning op der allerzuiverste liefde, der eerste die zonder zelfzucht is, en naar haar beeld is alle andere zelfvergetele liefde geschapen, de liefde tot een nieuw leven uit het eigen leven voortgebracht onder smarten en gevaar, de liefde der Moeder.

Aan het smalle strand waar het eindige en het oneindige overspoeld en overstelpend voor oogenblikken te samen vloeien, is in den koelen maneschijn, middelaar tusschen droom en werkelijkheid, de Onsterfelijke gezeten naast de sterveling. Te samen zien Titania en haar gunsteling naar de zeilende schepen, rijk bevracht. En de jonge vrouw, in wier schoot haar schat al zwelt, herhaalt in spel dat verre gebeuren, met bevallig wiegelzwemmenden

gang, als de schepen onder het bolle zeil, varende over het land, om als van een verre reize met kostelijkste waar teruggekeerd, der Vriendin schelpjes te brengen en takjes koraal, uit duistere diepten het licht ingedragen van dit smalle strand.

Argeloos speelt zij met het groote geheim, het groote geluk, de groote heiligheid der stervelinge, waarop de onsterfelijke, had zij haar zoo lief niet, misschien afgunstig wierd.

'Maar sterflijk zijnde stierf zij aan dien knaap.'

Zoo teeder neigt de fee zich tot haar gunsteling in wie een nieuwe liefelijkheid wordt; maar waaksch wacht een vijandige macht. Zoo mild omvangt met alle schoonheid Natuur den mensch, haar gunsteling, in wien een nieuwe schoonheid groeit, de verbeelding. Maar vijandig wacht de werkelijkheid. Voor zulke gunst is het sterfelijke te zwak; het kleine leven gaat aan die overmaat van leven te niet. De verbeelding die hij in zich draagt tot volkomenheid te brengen en aan het licht, een vruchtbare vreugde, dat bestreeft de voeder van verbeeldingen, de minnaar, die ook de dichter is en ook de van het bovenaardsche geraakte, de zieke geheeten der maan. Maar tegen den minnaar en zijn verbeelding van geluk en nieuw leven spannen als vijanden geduchte machten te samen; het gezag, de ouderdom, de kracht en pracht van het bezit, beroering van oorlogende tijden, ziekte die het bloeiende lichaam sloopt. Vluchtiger dan een klank, een schaduw, een droom, dan bliksemflits in zwarten nacht is liefdesgeluk verdwenen zoo haast als verschenen. En heeft zij zulke haters overwonnen en is gerust, dan wacht in schaduw van allen de wreedste, die liefelijk lokt als vriend, de aloude drift, de onverbiddelijke drijver, die macht heeft om liefde te verkeeren in haat. Het verstand met zijn heldere harde oogen en zijn speelnoot het leedvermaak, lachen dan over haar nederlaag.

Oberon, de heerscher over de verbeeldingen die uit het

verstand zijn, wreekt zich op Titania, de heerscheres over de verbeeldingen die uit de liefde zijn, omdat zij haar kleinen speelnoot, het kind der gestorven lievelinge, niet in zijn harde macht wil geven. En zooals door den strijd dier twee alles op de wereld is verstoord, in de natuur winter voor zomer gekomen, zoo worden de minnaars, het woud in gevlucht uit de stad der vijanden, aan elkander verrader en vijand. Simpel volk dat in het stof van den alledag grauwe levens leeft en verlangend naar een schijn van het luisterrijke feest der grooten het doffe gezicht opheft, wordt verschrikt door een onguur monster. Schoonheid vervalt in verdwazing. Pas als zij hulpeloos het liefste hem uitlevert, herstelt Oberon Titania in haar staat; maar verminderd is die van nu aan.

Daarover peinst de wijze, de held, die zelfs zijn liefste door strijd heeft gewonnen, de Vorst die een leider is, niet een heerscher, die over de hoogten en door de diepten is gegaan van het leven; Theseus zit in meedoogende gedachten.

Allard had het boek laten glippen, hij luisterde naar uit overpeinzing opstijgende muziek binnen in hem, toen, op een lichten windtocht muziek van buiten tot hem kwam, als op die innerlijke een antwoord: schel-zoet fluitegeluid. Hij luisterde, verwonderd, want niemand was te zien.

Van achter het eschdoornboschje kwam de klank. Hij stond op, ging er om heen, zag neer in een klein groen dal aan den voet van den heuvel, aan gene zijde waarvan, waar de grond weder opsteeg, een groote abeel stond, wittig groen in het lichte bewegen van het loover op den wind. Uit den abeel steeg het fluitegeluid op. En daar op een lagen tak die neerhing in het gras, zat als een vogel zoo licht en luchtig, een in het wit gekleed meisje, dat speelde op een dwarsfluit. Haar fluitedeuntje riep, het lokte dansers. En ginder uit de schaduw van een rij berken aan den zoom der kleine weide, kwamen zij al, een reeks witte gestalten, die elkander bij de handen hielden,

de grootste in het midden; haar rosgouden hoofd schitterde in den zonneschijn. Over het bloeiende gras dansten zij op de fluitspeelster in den abeel toe.

Allard was den heuvel afgedaald naar het dichte struweel aan den rand der kleine weide, de rei kwam op hem toe. Hij staarde op de blanke gestalten die als uit zijn gedachte het zonnelicht in waren gegleden.

'Ik droom; en Titania verschijnt mij met haar elfen!'

Betooverd zag hij op de ranke rosblonde, de leidster van den dans. Zij hield haar hoofd geheven tegen den wind, het zonnig-tintelende haar woei wuivend en sluierig om het als een roos zoo frissche gezicht. De wapperende plooien van haar gewaad uit en in blonken haar voeten. Lichter zwiert de zwaluw niet, scherend over het gras. En nu hoorde hij haar stem uit het dansende koor, een volle milde alt tegen de sopranen van de andere meisjes en het hooge geluid van de fluit.

En weer dacht hij:

'Het is een droomgezicht. Straks verandert zij in zonneschijn.'

De slinger der lachende meisjes omringde de fluitspeelster op haar tak en danste driemaal om haar heen. Het fluitedeuntje had uit, de danseressen lieten elkanders handen varen, en kozen elk een rustplaats in de schaduw op het gras. Maar de slanke rosblonde ging weder den zonneschijn in.

Vroolijke stemmen riepen haar na.

'Waarheen? wat nu?'

En die volle milde alt riep terug:

'Naar de beek! bloemen plukken!'

Zij bewoog op den blauwen glans toe van een watertje, dat in kronkels hier en ginder opscheen uit het gras.

Allard begreep eindelijk wat hij zag: de weide achter Flumen Sanat waar de leerlingen der school voor rhythmische gymnastiek en dans zich plachten te oefenen. Dat blauwe watertje liep naar den grooten vijver in het park.

Langs slingerende bergpaden en beekgekronkel was hij teruggekeerd naar het vioolbouwersdorp. En daar zag hij tusschen het struweel het prikkeldraad dat Povell Godijns eigendom omschutte.

Het beekje langs, kwam de bloemenplukster nader. Zij had een schoof gele lischdodden in den arm. Telkens bukte zij weder naar een hooge prachtig lichtende bloem. Haar bewegingen in het neigen, het weder oprijzen, het lichte gaan, waren als zichtbaar geworden muziek. Zij zag het beekje langs naar bloemen tusschen de biezen, met ernstig zoekende oogen; donker onder donkere wenkbrauwen stonden die in het licht van blank en blos gezicht en gouden haar. En de groote gouden bloemen schitterden in de bocht van den slanken arm die licht verbrand was, even bruin.

Om niet als een onbescheiden verspieder daar te staan, wilde Allard heengaan. Maar toen hij uit de schaduw kwam, zag het meisje hem.

Zij stond stil. Toen, met een glimlach, kwam zij op hem toe, en reikte hem over het prikkeldraad heen de hand.

‘Allard!’

Geheel verbijsterd hield hij de koele fijne hand in de zijne, zag in de donker flonkerende oogen, bleef maar staan zonder een woord te zeggen.

Het meisje begon te lachen.

‘Ken je mij niet meer?’

En aan dien klaren lach herkende hij haar.

‘Lucie!’

Zij knikte vroolijk.

‘Zoo van het eilandje in de Plassen!’

Onbevangen, als stonden zij, twee kinderen, op het eilandje, verhaalde zij. Zij was voor den zomer bij de Leonards, de leiders van de school op de hofstede.

Hij riep:

‘Dus je hebt het gewonnen, je wordt danseres!’

En zag meteen aan den brandenden blos die de fijne

wangen schroeide, dat hij dat niet had moeten vragen, en zei wat een antwoord onnoodig maakte.

Maar zij kwam er op terug, of zij alles duidelijk wilde hebben tusschen hen tweeën, en zei, haar ouders gunden haar deze zomerweken als een naspel enkel van de bruiloft eener vriendin in de fabriekstad, wier bruidsjuffer zij was geweest. De bruid en haar jongere zuster waren leerlingen van de school. En zooveel hadden zij daarvan verhaald dat haar ouders, ook door Oom Lieven overreed, eindelijk hadden toegegeven aan een verlangen, dat zij had gekoesterd sedert Compenius haar fotografieën had laten zien van die dansen, die op de geschilderde van Grieksche vazen geleken. Zij had beloofd dien herfst terug te komen om voorgesteld te worden aan het Hof. Maar zoolang de zomer zoo heerlijk was wilde zij aan niets anders denken dan aan dans en muziek.

Zij sprak over de zijne, en zei, zijn Lied van de Klok had zij met Compenius doorgespeeld.

En toen, met een gelukkigen lach:

'Nu zullen wij weer muziek maken en dansen als op het eilandje in de Plassen! Kom! word vrienden met mijn vrienden Leonard.'

Ieder aan zijn kant van het prikkeldraad gingen zij, gescheiden en te samen, naar de hofstede.

Lucie deed het hek voor hem open.

Hij trad binnen.

Door de geplekte schaduw van een laan appelboomen kwamen een man en een vrouw er aan om wie stoeiende kinderen liepen.

Zij nam hem bij de hand om hem bij hen te brengen.

Allard herkende de twee die zoo dikwijls naar zijn concerten kwamen luisteren; de Leonards, den nieuwen dirigent. Te samen met de speelsche kinderen, die dadelijk naar Lucie's handen grepen, gingen zij den tuin in. Allard bleef naast Lucie op het breede pad onder de appelboomen.

Het oude boerenerf was boomgaard, bloemhof, moestuin tegelijk.

De bloemen groeiden er in hun oorspronkelijke gedaante, ijl, fijn, met een enkelen krans van bonte blaadjes slechts om het hart vol gouden meeldraden en stampers, dat met kleur en zoeten reuk, een lokking van bijen en vlinders naar het wachtende leven in den kelk was. Uit hun dichte dofblauwe stengelbossen staken vlakgespreid de anjers op, witte en lichtroode, purperig bestippeld en beteekend als kapellenvleugels. De rozen stonden in hooge struiken, stoelen van ranke licht overhangende stammen, die hun blosse bloemkelken, wijdopen om het gele hart, ophielden tegen de zon. Driftig bromden de bijen er omheen. Tusschen vierkante met palm omzoomde perken duizendschoon, oranje keizerskroon en bruine en gele muurbloemen kwamen bedden groente, uien, wortels, zilvergroene prij, een veldje roodekool prachtig-paars en wazig. De hooge witte lelies waren zeker de trots der boerin geweest als zij een volle schoof naar de kerk bracht voor het altaar der Lieve Vrouw.

Er was een heksentuintje, dat haast bedwelmend geurde in de zon met zijn velerlei kruid, thijm en rozemarijn, basilicum, wijnruit, majolein, echte-balsem, valeriaan waar de katten in geweest waren, kervel, anijs. Daarachter waren de bossen van de blauwe ridderspoor en de groote stokrozen, wit, lichtrood en purper rondom een zwartig hart, hoog als een haag. Van ingang tot einde in een laan langs het pad en om een aardappelveld heen stonden appelaars en pereboomen. Een rij oude pruimen breed uitgegroeid met scheuren langs den oksel der takken waar doorschijnend de gele droppen gom aan hingen, stonden zoo zwaar beladen, dat te allen kant de stutten noodig waren geweest.

Lucie liep door den tuin of zij er elk perk en elk pad kende, en zonder een beweging te maken om de overal snorrende bijen af te weren. Zij wees Allard waaraan het

te zien was of een bij naar haar korf terug wilde, inplaats van verder naar nog meer bloemen; dan vloog zij, haast niet met oogen te volgen zoo snel, lijnrecht in één richting; aan het eind van dien onfeilbaren weg was de korf. Naar een veld roode klaver kijkend aan gene zijde van de haag zeide zij, daar gingen de bijen niet heen, de kelk was te lang voor hun slurf, zij konden niet bij de honing, dien dronken de hommels uit. En uit zijn bos dof groene en viltig witte bladeren boog zij een hoogen stengel vingerhoedkruid naar zich toe en toonde Allard in den kelk van een purperen bloem het bijenpad, roodbespikkeld wit, naar den honing in de diepte en juist daarlangs binnengekropen een bij, die zich volzoog met zoetigheid voor het wachtende broedsel. De doorzichtige wiekjes waren gescheurd. Zij bezag meewarig die wonden van den arbeid.

'Zij is geheel afgevlogen. Bijen zijn kleine helden. Zij blijven aan het werk tot zij er bij neer vallen.'

De bijker, vertelde zij, ging zacht met hen om, en zij kenden hem en vertrouwden hem zoo wèl, dat geene ooit dacht aan verweer als hij de korven na kwam kijken. De bijen waren leden van het huisgezin. De groote gebeurtenissen werden hun aangezegd. 'Bijen! wij hebben een zoon.' 'Bijen, wij doen U te weten, dat de oude Vrouw gestorven is.'

Allard, die glimlachend luisterde, zich vermeiend in het wisselspel van uitdrukkingen in de donker-klare oogen en rondom den teeder-geteekenden mond, vroeg hoe het kwam, dat zij zooveel wist van bloemen en van bijen? En zij zei, zij was thuis altijd veel samen met den tuinman, die ook een goed bijker was en haar van alles leerde; van kind af was dat haar liefste spelletje geweest, dat en dansen. En eigenlijk was dat zoowat hetzelfde, want als zij plezier had zoo in den tuin, dan begon zij altijd vanzelf te dansen. Maar dansen zooals zij het nu hier leerde, riep zij, dat pas was het ware!

'Hoe, leeren? riep Allard. 'Je doet het vanzelf, het is

je aangeboren! Daar straks in de weide bij de fluit, ik dacht dat ik Titania uit den Zomernachtsdroom te voorschijn zag dansen!'

Maar zij schudde het hoofd.

'Neen, neen dit is iets waarvan ik nog niet wist, al heb ik het misschien wel gevoeld en, soms, half en half geraden, zooals toen ik ging dansen op je klokkenlied, weet je nog? 'Dat weer om doorluchte transen, klokketonen mogen dansen....'

Zij neuriede de melodie.

'Dat weet je nog?'

'Wat dacht je? Zoo dikwijls als ik nog daarop heb gedanst! Ik had den tuinman de wijs geleerd. Hij floot, ik danste.'

Allard die dacht aan de smalle naakte voetstappen in het laantje van Reigersbergen dien herfstmorgen toen hij naar de dichtgetrokken lijsterstrikken kwam zien, vroeg met een glimlach:

'Op je bloote voetjes?'

'Altijd, als niemand het zag! Maar hier, heerlijk, hier dansen wij allen blootsvoets.'

Zij kwam terug op het dansen zooals zij het hier leerde, een natuurlijke rechtstreeksche uiting van gevoel dat gaande is gemaakt door muziek, een taal, duidelijker, oprechter, rijker dan de taal der woorden. Uit de geschreven teekens op het bord in de danszaal lazen zij de wijze zooals uit een boek verhaal of vers, innerlijk hoorend, zien en hooren één, en dan uitten zij dat innerlijk-vernomene in dans. Het geheele wezen werd anders daarvan, van die oprechtheid, van die harmonie in het te samen bewegen van velen, waar ieder naar den ander zich voegde en allen te samen naar een lieflijke gedachte. Het was te zien aan de kinderen uit het dorp die hier ter school kwamen, heel anders liepen, hielden en bewogen zich zij die al een tijd er waren, dan de nieuwelingen, en heel anders werden zij ook in hun wezen en zijn, of de muziek en de dans met

een tooverstaf hen hadden aangeraakt en ieder zoo lief en mooi gemaakt als het maar wezen kon.

Al maar moest Allard haar aanzien. Hij dacht aan het woord, dat de Dichter zijner Beatrix, die dartele heimelijk-minnende, als een roos in de lokken heeft gestoken. ‘Een ster danste toen ik geboren werd.’ Sterren in het wereldruim, feeën en elfen in den maneschijn, jolige jonge dieren in de zon, en tusschen die allen, de grooten en de kleinen, in een sfeer van muziek, dit ranke rosgouden wezen, met haar oogen als sterren en voeten als scherende zwaluwen zoo licht over het gras....

Een vogel riep met heldere stem, de eene, die een stem als een mensch heeft, de wielewaal.

Lucie ontdekte hem in een appelboom. Zij riep:

‘O wielewaal, roep toch den regen niet zoo! wij zouden immers met al de kinderen gaan dansen aan de beek, vanmiddag!’

Allard die lachen moest om haar ernst, sloeg een spelletje voor.

‘Ik zal elken vogel dien ik vanochtend in het bergbosch heb gehoord, nafluiten, en jij zegt, hoe hij heet.’

Het werd een ijverige wedstrijd. Maar opeens riep zij, neen, nu speelde hij valsch, zoo als hij nu floot, zoo floot er geen vogel die vliegt! En hij bekende lachend dat hij haar op de proef had willen stellen.

Toen vroeg hij of zij de mooie vogelliedjes in Shakespeare kende? Maar zij zei: Neen, van hem had zij niet veel gelezen, omdat hij haar op school was tegen gemaakt met die rollende regels vol onbegrijpelijke woorden. Hij knikte; natuurlijk. Maar nu moest zij eens die kleine liedjes over dieren en vogels en bloemen opzoeken, alleen de liedjes maar, die hier en daar en overal in dat geweldige werk staan als in een bergwoud de kleine fijn vroolijke bloemetjes. Een is er over den uil, die zit te kijken met zijn starende oogen; 's winters, als het zoo koud is, dat de melk bevroren in den emmer thuis komt en de

neus van de melkster is heelemaal rood en rauw, dan roept hij elken nacht: toewiet! toe wiet! toe wiet! De Midzomernachtsdroom is vol vogels: wilde ganzen, die den kruipenden jager in het oog houden, roskoppige kouwtjes, die als het schot weerklinkt opvliegen met kouw! kouw! de pikzwarte merel met zijn oranje snavel, de lijster zuiverzoet van stem, het tuinkoninkje met zijn klein gepiep, de vink, de musch, de grauwe koekkoek-éenzang, de nachtegaal dien de elfen roepen om mee te doen in het koor als zij Titania in slaap gaan zingen. Eer hij het wist, was hij begonnen over zijn muziek. Zij luisterde aandachtig in een zelfvergeten ernst verzonken. Zij vroeg waarom er zooveel treurigs moest zijn in dat spel van feeën, elfen, vogels, kleine dieren rondom een vorstelijke bruid en bruigom en twee minnende paren? De ontrouwe minnaars keeren immers tot hun liefste terug! Oberon bevrijdt Titania van haar ezelskoppigen vrijer!

En Allard antwoordde, anderen verstonden zeker weer andere dingen uit den Droom, zoo groot en rijk was immers het wonderwerk, dat wel duizenden ieder zijn eigen schat er uit konden putten. Maar zijn schat was deze diep verholen droefenis.

Zij luisterde, de oogen in de verte. Niet overtuigd scheen zij, maar nadenkelijk geworden.

Eindelijk zeide zij:

‘Daarover moest je toch eens spreken met de Leonards. Zij zijn al lang doende met het bedenken van dansen voor den Midzomernachtsdroom.’

‘De Leonards? Beiden?’

‘Ja! die twee doen alles te samen.’

Het paar voor hen zag om op het hooren van zijn naam. Lucie vroeg, of zij Allard niet ‘de zaal’ wilden laten zien? En toen tegen Allard:

‘Daar dansen wij bij de piano.’

Het was de vroegere korenschuur van de hofstede. De leemen vloer was glad geslagen door de vlegels van op-

eenvolgende geslachten dorschers. Van de zware balken hingen onder het dak hier en ginder nog met spinnerag omfloersde bossen halm. Op een estrade in den hoek vanwaar hij de dansers kon overzien, stond Leonards groote vleugel; en daarnaast een bord waarop een melodie stond opgeteekend.

Leonard die Allards blik daarheen opving, zei:

'Die muziek is van mijn vrouw.'

Hij verhaalde van hun gezamenlijk ondernemen, waarvan deze zomer op de hofstede, het begin afsloot dat zeer moeilijk was geweest en een nieuwe ontwikkeling in breeder trant voorbereidde.

Het denkbeeld, den dans uit zijn huidige verwaarloozing, vernedering en verwording in balzalen, in kroegen, en op het tooneel, op te richten, en te herstellen op zijn eereplaats van voorheen als uiting van het gemeenschapsleven, een schoonheid van gelijken rang als de muziek en de poëzie, en beider metgezel in vreugden, die opvoedden tot de hoogste vreugd, een leven in het goede, het ware, en het schoone, was, zoo zeide hij, bij hen beiden opgekomen onder het gezamenlijke lezen van de poëzie der Oudheid, de Grieksche en de Oostersche. En het was gerijpt bij het vieren met het bergvolk der streek van zijn dansende en zingende feesten voor het begin van den akkerarbeid, na den oogst, en als uit de duisternis van den midwinter het licht weer opgaat dat lente zal worden. Maar hoe de gedachte tot werkelijkheid te maken, dat hadden zij pas geleerd bij de opvoeding van hun kinderen.

Allard hoorde dingen die nieuw voor hem waren en die toch, kwamen met den klank van het bekende, welkom. En terwijl hij instemmend luisterde, zag hij naar Lucie.

Zij glimlachte hem toe, zoo vertrouwelijk en blijde als een zuster den na lange scheiding wedergevonden broeder, zij de Koningin der Verbeeldingen die uit de Liefde zijn....

[IV]

Tryggvason had den vorigen avond gespeeld op het Casino-concert; en Allard uit de verte enkel een groet van hem opgevangen, die misschien beduidde: ‘tot later!’ maar misschien ook afscheid was. Hij stond onbenaderbaar in den kring van Povell Godijn en de rijke fabrikantsvrouw met haar schaar van gasten.

Allard voelde zich zelf soms als een gevangene in dien kring, maar niet als een gevierde gast, zooals nu de beroemde violist, neen, als dienaar, die hen bediende met muziek, zooals de chef van het Parkhotel met spijzen, en de bottelier met wijn.

Bij de concerten legde Povell Godijn beslag op hem. Hij zag hem in de rij vooraan zitten en wist, straks, in de pauze, zou hij ‘zijn jongen tweeden dirigent de hand komen drukken’ in den artistenfoyer; en na afloop van het concert begon een wandeling op het schelverlichte pad langs het terras.

De Muziek-Godijn sprak over muziek. Hij wist er veel van, ongeveer alles, dacht Allard soms, wat er van geweten kon worden met het verstand-alleen. Het weten met het hart, het eigenlijke, dat doordringt als de zon in een dauwdrop, levengevend, was het zijne niet. Dat was een weten als weerkaatsing in een spiegel, koel en klaar, niets wordt er door veranderd. Hij kende alle muziek die het kennen waard was, wist van alle strijdvragen, had alle virtuozen gehoord, met vele componisten gesproken. Zijn opvatting omtrent de daareven gehoorde muziek was meest een andere dan die van Allard. Voornamelijk om-

trent het tempo moest hij van zijn jongen dirigent verschillen! De groote moeielijkheid, zelfs voor de besten! Hij haalde een beroemd componist aan, die hem had bekend, in het dirigeeren van zijn eigen muziek te falen op dat punt. Hij sleepte! hij wist het en kon het niet verbeteren - hij sleepte. Zulk een zelfkennis was helaas! al te zeldzaam! - Overigens: de tegenovergestelde fout, bij vele jonge dirigenten op te merken - en hoe begrijpelijk in de driftige jeugd - was misschien nog gevaarlijker. Allard zoude het hem als den zooveel oudere toch niet euvel duiden, als hij hem daarvoor waarschuwde?

En daarna de conversatie, bij een glas wijn op het terras, in den kring der fabrikantsvrouw. Stadsgebabbel uit den al te rooden mond der van juweelen schitterende vrouwen, beursgesprek onder de rookende mannen. Zij luisterden oplettend naar elk woord van den uitnemenden financier, Povell Godijn van de Bank.

Het wrevelige ongeduld doortintelde Allard tot in de vingertoppen toe, als eindelijk en ten laatste het gezelschap uitéen ging. Hij herademde pas als hij buiten den lichtkring van Flumen Sanat was. Op de brug over de bergbeek bleef hij een oogenblik staan, om in het zwartig haastende water de weerspiegeling van de sterren te zien verschieten, en den koelen reuk in te ademen van den nachtwind die aanstreek uit het bergwoud. Booze geesten, zegt het volksgeloof, kunnen niet over levend water; de geesten van Flumen Sanat konden over de bergbeek niet. Hij knikte eens tegen Sint Nepomuk, goedheilig man in zijn mooien tabbaard, beschermheilige der wateren.

‘Neem een muzikantje aan het water in je hoede, goede Sint!’

De brug over, was hij in zijn eigen land, alleen goede geesten woonden daar. Nu noemde hij die met namen uit den Midzomernachtsdroom.

Zijn manuscript blonk hem tegen, als hij de lamp aan-

stak. Hij ging aan het werk. Hij was niet tevreden over de scene aan het begin waar de Hertog recht zal spreken tusschen Egeus en zijn ongehoorzame dochter Hermia, die in plaats van Demetrius, den echtgenoot door hem haar toebeschikt, Lysander heeft gekozen. Onder zijn repetities en concerten dacht hij aldoor daaraan; en hij had er aan gedacht onder Tryggvasons concert zelfs, gisteravond.

Nu, in de eerste vroegte, begon hij overnieuw, met een hardnekkigen wil. De toornige oude man roept de aloude wet aan van Athene die het kind tot eigendom van den vader maakt. ‘Mijn is zij! ik zal over haar beschikken. Ik geef haar of aan dezen edelman, of aan den dood.’ En door het bezadigd overreden van den Hertog henen, die, rechter, de wet der vaderen moet handhaven, wordt, als opstekende storm uit zee, het rumoer hoorbaar van de menigte op het plein voor het Paleis; want al meer staan er op in Athene, die den ouden dwang verbreken willen als een schandelijk en een dwaas onrecht, en de liefde van jonkman en meisje bevrijden van ouderdoms grimmig gezag. Hij speelde, luisterend naar het tumult der wanklanken.

Een hand op zijn schouder deed hem met een schok opzien. Het lachende gezicht van Tryggvason keek op hem neer.

‘Hoe ver was je wel weg, dat je geen kloppen aan de deur en geen binnenkomen hoort? Ik ben met een list uit Flumen Sanat ontsnapt, om eens ernstig met je te spreken. Maar eerst de muziek! Ik heb twee uren tijd - een eeuwigheid!’

Hij las over Allards schouder heen.

‘De Midzomernachtsdroom. Mag ik er iets van hooren? Dat is hevig gevecht, wat je daar tot muziek hebt gemaakt.’

‘Het is tirannie en beginnende opstand.’

Tryggvason las verbaasd.

‘Wat dissonanten! Ai! Ai! mijn ooren! Het is of je een persoonlijken vijand te lijf gaat, in dien ouden man. Ah! de oplossing. Dat nieuwe thema is mooi - hoe verzoenend en statig!’

‘Dat is de Hertog, de rechter, die wil overreden.’

‘Wil je het mij niet laten hooren?’

Die oogen en stem waren zoo vriendschappelijk, Allard overwon zijn tegenzin.

‘Niet dit, ik ben er nog niet tevreden over, ik ben er op teruggekomen terwijl toch de volgende acte al af is. Het gaat mij altijd zoo! Ik weet pas veel later wat ik om te beginnen had moeten weten. Ik moest eigenlijk altijd beginnen met het einde!’

Tryggvason lachte.

‘Er zijn er, die gelooven dat de wereld gebouwd is op dat principe: In den Beginne was het Eind. Het Laatste Doel is de aanvang; en wat wij in onze blindheid oorzaken noemen de gevolgen van elkander opvolgende uitwerkingen en ontwikkelingen, die de idee tot tastbare werkelijkheid maken. De theorie heeft haar aangename zijden voor wien het niet wèl gaat in deze booze wereld. - Nu! laten wij den ouden dwingeland tieren. Die onverdragelijke wanklanken zijn mij door merg en been gegaan.’

Tryggvasons snelle blik had de eerste maten al gelezen van het tweede bedrijf, de ontmoeting van den dauwdruppels lezenden elf tusschen de bloemen, en Puck den boeren-plaaggeest, de voorloopers van Titania en van Oberon.

‘Dit!’

Hij zette het manuscript op de piano. Allard bladerde terug naar het tweegezang der treurende minnaars.

‘Dan eerst dit. U zult straks hooren waarom.’

Hij begon de klacht der twee over de vijandschap der wereld tegen de liefde, en het velerlei ongeluk dat haar bedreigt. Het meisje weende en bad, de jonkman kreet in opstand, met dezelfde melodie die van mineur tot majeur steeg voor hem en weer zonk voor haar. Tot, ge-

laten, het meisje uit geduld wederom moed schept, en de minnaar verstild door haar zachte wijsheid, den uitweg bedenkt waarlangs zij kunnen ontkomen aan de dwingelandij der wet van Athene.

En nu is het de stonde voor hun heimelijke ontmoeting in het woud, waarheen Hermia ontvlucht is uit dat vaderhuis, dat de vader tot haar gevangenis maakte. De nacht is stil; zilverig blinkt de maan op water en fijn bedauwd gras. Het beekje klokt en murmelt. Daar verrijst een zwevende trippelende glijdende melodie. Hermia? Neen. Geen menschenvoeten treden zoo luchtig. Die lach! uit geen menschenkeel welt geluid zoo blij! O hoor! o! zie! de Elfen! Daar komen aangewolkt zij, die over heuvels dansen en dalen, rondom het heldere bronnetje dat bobbelt over kiezels, langs het riet en de blauwe biezen der beek, door den wind die fluit, aan den zandigen zoom der zee. En in plotse glorie van maanlicht door terzijde wuivende takken verschijnen de Elfenkoningen.

In tweedracht; zij twisten. Want Oberon laat van zijn eisch niet af, en Titania weigert. En in naam der Liefde klaagt zij den harden heerscher aan, dien anderer leed niet ontroert, niet dat van het volk der velden en der stad, door watersnood, zorg en ziekte geslagen, niet haar eigen nu zij het laatste haar ontnemen wil van de verloren vriendin. En als zij den dierbaren naam uitspreekt, dan verheft, als aan machtige bezwering gehoorzamend, zich een andere stem, diep en uit diepten opgestegen, de groote stem van de zee. Zelf verwonderd had Allard gehoord naar dat geluid, dat opklonk uit zijn diepste herinneringen, het geluid van de zee op de rotsige kust van het Eiland. Het orkest druischte en daverde uit den zwaar geslagen vleugel. Als een meeuw op de branding dreef die muziek van de zee op Titania's klaaggezang. En de herhaling, als een echo ver en gedempt, van de treurende wijze der twee gelieven na den harden rechterspreuk, nam hun leed op in het leed van de elfenkoningin, het leed van minnaars, het leed van moeders,

het leed van getrouwe vrienden, het leed van allen die om liefde lijden en om de broosheid van liefde's geluk op een niet-gelukkige wereld.

Toen Allard ophield bleef zijn toehoorder een wijle lang stil.

Toen op den toon van wie zijn woorden wèl heeft overwogen, zei hij:

'Allard, van wie er nu componeeren, is er niemand die dat kan. Dat diepe natuurgevoel en tegelijk die fijnheid in de voorstelling van het uitsluitend-menschelijke, zooals dat om beurten botst en te samen vloeit, dat is iets heerlijks! Ik neem alles terug wat ik gezegd heb tegen de eerste acte, dien boozen oude, het morrende volk, al den wanklank. Die was noodig, begrijp ik nu. Ik wensch je van harte geluk!'

Allard greep de uitgestrekte hand.

'Ik ben blij dat U het goed vindt, ik begon te wanhopen aan de scene van Egeus voor den Hertog. En het is waar, de haat is misschien al te fel; tirannie vervoert mij tot een hartstocht dien ik niet kan beheerschen.'

Tryggvason, die overnieuw zich verdiept had in het manuscript, zag op bij den toon der woorden. Een zachte droomer had Cécile's zoon hem geschenen; hij stond verbaasd tegenover die hardheid. Waar vandaan kwam die? Had Allard den snellen blik opgevangen dien de violist op hem sloeg, hij zou zich herinnerd hebben dat ook Compenius hem eens met zulken blik had aangezien.

Door het open venster kwam de schorre slag van de torenklok.

Tryggvason deed een uitroep:

'Dat komt nu van de muziek! En terwijl ik je zooveel te zeggen heb....'

Hij hield een oogenblik stil.

'Je zult het niet voor bemoeienis met je zaken houden, niet waar? Je weet wat mij het recht geeft, een recht dat een plicht is, ronduit te spreken.'

Hij zag Allard in de oogen. Die zei, oprecht:

‘Ik zal het niet verkeerd begrijpen, wat u ook zeggen moogt. Ik weet dat het niet anders dan vriendschap kan zijn. Ik ben er u erkentelijk voor.’

‘Nu dan ronduit. Je gaat een verkeerden weg op, mijn jonge vriend.’

Allard sprong op.

‘Denkt u dat ik het niet weet? Flumen Sanat is een modderpoel, een aschbelt, een vuilnishoop! Muziek! het mocht wat! Geldmakerij is alles hier, en anders niet. Als ik het geweten had! Maar ik moest zien hoe ik aan den kost kwam; het Casino was een kans. En ik dacht; een goed orkest, ik zal er goede muziek mee kunnen maken. Goede muziek! daar geven zij wat om!’

Tryggvason zag verwonderd in het gloeiende gezicht.

‘Nu, nu! zou men niet zeggen dat het Casino een speelhol was, zooals zooveel van die kuuroord-theaters, waar de muziek niet anders is dan het bij de wet geëischte voorwendsel voor de roulette! Natuurlijk: een zomertheater; er is wel gelukkiger begin denkbaar; geen publiek; die menigte vandaag hier, morgen daar, dat geeft geen antwoord, geen samenwerking, zooals een dirigent noodig heeft; hij dirigeert in het ledige.... Maar er zijn er toch wel meer zoo begonnen, die het ver hebben gebracht. Neen, ik meen iets geheel anders. Godijn is je wèlgezind; dat blijkt uit zijn beslissing omtrent de Undine van Hoffmann. Waarom stoot je hem af?’

Allards oogen gingen wijd open.

‘Ik hem afstooten! Ik volg hem als het lam dat ter slachtbank wordt geleid den slachter, zonder den mond open te doen! Als U die gesprekken eens kondt hooren, dat is te zeggen, die alleenspraken, 's avonds op het pad langs het terras! En ik laat dat kaf van dorre leege woorden om me heen dwarrelen, tot ik meen er in te zullen stikken, soms! Bij alle heiligen in den hemel der muziek, ik verdraag hem met engelen- en martelaarsgeduld!’

Tryggvason lachte.

‘Het geduld juist is de krenking. Begrijp je dan niet, dat hij gespannen belangstelling verwacht en dankbaarheid, en enthousiasme? Hij onderwijst je, mijn jeugdige componist. Wist je dat niet? wist je niet dat hij zelf componeert? Jawel, jawel! anch'io son pittore. Daar vandaan die toon de pair à compagnon als hij over Rimsky Korsakoff spreekt en die bekentenis aan hem van sleepen bij het dirigeeren van zijn eigen muziek. Je ziet, ook ik ken het verhaal; er zijn er niet velen onder ons die het niet kennen. Dat hij met Rimsky Korsakoff heeft gesproken dat is iets wat de wereld toch dient te weten omtrent den muziek-Godijn.’

Allard haalde de schouders op.

‘De ijdeltuit!’

‘IJdeltuit voor mijn part. Maar laat mij je zeggen: Godijn is nog iets anders dan een ijdeltuit; hij is een uiterst bekwaam financier, die ook als ijdeltuit een uiterst bekwaam financier blijft. Hij weet, dat geld de wereld regeert, de muziek als alle andere dingen. Van waar wij nu luisteren naar het bruisen van de oorsprongen der rivier tot aan haar uitmonding toe in zee, is er langs haar oevers geen stad of in een of ander theater, deze of gene concertonderneming, courant, agentuur, uitgeversfirma, haast zou ik zeggen drukkerij van reclamebiljetten, en lijmkokerij waar de aanplakkers hun pot komen vullen, heeft hij er geld zitten, en bijgevolg invloed, macht. Als die reus der klassieke legende, heeft hij honderd handen. Daar kan hij muzikanten mee maken en breken, naar het hem belieft; zorg dat hij je maakt! Man! je wilt toch vooruit komen in de wereld!’

‘Ik wil muziek maken! dat wil ik en niets anders!’

‘Goed zoo! bravo! muziek maken; doe dan ook wat daarvoor noodig is. Meende je soms dat componeeren alleen al muziek maken was? Daar staat je Droom; is dat muziek? neen! nog maar een mogelijkheid van mu-

ziek, zooals zaad een mogelijkheid is van een korenakker. Muziek is wat gehoord wordt. En wat is daarvoor noodig? Ik hoef het je toch waarlijk niet te zeggen, dat het in de wereld niet toegaat zooals op het Conservatorium, waar de scholieren de compositie uitvoeren van den Eersten Prijs-winner en de concertzaal is al met bezemen gekeerd en de hoorders zitten zoo dicht dat er niemand meer bij kan op de stoelenrijen om Het Lied van de Klok toe te juichen. Een mooi succes, in het voorbijgaan gezegd.... Maar als je Droom, die nog veel beter is dan het Lied van de Klok, gehoord zal worden; een orkest! een theater! reclame! een publiek! Dat zijn al te maal moeilijk te verwerven dingen en Godijn heeft ze te geef. Hij is er ook niet karig mee tegenover hen in wie hij belang stelt. Deze verdienende hand is mild. Dat zeggen zelfs zijn ergste vijanden. - Je sprak daar straks van Flumen Sanat en van de Casino concerten als “niets dan geldmakerij.” Natuurlijk. Wat anders zou het moeten wezen? En wie ter wereld ziet het voor iets anders aan, behalve een blonde idealist? Ja; nu haal je je schouders op; dus je weet dat het orkest je zoo noemt; geen goed teeken. Een idealist is een gevaarlijk mensch; voor zichzelven gevaarlijk, wel te verstaan. Een idealist weet niet wat geld is. Daar zit je te droomen in je Zomernachtsdroom; maar kijk eens hier!’

Hij hield Allard het stukgelezen deel Shakespeare met de bloemen-bladwijzers voor:

‘Ik ben, mijn Heer! zoo in geboorte als in bezit Demetrius' gelijke.’ Bezit als argument in het rechtsgeding der Liefde! en hier aan het eind van de scene, als hij zijn meisje heeft overgehaald tot vluchten, waar brengt hij haar dan heen, voor het geheime huwelijk? Wat is dat voor een schatrijke tante, zoete suikertante, in een mooie villa, zeven mijl buiten de poort, die dien lieven Lysander beschouwt als haar eenig zoontje? Shakespeare, geloof ik, was geen idealist - hij wist wat geld was! En ik heb wel eens gelezen, hij was een uitstekend financier. En dat wil ik best

gelooven. Hoe had hij het anders van paardenjongen aan den ingang van het theater tot grondbezitter gebracht?'

Allard trok een gezicht.

'Sommigen gelooven dat. Maar anderen dat hij een groot heer was, en wel zeer verre van rijk. Want hij moest jaren lang procedeeren om de erfgoederen van zijn geslacht.'

'Werkelijk? Nu! hoe dan ook, op deze wijze of op gene, met winnen of met verliezen, aan het pleizier of aan de pijn, hij heeft de waarde van het geld leeren kennen. Hij wist wel waarom hij zei: "Doe geld in je beurs, doe geld in je beurs, doe geld in je beurs!" Ik heb de woorden onthouden zooals je ziet, al weet ik niet meer wie het is die het zegt.'

'Falstaff zegt het tegen den jongen prins die zoo verheven-deugdzaam doet - akelige jongen.'

Tryggvason riep verheugd:

'Falstaff! de geniale zuiper en veelvraat, vrouwenjager, schuldenmaker, klaplooper, de grandiooze lacher, die weet wat er te koop is op de wereld, de ware wijsgeer! Ik ken niet veel van Shakespeare, ik heb geen tijd voor lezen, ik moet mijn trillers oefenen, en mijn dubbelgrepen, dat er niet op een kwaden dag iemand komt die het beter kan dan ik, of zelfs maar even goed. Maar ik heb toch iets uit hem geleerd, wat gij, die hem van buiten kent, niet hebt geleerd, lijkt het. "Doe geld in je beurs, doe geld in je beurs, doe geld in je beurs!" Er waren nog geen concert- en opera-ondernemingen in zijn tijd, wel? Alle muziek aan het hof; en Elizabeth, zuinige vrouw! liet de jongetjes stelen, die met zoo zoete sopraan-stemmen voor haar kweelden. Anders; wat had Falstaff wel tegen een componist gezegd! Niet geld, maar goud en parels en diamanten had hij hem aangeraden. Vraag den eersten den besten impresario eens! Heb je er ooit wel een gesproken?'

Allard schudde van neen.

Tryggvason was opgestaan; hij zag op zijn horloge.

‘Het eerste is geld en het tweede is geld en het derde is geld. Was het niet Montecuculi die het zei? sprekende over wat noodig was om oorlog te voeren? Niet voor niets, dan, een Italiaan, een zoon van het meest practische volk van Europa, mannen van zaken sedert de grijze Oudheid, of zij oorlog voerden of wingewesten uitzogen of waterleidingen bouwden of prachtige schilderijen en beelden en verzen en muziek maakten, of aan een feestmaal hun vijanden vergiftigden. Nu! laat het geweest zijn wie wil, het was een wijs man. “Voor den oorlog zijn drie dingen noodig; het eerste is geld. En het tweede is geld. En het derde is geld.” Mijn waarde muzikant, de muziek van dezen tijd is óok een oorlog. Cécile, je moeder, meen ik, verhaalde mij in die brieven van vroeger - sedert jaren al schrijft zij niet meer! - over de muziek van het Eiland. Daar, schijnt het wel, is zij enkel vreugde. Maar hier, in ons oude Europa, hier is zij inspanning, mededinging, naijver en nijd, in één woord: oorlog. Iedere muzikant is in oorlog telken anderen muzikant, en alle muzikanten te samen in oorlog tegen de geheele overige wereld. En ook voor dien oorlog zijn Montecuculi's drie dingen noodig; geld ten eerste en geld ten tweede en geld ten derde en ten zooveelste en ten oneindige, tot in eeuwigheid, Amen. Je zult je Midzomernachtsdroom niet hooren Allard, als je geen geld hebt of geen man van geld tot vriend.’

Hij nam zijn hoed.

‘Ik heb nog maar een kwartier. Breng je me? den korten zin van deze lange rede heb ik nog in petto.’

Allard bracht hem den korten weg die door afgelegen gedeelten van het Sanatoriumpark naar het stationnetje gaat.

Tryggvason nam hem bij den arm.

‘Hoor eens; het is nog niet bekend, maar de eerste dirigent gaat heen.’

‘Alweer!’ riep Allard onlogisch.

Tryggvason antwoordde op wat hij eigenlijk meende. Hij sprak ongeduldig.

‘Neen, ditmaal niet! Geen brouille met Godijn. Integendeel. En overigens - wat doet het hoe en waarom er toe? Hij gaat, de plaats komt vrij, die hij anders gehad zou hebben. Onder ons gezegd: omdat hij hem daarvoor niet goed genoeg vindt - en hij is het ook niet! - heeft Godijn hem een andere smakelijk gemaakt en bezorgd. De plaats van eersten dirigent aan het Odeon komt vrij. Zorg dat je die krijgt! Flumen Sanat is een slop. Maar van het Odeon kun je overal heen; naar Boston hoop ik, naar New-York.’

Zij hadden het station bereikt. Het treintje stond er.

‘Precies op tijd,’ verklaarde Tryggvason tevreden. ‘Meer dan drie minuten voor het uur is tijdverspilling.’

Hij stapte in.

Uit het venster reikte hij Allard de hand.

‘Ik wou je vragen, van den dans der elfen en van Titania's klacht een arrangement te maken voor viool en orkest; dan zet ik dat op mijn program voor Amerika. En denk nu niet aan reclame zooals ik zie dat je op het punt staat te doen, denk aan het voortzetten van een vriendschap die al vast was, voor iemand op deze ronde wereld kon weten dat er ooit een Allard-Muzikant op zou rondwandelen.’

Het treintje gaf zijn aamechtigen schreeuw en begon te draaien met zijn wielen.

Allard liep mede, de hand vasthoudend van den man die hem met zulk een goeden blik aanzag.

Tryggvason duwde hem terug.

‘Pas op toch! Zelfs onder zoo langzame wielen kan men raken. Nog een spreuk op de valreep, een eerwaardige: Maakt Uzelven vrienden uit den onrechtvaardigen Mammon.

Een groot veldheer-politicus, de prins der poeëten en een Apostel - is dat soms geen driemanschap van gezag achter een simpel speelmannetje op de viool?’

[V]

Tryggvasons scherts had een bitteren nasmaak, bevond Allard. De repetitie voor het avondconcert werd er door vergald. Hij kreeg een onweerstaanbare behoefte aan zoetheid. Hij ging naar de hofstede.

Van verre al zag hij achter de haag waar in slingers de kamperfoelie hing te bloeien Lucie's gouden hoofd blinken in de zon.

Zij had een grooten ruiker geplukt, dien hield zij glimlachend naar hem op.

'Pronk uit de feestzaal van de Elfen. Maar het mocht wel, zeiden zij.'

Zwijgend zag hij op de bloemen die aan lange ranken afhingen langs haar hand en arm - luchtig zwevende witte en gele kransjes, luchters voor elfen die de blanke volle maan ontsteekt op hun feest, elfen-horens-van-over-vloed, goudene en ivoren, druipend van honing die gemengd is met den geur der muskaatnoot.

Lucie zei stemmig:

'Ik heb wezenlijk niet alles afgetrokken. Er hangen nog heele festoenen om Titania's prieel.'

Zij reikte hem een bloeienden tak.

Hij zei plomp-verloren:

'Mag ik komen van avond na het concert?'

En zij antwoordde, als verwonderd:

'Maar natuurlijk!'

Hij vond haar in 'de zaal.' Zij zat met de Leonards rondom de lamp aan een groote tafel, die bedekt was met bladen manuscript en drukproeven, bezig met hun

drieën blijkbaar aan hetzelfde werk, de correctie van Leonards nieuw boek over rhythmiek; een braaf gezin in arbeid te samen. Dat die gemeenschappelijke arbeid het maken van muziek was, dat gaf aan den vlijt een geur en glans als bloemen geven aan een akker. Zooals het stof, de stank, de rook, het geraas van een sneltrein verdwijnen uit een landschap, en ongerept staat het gouden koren met de bonte bloemen er in, zoo verdween de herinnering aan de wereld die in Tryggvasons woorden langs hem heen was gewerveld.

Hij dacht:

'Dit is het ware, het blijvende; het brood en de bloemen en de stilte....'

Lucie schoof hem bladzijden toe; hij zag bevallige dansersfiguren met enkele trekken aangegeven, schema's van bewegingen, muzikale phrases; 'Impuls en Beheersching' als titel boven een hoofdstuk, eenige regels noten waarboven stond: Plastisch Contrapunt.

Leonard ontwikkelde zijn ideeën over de met lijf en leden instee van met woorden uitgedrukte bewogenheid der ziel. Lucie luisterde, met een frons van inspanning tusschen de wenkbrauwen en lippen even open. De hartstochtelijke wil om zich al dit nieuwe eigen te maken veranderde haar geheele wezen.

Hij verdiepte zich in die verandering terwijl hij naar Leonard luisterde.

Zij zei plotseling:

'De dansen uit den Droom zouden mooi zijn zoo!'

Een afspraak van samenwerking kwam geheel vanzelf.

Toen de Leonards hem naar het hek brachten zeiden zij tegelijk met Lucie:

'Tot morgen.'

Hij ging, den volgenden ochtend. En van toen aan elken dag, na het middagconcert, of des avonds al naar hij met zijn orkest de beurt had.

Des middags was Lucie meest met de kinderen in den

tuin. Zij hadden er ieder een eigen perkje om te verzorgen, dat zij mochten aanleggen naar eigen zin. Daar kwamen aardige gedachten te voorschijn, met bloemen, rijs, kiezels uit de beek, schelpen van den oever van het Meer, verbeeld.

Lucie toonde hem die. Zij zei:

'In zijn hart is ieder kind een dichter.'

Zij vroegen haar altijd om sprookjes. Hij merkte dat zij hun de Geschiedenis van den Speelman en de Schoone Danseres in den Waterval had verteld.

'Verteld niet alleen,' riep zij, 'maar gedanst hebben wij je sprookje. Zij doen het allerliefst! Dat kleine dikke meisje daar is de vrouw van den klompenmaker, zij neemt haar pop op den arm dan, en die vierkante jongen, die daar staat te spitten dat hij glimt van het zweet, is de baas. Er is ook een kuiper; en een koekebakker. Maar de kroegbaas wil niemand wezen dan om de beurt. Ik was eerst ook bang voor den koster; maar toen riep Alois, 'Ik!'

Zij knikte naar een jongen met schitterblauwe oogen, die onder zijn stroogeel krulhaar zoo bruin was als een bosch-paddestoel. Allard herkende die oogen.

'Een kind van den vioolbouwer?'

'Ja. Dat zij hem Alois hebben genoemd, is dat niet aandoenlijk en schoon in die twee?'

'Waarom? Den naam van zijn vader, een uitnemend vioolbouwer, zegt Tieffenbrucker, vindt hij stellig een sieraad voor zijn kind.'

Lucie schudde het hoofd.

'Alois heet naar zijn broer; een begaafd kunstenaar maar die te gronde is gegaan; Matthias zegt, doordat zijn beschermer hem, juist toen bescherming het noodigst was, in den steek liet. Toen het hier te lande niet meer ging - het was al tot spelen in kroegen gekomen met hem, en hij dronk ook, zeggen zij, - is hij op goed geluk naar Amerika gegaan, als bediende op een schip. En "de Amerikaan" - je weet wel wie dat is?'

Allard knikte dat hij onder dien naam den dorpeling kende, uit Amerika met die nieuwe werkwijs teruggekomen die de vioolbouwers had veranderd in werktuigen.

‘“De Amerikaan” zegt, dat hij hem heeft hooren spelen in het matrozenkwartier van New-York. Niemand heeft verder ooit iets van hem gehoord. Jarenlang heeft zijn meisje op hem gewacht. Eindelijk is zij met zijn broer getrouwd, den bultenaar. De twee hopen nog altijd op zijn terugkomst.’

Allard dacht:

‘Daarom die bitterheid tegen beschermers van het slag van Godijn, die Tryggvason op diezelfde wijze in den steek liet.’ En toen plotseling, of het misschien niet Godijn zelf was geweest? En dat de reden van Tieffenbruckers haat jegens hem? Lucie zou dat natuurlijk niet weten.

Zij ging voort met haar kalme stem:

‘Leonard zegt: een ziekelijk idee van Matthias. Alois zou anders op andere wijze te gronde zijn gegaan. Het geslacht is uitgeput. In Matthias toont het zich aan het lichaam; in Alois was het de geest, de wilskracht. De kleine Alois is gelukkig sterk, de moeder komt uit een stevig boerengeslacht. Bij die stoere kracht van haar heeft hij een tikje fantasie gekregen van den vaderlijken vioolbouwerskant. Hij is een lievelingsleerling van Leonard.’

Allard wilde weten wie de Speelman was in zijn sprookje, en hoorde, een gymnasiast die vaak overkwam uit de stad, de jongste zoon van de rijke fabrikantsvrouw. En de Schoone Danseres? Zij lachte.

‘Ik!’

Zij moest eens weten, dacht Allard, hoe het op haar dansen was, zóoals hij het zag opzweven uit die stappen van haar naakte voetjes door het laantje van Reigersbergen, dat hij zijn muziek had gemaakt!

En hij hield dat geheim vast als een onzichtbaren ontastbaren band die haar aan hem verbond.

De gymnasiast kwam; een aardige jongen van een jaar

of vijftien. Allard werd dadelijk goede kameraden met hem toen hij zijn schuwe jongensdweeperij met Lucie zag.

De fabrikantsvrouw kwam ook. Zij liet rechten gelden op Lucie.

'Het lieve kind! wij kennen haar al sedert de kostschooljaren. Zij is mijn dochters bruidsmeisje geweest. Als van een dochter houden wij van haar!'

Zij legde haar arm in dien van Lucie, en begon een gesprek over familiedingen. De naam van een neef, die haar mans compagnon was, klonk telkens daarin.

Op een morgen kwam hij met de fabrikantsvrouw mede. Het was onmogelijk niet te zien waarom. De groote knappe man met het open gezicht had de oogen niet van Lucie af.

Allard, die gaarne iets onaangenaams aan hem had ontdekt, al ware het maar het zelfbewustzijn van den zeerrijke, moest bekennen, het was er niet. Van de Leonards hoorde hij, de jonge fabrikant was tegelijk een man van de wetenschap, een knap scheikundige; ook nog een frisch sportsman, al zijn vrijen tijd op het Meer in zijn zeiljacht.

En zijn familienaam had in de fabriekstad een klank als die van de Godijns in het stille oude stadje aan de rivier. Een voorstelling kwam in Allard op die zijn hart deed krimpen. En hij dacht, voor het eerst, dat hij arm was en van onaanzienlijke geboorte.

De neef kwam weer met de fabrikantsvrouw om Lucie uit te noodigen tot een tweedaagschen zeiltocht op het Meer en de rivier af tot aan het buiten van zijn ouders, waar zij allen werden gewacht op een tuinfeest. Lucie bedankte.

'Wij zijn juist bezig aan een nieuwen dans.'

De jonge man drong aan, de fabrikantsvrouw wilde Lucie overreden. Allard stond er bij; hij beet zich op de lippen. Den dans rondom Titania en den Ezelskop meende Lucie, den dans der kleine elfen, Erwtenbloesem, Spinnerag, Mot en Mosterdzaad. Zij zelve was Titania. Hij

had de muziek pas gebracht; te samen hadden Lucie en hij de dansfiguren bedacht.

De fabrikantsvrouw liet zich niet afwijzen; zoo ernstige zaak was toch die oefening niet. En die kon elken dag gehouden worden, terwijl de datum van het tuinfeest niet te veranderen was.

Het gezicht van den jongen fabrikant stond strak.

Maar Lucie bleef weigeren. Zij zei, hoewel met een glimlach, dat voor haar wezenlijk die oefening iets gewichtigs was, niet maar een spelletje dat om een grooter genoegen ter zijde wordt geschoven, maar het werk waarvoor zij hier was gekomen.

'Werk!' herhaalde de fabrikantsvrouw met een lachje en een licht schouderschokken.

De jonge man was een weinig bleek geworden. Hij nam afscheid met een vormelijke buiging.

Toen de beiden het hek uit waren, zei Lucie vroolijk:

'Nu aan onzen dans! Je zult Alois eens zien als Mosterdzaad! Hoe hij buigt! hoe hij den Ezelskop zijn vuist toesteekt! Hoe hij hem in het haar krauwt, en om hem heen danst!'

'Onze dans, onze dans!' Allard had het wel uit kunnen juichen.

Elken avond kwam hij, zelfs heel laat, na het concert.

Hij liep de concertzaal uit, de donkere paden langs van het Sanatoriumpark, paren opschrikkend soms uit boschjesschaduw; sprong over een heg, ijlde de nevelige weide door waar het beekje klokte, vond zijn weg langs de palmranden, bijenkorven en appelboomen van de hofstede naar het licht van 'de zaal.' De groep rondom de lamp was een eilandje met wegflauwende stranden in een meer van schemer en duisternis, Lucies gelaat en gouden haar de kern van het licht, de bloem van het eiland. Zij had zijn stap al gehoord, zij glimlachte hem tegen, die in donker nog stond aan de deur. Hij ging aan den vleugel zitten, preludeerde een poos met zachte modulaties die

als hijzelf uit den donker kwamen en door schemeringen tastelings den weg vonden naar het licht; begon. Hij speelde Lucie voor wat hij dien dag had geschreven. Over den vleugel heen zag hij naar haar. Zij had haar schrijfwerk weggeschoven of haar boek, altijd was het Shakespeare nu. Met de lippen een weinigje open, luisterde zij. De bewegingen en de schakeeringen van zijn muziek gleden over haar wezen als over een stil helder water de wind en de zonneschijn. Zij verstond zijn gedachte-in-klanken. Zij deed haar hart open er voor, zij nam haar met liefde op. Nu was het ook hàar gedachte, hàar muziek. Van hen beiden te samen was die nu. In het edelste en liefste waren zij tweeën één.

Vriendschappelijk luisterden de Leonards. En die sympathie deed Allard goed. Maar Lucie alleen verstond wat hij tot haar alleen zegde. Haar antwoord was in den blik dien zij naar hem ophief als hij eindigend, weer naast haar kwam zitten om een wijle te samen wezen nog, vóor het scheiden en den gang door den nacht.

De Leonards spraken over de school, een nieuwe oefening, een koddig gezegde van een kind uit het dorp - er waren er verscheiden die na schooltijd kwamen spelen en dansen, en telkens weer bracht een moeder het hare; over de vorderingen van dit of dat jonge meisje in wie een bevalligheid opbloeide en een vreugde aan welgeluid waarvan zij zeide vroeger niet te hebben geweten, een verwonderlijke en gelukkig makende rijkdom; over de nieuwe plannen, den opbouw aan den oever van het Meer der school in woonhuis, oefenhallen, feest- en muziekzaal te midden van een tuin als deze, die tegelijk bloemhof, boomgaard, moestuin zou wezen, en in zonnige grasvelden en laantjes vol schaduw afdalen van den voet der heuvels tot aan het water. Altijd weer kwam het gesprek terug op de muziek.

Allard wachtte op de stem van Lucie, op haar gedachte, onervaren nog, en die soms de Leonards deed glimlachen,

maar die zoo oorspronkelijk was altijd, zoo zuiver! Zij lachte zelve, en dat was als het klokken van een bronnetje.

Door wijdopen raam en deur kwamen nachtvlinders naar binnen fladderen, juffers op strakke glazen wieken, uiltjes donzig bruin als vroeg-voorjaarsknoppen, motten met een weerschijn en spel van paarlemoer over het geäderde blank van hun vleugels. Eer zij zich konden branden had Lucie ze gevangen. In het bewegen voorbij de lamp kwamen purperen lijntjes tusschen haar vingers die hun slank beloop teekenden, terwijl zij behoedzaam om het fladderende spartelende diertje heen bogen. Zij ging het wegbrengen in den tuin, vèr, dat het niet dadelijk weer op het lokkende licht toe zou vliegen.

Naar de lelies, zeker, dacht Allard, als zij weer zoo lang wegbleef. Zij kwam terug, glansde een oogenblik, geheel wit en gouden tegen het zwarte vierkant van de deur. Er waren dauwdroppels in haar haar, er was koelte om haar heen, een onzegbare zuiverheid, ijl-geurig.

Zoó ging haar beeld met hem mede als hij, ten laatste, opstond en terugkeerde door den nacht, naar zijn muziek.

Zij had hem het motief gegeven voor het gezang van allerlei vogels, dat hij bekende niet helder in het hoofd te hebben; het was niet meer te vernemen nu; de vogels tjilpten enkel een weinig, de jongen waren uitgevlogen, de nesten leeg. Van wat zij hem had voorgezongen maakte hij het vogelenkoor rondom den hals Bottom, als zijn kameraden van hem weg zijn geloopen, verschrikt door zijn ezelskop, en heel alleen in het bosch zingt hij luid omdat hij bang is.

Eens kwam hij op een ochtend en was met haar alleen. Hij speelde haar een zin van Puck voor op den vleugel, en zij riep, goed was dat! Maar hij was er niet tevreden over.

‘Neen, ik weet niet wat het is, maar er ontbreekt iets aan, het moet nog anders worden’.

Hij veranderde, beproefde, veranderde weer, sprong eindelijk op, liep weg. Pas na drie dragen kwam hij terug en speelde weer de samenspraak van den plaaggeest en

den elf. Hij had er niets aan veranderd. Toen Lucie het zei, antwoordde hij, ja zij had gelijk, hij kon het niet beter.

Over Oberons verhaal van de nimf, die hij, op een rotsige kaap staande, door de golven zag gedragen op den rug van een dolfijn, en zoo liefelijk zong zij, dat sterren uit hun banen schoten om haar te hooren, was hij wèl tevreden. Daar was het geluid in van een bovenmenschelijke stem en het geluid van de zee.

Lucie zei:

'Als het water komt aangeweld in je muziek wordt alles doorzichtig.'

Het doorzichtige, het volkomen loutere, dat wat, eénig en alleen, het water is op de donkerbruine aarde, - dat was het wat hij had gewild; altijd vond zij het woord voor zijn gedachte.

Hij wachtte op zulke woorden als op zijn geluk. Als hij wakker werd, bij het vroege licht in zijn bruisende kamer, was het met een gevoel van geluk, geluk dat pas geweest was, geluk dat aanstonds beginnen zou, overvloed van geluk.

Om hem heen was niets veranderd. De drie vier onverschilligen in zijn orkest in wie hij geen vonkje geestdrift voor de muziek had kunnen ontsteken, waren even onverschillig als ooit. Trinculo die, schijnbaar, zich had willen beteren, dronk nu zoo, dat geen boete meer hielp. Allard trachtte hem te overreden tot het opzoeken van een inrichting voor drankzuchtigen, en kreeg zich op het Casino te verdedigen tegen Trinculo's kattijf wijf, die gilde dat zij de wettige vrouw was, en Neen kon zeggen, al zei haar dronkaard van een man twintig maal Ja.

De artistieke leider zette hem de overwinning met Hoffmanns Undine betaald; hij stelde geen andere muziek meer voor dan òf voor Allards orkest te moeielijke of gemakkelijke die slecht was. Als Allard beide verwierp, vroeg hij met een stekelige hoffelijkheid naar de reden. De abonnenten hadden recht op goede muziek! verklaarde hij als

het te zware was die hij wilde. ‘Op slechte uitvoering van goede muziek?’ vroeg Allard geprikkeld. En de ander antwoordde, dat de uitvoeringen uitstekend zouden zijn, lag geheel in de hand van den dirigent. Allard vroeg om méér repetities dan; en de artistieke leider antwoordde, zijn vele repetities bezwaarden het budget toch al ten zeerste, bij geen van zijn voorgangers was dat zoo geweest. De ervaring hoopte hij, zou Allard leeren dat niet het aantal maar de hoedanigheid der repetities een orkest vormde. Was het de beurt van de lichte muziek die Allard voor te slecht verklaarde, dan dat hij en zijn orkest er tijd en moeite aan behoorden te geven, dan riep de ander: het publiek in zijn meerderheid verlangde van muziek uitspanning, geen inspanning, als die de dagelijksche arbeid in overmaat al eischte; en als het Casino-concert dat zeer redelijke verlangen niet bevredigde, zouden ontspanningzoekenden naar het pas opgerichte café chantant gaan of naar De Drie Mooren, zooals zij helaas, in toenemenden getale reeds deden, wat bewezen kon worden uit een vergelijking van de ontvangsten van dit seizoen met die van het vorige voor de concerten van het kleine orkest.

De artistieke leider had nog andere grieven: de dokter was bij hem geweest om zich over den tweeden dirigent te beklagen. Hij had zich veroorloofd de deuren van de concertzaal te doen sluiten onder de muziek en een van zijn patienten, wier positie in Flumen Sanat als in de stad haar tot nog toe voor zulke wederwaardigheden had gevrijwaard, had in de vestibule moeten wachten, en was te zijnent gekomen in een zoodanigen toestand van overprikkeling - verergd waarschijnlijk door de koude die zij in die tochtige ruimte moest hebben verduurd - dat hij niet dan na langen tijd en ten koste van de grootste moeite haar weder tot kalmte had kunnen brengen en als arts moest verklaren, dat hij de kuur ernstig benadeeld achtte door het voorval. De leider koos de onaangenaamste woorden die hij kon vinden om Allard het verzoek van

den dokter over te brengen, het feit toch in het oog te willen houden dat Flumen Sanat een Sanatorium was, en alles daar ondergeschikt aan het welzijn der zieken; ook de muziek. Allard vroeg verbaasd: ‘Komen er dan zieken op de Casino-concerten?’ en begreep eindelijk dat de zieke de rijke fabrikantsvrouw was, die, zoo vaak zij op raad van den dokter haar langdurige rustkuur onderbrak met kleine afwisselingen van niet al te zeer het zenuwgestel opzweepend genoegen, haar talrijken gasten, na het afzonderlijk voor haar bedachte diner in het Parkhotel een casino-concert placht aan te bieden; nooit anders dan een kwartier te laat verscheen zij in een alle oogen trekkend toilet. Allard, die rustverstoorders een les had meenen te geven met aftikken en ostentatief wachten tot het geschuifel en gestommel had opgehouden, had, na een herhaalde en ergere stoornis, de muziek en de luisterenden beschut achter gesloten deuren. Dat aan de andere zijde daarvan de fabrikantsvrouw te midden van een dozijn gasten wachtte, - hoe had hij het kunnen raden? Hij dacht ook bij zichzelf: wat had ik er om gegeven? Dat de artistieke leider er om gaf, de dokter, en zelfs Povell Godijn, kreeg hij te voelen.

Het was nog zoo lang niet geleden dat de pijn van zulke wespensteken hem venijnig kon doortintelen; dat hij naar de blanke bergtoppen in de verte opzag met een verlangen naar de eerste winterbui, die de plotseling leeggeloopen zomerstad, het Sanatorium, het Casino, de geheele santekraam en kermis der ijdelheid bedelven zou onder de sneeuw. Dan, wat stilte, wat ruimte, wat louterheid om naar hartelust te muzieken!

Maar sedert Titania hem had aangezien, glimlachend, was hij opgenomen in een andere orde van bestaan. De dingen van het vroegere konden hem niet meer deren.

Hij was gelukkig.

Hij maakte muziek.

[VI]

Van dien laatsten dag te samen zijn met Lucie hadden de Leonards een feest in het bergwoud voor de kinderen gemaakt. Allard was met hen.

Het was een dag dacht hij, als waarvan in de steden moede, grauw bestoven menschen droomen. Om zulke dagen was de het stadsgewoel al te moede geworden dichter, wiens komst in het vioolbouwersdorp op zoo wonderlijke wijze oorzaak zou worden van wat hij het diepste verfoeide en hierheen ontvloden was, in dit land van berg en bosch en levende wateren zoo vele jaren gebleven. Om zulke dagen waren zoo velen van die pelgrims des roems hierheen gekomen die dachten, zij kwamen om hem, den roemruchten kluizenaar in het woud. Uit het verlangen naar zulke dagen waren verzen ontbloeid, die de tijden verduren, schilderingen op de muren van paleizen en kerken, de liefelijkst-edele muziek. Alle dingen zijn zacht, zacht aan de zinnen, zacht aan de ziel. Het leven schijnt klaar als een bron. Op vertrouwde gezichten bloeit een schoonheid nooit nog gezien, een nieuwe beteekenis komt aan de woorden die diep is en toch zoo heel eenvoudig, als in oude sproken verstaan de menschen de taal der vogels en der dieren. Enkel goedheid is in de harten, de goede liefde die alles verstaat.

Allard zat naast Lucie in het gras aan den oever van het meertje. De kinderen brachten haar bloemen, drie kleine meisjes van de school en de geelblonde Aloisl voor wiens mede mogen Lucie bij Tieffenbrucker had gepleit dien ochtend. Zij had haar schoot vol vergeetmijniet,

madelief, ragge koekkoeksbloem, aardorchideeën, wit, teeder rozig en purper, die een geur van vanille hebben, groote moeras-boterbloemen, glimmend geel.

Voor elk van de kinderen vlocht zij een krans. Aloisl zag zichzelven daarmede in het water; toen wilde hij, dat de oude dashond van de Leonards die mede was geloopen op zijn korte kromme pooten, er ook een kreeg. Hij kwam aandragen met het dikbuikige dier in zijn armen, dat naar lucht hapte, zoo perste hij het tegen zich aan; het liet zich geduldig mishandelen, naar de wijze van dieren en kinderen onder elkander. Lucie vroeg om enkel gele bloemen voor een halsband, dat zou het mooiste staan op zijn glimmend zwart met bruinen onderkant. De vier bekranste kinderen gingen het water in, daar waar het nog ondiep is; boven mos en watergewas. Zij namen elkaar bij de hand en dansten in het rond; de hond met zijn halsband van boterbloemen zwom om hen heen onder schor geblaf.

Het middagmaal wilden zij houden voor de deur van het visschershuis; de vrouw zette in bonte schotels sla op tafel met kruiden er in, die zij zooeven uit het gras had geplukt; thijm, kruizemunt en pimpernel. Allard en Lucie brachten ieder in een reusachtig weegbreeblad ruig-roode aardbeien uit het bosch, zwarte bramen en purperen framboosjes, die lieten zij glijden in de groote schaal vol room. De visscher en de vrouw zaten mede aan tafel en omdat er nu een stoel te weinig was nam Allard Aloisl op de knie.

Mevrouw Leonard vroeg de visschersvrouw hoe zij haar eierstruif toch maakte, die was lekkerder dan bij haar thuis; en trotsch zei de vrouw, al de heerschappen uit de stad prezen haar struif, en aan Mevrouw wilde zij het wel zeggen hoe zij te werk ging daarbij. De visscher sprak met Leonard over forellenvangst.

's Middags wilden de kinderen dansen. De visscher nam zijn cither op de knieën. Op de tintelende toonen sprongen zij als lammetjes in de wei. Aloisl walste. Hij hield maar niet op.

Terwijl de visscher den eenen dans na den anderen liet klinken, tolde de kleine jongen voort, met de handen in de zakken van zijn koddig-strak broekje, staroogend. Het ronde gezicht, zacht-bruin als een boschpaddestoel onder het stroogele haar en den bonten bloemenkrans, werd door het bruin heen rood. Hij walste door. Mevrouw Leonard riep, en zond een van de meisjes om hem te laten ophouden, zij greep hem bij den arm. Maar hij, zonder er een draai om te verletten, stompte haar met den elleboog weg en danste verder of van niets hij wist dan van de muziek die hem regeerde. En zelfs toen de visscher ophield met spelen, danste hij door. Er was een vervoering van bewegen in dat kleine lichaam die de gedachte gaande maakte aan een hemelbol, zijn banen afdansend door het oneindige, met zichzelven tot spil, begin en einddoel.

Eindelijk stond, lachend, Lucie op, liep op den vervoerde toe, ving hem in haar armen.

'Aloisl! daar komt de vrouw aan met een heelen schotel honingkoeken!'

Aloisl maakte dat hij bij de honingkoeken kwam.

De boot van den visscher dobberde aan den kant. Allard hielp Lucie er in en roeide naar het midden van het meer; daar bleef hij drijven. Hij verhaalde Lucie van het Eiland - altijd was het in zijn gedachte nu, door zijn muziek van den Droom. Er waren daar plekken aan het strand waar het water zoo klaar was, dat hij bij het zwemmen zijn schaduw zag glijden over den grond. Hij speelde met zijn vingers tegen dien zwarten kameraad in de diepte die terugwenkte. Zwermen allerkleinste vischjes, feller gekleurd dan de prachtigste kevers of kapellen, die hun voedsel zochten boven geel oranje rosbruin en neveligpaars koraalgewas, schoten tusschen hen beiden door, een oogwenk lang verdonkerd.

Toen, met dien glimlach waar hij zooveel van hield, de rechter mondhoek ging daarbij een weinigje hooger op dan de andere, en er kwam een heel klein kuiltje in

het blanke tusschen teeder rood van wang en rijk rood van lippen, begon ook Lucie te vertellen van vroeger. Van den hoek op zolder waar zij een pop met houten kop had gevonden, die geschilderde blauwe oogen had en zwarte spiraaltjes bij wijze van krullen om het gezicht heen. Zij had een zwarten merino rok aan, een paars gebloemd katoenen schootjak en stoffen schoenen aan haar slaphangende voeten. Zij heette Pietekoo! Uren achtereen had zij in dien stoffigen hoek op zolder, tusschen allerlei meubels en dingen zooals er nergens in de kamers beneden stonden, met Pietekoo gespeeld. Wat verdriet toen Oom Lieven haar meenam naar het Museum! Zij had niets willen weten van de pop in rood fluweel met opgemaakt haar en buigbare armen en beenen, die hij in de plaats haar meebracht uit Parijs.

Zoo gaf ieder den ander zijn vroege belevingen. En, onverwacht, vonden zij wat hun gezamenlijk toebehoorde en waarvan zij niet eens geweten hadden tot op dit gelukkige oogenblik. Er stond een lijsterbessenstruik aan den oever met zijn al kleurende trossen, die spiegelden in het water. Lucie wees Allard de tweevuldige vonkeling van rood; zij wilde dat hij er naar kijken zou. Hij ried dat zij zijn oogen van zich af wilde wenden, die misschien te zwaar en te vast op haar lagen, en zag er heen. Toen zeide zij, lijsterbessen deden haar altijd denken aan wat zij eens had gezien in het eikenlaantje langs de rivier op Reigersbergen, in de eerste vroegte van een Septembermorgen. Aan al de takken hingen trosssen lijsterbessen met een paardeharen strik er voor; maar de strikken waren dichtgetrokken! Iemand, o! wat een aardig iemand! hoe graag had zij hem bedankt! had den boozen vogelvanger oolijk verschalkt; en de lijsters deden zich te goed aan de trossen.

‘Van vreugde begon ik te dansen! En Wakker, of hij het begrepen had, aardig dier! danste mee.’

Allards hart sprong op. Hij trachtte te schertsen, het

te zeggen met een lach, en voelde zijn lippen beven:

‘Dus van vreugde over de lijsters was het, dat je zoo blijde danste over het pad, op je bloote voetjes?’

Zij zag hem aan, verrast en wat beschroomd, leek het hem.

‘Ik vond je smalle vlugge voetstappen op den vochtigen grond, toen ik kwam kijken naar die strikken die ik had dichtgetrokken den vorigen nacht; in het voorbijroeien van Compenius naar de hofstede zag ik juist den strikkenzetter wegsluipen. Zijn klompen stonden diep in den modder gedrukt. Maar luchtig daartusschen je naakte voetjes. O! ik zag je dansen! Zoo danst een zonnestraal als de wind het schaduwende gebladerte doet schommelen! Ik dacht, uit blijdschap over het mooie weer alleen, na den regen. En ook zóo was het al zoo liefelijk, dat de muziek voor de Schoone Danseres als de Speelman haar bevrijdt, die dans van verrukking waarover ik al zoo lang vergeefs had gedacht, ineens in mij begon te zingen. Toen ik thuis kwam had ik het maar op te schrijven.’

Lucie was als een roos zoo rood geworden. Zij zeide, zoo zacht, hij ried het meer dan dat hij het verstond:

‘Dat wij dat nu vinden van elkaar!’

Was het niet als een lang bewaard geschenk van het lot, een teeken, dat de natuur hen voor elkander had gemaakt, hun harten toegroeiende naar elkander van den beginne?

Hij waagde niet uit te spreken wat hem op de lippen lag, hij mocht niet. Maar in haar oogen zag hij dat zij het verstond:

‘Als kinderen reeds behoorden wij bij elkaar, altijd zullen wij bij elkander behooren.’

En dat haar hart antwoordde:

‘Ja.’

Een ongeduldige kinderstem riep van den oever. Aloisl, die met een tak lijsterbessen zwaaide, kreet uit volle keel:

‘Komt dan toch! wij gaan naar huis!’

Allard roeide naar het visschershuis, daar stonden de anderen te wachten. Povell Godijn was bij hen, de fabrikantsvrouw, en de neef, die sedert dien ochtend toen Lucie de uitnoodiging voor den zeiltocht en het feest bij zijn ouders had afgeslagen, niet meer was gekomen.

De fabrikantsvrouw zei, zij hadden Lucie op de hofstede gezocht en gehoord dat zij hier was; nu kwamen zij haar halen. Dezen laatsten avond moest zij aan de familie geven! De auto van Oom Lieven wachtte; zij zouden allen te samen dineeren op Flumen Sanat en dan naar het concert in het Casino gaan.

Zij wendde zich tot Allard met een glimlach, die bedoelde minzaam te zijn, en waarin hij niet anders voelde dan een onverdragelijk-neerbuigenden hoogmoed.

'U dirigeert van avond niet waar? Wij zullen er allen te samen van genieten!'

De groote auto reed voor.

Aloisl sprong op de trede, op het oogenblik dat Godijn het portier dicht trok. Hij reikte Lucie den tak lijsterbessen:

'Die heb ik voor jou geplukt! ik ben in den boom geklommen!'

Allard dacht, was het verbeelding, of had zij hem werkelijk een oogenblik aangezien toen zij de trossen aanstak?

Leonard zag den wegsnorrenden wagen na.

'Zij hebben haar weer gevangen. Godijn zelf brengt haar terug naar Reigersbergen, morgen. Zij zijn met hun allen tegen haar, arm kind! alleen.'

Zij spraken weinig meer terwijl zij met de kinderen om hen heen tesamen terugkeerden; Leonard naar de hofstede, Allard naar de repetitie. Het orkest wachtte al.

[VII]

Allard had het in zijn kamer niet kunnen harden. De bruisende bergbeek langs klom hij naar den waterval in het bosch.

Het zilverige water glinsterde en bruiste; een warme wind droeg geur aan van hars, varenkruid en klein gebloemte. Allerlichtste geluiden uitten het nachtelijke leven van het woud. Hij werd het niet gewaar. Hij dacht aan Lucie.

Zij zat in de loge van Povell Godijn, prachtig zooals hij haar nooit nog had gezien; haar kleed was een teergroene glans waaruit heerlijk haar schouders rezen; parels gloorden om haar hals. Zij scheen hem bleek; en zwart als de nacht die oogen waarmee zij hem aanzag, bij zijn buiging voor het applaus. Achter haar zagen de twee mannengezichten de zaal in, het oudachtige verwelkte en dat jonge krachtige opene. De jonge man boog zoo ver naar voren dat hij bijna haar schouder aanraakte en haar haar. Hij sprak tot haar. Zij glimlachte flauw.

Allard kreunde overluid. Die jonge knappe ridderlijke man die hardnekkig aanhield, waarom zou hij haar liefde niet kunnen winnen op het eind? Waarom zouden haar ouders, Godijn, de fabrikantsvrouw, de zaak niet bepleiten van den schatrijken aanzienlijken vrijer, van wien niet gehoord werd dan enkel goed? Waarom zou zij niet heel gelukkig met hem kunnen worden?

En wie was hij zelf om zelfs maar uit de verte tot haar op te zien?

Hij riep:

‘Maar zij houdt van mij, zij houdt van mij!’

De herinnering aan den toon van haar stem bij dat haast onhoorbaar: ‘Dat wij dat nu vinden van elkaar!’ sloeg door hem heen als een vlam. Hoe had zij gebloosd onder zijn oogen! Alles aan haar zei Ja. Waarom was hij zoo laf geweest en had gezwegen?

Nu was alles verloren. Zij ging. Hij zou haar niet weerzien.

Een gedachte, onzinnig en onweerstaanbaar, greep hem aan: nog op dit allerlaatste oogenblik haar zijn liefde te bekennen. Hij wilde niet vragen om wederliefde. Hij wilde zijn eigen trots en waardigheid ongerept houden. Hij smeekte niet, hij begeerde niets, niets wilde hij dan alleen: haar mogen liefhebben. Dat wilde hij haar zeggen.

Hij dacht na. Het had middernacht geslagen. Zij sliep. O neen! zij sliep niet! zij lag wakker op haar kussen. Misschien schreide zij. Zou hij den brief niet op haar vensterbank kunnen leggen? Hij dacht aan den grooten wingerd tegen den muur.

Hij haastte naar huis. De lamp scheen op zijn manuscript. Hij greep een vel papier en schreef.

Maar zoo haast begonnen was de brief weer verscheurd. Hij begon een tweeden. Wierp dien ook weg, stond op, begon op en neer te loopen.

Het was alles vergeefsch. Wat kon hij zeggen dan wat hij niet zeggen mocht! Alle andere woord was ijdel.

Hij verscheurde de drie brieven in kleine en nog kleinere snippers; die wierp hij in de beek.

Hij zag ze wegdrijven, dofwitte plekjes op het glinsterige wit van het water.

Het laatste verdween. Hij liep naar buiten.

‘Alleen nog éens opzien naar haar raam.’

De dorpsweg lag ledig in den maneschijn. Het hek van de hofstede was kil van dauw onder zijn hand.

Hij zag naar het raam in den blauwig en blank blikkerenden wingerd.

Het stond open. Wit en onbewegelijk als een beeld zat een gedaante er in geleund.

Een dorre twijg knakte onder zijn voet; het klonk luid in de stilte.

De witte gedaante wendde het hoofd naar hem om. Zij zagen elkander aan.

Smeekend zei hij:

'Lucie!'

Zij fluisterde:

'Wacht!'

En verdween in het donker van de kamer.

Toen zij terugkwam aan het venster had zij iets in de hand. Zij liet het vallen op het pad.

Allard greep de bijeengebonden lijsterbes-trossen.

Met een vreemde stem, het was haast een snik, zeide zij:

'Altijd! Altijd!'

Hij kuste de lijsterbessen onder onsamenhangend gestamel.

'Tot aan mijn dood toe.... O mijn lief, mijn lief!'

'Alle geluk mêt je, Allard!' zei ze schreiend.

Stappen kwamen nader op den straatweg, mannenstemmen. Hij verborg zich achter de struiken.

Toen hij weer naar het venster zag, was zij er niet meer.

In zijn kamer bij de lamp, zag hij wat het was dat zij om de trossen had gebonden. En terwijl hij met bevende vingers de lange golvende lok loswond en tegen zijn lippen drukte noemde hij Lucie bij dien dierbaren naam dien hij haar zelfs in het binnenste van zijn hart nog nooit had durven geven, en dien zij, met dit klein weinigje van haarzelve hem nu schonk als zijn recht.

'Ik zal je verdienen, mijn liefste, liefste! mijn beloofde vrouw.'

[VIII]

Alles was wit, het geheele land, van de witte toppen van het hooggebergte, als kristallen zoo zuiver in lijn en klaar, doorschijnig tegen de bleekblauwe lucht, tot aan de witte vlakte aan den voet van den witten heuvelkling, waaraan de smal geworden waterval blonk tusschen ijsschotsen, driften verstarde rijp en hangende festoenen van kegels. Uit het wit braken gele zonneglanzen te voorschijn, die verblindend flonkerden. Wolkendonker en de slagschaduwen van hellingen, woud, besneeuwde groepen boomen, struiken en struweel spreidden een teeder blauw met regenboog-paars omzoomd en doorvloten. De maneschijn vereffende alles tot zilver naast zwart. In flauwe golving en daling enkel kwam de gestalte van het landschap te zien; zoo had de wind de zacht overspreidende sneeuw gemodelleerd. Als hij over de bergen liep, woeien doorzichtig fonkelende driften voor hem uit, die stegen, schitterend stonden en weer zonken. Dan was alles weder onbewegelijk. Het eene snelle, driftige, levende in die wijde roerloosheid, was het water, de vele beken, de hellingen afschietend, zwart tusschen al dat wit, de watervallen, waarvan het schuim als sneeuw bleef hangen aan de buigende struiken langs de zijden van de kloof. Geen spoor, geen stem van menschen. De elementen hadden hun oud rijk hernomen. Wat dien zomer een stad was geweest van altijd verhuizend genotzoekersvolk, het Sanatorium, de vele paviljoens in het park, de villaas, optrekjes, nagebootste boeren-hofsteden, was veranderd in heuvels en hoopen sneeuw op een effen ge-

spreide sneeuwvlakte. Alleen de grauwe steenklomp aan de beek, waar in zijn witten mantel en witten mijter met een krans van witte sterren om het hoofd Sint Nepomuk wacht hield bij het water, had een eigen leven behouden. Adem bij dag, blik bij nacht van der menschen vriend onder de elementen, het vuur, brak daaruit te voorschijn. Op de blauwe rookwolkjes tegen de zonnige lucht, op de felle lamplichte vensters in den donker stuurden houthakkers en kolenbranders aan, die achter hun hoog-beladen sleden de steilten van het bergwoud omlaag schoten, zag de postbode die, als de sneeuw het toeliet, tweemaal in de week uit het naaste marktstadje kwam, langs wegen ver van den onder de sneeuw verdwenen zomerspoorweg.

Toen Allard, van een tocht naar het hooggebergte terugkeerend, die hij na zijn laatste Sanatoriumconcert had ondernomen, zóo de heuvels zag liggen en het vioolbouwersdorp, stiet hij een vreugdeschreeuw uit, die weerkaatste langs de steilten. Vrij! vrij! Alleen! In de wijde, witte zuivere stilte alleen met zijn muziek!

De dag was nog ver waartegen Tryggvason hem had gewaarschuwd zich bereid te houden, de dag van den wedloop van muzikanten naar de begeerlijke plaats van eersten dirigent aan het Odeon. Tot het einde van het seizoen bleef die bezet. Hij behoefde aan niets te denken dan aan zijn muziek. Lucie had hem gelukgewenscht met het karige leven dat hij had verkozen voor de kansen op de muziekmarkt der groote stad. ‘Als de lijsters in ons laantje zie ik je met een zoeten tros vruchten aan den worgstrik van den boozen vogelaar ontkomen!’

De Midzomernachtsdroom was voltooid met Oberons bezwering van de booze machten die het bruiloftshuis bedreigen, de laatste schrille dissonant opgelost in welgeluid. En hij was bezig aan een nieuwe muziek waarin watergeluid samenvloeide met eigen weervaren, herinnering en hoop: die Liederen van een Varensgezel die het

gezongen verhaal waren van zijn leven sedert de afvaart uit het stille oude stadje aan de rivier naar de stad der muziek.

Herinneringen, verbeeldingen, gedachten die met een schok tot hem gekomen waren, overpeinzingen, een ontroering, die zijn hart had vernieuwd, een hoop, die hij niet dan fluisterend bij haar naam noemde, kwamen saamgestroomd, verijlden, verdichtten, zonken neder, stegen op in muziek, als het water van de voorbijbruischende beek, als de nevelwaden over het verre meer, als de blinkende sneeuw op de bergtoppen en de blinkende wolk er boven, te samen een eenige glans. Hij vernam de stem van de landendoorwandelende rivier, stemmen van landouwen en van steden. Elke had haar eigene. Geluid van leeuwerik in de lucht, van gewette zeis, van geklep uit dorpskerkje hadden de lage streken nabij de monding. De stad der mijnwerkers en der ijzersmelters brulde als een uitslaande brand. Het welige heuvelland, waar op toppen, van trossendragende wingerdranken omkranst, ingestorte muren glanzen in de zomerzon, en in brokkelige torens staan vensters blauw doorblonken, zong met een stem, die uit ver verleden kwam, liefelijk en treurig. De Kathedraalstad, met beeldendragende torens opgestegen over een zilverig waterverschiet, riep met bronzen galm.

En terwijl de rivier, zoo rustig vloeiende eerst, al sneller werd, al sterker druischte, stuurde de varensgezel den aanval der versnellingen tegemoet. Niet langer droegen hem water en wind; naar de hoogten blinkend van verre moest hij in eigen kracht den opgang wagen, de verlangende die de veilige laagten verlaten had. En als het waagstuk is volbracht, als duizelige diepten langs en door misleidende nevelen henen hij de steilte bestegen heeft en, adem scheppend, poost aan den zoom van een woud waaruit beekgemurmel hem tegen klokt en de vogels zingen van alle takken, dan, van levende wateren omblonken, van blijde vogeltjes omzongen, verschijnt hem de Liefde.

Hij zag in Lucie's oogen terwijl hij schreef; zij verstond zijn gezongen bekentenis.

Hij had er boven geschreven:

'Voor de Liefste.'

De dagen gingen, de weken, zoo stil als de vallende sneeuw. Hij hoorde geen stemmen, zag geen gezichten dan die van het vioolbouwersgezin, als hij met hen aan den maaltijd zat of des avonds soms op de kachelbank, waar de ambachtsman zijn vioolbladen schaafde. Van buiten kwam niemand dan tweemaal in de week de postbode met een brief van Lucie. De sneeuw viel zoo dicht tegen Kerstmis, dat tien dagen lang ook hij uitbleef. Allard ging op de ski naar het naaste marktvlek om de post. Het was beurtelings zwoegen en zweven door de rulle sneeuw tegen hellingen op, in een vaart als de wind zoo snel en sterk de steilten af. Tintelend van kracht en werklust kwam hij er van terug.

Hij zat verdiept in zijn muziek, dien ochtend, toen hij een mannenstap de steenen trap op hoorde komen en stilhouden voor zijn deur. Verdrietig over de stoornis keek hij om; het was Tieffenbrucker, met een vioolkist onder den arm. Hij kwam schutterig binnen.

'Ah! mijn viool! dank U wel!'

Maar de ander schudde het hoofd op den verheugden uitroep.

'Neen. Hoewel, ik beken het, er niets meer aan te doen is; zij klinkt weder volmaakt goed. Maar....'

Allard die begreep dat hij wilde vragen haar nog eenigen tijd te mogen behouden, voorkwam het verzoek dat den man zoo zwaar bleek te vallen.

'Ik heb haar nu niet noodig. Behoud u haar toch, vooreerst.'

'Het is wezenlijk al te vriendelijk aangeboden! Maar....'

En hij stokte wederom.

Hij zette de vioolkist op tafel en nam er behoedzaam een oude geheel verwelooze viool uit.

‘Dit is een Stradivari. - Ik wist het niet toen ik haar kocht. Zij lag onder allerlei vaal en verbogen nameloozen rommel onder het stof op den zolder van een antiquair. Zij viel mij in het oog door haar kleur - fel groen, groen als een kikvorsch! Een breede kop drijvend op moeraswater, met een goorwitte blaas aan weerszijden van den opgespalkten muil-brak breks rekkekekkek! En bij die verfoeielijke kleur, onder dien belachelijken onwaardigen schijn, de edelste vorm. Het was niet aan te zien! Uit medelijden kocht ik haar. Zij gaf maar weinig klank - een stem als een zieke. Maar die schoone verhoudingen! Ik ontdeed haar behoedzaam vezel voor vezel van haar kikvorschenhuid. Wat kromme, kreupele, gebochelde gedachten moeten door het brein gestrompeld zijn van den mensch die tot zoo iets in staat was! Ik wischte den smaad van haar af. En naarmate de lompe lagen afsmolten die haar vermomden kwamen al meer fijnheden van haar gedaante te voorschijn, de gedachten, overwegingen, de beheerschte aandoeningen van een schoone ziel. Ik begon te vermoeden, toen te gelooven, nu heb ik zekerheid. Zij is een Stradivari. Als in oude sproken een prinses door een boozen toovenaar veranderd in een monster, de zangerige dochter van Koning Antonio. Ah! toen ik haar bevrijde stem hoorde! Nog heeft zij haar volle schoonheid niet herwonnen. Maar toch; luister!’

Hij nam haar tegen den hals. Een ontroerend schoone toon steeg op onder zijn streek.

‘Als zij naar den eisch gevernist zal zijn - dan zal zij zingen dat de engelen in den hemel glimlachen!’

Hij reikte haar Allard toe.

‘Bezie haar! Is zij geen wonder? Die welving! Die glijdende golvende lijnen! de leest van een adellijke jonkvrouw.... En het karakter in dien kop - bij alle fijnheid sterk en streng. De handteekening was niet noodig meer voor mijn zekerheid toen ik haar eindelijk zag zooals zij in waarheid is.’

Allard wilde hem het kostbare instrument teruggeven.

Maar hij strekte de hand niet uit tot ontvangst. En hij zag Allard aan met een zonderlingen blik als in onbedwingbaar verlangen en niet te overwinnen schroom.

Plotseling barstte hij uit:

'Als zij zoo goed wordt als ik hoop, neen! als ik zeker weet, dat zij worden zal, zoudt U haar dan willen aannemen in ruil voor de viool van mijn vader?'

Het gebrekkige lichaam beefde. Er kwamen twee schroeiend roode plekken op de hooge jukbeenderen.

Allard dacht aan wat Lucie hem had verhaald van Alois Tieffenbrucker, zijn opgang, korte glorie en ondergang in onbekende ellende.

Was voor dezen fantast de op zoo wonderlijke wijze hervonden tweelingzuster van Alois' viool misschien een belofte, een onderpand haast, voor de terugkomst van Alois? Of de zusterlijke klank de viool en den vioolspeler, uit welke verten ook, terug lokken moest naar het vaderhuis?

Een geheele drom van zonderlinge voorstellingen, droombeelden, schimmen haastte door zijn hoofd. En de oogen van den bultenaar waren niet van de zijne af.

Om de weigering te verzachten verhaalde hij Tieffenbrucker van zijn grootvader wien de viool zoo dierbaar was geweest, van zijn moeder voor wie zij een reliqui was.

'Zij kan den dag niet afwachten dat zij dien gelukkigsten klank van haar jeugd weer hoort!'

Zij had het geschreven in antwoord op de heugelijke tijding omtrent de viool.

Zij schreef ook en Allard las Tieffenbrucker den zin voor:

'Hoe dankbaar ben ik dien meester-vioolbouwer! Hoe gaarne zou ik het hem zelve zeggen wat rust het mij geeft vaders viool in zijn handen te weten!'

En hij toonde hem haar portret.

Tieffenbrucker staarde er op. Maar het was hem aan

te zien dat zijn gedachten elders waren dan zijn oogen. Hij beet op zijn onderlip. Die roode vlekken in zijn gezicht leken brandwonden.

Zwijgend stond hij op, nam de Stradivari die hij weder in de kist legde en overspreidde met een zijden doek, ging naar de deur,

Zonder Allard aan te zien, mompelde hij, als sprak hij tot zichzelf:

'Ik begrijp wel dat het onmogelijk is.'

Het was of hij het zeide van alle hoop en alle geluk in de wereld.

Allard voelde zijn hart krimpen van medelij.

'Luister!' riep hij en legde zijn hand op de hand van den bultenaar die de deurklink neerdrukte. 'Luister! Zooals ik mijn moeder ken, zal zij het goedkeuren dat ik U de viool laat houden totdat zij weder terugkomt in het land! Beter dan bij U kan zij nergens wezen. Van Uw spel zal zij nog altijd schooner worden!'

De glans van vreugde die in de blauwe oogen doorbrak herschiep den geheelen mensch, wangestalte en al.

'Maar U zelf?' riep hij en hij glimlachte zonder het te weten.

'Neen, neen! mijn spel is in de verste verte niet goed genoeg voor een Stradivari. De Prinses zou mij wegens majesteitsschennis aanklagen!'

Tieffenbrucker liet de deurklink los en greep Allards hand.

'Maar als het nu lang duurt eer Uw moeder terugkomt?'

'Het zàl lang duren; acht, tien jaar misschien. Het deert niet. Behoudt U zoo lang Uw vaders viool.' - En plotseling: 'Misschien komt onderwijl haar tweelingzuster terug!'

Het was gezegd voor hij het wist. Onthutst zweeg hij. Hij dacht: 'Hoe kon ik zoo iets zeggen? alsof ik niet maar al te goed wist dat het onmogelijk is. Heeft hij mij aangestoken met zijn wonderlijke verbeeldingen?' Want hij zag in Tieffenbruckers blik dat het wel waarlijk diens

geheime gedachte was, die hij zoo buiten eigen willen en weten om, had geuit. Snel sprak hij er over heen met zakelijke woorden omtrent zijn vaders diensttijd.

Toen hij eindigde, had de vioolbouwer zijn zelfbeheersching herwonnen. Hij zei dat hij de Stradivari een vernis ging geven waaraan hij jaren van proefnemingen had besteed; soepel! luchtig! daarin zou zij ademhalen! Hij had het al met den besten uitslag beproefd op een Ruggieri die hij in deerniswekkenden toestand had gekregen, zoo benauwd en schor als een bronchitislijder onder de kleverigheid die al haar poriën verstopte.

'Ik heb haar gisteren terug moeten geven - de eigenaar kwam in een slee met drie paarden door de sneeuw om haar te halen - verwenschte dilettant. - Ah! dat had ik haast vergeten; hij vertelde dat de eerste dirigent van het Odeon heengaat - ginderheen!'

Hij maakte een gebaar dat over het Meer heen het Westen in wees.

'Die ontkomt aan Povell Godijn!'

'Godijn heeft Frenssen zelf de betrekking bezorgd, zei Tryggvason mij van den zomer.'

Tieffenbrucker lachte listig.

'Ja ja, hij heeft geprobeerd de hand op hem te houden. Dit is een nieuwe ontwikkeling. Frenssen kan lachen over de boete wegens contractbreuk. Over drie weken dirigeert hij in Chicago. De varkensslachters betalen uit beurzen als hun varkens zoo vet!'

Lachend ging hij met een zwaai van zijn hoed.

'Komt U spoedig eens luisteren naar de Stradivari?'

Allard had het niet meer gehoord.

De dirigentsplaats aan het Odeon! En terwijl hij hier op de besneeuwde bergen aan zijn muziek zat, was de wedloop al begonnen!

Hij greep zijn muts, zijn ski-schaatsen.

De witte steilten af schoot hij naar de fabriekstad.

IV
De avonturen in de stad aan den raderendrijvenden stroom

Om den stroom, den drenker van hun kudden, den voeder van hun veld, hebben in dierenvachten gehulde herders en korenbouwers gevochten. Om den stroom, den reusachtigen lijfeigene die hun lasten torschte, bestormden geharnaste edelen elkanders burcht. Om den stroom die zoo vele molenwielen om en om wentelde en tolbetalende vaartuigen droeg, voerde de landsheer krijg met de stad die haar keuren verdedigde. Om den stroom redetwistten in de vroedschap en streden in de straten de oud-ingezeten poorters-geslachten met de aan hun heeren ontloopen of uit verdervenden oorlog gevluchte nieuwkomelingen, streden de meesters van de machtige gilden met de gezellen, streden de burgers der stad, door nieuwe wet elkanders gelijken geheeten, tegen elkaar. In het troebele water dat zoovele raderen drijft, hebben opeenvolgende geslachten tusschen vuilbonte streepen kleur uit leerlooierijen en verwerijen van laken en zijde, het rood gezien van bloed, dat afdroop uit brullende brandende straten. Van het laatste dier verschrikkende gezichten verhaalt nog het geslacht dat nu oud wordt.

De overwinnaars in den strijd van toen zijn nu de eigenaars van den stroom, de andere stedelingen allen hun begeleiders, volgelingen, dienaren, knechten, aan wie zij

van hun winst uit het water zooveel afstaan, als loon geven, toebedeelen als hun goed dunkt. Met hun eigen maat meten, verdeelen, waardeeren, prijzen zij het water en zijn kracht. Een element komt het aangestort op de stad; een marktding wordt het binnen haar muren.

De stad gaat trotsch op haar rijkdom en macht met een trots, dien de steden stroomaf langs de rivier aanmatiging noemen. Zij is rijker en machtiger dan allen; want van al die anderen is de rivier de voerman en lastdrager die rijkdom aanbrengt en verder voert; maar voor haar is de rivier de maker, die onophoudelijk bij dage en bij nacht nieuwe dingen maakt, nieuwe marktwaar, nieuwen rijkdom, nieuwe macht. Daarom kan zij goud bieden tegen het zilver van de andere steden; en binnen haar muren is van alles dat voor goud te koop is, het allervoortreffelijkste te vinden.

Om als bezitters van zooveel voortreffelijks zich te handhaven tegen alle begeerders en benijders, moet de stad altijd door alle haar vele krachten inspannen tot het alleruiterste.

Zij is machtig door den stroom dien zij geknecht heeft; maar alleen zoolang zij sterker is dan hij, is hij haar knecht. Het is een zwijgende onophoudelijke onverbiddelijke worsteling tusschen de twee daarom. In razende haast drijft de stroom de raderen, de lichamen, de gedachten: kunnen die allen mede met zijn vaart? Wat en wie niet mede kan, dat en dien verzwelgt hij. Machines breken, lichamen worden zwak en ziek, geesten verbijsteren. De stroom bruist en wervelt over de kortstondige belemmering heen. Niet meer, als in dien laatsten strijd tusschen de burgers om hem, is er rood van bloed te zien tusschen het gore zwart van zijn golven. De verslagenen verdwijnen. Na het bankroet, na de beroering op de Beurs, zijn uit prachtige huizen gezinnen verdwenen, uit kantoren schrijvers en rekenaars, uit fabrieken bedenkers en beheerschers van machines, en voor wijde fabriekspoor-

ten die gesloten staan, keeren de donkere drommen arbeidersvolk om. Maar na ettelijke weken, dagen, uren, is wat verdween vervangen, vergeten. Zooals altijd nieuwe wateren er aangebruischt komen in den stroom, zoo komen altijd nieuwe krachten, krachten van machines, van lichamen, van geesten er aan gedrongen in de stad. Zooals, verweg, nabij de mondingen der rivier, muren weder worden opgebouwd, plantsoen herplant, dijken hersteld, die de kruiende stroom vernield heeft met zijn schijnbaar rustig drijvende ijsschotsen, zooals het volk van ellendigen dat de overstrooming uit zijn schuilholen heeft gespoeld er weder in terug wordt gedrongen, dat het de effen rust niet store van het stille oude stadje aan de rivier, zoo in de groote fabriekstad worden handelshuizen weder opgebouwd en vermogens en gezinslevens die de paniek instee van op de Beurs had vernield, zoo dreunen en wentelen voor andere meesters van den raderendrijvenden stroom de fabrieken, en schrijven en rekenen kantoorklerken, zwoegen en zweeten donkere drommen arbeidersvolk, in breedere menigten nog de wagewijd weder openstaande poorten binnengestroomd, zoo worden bankroetiers, van gister op heden bedelaars geworden, verongelukten, die vergeefs getracht hadden naar redding, verwonnelingen van alle slag, elken leeftijd, mannen, vrouwen, kinderen, weggeduwd ergens in donkerten en stilten waar hun ellende den trots der machtige stad, sterkste nog altijd in den strijd met den stroom, niet zal kwetsen.

En de stad haast, hijgt, worstelt verder als tot hiertoe, en van alle steden aan de rivier is zij de rijkste aan alles wat op markten verkrijgbaar is. Daaronder is ook de muziek.

De groote fabriekstad, Beursstad, handelsstad, rivier-havenstad, zeehaven middels de rivier in het hart van het vasteland, wereldstad, die een markt is van alle dingen op markten te koop en te krijg, is een markt ook van muziek. Uit ommestreek en verten komen er de muzikan-

ten met hun klinkende waar. Zij koopt die om zich er mede te versieren, zooals zij zich versiert met pracht van gebouwen, met beelden op haar pleinen, schilderijen aan haar muren, spelen in haar schouwburgen, zijde en edelgesteente aan haar vrouwen, sieraad dat een teeken is van haar rijkdom en haar macht. Zij gaat er trotsch op dat in haar prachtig Odeon en in haar Opera en in haar Kathedraal muziek weerklinkt, zoo schoon en veelvuldig als zelfs in de Conservatoriumstad niet, die toch van oudsher een stad is van muziek en muzikanten. Beroemde zangers en spelers die aan de Conservatoriumstad voorbijgaan, zingen en spelen in het Odeon en in de Opera der fabriekstad. En op kerkelijke feesten weerklinkt de prachtige Kathedraal van een muziek, die met de muziek in de Opera en in het Odeon wedijvert in zinnestreelende zoetheid en in macht van uitbundig rollenden klank.

Tot voor weinige jaren was deze muziek, deze schoone stem van den rijkdom, de eenige in de fabriekstad.

Maar toen, aan weinigen slechts welkom, begon daar met nog zwak geluid eerst, maar al spoedig werd dat krachtiger, een andere muziek, die wist van macht en rijkdom niet, maar enkel en alleen van vreugde. Niet in het Odeon, de Opera, de prachtige Kathedraal, de paleizen der geldvorsten klonk zij, maar in een kleine oude kerk aan de rivier, in de oude wijk bovenstrooms van de fabrieken, in een schamel zaaltje tusschen de pakhuizen der havenbuurt en in een school. Een jonge man met vroolijk gezicht en klare moedige oogen was het die haar aanhief. In de oude kerk van Sinte Cunera maakten haar eerste klanken echo's wakker die driehonderd jaar lang geslapen hadden op de gebeeldhouwde grafzerken, effen geworden haast onder den voet van de elkander natredende geslachten. Een geloof in eeuwige dingen, een vaste hoop op een vreugde die nimmer vergaat uitte die muziek, die zoo lang stom had gelegen in stoffige boekerijen. Verwonderd voelden mannen en vrouwen, die

uit de druischende sleurende haast der fabriekstad de oude kerk binnentraden, de ontroering van hun hart onder de stem der groote zangmeester van voorheen, in wie het leven van het volk langs de kust der Westelijke zee waar hun raderendrijvende stroom zijn mondingen heeft, het leven van het volk in de stedenrijke vlakte aan gene zijde der Zuidelijke bergen vanwaar zijn honderden bronnen komen afstorten, was bezonken, gelouterd en verheerlijkt tot welgeluid.

De jonge kapelmeester vormde uit de besten en meest geestdriftigen van die eerste zangers een koor waaraan hij den naam gaf van Zangers van Sint Cunera. Op de dagen dat het koor zong was de eertijds zoo schaars bezochte kerk in schip en beuken vol. Voor de kerk en voor de armen vloeiden de giften toe. De oude pastoor die zoo menigmaal de armoe van Sint Cunera had beklaagd, verheugde zich beide in de schoone muziek en in den schoonen rijkdom.

Door dien rijkdom kon hij de muziek die hem lief was geworden behouden en tegen wie haar haatten haar verdedigen; want die waren er in het kerkbestuur. Zij wilden in de kerk een muziek als er klonk in de Opera, het Odeon, de Kathedraal, een muziek van den rijkdom. Door zijn rijkdom de machtigste onder hen was een zeepzieder, de grootste van de stad: het spel van den nieuwen organist, en het gezang van het nieuwe koor brachten hem buiten zich zelf. Met bezwaren tegen den organist Dufay en tegen den kapelmeester Delpont, met lofredenen op de muziek in een kerk van de voorstad, meesleepend als opera-aria's, en met geschenken van kerksieraad zoo bont dat de pastoor niet wist waar het maar in dempende schemering te verbergen, liet hij den ouden priester rust noch duur. De volle offerbussen alleen brachten hem nu en dan voor een poos tot zwijgen.

Delpont liet het niet bij geestelijke muziek.

In de dorpen van de bergstreek had hij de liederen en

dansen van het boerenvolk vernomen, de muziek die de vreugden viert van het simpele dagelijksche leven, kleine vreugden zoet aan de zinnen, zoet aan het hart, snel vergaan, maar liefelijk als bloemen; somber, dor, onvruchtbaar ware zonder die het leven. Ook die muziek bracht hij naar de stad. Vroolijk klonk zij in een armoedig zaaltje van de havenbuurt dat pas nog gelagkamer was geweest. En het duurde niet lang of ook daar kwamen luisteraars al talrijker en velen onder hen die over de ontmoeting met elkander zich verbaasden. Voor die uit stilte van vergetelheid en stilte van afgelegen plekken het bruisende leven langs de groote rivier binnen gekomen muziek van vroeger, en voor muziek van nu, die, als zij, van de dingen des harten zong, daarvan alleen, die niet wilde pralen en verbazen, maar ontroeren, richtte Delpont toen een school op, die tegelijk een tehuis zou zijn; want alleen in de luw van vertrouwelijkheid en onderlinge toewijding als een gezin koestert, kon, zoo geloofde hij, muziek gedijen en bloeien.

Zoo klonk dan nu in de fabriekstad waar alles marktwaar was, ook een muziek die niet ter markt werd gebracht.

De handeldrijvenden op de muziekmarkt, de kramers, de koopers, de venters, de makelaars, de marktschreeuwers, scholden op haar als op een onverkoopbaar, dus ondeugdelijk ding. En daarin waren de machthebbers in de muziek aan de Opera, het Odeon, de Kathedraal en ook die aan het Conservatorium van de oude Muziekstad het met het marktvolk eens. Zij spraken over de St. Cunera groep het smadelijkste woord van hun taal uit met de voorspelling van haar aanstaand bankroet.

De fabriekstad bekommerde zich niet om het geschil: zij had wel anders te doen.

[I]

In dien eersten brief uit het Odeon aan Lucie, had Allard gejuicht over den rijkdom der fabriekstad.

'Voor mij beteekent dat: de macht om muziek te maken.'

Geestdriftig prees hij die macht.

Nu had hij al dat kostelijke behoef der muziek dat alleen rijkdom haar kan verschaffen: het hooge huis, voor klank gebouwd: de muziekboekerij waar de werken stonden der besten; de vele muzikanten, spelers vaardig met vingers en adem op voortreffelijk speeltuig, en zangers met zoete keel, de toovenaars die aan de gedachte van den componist, in stilte onwezenlijk, haar lichaam van levenden klank geven, haar heerlijk bestaan, kortstondig wel is waar als het licht maar als het licht ook geheime krachten wekkend, die duren. En ook de menigte was hier wier ontvankelijk gehoor en heugend hart de wederhelft zijn der klanken-schoonheid. Hoe dikwijls, bij de concerten op Flumen Sanat, tegenover dien drom van onverschillige hoorders, toehoorders niet eens, die zomerlange volksverhuizing van genotzuchtigen, heden hier, morgen ginder, als door den wind opgejaagd stof, kaf, dor gebladerte dat langs de wegen wervelt, in wolken uiteen en weer op een hoop met ander ongedurig zwerfsel en zweefsel te saam gedreven, hoe dikwijls had hij naar zulk een muziek-gemeente, makker, helper, bezieler van den muzikant, verlangd!

Er was iets in Lucie's antwoord dat hem teleurstelde, griefde. Toen hij den brief weder en weder herlas, kon hij den zin, het woord niet vinden, dat pijn deed. Maar

de pijn was in hem en bleef. Als jongen was het hem zoo gegaan, dikwijls, bij het plukken van de purperen cactusvijgen van het Eiland; een onzichtbaar fijn stekeltje was doorgedrongen in vingertoppen en lippen en bleef, onvindbaar, pijn doen. Maar na het fiasco bij de première van den Midzomernachtsdroom - al de afkeurende beoordeelingen had hij haar gezonden, ook die van den gevreesden kritikus voor wien kritiek botviering van spotzucht, genot van eigen moedwil en vernuft was, en die zijn muziek Midwinters Nachtmerrie noemde, - plukte zij met de zachtste aanraking dat stekeltje uit. Zij wenschte hem geluk met een wanbegrip dat, zeide zij, bij nieuwe dingen het begin van alle begrijpen moest wezen, en gaf haar eigen niet-verstaan van zijn gedachte als voorbeeld. Wist hij het nog, hoe hij haar onder de appelboomen van de hofstede zijn opvatting van den Droom had verhaald, en hoe zij den rouw en de klacht niet had verstaan toen?

Wist hij het nog!!

Hij schreef drie liederen van den Varensgezel-cyclus in zijn vreugde over de vraag.

De Droom had hem als vijanden ook vrienden gebracht, als eersten den man dien hij in de morrende zaal had zien opspringen om toe te juichen. Toen die met uitgestrekte handen op hem toegekomen, zei: ‘Delpont,’ en op zijn vraag: ‘De Delpont van de Dansen en Volkswijzen?’ ‘Ja!’, riep Allard: ‘Dan zijn wij al lang vrienden!’ En in dat heldere jongensgezicht ziende, het gezicht van een vaandrig, vroolijk, stout, verhaalde hij hoe hij op het Conservatorium al, den ‘Compositie-Tiran’ trotseerend, met zijn oproerlingenbende de Dansen en Volkswijzen had gespeeld; en hoe hij voor het uitvoeren van een oratorium van Dufay den tijd bijna niet kon afwachten dat hij zijn nieuw orkest voor zulke muziek voldoende geoefend zou hebben.

Delpont bracht hem bij den ouden meester.

Hij leerde een stil, in zichzelven gekeerd, bijna vrou-

welijk zacht en schroomachtig man kennen, voor wien zijn muziek godsdienst was, het leven een duurzame toewijding.

Uit de levenslange studie van J.S. Bach en van Beethoven had hij een weten omtrent de muziek gewonnen, door enkelen der besten slechts geëvenaard, door niemand overtroffen.

Met een gevoel aan het hunne verwant door Godsliefde, maar zachter en meer tot een peinzenden weemoed geneigd en tot een deemoed en een schroom die ook in de opperste hoop nog bleef beven, schreef hij overschoone orgelcomposities, oratoriën en geestelijke gezangen, waartoe de dagelijksche lezing van den Bijbel hem bezielde. Die muziek die aan uitvoerders en hoorders beide strenge eischen stelde, deed weinig opgeld op de markt. Geen uitgever wilde daaraan. Hij leefde armelijk van zeer veel lesgeven dat maar weinig opbracht. Van negen 's ochtends tot negen 's avonds zagen voorbijgangers in de straten de magere gebogen gestalte in de slecht zittende glimmend gesleten kleeren daar heen schuifelen, het witte haar om slapen en wangen dat hij naar een lang vergeten trant droeg, waaiend in den wind, de kinderlijke blauwe oogen in de verte of hij daar iets ontwaarde dat hem onuitsprekelijk gelukkig maakte. Van zes tot acht in den morgen was al de tijd dien hij ooit had gehad voor zijn muziek, totdat Delpont hem uit dien tredmolen redde door het leiderschap van de Sint Cunera-school, de eenige post daaraan die bij gemeen overleg met geld werd beloond. De andere leeraren hielden het zorgvuldig voor hem geheim, dat zij om wat enkel in naam een loon was, of zelfs om niet-met-al, arbeidden aan het welbeminde werk.

Nu werd niet zoo dikwijls meer in den bitteren winterwind die als een dor blad zoo ijle en onzeker her en der bewegende gestalte gezien op de straten; ongestoord in zijn eigen werkkamer schreef de componist in plaats van hier en ginder, haastig, enkele maten in een hoek ter-

wijl zijn leerling aan de piano wachtte. De fantasieën op het orgel van Sint Cunera waarin hij zijn aanbiddend hart uitstortte klonken blijder dan in langen tijd.

Van die vroege Vrijdagochtenden in de oude kerk miste Allard er niet één.

Als nieuweling was hij vaak gestruikeld op de uitgesleten treden der steile, smalle wenteltrap naar het orgel, waar hij zijn hoofd stootte tegen plotselinge laagten van het verwelf, en treden weer af en treden weer op moest naar het smalle deurtje der tribune. Daar in het schuin binnenstralende licht verscheen voor het orgel zilverig het peinzende hoofd en de naar de registers in overleg geheven hand van den ouden meester; Delpont en de andere getrouwen omringden hem. Allard liet hun, wier recht het was, de smalle plaats op het orgel. Als hij in antwoord op zijn eerbiedigen groet den verstrooid vriendelijken blik van die diepe oogen had ontvangen, ging hij zijn plaats opzoeken in het schip der kerk naast een pijler, waar in volle vloeden de muziek aangestroomd kwam.

In de banken zaten hier en daar luisteraars, altijd haast de zelfden, door de rauwe, nevelige wintervroegte gekomen om deze wijding van den dag. Ettelijke van de machtige handelsheeren der stad waren onder de getrouwsten.

De improvisatie begon, mijmerend. Als nevel der vroegte, die, optrekkend, de nog matte kleuren, de nog stompe omtrekken ontbloot van het landschap, zweefden de eerste tonen. Allengs kwam klaarte, kracht, te voorschijn brekende glans, heerlijkheid. Als bergtoppen in zon straalden de hooge gedachten, op wieken van den adelaar steeg vreugde op naar het aanschouwen van eeuwige dingen. Gewoel en warrelingen in de diepten verstilden, verhelderden, werden heel en al doorschijnend. Argelooze blijdschap zong zachtjes in zich zelf. Overpeinzing zat aan een diepe bron en boog zich over donkerten waarin geen ver-

schrikking was; alreede viel van haar eigen neergehouden gelaat een licht daarin. Moed stond op, gordde zich, schoeide zich, nam den staf ter hand voor een weg die moeilijk zou zijn want hij klom naar in de verte glorende hoogten. Onuitsprekelijk innige stemmen beloofden. Als de laatste lange accoorden aanrolden, zware brandingsbaren die de oude kerk deden dreunen, van haar vloer van grafgesteente in daglicht al verhelderend, tot aan de wegschemerende hoogten van haar gewelf, hadden hemelsche stemmen en aardsche een volkomen samenklank gevonden.

Schoon waren de aangezichten van hen, die uit die harmonie den rumoerenden werkdag in gingen.

Maar Allard begreep wat het was, dat de tegenstanders van Dufay's muziek haar als een gebrek verweten, zij kon geen heftigen hartstocht uitdrukken, geen woedenden opstand, geen strijd, geen haat. Hij begreep ook waarom niet; deze ziel was boven de dingen uit gestegen, die als strijd, haat en toorn van het eindige alleen zijn.

De organist ging heen, klein, broos, wit in het daglicht dat in de opengaande kerkdeur hem overscheen. Delpont kwam met zijn klinkenden stap over de grafzerken. Tot zijn oefening met het koor zou beginnen, slenterde Delpont met hem over de markt, die Vrijdags op het plein voor St. Cunera werd gehouden.

Zoo, vond Delpont, moest het wezen: het heilige en het alledaagsche vlak naast elkander. Hij had St. Cunera liefst gezien, zoo als de groote kerk aan de rivier in de Middeleeuwen was, met haar wijde poort in den krans van heiligengestalten en voorstellingen uit het Boek open voor alle leven, dat veiligheid zocht, met den graanoogst en den hooioogst en de kudden van het omliggende land binnen haar muren als de wreede vijand dreigde, en naast haar pijlers de vaste plaats van samenkomst voor elkander zoekenden, of het minnaars waren of kooplui of meesters zonder knecht en knechts zonder meester.

Allard ook hield van de markt: hij was graag tusschen al dat kleurige en fleurige, dat vertier, die ronde vroolijkheid, hoorde graag de boerentaal van de ommestreek, zag graag de bonte dracht, en de bruinroode gezichten. Velen waren daaronder die Delpont toelachten. Mannen, vrouwen en kinders uit de bergdorpen grepen naar zijn hand. Hij vertelde Allard van zijn avonturen onder hen op zijn zwerftochten door de streek waar hij zocht naar de oude muziek van het volk, en hun oude verhalen.

'Als er feest is in een dorp, kermis, een bruiloft, een schutterswedstrijd, ga ik er heen op de ski, mijn viool onder den arm. Ik zeg tegen den vedelaar: Laat mij met jou om de beurt spelen, vriend, wat er van komt is alevel voor jou. Dat vindt hij goed. Ik luister naar zijn dansen, ik dans ook mee als de jongens van het dorp niet al te jaloersch zijn, en zich laten trakteeren. Als mijn beurt komt speel ik. Ik kijk naar het beste paar dansers - ze dansen hier, een lust om te zien! ik speel met hen mee, wat ik denk dat hun zal bevallen. Op het eind van den avond ben ik met iedereen goed vriend. Ik blijf een paar dagen in het dorp. Oude vrouwtjes, krom op de kachelbank, neuriën mij de spinneliedjes voor uit hun jonge dagen. Uit den tandeloozen mond komt een stemmetje als het krieken van een krekel, zij raken in vuur, de gerimpelde wangen worden rood als overwinterde appels. Jonge kerels weten wijzen bij de cither, waarvan de woorden doen denken aan de studentenliederen van de middeleeuwen. Met de meisjes is het moeilijker. Pas als je de eene prikkelt met den lof van een andere, niet zoo verlegen als zij, of die een mooie stem heeft, beginnen zij hun minnedeuntjes. Zij komen over mijn schouder kijken als ik het opschrijf, zij giechelen, en stooten elkander aan en komen telkens met meer liedjes uit den hoek, de eene wil de andere de loef afsteken. Er zijn melodieën onder...!'

Hij neuriede en floot. Allard die alleen uit de boeken van zulke dingen wist, ervoer nu aan het oor en aan het

hart hoe en waarom zoo vaak uit volksdeuntjes de schoonste, vroomste, diepst ontroerende geestelijke liederen konden worden. Hij dacht aan de Bachs, de muziekende voorvaderen van Johann Sebastian, stadspijpers, vedelaars, trompetters bij een troep soldaten, schoolmeesters en voorzangers in boerendorpen; die met zulke deuntjes, gevonden hier, verzonnen daar, de Duitsche muziek door den Dertigjarigen Oorlog heengedragen hebben. Zij kwamen bij elkaar op den familiedag om te muzieken, zij zongen eerst een koraal, en dan ieder op zijn beurt onstichtelijke liedjes, zij improviseerden een 'quodlibet', daarbij kwam van allerlei aardigs voor den dag. Allard zag en hoorde het, terwijl hij naar Delpont luisterde. In een belegerde, verhongerende, kreunende stad hadden zulke muzikanten mannen en vrouwen een hart onder den riem gestoken. Zulk een kerel als Hans bijvoorbeeld:

> 'Hier siehst du geigen Hansen Bachen
> Wenn du ihn hörst so musst du lachen.
> Er geigt gleichwohl nach seiner Art,
> Und trägt einen hübschen Hans Bachenbart.'

Daar stapte hij heen zooals hij met zijn mooien knevel op de oude houtsnede staat, die jolige muzikant, die ook een vechtersbaas was, een man die zich wist te weren en die wist te sterven. Door bloed en brand droegen hij en zijn kornuiten de Duitsche muziek tot waar hun achterkleinzoon Johann Sebastian haar ten hemel zou heffen....

Toen Delpont eens zeide:

'Wie weet wat verschrikkingen van oorlog, hongersnood, verminking, pest nog wachten achter de kim van dezen tijd, wie weet voor welken Groote wij deze muziek redden', begreep Allard dat zijn vriend als een van die Bachs wilde zijn, een meester niet, maar een getrouw dienaar in de muziek.

En Delprat had, dat wist hij, naar meesters-rang en

eer kunnen streven toch; het was schoone muziek die hij had gemaakt; ànders nog wel dan zijn volkswijzen en dansen; gezangen op de woorden van een nieuwen dichter, door weinigen nog slechts begrepen, maar die weinigen vermeerderden allengs uit de menigte van hen die onder de verblindende, verdoovende, medesleurende werveling der wereld de donkere diepten en stilten hebben gevonden; muziek die van landschappen zong en van seizoenen; verzen van Shakespeare, des grootsten Dichters lof der muziek. En op een Zondag te samen in een boerenherberg hoog in het gebergte, waarvan de sneeuw gevallen in den nacht na hun aankomst alle gasten verre hield, had Delpont hem op de oude afgehakkelde piano waarbij het dorpsvolk placht te dansen, in groote trekken de drie bedrijven laten hooren van een muzikaal drama, waarvan een legende uit de streek het gegeven was. Het was een muziek die als met handen naar het hart greep. Delpont speelde, floot, zong; hield op om te verhalen en te verklaren. De waard en zijn gezin, op de bank tegen den hoogen groenen ticheloven, luisterden, knikkend soms en met uitroepen over dingen die zij wel lang al kenden, maar dat zoo schoon zij waren en zoo veel beduidden, hadden zij niet geweten. En om het lage huis vol muziek en hoorende harten heen was de groote stilte, de schittering, de zuiverheid van de sneeuw op de bergen....

Later had Allard op zijn vriends werktafel het manuscript gezien; een schets nog slechts, en zoo vluchtig dat al kon de componist zelf den gang van zijn gedachten wel hervinden aan die enkele aanwijzingen, sporen in de sneeuw, geknakte takjes waarmee een jager zijn heimelijken weg teekent, Klein-Duimpjes kruimels door het woud, geen ander daaruit ware wegwijs geworden. En hij drong en dwong om de uitwerking, de orkestratie; en Delpont zei, ‘Zeker!’ en hij was er al doende mede. Maar Allard zag duidelijk, dat was te hooi en te gras. Want altijd kwamen de honderderlei beslommeringen

van zijn dagelijkschen arbeid in dienst der muziek daartusschen. Hij moest met zijn Zangers van St. Cunera de talrijke repetities houden noodig voor de zuivere uitvoering van de muziek der groote Vlaamsche, Italiaansche en Duitsche oude meesters; hij moest cursus houden aan de school; hij moest een artikel schrijven voor het tijdschrift dat hij had opgericht als verkonder van de boodschap van St. Cunera, strijder in verweer en aanval in den strijd tegen sleur, onkunde en onverschilligheid; er waren moeielijkheden met de nieuw-opgerichte uitgeverij en het atelier voor het graveeren van muziek, dat hij had verbonden aan de school; een scholier die niet goed voort kon, kwam hem hulp vragen; er waren verlangenden naar opname voor wie geen plaats meer was; er moest geld zijn voor de belasting, voor de huishuur, voor reparaties aan het groote oude gebouw, dat hij, toen de eerste behuizing der school haar te klein was geworden, had gehuurd, den avond zelf van de vergadering waarop met algemeene stemmen was besloten niet te huren wegens den slechten toestand der kas; en hij ging op reis met zijn zangers van St. Cunera om het geld te verdienen met concerten in al de steden langs de rivier. Tot in de havenstad toe klonk nu de muziek der oude meesters, en die der besten van later en die der besten van nu. En 's ochtends na het concert, aan het station waar het koor al in den trein klom naar weer een concert, zond Delpont de opbrengst naar St. Cunera. Delponts vrienden en Dufay zelf waarschuwden; voor de muziek van anderen gaf hij die een eigene had, zoo vorstelijk-mild zijn krachten, dat er voor die eigene niet over bleef. Zij vermaanden hem te sparen wat zijn eigen muziek behoefde. Hij hoorde niet.

‘Er zij Muziek!’

Door wien zij werd, wat deed het er toe?

En zijn muzikaal drama wachtte; en het tijdschrift, de concerten in de riviersteden, de school en het koor van St. Cunera groeiden en bloeiden, met al meer overschoone

muziek, muziek van vroeger als muziek van dezen dag, met al meer scholieren, die brave muzikanten werden.

Zoo, midden in het sleurende gedruisch en gewoel der fabrieksstad, in den wervelpoel van wanklank, was hij bouwende aan een hooge smalle vastheid van welgeluid, als midden in brullende branding een vuurtoren, afweer, toevlucht, vertroosting, baken, over zeeën van gevaarlijke duisternis een de verten in stralend licht.

Op zijn stuurmans-post aan het Odeon hield Allard aan op dat licht.

De Droom had hem muziek van veel jonge muzikanten aan boord gebracht. Sommigen kwamen zelf, zij wilden in den dirigent den mensch leeren kennen.

Hij schreef Lucie:

'Ik zie hen aankomen, als op het Eiland al het vreemde varensvolk waarvan ik je zoo vaak heb verhaald; ieder brengt andere muziek, ander avontuur, ander leven. - Welkom allen!'

Het was het leven van dezen dag dat in hen stem kreeg en spraak, verstaanbaar werd daarin veel van wat in het stadsgedruisch niet dan een verwarde klank te meer is onder de honderden verwarde klanken, klank van dreigen, klagen, hoonen, smeeken, troosten, beloven, moedigen roep. Daarom was die muziek dikwijls vlijmend scherp, heftig, vol tegenstrijdigheden, moeilijk te begrijpen; maar ook dikwijls innig, klaar, dapper, een nieuwe schoonheid verkondend en nieuwe vreugden, in haar menigte van stemmen.

De eene zei:

'Het kind is gekomen in de muziek, het spreekt met zijn eigen stem daarin, het beweegt naar de wet van zijn eigen wezen, dat anders is dan het wezen van volwassenen; oprecht, toomeloos, bij het oogenblik in uitersten levend. Wij naderen het schroomvallig, de onvolkomenheid van ons begrip zijner gedachte ons wèl bewust.'

Een ander:

‘De menigte is gekomen in de muziek: zij die stom was zoolang, heeft een stem gekregen. Zij zegt wie zij is en wat zij draagt, de nederig bij den grond levende op wie alle schittering en hoogheid rust als op zijn donkere grondslagen een paleis. Wij willen zeggen omtrent haar wat zij zelve omtrent zichzelve niet weet; van haar geduld, haar moed, haar goedheid, willen wij verhalen.’

En weer een ander:

‘De waarheid omtrent geringe en onschoone dingen is gekomen in de muziek. Wij willen haar. Zij zal onze schoonheid zijn. Laat kinderen zich vergapen aan den schijn van vorm, kleur, trotsch gebaar, klinkend woord! Wij zoeken het binnenste, het donkere waar de warmte is en de teederheid van het leven, de fijne adertjes en zenuwen, het weefsel dat niet aan het daglicht komt. Met de verborgen waarheid willen wij als met een heilzame tooverspijze de menschheid versterken. Onze muziek is een middel om met de menschen te spreken, niet een doel op zich zelf. Zij zal spreken voor hen die zelf niet kunnn spreken, die stom zijn in hun leed omdat zij zich de minderen gevoelen van allen, de vernederden en beleedigden, die zwijgen. Wij vragen voor hen wat allen behoeven, ook de schoonen, sterken, kloeken van verstand die op hen neerzien; broederlijk gevoel.’

Maar een, die was een en al tinteling en gesprankel, riep:

‘Lang genoeg is de muziek de ernstigste van alle kunsten geweest, de zelden slechts glimlachende! Wij willen den lach! Wij willen scherts, wij willen ook spot! Wij zullen de eigengerechten, de waanwijzen, de in diepen ernst over zichzelf voldanen, aan het lachen maken over zichzelven. De zwaarhoofdige geleerdheid, die makers van muziek uitlegt wat muziek is en wat zij moet en wat zij niet mag, die wippen wij den doctorshoed van de pruik. Wij geven een knipoogje aan het breed in majesteit gezeten gezag. Den op zijn eigen leed verliefde kittelen wij

met een pauwenveer onder den neus. Als hij met twee handen aan de tippen een natten zakdoek omhoog houdt, en jammert: ‘Aanschouwt de tranen mijner ziel!’ vragen wij: ‘Toch niet soms de verkoudheid uws hoofds?’

Zoo als de reizigers verhalen van vreemde, schoone landen, verhaalde die nieuwe muziek ook van landschappen, steden, feesten, plechtigheden, avonturen van een dag of een uur, zooals er beleeft, wie met open zinnen en open hart, te midden van het ongewone gaat. Verten bracht zij dichtbij; landen wit en stil onder de sneeuw, landen luidruchtig in zonnelaaie; de breede bruinige rivier door onafzienbare vlakte traag vloeiend waar op het vlot van reusachtige stammen, dat de avondschijn rood maakt, de vlotvoerder een treurig sleepende wijze zingt, het driehoekige snarenspeeltuig tokkelend op zijn knieën; den zoom van de gele woestijn, waaruit de karavaan komt opdagen, terwijl van de minaretten der niet meer verre stad het gebed wordt geroepen, en in hun verlangen meenen de dorstige ruiters, die hun kameel prikkelen tot sneller stap, de kreten reeds te vernemen van de waterventers, met hun natglimmenden gezwollen zak, die de afgestroopte huid is van een geit of een schaap; den zingenden roep der verkoopers van oranjeappelen, die hun ooft prijzen voor zoeter dan de geuren van het paradijs; de muziek uit de herberg, waar, in de poozen van des straatdichters verhaal, danseressen zich wiegen en wenden voor den gast die zijn borrelende waterpijp rookt. Aan de voeten gezeten van den Heerscher wiens glimlach haar leven is, wiens frons haar dood, verhaalt Sheherazade de nachten door van vorstenzonen, wien om hun deugd en moed geesten te vriend zijn, en van schoone vrouwen, die door vernuft zich redden uit slavernij en smaad. Om Sita, aan haar gemaal ontvoerd, strijden goden tegen reuzen en monsters van het woud.

Maar soms is de verte die die muziek nabijbrengt, een verte van breede landen en zeeën niet, maar een verte

van gedachten; van simpele menschen verhaalt zij dan, die bij den arbeid op den akker en in de schuur, achter de schapenkudde, in het woud, andere gedachten krijgen dan in de woelende steden de stedeling.

Wat vreugde aan de honderden, duizenden die elk alleen hun eigen leven kennen, die ontelbare veelheden des levens te openbaren! Allard verheugde, haast verhoovaardigde hij zich in zijn muzikantenmacht.

Als de schoonheid en de geur van sommige bloemen, als de ware gedaante van tooverwezens, verscheen zij pas in den avond.

Bij dag was de groote stad de stad van den raderen drijvenden stroom, woelig, luidruchtig, haastig, vol geweldenarij. Maar het daglicht daalde; de avond steeg op, de breede slagschaduw, die de Aarde, ruim rondom de in muren beknelde en beklemde stad het onmetelijke der luchten in werpt. Het gerucht verstierf, de haast verlangzaamde, het geweld verstilde. In lange festoenen de straten langs, in kransen en vonkelende gloeden op de pleinen, ontbloeiden lichten. De gevel van het Odeon straalde. En daarop toe bewogen kwamen door de straten, over de pleinen, menschen die de haast en de spanning van zich af hadden gedaan, die kleedij aan hadden gelegd, luchtiger en kleuriger dan de werkdag verdraagt, en ook hun gedachten bereid hadden voor een feest. Ook velen kwamen die bij dage aan feesten niet konden denken: uit de donkere menigte die geen deel had aan den stroom dan het deel der dienenden, kwamen zoo velen als zich vermeiden in muziek. Op den gang naar den dirigenten-lessenaar zag Allard op naar de bovenste rijen van de prachtige zaal dicht onder de zoldering en verheugde zich als het daar dicht en donker van menschen was. Hij hief de handen op; daar antwoordde, daar steeg heerlijk omhoog, de muziek. Gedachten, aandoeningen, droomerijen, geestesbewegingen van die gelukkigen die een leven ruimer, sterker, schooner dan dat der velen ontvingen uit

die geheimzinnige wel, waaruit alle leven stroomt, het overvloedigste als het karigste, overvloeiden de honderden die in aandacht ontvingen. Anders dan zij waren gekomen stonden zij op uit den louterenden stroom. Allard zag de verhelderde gezichten, en wenschte dat die steenen muren lucht waren, en de muziek klonk tot in alle harten van de stad.

Het was de trots der fabriekstad, en haar eereburger, Lieven Povell Godijn, had dien trots overgenomen, dat niet alleen beter maar ook meerderlei muziek klonk in haar zalen dan waar ook elders langs de rivier. De bibliotheek van het Odeon was rijk aan werk van muzikanten van alle slag, van de klassieken af tot de laatst gekomenen van den juist voorbijgaanden dag toe.

Maar dikwijls als hij die muziek wilde uitvoeren, stiet Allard zich aan den tegenstand van den artistieken leider en den Raad van Beheer. En uit hun velerlei argumenten zifte zijn gevoelig geworden gehoor als het eigenlijke, beslissende, het gemompelde argument van den geld-bewaker: de nieuwe muziek kwam het Odeon te duur te staan.

Als zij het werk van een jong componist verwierpen spraken de beoordeelaars wel van ondragelijke dissonanten, baldadige willekeur, ijdelheid en effectbejag, armoede aan gedachten; maar wat zij onder zoo veel verschillende namen eigenlijk meenden, was: een kwade kans voor de kas. Een nieuw stuk, een leege zaal. Want de menigte vreest het nieuwe; zij schuwt het geestelijke avontuur; ook in de kunst is het onbekende het vijandige.

Heftigst van al werden composities bestreden, die een rijk bezet orkest eischten. Als bij kans op verlies nog verkwisting moest komen! De neiging tot overdaad kenmerkte als, helaas de hedendaagsche jeugd in het algemeen, ook de jonge componisten. Hun matigheid te leeren was hun en der muziek (om van het publiek niet eens te spreken) een dienst bewijzen. Had niet een van hun leiders het orkest van honderd dat zijn laatste muziekdrama heette te

behoeven tot veertig herleid, toen nadenken hem wijzer had gemaakt?

Allard die het werk in zijn oorspronkelijken en in den verminderden staat kende, riep:

'Nadenken? en wijzer?'

En kreeg ten antwoord:

'Als men wil: de nood bescheidener. Met die honderd als eisch stootte hij overal het hoofd'.

De nederlaag van den groote verijdelde het pogen van ongetelde kleineren. Allard verloor het pleit.

Soms was de nieuwe muziek er alleen in manuscript.

Want uitgevers hadden, verschrikt, geroepen:

'Een sinfonie uitgeven? Een opera? Dat is een moord! Dat is niet te betalen! Mijn papier? mijn arbeidsloonen? mijn reizigers? mijn reclame? En als de muziek gedrukt is, wil geen enkel orkest haar uitvoeren. Daarvoor moet een componist eerst beroemd zijn of dood, naar de Voorzienigheid het beschikt. Ik zou mij nog gelukkig mogen achten als een avontuurlijk aangelegd dirigent mij alles te leen vroeg. En onderwijl heeft mijn concurrent een halve ton verdiend aan een wals of een café chantant deun, dien hij gehad heeft voor een appel en een ei'.

Daarop had de componist bijeengeschraapt wat met slaven, hongerlijden, te leen vragen aan vrienden, schuld maken bij een woekeraar, bijeen te schrapen was en had zijn manuscript op eigen kosten laten copieeren. Maar als Allard hun zulke copie voorlegde verzette zich het geheele orkest.

De copiïsten van dezen dag verstonden hun vak niet, of de componist zag naar zijn werk niet meer om, als eenmaal het laatste accoord er stond. Wat hadden zij van zulk nalatig gekrabbel al niet te lijden gehad! wat ergernis, hoofdbreken, verlies van tijd, kracht en animo door fouten die pas onder het spelen aan den dag kwamen! Zelfs de bekwaamste dirigent die dadelijk hoorde waar het haperde en dadelijk wist hoe te herstellen, kon dat

niet verhelpen. En hoe vaak bleef het onzeker of een snijdende dissonant een schrijffout was of de baldadige verkiezing van den componist, zoodat wie verbeteren wilde moest aarzelen!

Het verhaal werd gedaan van een cellist die in het allegro der sinfonie van een dier nieuwlichters onder Allards voorganger uitgevoerd, den anderen twee maten vooruitgekomen en tot het einde toe gebleven was. De componist was de zaal uitgegaan. Maar hij:

'Met die muziek komt het er niet op aan. Het is toch altijd valsch.'

En Allard verloor alweer het pleit.

Maar soms kwam uitredding van Godijn.

De machtige beschermer der muziek en der muzikanten betoonde 'zijn jongen dirigent' een genegenheid die deze hoe langs zoo minder begreep, laat staan beantwoordde.

Hij noodigde hem te zijnent 'om in alle gemoedelijkheid de zaak te bespreken.' Na den overrijken maaltijd geleidde hij zijn gast naar de bibliotheek, en de plaats aan den vlammenden haard, waarbij de knecht het zilveren blad met het koffie-servies uit Oosterschen edelsmids-bazaar had nedergezet op een met parelmoer ingelegd tafeltje, kristallen karaf daarnaast en glazen, het kistje sigaren uit de nis naast den schoorsteen die de heer des huizes zelf ontsloot.

Terwijl hij den geurigen rook genoot, hoffelijk met zijn welverzorgde hand dien wegwuivend van zijn niet rookenden gast, teugen Arabische koffie nipte uit in zilver-filigraan gevat porcelein, en liqueur uit geslepen kristal, begon Godijn zijn alleenspraak over muziek. Allard voelde zijn hoofd leegloopen. Om bij bewustzijn te blijven zoodat hij van tijd tot tijd een Ah! of Inderdaad? kon uitbrengen, tuurde hij naar de vele merkwaardigheden in de bibliotheek.

Voor de winter om was had hij alle beschouwd.

Hij kende de glinsterende boekenruggen langs de muren,

het prachtige omhulsel van kostbare werken, waarvan vele zeldzaamheden waren, voor geen goud meer te krijg.

Hij kende de teekening van het tapijtwerk op den vloer, in de deuren en op de divans, heerlijk oud Oostersch weefsel waarnaar te zien vizioenen opriep van witte steden onder brandend-blauwen hemel, den schaduwigen hoek van een binnenhof, waar de nijvere wever aan zijn raam zit, een moskee, galmend van de gebeden opdreunende stem uit den kansel, terwijl nedergeknield op den kleurig bespreiden vloer, het aangezicht naar de nis die de richting aanwijst van Mekka, de geloovigen prevelend de heilige woorden herhalen. Hij kende de draken op het Chineesche porselein, en de glanzen en dofheden op het perzikbloesemrood van het vazenstel dat den gebeeldhouwden wit marmeren schoorsteen versierde. Hij kende helaas maar al te goed den prachtigen vleugel, die met zijn klank een concertzaal gevuld zou hebben. Straks weergalmde die van arpeggio's en gebom van accoorden in den bas, het onveranderlijke voorspel waarmee de gastheer van zijn bespreking van de muziek der anderen overging naar de voordracht van zijn eigene. Van Godijns vele composities, de Melodieën, Fantasieën, Droomerijen, de Arabesken Impromptus, Madrigalen bleef hem geen noot bespaard. Hij luisterde. Lankmoedig luisteren was de prijs voor wat hij begeerde. Eindelijk en ten laatste, voldaan over zichzelf, en dus over alle wereldsche dingen, stond de beschermer der muziek het verzoek van ‘zijn jongen dirigent’ toe. Bevrijd ijlde Allard naar huis. En den volgenden ochtend verdeelde hij de partijen aan het orkest.

Wat hij meer vreesde dan eenige Melodie Mijmerij of Madrigaal was het met de uiterste langzaamheid vorm aannemende ‘ontwerp van een operette’ zooals Godijn met een aangenamen glimlach het mengelmoes noemde, den hutspot, het potpourri in den allereigenlijksten zin, van allerlei geklinkklank, dat een parodie moest worden op Parsifal. De tekst was voltooid. In den trant der geschie-

denis van den Reinen Dwaas door medelijden wetend, werd het weervaren verhaald van den arts uit de fabriekstad op zoek naar een geneeskrachtige bron voor zijn patienten. Voor de Graalsburg stond Flumen Sanat, de bloemenmeisjes waren herstellende patiënten. Over Kundry brak de parodist zich het hoofd. Ook over Klingsor liet hij nog zijn gedachte gaan. Maar Amfortas had zijn spiegelbeeld gevonden in een podagralijder van koninklijken bloede, die iederen zomer overnieuw Flumen Sanat trotsch maakte door zijn bezoek.

Godijn hield lange beschouwingen over Wagners werk. De Parsifal van zijn opvatting, had voor heiligen Graal een flacon Triple Sec. Naar hem heette zijn eigen held Parsifal Junior. De naam alleen maakte Allard aan het tintelen van ergernis. Hij moest zich krampachtig vasthouden aan de hoop die nieuwe muziek te doen uitvoeren die hij zonder Godijns toestemming niet uitvoeren kon, om niet op te springen en het uit te schreeuwen dat hij zulk mishandelend verhaspelen van een groote gedachte niet langer verdragen kon.

Op een kritiek oogenblik kwam Godijn zelf hem, ganschelijk onbewust, te hulp met de verklaring:

‘Het werk zal opgevoerd worden door Apollo, op een liefdadigheidsfeest.’

Tegen heug en meug Godijn vergezellend, had hij eens een uitvoering bijgewoond van de dilettanten-vereeniging. Zij werd geleid door een voormalig operettezanger, gunsteling van al de dames der villawijk, dien het verlies van zijn lichte-tenorstem had veranderd in dirigent.

Daar stond hij in een onberispelijk zittende gekleede jas, met zorgvuldig gekruld haar dat over het ongewenschte wit op zijn kruin verduisterend was gespreid, met breed-blinkende manchetten aan en brillantengeflonker langs wijsvinger en pink voor den lessenaar te wuiven en te wenken. Hij kon geen partituur lezen; bij de enkel-orkestrale passages speelde hij met armheffingen en bevallige

gebaren van zijn beringde handen, zijn publiek een ten achterste voren gekeerde pantomime van geestdrift voor, tot het inzetten der stemmen hem weer terecht hielp op de vliegensvlug opgeslagen bladzij.

Bij zulk een leider en koor, en orkest, bij zulke toehoorders, bij zulke weldadigheid, geschenk aan zichzelven van den Rijken Man die zich en zijn feestgenooten uitgezochte genoegens aandoet eer hij op een pronkschaal kruimels en brokken laat brengen aan Lazarus in de poort, paste Parsifal Junior, vond Allard.

En middelerwijl hielp het geklinkklank hem aan vrijheid voor zijn muziek in het Odeon.

Bij een van die uitvoeringen die hij tegen zooveel en velerlei tegenstand doorzette, bleef Parsifal Junior hem zelfs bespaard: die van Engelbrecht Hofers Een Nacht in het Bergwoud. Hij had de partituur te samen met een verslag van de eerste opvoering tijdens de campagne voor Flumen Sanat, en de vernietigende kritiek, die van die eerste een laatste had gemaakt, gevonden in den stoffigen vergeethoek van het Odeon-archief. En de componist had geen naam. Maar de herinnering aan zijn beslissing van tien jaar geleden bleek voldoende om Godijn te doen toestemmen tot een aanstonds beginnen met de instudeering.

Wat Allard het diepst had getroffen in die muziek, die het sombere vers van den wereld-verzakenden dichter, den Eenzame in het vioolbouwersdorp, verklankte, was haar als wanhopige oprechtheid en kracht in de uiting van onderling tegenstrijdige gevoelens. Een aangeboren zachtheid en teederheid, behoefte aan liefde, een vermogen tot liefhebben, dat naar al wat leeft en gevoelt de armen uitstrekte, een klein dier wilde streelen, een geknakte plant oprichten, den zonsopgang toejubelde, in onuitsprekelijk geluk zich overgaf aan den vriend en aan de liefste, vond tonen hart-ontroerend innig; maar daar tegen in krijschte spot, vijandschap, de felle hoon van een wereld waar allen tegen allen zijn en ieder mensch eenzaam

en met zichzelven in strijd. De ervaringen van den verbitterden dichter, scheen het, hadden reeds als voorgevoelens gewacht in het hart waaruit deze muziek was opgeweld.

Onder het lezen moest Allard telkens denken aan Tieffenbrucker. De speelman die, den woudgeest trotseerend, een hem gewijden denneboom velt aan den rand van het ravijn, en met de vedel van dat hout gebouwd de groote stad in gaat om muziekend de Koningsdochter te winnen; maar overwonnen in den wedstrijd, vernederd, verminkt, in de eenzaamheid terug komt gevlucht, om verborgen te sterven, had een zielebeeld van den gebochelden vioolbouwer kunnen zijn.

De niet uitgesproken gedachte leidde hem tot een ontdekking; Tieffenbrucker kende de compositie en den componist.

Sedert het voorval met de Stradivari toen hij hem uit den brief van zijn moeder had voorgelezen, kwam de zonderlinge man hem dikwijls bezoeken.

Atijd deed hij hem dan vragen over de muziek van het Eiland. Het genootschap van de Vrienden der Oostersche Muziek dat in het Museum van Handel en Scheepvaart een verzameling bijeenbracht van instrumenten van Oostersche volkeren, had er daar ook van het Eiland. Vele van de meest vermogende kooplieden der stad dreven handel met de Eilanders; de kapteins van met copra geladen schepen brachten houten, bronzen en koperen speeltuig mede. De vioolbouwer bestudeerde het met hartstocht. En hij legde Allard de opstellen voor in het tijdschrift van het genootschap van een op het Eiland inheemsch geworden musicoloog die een diepgaande studie had gemaakt van den gamelang. De schrijver noemde zich Balthazar Klotz. Tieffenbrucker die de geschiedenis van het beroemde vioolbouwersgeslacht uit de bergstreek van zijn oorsprong tot den dag van heden kende, verklaarde, dat moest een schuilnaam zijn; geen enkele Klotz was ooit zoo ver van zijn bakermat weggezworven. Zeker

verborg zich daaronder een gering ambtenaar die zijn spelen met de muziek bedekt moest houden voor streng op ambtelijk werk toeziende oogen.

En hij vroeg Allard naar toestanden en mogelijkheden.

Het scheen Allard wel eens alsof Tieffenbruckers belangstelling in de muziek van het Eiland, hoewel volkomen oprecht, toch als voorwendsel moest dienen voor den omgang met hem, een omgang dien de vioolbouwer zocht niet om eenige in hemzelf liggende reden, maar alsof hij door hem heen iets vurig begeerds dacht te bereiken, iets waarheen hij, Allard, de weg was, de geleidende middenstof; haast leek het of hij, bij onbegrijpelijk, onfeilbaar instinct, bevroedde dat die verloren viool van Alois Tieffenbrucker, waarover Allard uit barmhartigheid zweeg, in zijn kinderhand had gerust. Was zoo iets te eenenmale onmogelijk? Allard dubde; hij dacht aan Tryggvasons en zijn eigen vinden vóor alle weten van elkander, in de roode zaal van het Museum Godijn. Dieper nog misschien dan de ondoorgronde geheimenissen van het geluid waren zulke geheimenissen van het gevoel.... Zoekenden en tastenden mochten er verklaringen voor verzinnen die niets verklaarden; met den welverdienden spot over Jan Allemans mystiek was het onverklaarde niet te niet gedaan. Had de natuur den lichamelijk gebrekkige te rijker met geestelijke vermogens bedeeld, dat duistere dingen helder waren voor hem, gedachten tastbaarheden?

Hij ging het bijna gelooven, toen op een avond dat hij weder verdiept zat in het raadsel van dien van geesten omzweefden vioolspeler uit Hofers Nacht in het Bergwoud, waarin hij Matthias Tieffenbrucker meende te herkennen, deze plotseling voor hem stond.

Aan een plotselinge ingeving gehoorzamend legde hij hem het manuscript voor.

‘Niet als een dichterlijke verbeelding alleen, neen! als een mensch van vleesch en bloed moet de componist den Speelman in het Bergwoud hebben gekend.’

En zag hoe onmiddellijk en diep de vioolbouwer hem begreep, aan zijn antwoord:

‘Niet mij, niet mij teekent hij daar, maar....’

Hij werd bleek terwijl hij het zei. Hij nam het manuscript en las, ingespannen.

‘Er is veel in veranderd. Het lijkt nog beter nu.’

‘Lijkt nog beter op wien?’

Het duurde zoo lang eer Tieffenbrucker antwoordde, dat Allard zijn vraag berouwde.

Maar eindelijk zei hij:

‘Op een man die, als deze Vioolspeler in het Bergwoud, schoon en goèd en begaafd was, en dien de wereld evenzoo heeft verslagen en verminkt.’

En Allard begreep dat hij van den Verloren Zoon van het gezin sprak, van zijn broeder Alois. Hij zag van Tieffenbrucker weg.

Die vroeg plotseling:

‘En hij, Hofer, hoe staat het met hem?’

Allard moest antwoorden, hij wist het niet, maar vreesde niet goed; zijn naam werd nooit gehoord. Hij reikte Tieffenbrucker het vonnis van den gaarne met scherts en geestigen zet vonnissenden muzikanten-rechter, scherprechter werd hij wel genoemd; ‘Hofers dramatische sinfonie is een openbare bekentenis van onmacht.’

‘Voor mij is die kritiek een openbare bekentenis van onmacht tot begrijpen.’

‘De besten vallen aan zulke beulen ten prooi,’ antwoordde Tieffenbrucker.

En toen verhaalde hij van Hofer die een jongen uit het vioolbouwersdorp was, en als kind dikwijls bij zijn vader in de werkplaats had gezeten, kijkend naar het bouwen van een viool.

Hemzelven had hij de Nacht in het Bergwoud voorgespeeld. Er was oorspronkelijk een ontmoeting in van den Speelman en den Woudgeest waaromheen allerlei gerucht uit het ravijn en het woud wonderlijk klonk, natuurgelui-

den van menschelijke gevoelens doorbeefd; naar zijn oordeel iets buitengewoon moois, maar Hofer was er niet tevreden over, hij had het uit de partituur gelicht.

'Wie weet of hij het er niet weer in voegde nu,' zei Tieffenbrucker.

Allard studeerde de sinfonie in. Op de generale repetitie juichten de toehoorders uit de donkere zaal. Hij had den componist geschreven toen hij hem eindelijk op het spoor was gekomen: hij leefde in de fabriekstad zelf, als een slecht betaald muziekmeester en muziekmaker in allerlei goedkoope restaurants, danslokalen, kleine theaters. Er kwam geen antwoord, hij ging hem opzoeken.

De weg voerde hem tot in de oude wijken der stad, daar waar zij het dichtst ineengegroeid zit langs haar levensaderen, de kanalen. De eindelijk gevonden steeg was donker tusschen twee rijen van hooge, als vooroverhangende huizen die in telkens verder vooruitspringende verdiepingen opgebouwd, van weerszij elkander zoo dicht naderden, dat slechts een smalle strook lucht tusschen de toppen bleef; een door water allengs dieper en breeder uitgeholde bergkloof leek de steeg.

Als in een bergkloof ook, een verholen stroombed, was het er klam en duister en vol gedruisch. Grofgeschoeide voetstappen, de hoefslag van geweldige paardenspannen, die de smalle ruimte van muur tot muur schenen te vullen, gedender van onder den last krakende en hotsende karren over de hobbelkeien, weerklonk en galmde na. Van de hooggewelfde brug over het kanaal waarop de steeg uitliep, kwam alle voertuig bolderend afgeschoten. Het geweld van het wielen wentelende water, en het dreunen van de stampende fabrieken langs de kaden gaf schokken aan de lucht. Zoo sterk sloeg het rumoer tegen Allards oor, dat hij meende het als een siddering van den grond door zijn geheele lichaam te voelen. En in zulken wervelpoel van wanklinkend gerucht leefde een muzikant!

Langs uitgesleten treden en een kleverige leuning klom

hij door schemer tot aan een zesde verdieping. Eenige kinderen, die heel stil speelden op de trap, gingen opzij, schuw kijkend. Een jonge broodmagere vrouw, met gezicht zoo bleek, dat het grijzig leek, deed hem open. Haar man zeide zij, was ziek, hij kon niemand te woord staan. Allard zei wie hij was, en vroeg naar zijn brief of die niet was ontvangen? Een vleugje rood, zoo haast weer verdwenen als verschenen, had de vale wangen der jonge vrouw verlicht bij den klank van zijn naam. Verlegen en haastig vroeg zij hem binnen te komen. Zij bekende, dat zij haar man den brief niet had gegeven - aandoeningen waren gevaarlijk voor hem. Allard begreep dat nooit anders dan als leed het onverwachte hier kwam. Hij zei, een goede tijding was het die de brief en nu hijzelf bracht, en het beste was zeker dat zij haar man daarop voorbereidde. Haar wijd opengaande oogen schoten vol tranen terwijl zij luisterde, zij begon te snikken met een hokkend geluid, ellendig om aan te hooren.

Zij wilde spreken, kon niet, bracht er eindelijk uit:

'Is het zeker? Zal het niet weer op het laatste oogenblik....'

Zij kon het woord niet zeggen.

Allard zei zacht:

'U behoeft niet bang te zijn. Er kan geen teleurstelling van komen. Alles is vast en zeker. Wij wachten op Uw man voor de repetities.'

Met een driftige beweging wischte zij haar tranen af, en greep de knop van haar mans deur; maar bleef staan, hijgend of zij een vervolger was ontvlucht, met beide handen tegen de borst.

Eindelijk, heel langzaam, ging zij naar binnen, en sloot de deur onhoorbaar achter zich toe.

Het duurde eenige oogenblikken eer Allard haar stem hoorde, gedempt, rustig, effen. Toen een scherpe vraagtoon, antwoordend gefluister, een kreet. De deur ging open, de jonge vrouw verscheen met brandend roode

wangen en betraande, glanzende oogen, een lach van geluk om de lippen. Zij greep Allard bij de hand, en trok hem aan het bed.

'Hier is hij, vraag het hem zelf!'

De zieke bewoog de lippen. Zijn koortsig schitterende oogen smeekten.

'Is het mogelijk? Is het waarachtig waar?'

Zij brandden op Allards gezicht terwijl hij sprak.

Hij wilde opstaan, mede naar het Odeon, zijn partituur in zijn handen voelen.

Allard suste, verzekerde, beloofde, trachtte te overreden.

Maar de zieke rechtop in het havelooze bed met het grauwe kussen en de eene, dunne, gescheurde en dichtgehaalde deken, herhaalde heftig, dat hij zijn partituur wilde hebben, hij moest er in werken. De aderen langs zijn mageren hals zwollen op, zijn kin en lippen trokken.

Allard beloofde het manuscript te laten brengen.

Het kwam terug overplakt met veranderingen. Aldoor, al die tien jaren lang, terwijl hij zijn slecht betaalde lessen gaf, van de eene naar de andere haastte door de woelige straten, bij repetities van kleine orkesten accompagneerde, op een dansles speelde, of in een eethuis, bij zinleege woorden liedjes componeerde, muziek copieerde, de koortsige nachten door woelde en kreunde naast de afgetobde vrouw, die roerloos lag in loodzwaren slaap, moest hij gedacht hebben aan zijn sinfonie, moest hij haar in zijn bonzend en gloeiend hoofd hebben gehoord.

Een brief door een van die stille kinderen die hij op de trap had zien spelen, gebracht, riep Allard weer naar Hofer.

Met een gloeiend gezicht, zat hij in bed te lezen.

Hij greep Allards hand.

'Wilt u mij dit voorspelen? Ik moet hooren, hooren!'

Allard las de bladzijden waarvan Tieffenbrucker had gesproken. De woudgeest dreigde; de vioolspeler trot-

seerde hem. Om de twee lachten, toornden, hoonden, waarschuwden wezens van het woud, den nacht, den afgrond.

'Ik was er niet tevreden over in zijn eersten vorm; terecht. Daarom liet ik het weg. Ik was te jong nog toen. Hoe had ik het kunnen begrijpen wat die eenzame, in al te ongelijken strijd verslagene, in de bitterheid zijns harten hier uitspreekt? Later, later, o! toen maar al te wel!'

Zijn vrouw streelde zijn magere bol-geaderde hand.

'Niet meer aan denken! Het is voorbij. Nu beginnen onze goede dagen.'

Met een blik naar Allard vroeg de zieke:

'Zou het waarlijk zoo zijn?'

Allard zei:

'Zoo zeker als morgen de zon op gaat! Van het Odeon begint uw victorie.'

Hij zette zich aan de schorre piano en speelde.

Het was schoon; het was zeer schoon.

Hij zei het uit volle overtuiging, geestdriftig.

'Niet waar? niet waar? En Kempfen heeft er geen woord van gezegd.'

'Victor Kempfen? de componist van Judith?'

'Ja; Victor Kempfen. Ik heb een groote bewondering voor hem! Toen ik het overnieuw had geschreven nu vier jaar geleden, heb ik hem een afschrift gezonden, met opdracht: "Ten teeken van eerbied, bewondering en dankbaarheid." Maar hij heeft er nooit op geantwoord. Ook niet op een brief daarna.'

'Het lijkt op den hondschen trotschaard!' dacht Allard verontwaardigd.

Hij kende den beroemden opera-componist dien zijn aanhangers den grootsten van zijn tijd noemden, niet anders dan van hooren zeggen; maar wat hij had gehoord was alles van denzelfden aard als dit smadelijke zwijgen op het huldebetoon van een nederige. Ware het van een bekend of een invloedrijk man gekomen, met uitgezochte

hoffelijkheid had Kempfen het aanvaard; maar van een onbekende, een niemand! Allard zag den niemand aan, den man van talent, die bij stompen onnutten arbeid in dienst van ijdelheid en winstbejag moest zwoegen om het bare bestaan, terwijl de schoonheid die het zijn natuur en bestemming, zijn lust en leven was voort te brengen, en die duizenden tot vreugde ware geweest, ongeboren in hem verging en van het gif verdorde en verrotte zijn ziel. Met een enkel woord had de beroemde componist hem zijn gevoel van eigenwaarde kunnen hergeven, met een handreiking uit de ellende hem kunnen optrekken naar een plaats voor hem en zijn werk. En hij had het niet gedaan.

Allard drong de woorden die hem op de tong lagen terug met de gedachte aan Goethe, Goethe, wien Beethoven dien schoonen, in zijn nederigheid zoo aandoenlijken brief schreef, en die Beethoven niet antwoordde; aan Wagner, die den jongen Hugo Wolff met zijn aanbiddende oogen voorbij liep in zijn spreekkamer en hem overliet aan zijn knecht en aan zijn vrouws kamenier. Kempfen kon zich op doorluchtige voorbeelden beroepen.

'Ik denk,' zei hij tegen Hofer, 'ik denk dat uw manuscript en uw brief Kempfen niet bereikt hebben. Vandaag in Petersburg, volgende week in Weenen of Parijs, veertien daag daarna in New-York; hoe kan de post hem altijd achterhalen?'

'Dat is waar, dat is waar! natuurlijk! het kan niet anders of daar moet veel verloren gaan. Dat ik daar nooit aan heb gedacht! Dat verklaart alles!'

Hofer loosde een zucht van verlichting. Zijn vrouw zag Allard dankbaar aan.

Drie dagen daarna kwam hij aan haar arm de treden van het Odeon opgestrompeld voor de repetitie. Aan zijn andere zijde steunde Tieffenbrucker hem. Voorbijgangers zagen naar het zonderlinge drietal. Allard bracht hen naar de loge van Godijn. De muziek klonk op.

Voorovergebogen over de balustrade zat Hofer te luisteren, de kin op de vuisten, reikhalzend naar het orkest, rood tot onder zijn dun vaal haar toe. Na de derde vroeg hij om een vierde repetitie, een vijfde. Eindelijk, met een aarzelende stem, verklaarde hij zich voldaan.

Bij de uitvoering juichte de zaal. Was zoozeer de smaak van de menigte veranderd in die tien jaar, dat zij nu als welgeluid indronk wat zij vroeger als schrillen wanklank had afgeweerd? Had de dirigent van toen die nieuwe muziek niet begrepen? De gezaghebbende kritikus kwam den componist de hand drukken en gelukwenschen. Hij was hem, het werk en zijn eigen vernietigend oordeel bij de eerste uitvoering volkomen vergeten. Hij had zooveel gehoord, zooveel gezegd, zooveel geschreven sedert! Hij was volkomen oprecht in zijn toewenschen niet enkel, maar voorspellen van een blijvend succes. Zijn kritiek in 'Caecilia' dien eigen nacht nog geschreven, bracht binnen het etmaal den grooten uitgever voor de deur op de zesde verdieping.

Met een lach van geluk en van verlegenheid toonde Hofer Allard een geheelen stapel brieven, bovenop een telegram van Victor Kempfen; Gelukwenschen.

Allard vergaf Godijn al zijn melodieën mijmerijen madrigalen muzikale misdaden, zelfs Parsifal Junior, toen Hofer hem zeide dat door zijn voorspraak en invloed hij tweede dirigent was geworden van de opera eener welvarende provinciestad tusschen rivier en wijnbergen, waar de nagedachtenis van een groot componist, haar inwoner eenmaal, de burgerij gestemd hield tot eerbied en liefde voor de muziek.

[II]

De stad, die zich doorgaans slechts weinig gelegen liet liggen aan muziek, besprak als ware het een beurstijding, drie dagen lang de aankondiging voor het volgend speeljaar van de samensmelting van Stedelijke Opera en Odeon.

Tegenstanders van Povell Godijn verklaarden dat voor een erkenning metterdaad van nederlaag; hij was niet langer opgewassen tegen de mededinging van de Stedelijke Opera; hij kon niet langer de al zwaarder wordende lasten van het Odeon dragen; het was bekend dat hij het verzoek van zijn orkest om salarisverhooging had afgewezen, een verzoek dat de dirigent steunde, hoewel voor zich zelven, zonderling genoeg, geen eischen stellend. Zij bespraken den staat van zaken, voor zoover bekend, aan Godijns Bank, gisten, betwijfelden eindigden met een schouderophalen en wenkbrauw-optrekken. Wie wist?

Zijn medestanders daarentegen verklaarden het plan voor alweder een van zijn overwinningen in bijzonderen trant, die van een vijand een betrouwbaar bondgenoot maakten, een overwinning als twaalf jaar geleden die op den grooten bouwondernemer die hem buiten de oprichting van Flumen Sanat had willen houden, en nu van geluk sprak omdat hij daarin niet was geslaagd.

En zij voorspelden aan het nieuwe muziek-instituut onder zijn leiding een voorspoed, te vergelijken met dien van Flumen Sanat, de bloeiende zomerstad die nu ook wintersportstad werd, en waar een internationale ski-wedstrijd het beginnen van de heilzame wintergenoegens zou vieren.

Na drie dagen bleken de lofzangers het gewonnen te

hebben op twijfelaars en vitters. Helderder dan te voren blonk uit kortstondige verdonkering het aanzien van de Bank en van den Bankier-Muziekminnaar te voorschijn. De stad beschouwde de Opera en het Odeon als vereenigd alreeds en wendde zich weder tot de eigenlijk belangrijke dingen.

Langer werd het nieuws besproken in de huizen; hoofden van gezinnen verheugden zich op het wegvallen, in de toekomst, van een abonnement op de twee die zij aan hun positie, hun relaties op de Beurs en hun huwbare dochters schuldig waren. Eere gewaard, kosten gespaard! om niet eens te spreken van den tijd, uitgewonnen voor aangenamer of nuttiger gebruik.

Het langst van allen hielden met de komende verandering in de dingen der muziek de muzikanten zich bezig. Zij werd betreurd door de beroemde virtuozen en zangers, gasten elk seizoen van het Odeon of van de Opera, die van het eindigen van den wedstrijd der twee vermindering van honorarium voorzagen. De leden van het Odeon concert verheugden zich op de salarisverhooging die de stad hun zou toestaan terwijl Godijn geweigerd had. En zij die niet op die allergevoeligste plek, den geldbuidel, bezeerd werden of gestreeld, overwogen hoe, bij de verandering, de muziek zou varen.

Na de lange guerilla werd het een veldslag nu tusschen de muziek van de Opera, de Kathedraal, het Conservatorium en de muziek van St. Cunera.

Werd de Opera-dirigent de leider van het nieuwe muziek-instituut dan zegevierde de muziek van de Opera, de Kathedraal, het Conservatorium, de eigenlijke van de fabriekstad.

Werd de Odeon-dirigent de leider, dan verwierf St. Cunera een voordeel.

De twee gemeenteraadsleden die vanwege de stad stem hadden in het bestuur waren getrouwe bezoekers van Dufay's orgelbespelingen in de oude kerk. En Godijn, de ver-

moedelijke voorzitter, toonde persoonlijke voorkeur voor den jongen dirigent, die zich een bondgenoot van St. Cunera had betoond.

De kansen der twee werden tegen elkander afgewogen. Een machtig beschermer was Godijn. Een machtig beschermer de pachter der Opera.

De schalen schommelden; volijverig in de verdediging der ‘belangen onzer stad’ als tijdens de Flumen Sanat Campagne, gaf de plaatselijke pers, in verrassend gevormde nieuwe groepen verdeeld, er telkens beproevende tikken tegen, die voor meer bedoeld waren dan beproeven en voor meer ook werden gevoeld; zij deden de schaal van den Opera-dirigent telkens een weinigje lager zinken, telkens een weinigje dichter naar het rustpunt toe.

Het Beursblad verklaarde zich voor tolk van hen die bovenal de belangen der kunst wenschten te dienen, en daarom de muziek zoo als zij tot nog toe had geklonken in de fabriekstad. Het roemde opvoeringen aan de Opera die daden waren in den dienst der kunst: Don Juan, Figaro's Hochzeit, die Schöpfung.

Allard moest lachen als hij aan die Zauberflöte dacht die als muzikale grap ten gehoore was gebracht; aan den tenor die aan het slot van Don Giovanni's groote aria zijn ongeëvenaarde hooge tonen had doen triomfeeren een octaaf boven de noten die Mozart schreef, en aan de beide keelkunstjes vertoonende zangeressen van Le Nozze di Figaro; aan een Paradijs waar een heer en een dame die elkander Adam en Eva noemden, deftig wandelden, gecomplimenteerd door hun hoofsche gasten, Uriel Gabriël en Raphaël.

De Avondpost legde zijn lezers de programma's voor van het Odeon en van de Opera naast elkander afgedrukt, met de vraag waar nu eigenlijk het onderscheid school dat een tegenoverstellend noemen van de twee rechtvaardigde, om niet te spreken van een te eenenmale

onverdedigbaar prijzen van het Odeon boven de Opera?

Tieffenbrucker veinsde een letterlijk verstaan der vraag en toonde Allard het onderscheid.

De programma-boekjes van de Opera waren in een smaakvol-versierden omslag gestoken, het zacht aanvoelende zware papier met fraaie letter bedrukt. Een causerie 'Sterren aan onzen Muzikalen Hemel' verhaalde met fotografieën en anecdoten over bekende zangers, zangeressen, virtuozen. En onder aan het programma van den avond stonden de namen opgeteekend van de 'kunstenaars der mode' van juweliers af tot schoenmakers toe, die de artisten en van de 'kunstenaars der nijverheid' die het tooneel hadden versierd.

Hoe treurig staken daarbij Allards Odeon-programma's af, het dunne papier (dat wel is waar bij omslaan niet ritselde), de nuchtere lijst titels van composities en het overzicht over het leven van een componist en zijn werk!

De Avondpost, vond Tieffenbrucker, was edelmoedig; zij vroeg naar den bekenden weg om den dirigent van het Odeon van den verkeerden terug te brengen.

De Echo liet variaties hooren op een al vaak gevarieerden roep: In de muziek die het Odeon uitvoerde, muziek van St. Cunera als van andere nieuwlichters was het nieuwe geen muziek, het muzikale niet nieuw.

Sedert lang al zond een onbekende hand Allard, met rood omrand, de opstellen in de Stadskroniek toe die uitvoerig de Odeon-concerten bespraken; soms componisten en composities roemden, altijd alle solisten prezen, de zangers, de zangeressen, de virtuozen op de viool en op het klavier, den concertmeesters den verdienden lof toekenden, maar nooit den dirigent noemden. De kritikus in de Stadskroniek werd duidelijker nu. Het met rood omlijste opstel dat Allard op zijn schrijftafel vond, overwoog of geen andere oorzaken dan (wellicht voorloopig en nog te genezen) gebrek aan inzicht en oordeel zouden zijn te vinden voor de onbegrijpelijke voorkeur, die de nog zeer

jonge en onervaren dirigent van het Odeon betoonde voor de zoogenaamde muziek van St. Cunera?

Verbaasd ervoer Allard welk een haat een geheele menigte van onbekenden hem toedroeg. Dat hij van vooral de felste uitingen niet onkundig bleef, daarvoor zorgde altijd dezelfde ongenoemde. Toen ervaring hem eenmaal wijs had gemaakt, wierp hij alles waarop hij het verdraaide handschrift zag, ongelezen in het vuur.

Hij had Lucie geschreven in de eerste vreugde van dien avond, toen naast den vleugel nog nagalmend van Parsifal Junior-accoorden, Godijn hem het Opera-Odeon plan had blootgelegd, en verklaard hem te zullen voorslaan voor dirigent en al zijn invloed te willen aanwenden daarvoor.

Maar weer, als toen hij de stilte van het vioolbouwers-dorp verliet voor het marktrumoer aan den raderendrijvenden stroom, was in haar antwoord een lichte teleurstelling geweest.

'Je duet in den Midzomernachtsdroom, Hermia en Lysanders waarschuwing voor den onzekeren en bedreigden staat van alle geluk heeft mij bang gemaakt voor vroege vreugde.'

En op het laatst, na vragen omtrent de vrienden van St. Cunera, omtrent Delpont, wiens Volkswijzen en Dansen zij nu op Reigersbergen leerde aan de kinders van de dorpsschool, omtrent den ouden meester, den van vizioenen omschenene, wiens oratorien Compenius haar voorspeelde, kwam een vraag, zoo behoedzaam verborgen dat hij haar meer ried dan las; zou hij als dirigent der Stedelijke Opera tijd en krachten overhouden voor zijn eigen muziek? voor zijn Columbus? Het was een vraag die in hemzelf al was opgekomen en die hij terug gedrongen had in donker. Nu kwam zij van Lucie.

Hij antwoordde, waarom niet hij even goed als anderen? En sprak van een groot componist, dirigent der hofopera in een wereldstad, die aan zijn leidersarbeid, be-

slommeringen, verantwoordelijkheden, onophoudelijken strijd tegen sleur en wansmaak, tien maanden van het jaar moest geven maar in twee van stilte, aan een meer in de bergen met zijn gezin alleen, rust genoeg herwon om zijn lang al kiemende gedachte te doen opgroeien en ontbloeien tot heerlijkheid.

Haar vraag naar Christophorus Columbus, bracht hem terug naar zijn manuscript. Weken lang al had het liggen wachten terwijl hij repeteerde, dirigeerde, las, schreef, cijferde, overlegde, schikte, verzoekers te woord stond, aandringenden afweerde, vragers beantwoordde op het Odeon.

De Columbus aan wien hij nu dacht, was niet meer en was toch ook weder, de reus, met het van sterren omschenen kind op den schouder door een blauwen vloed wadende, die uit dat op den grond gevallen boek zich voor hem had opgeheven in de muffe bibliotheek van het Museum Godijn. In het gewoel van de stad aan den raderen-drijvenden stroom was zijn purperen mantel hem van de schouders getrokken en tegen zijn naakte knieën bruiste een zwartige wervelpoel.

In de aanzienlijke bibliotheek der fabriekstad had hij boeken over Columbus gevonden van vele schrijvers uit vele landen.

Een Italiaan maakte zijn landgenoot tot telg van een doorluchtig geslacht, Corsikaan als Napoleon, zijn gelijke aan macht des geestes, wereldveroveraar door de gedachte als gene door het zwaard.

Een Franschman vierde hem als volgeling van den zachten Heilige, die alle zachte stille wezens liefhad, de eenvoudigen van hart, de dieren en de bloemen.

Aan het prachtige Spaansche Hof hield hij St. Franciscus' regel van leven en gebed; hij zong hem zijn lofzangen na op de schoonheid van Broeder Zon en de zuiverheid van Zuster Water; zijn grove bruine kleedij geleek op de dracht der Broeders. Wat hij heette, de

Drager van Christus, wilde hij wezen, een dienaar van het Heilige Gezin. Aan de nieuwe kust die hij ontdekte plantte hij het Kruis.

Maar een Engelschman en een Amerikaan hadden naar de uiterlijke dingen van zijn bestaan gezocht in de archieven van kleine notarissen in Genua en in Savona; zij spraken van hem als leerling in de werkplaats van zijn vader, den wolwever, als bediende in het geringe kaaswinkeltje dat de verarmde en door schuldeischers geprangde man opzette in Savona, toen hij zijn huis in de havenstad had moeten verkoopen. En als kaptein van een kustvaarder, die om kostelijke hars naar Cyprus zeilde, vaten wijn en olie van Grieksche steden naar Italiaansche droeg, en in Lissabon, wereldhaven van den handel, zijn geluk beproefde.

Een Duitscher toonde hem tegen den achtergrond der geschiedenis van zijn volk, het oudste en stoutste ter zee van Europa, sedert de Volksverhuizing door den handel heerschend over de Middellandsche Zee, aan al wier veelvormige en door velerlei volkeren bewoonde kusten zijn munt gold; bondgenoot van Haroen al Raschid was het geweest en van Karel den Groote, geleider van den Duitschen Otto op zijn tocht tegen Byzantium, dienaar van den heiligen Lodewijk tegen de Heidenen, beschermer van pelgrims op de bedevaart naar het Heilige Graf, toen geen Kruisridder in helm en harnas hen meer beschutte, uitzender van ordebroeders, die den Gekruisigde gingen prediken in de fabelachtige binnenlanden van Azië, vriend van den Groot-Mogul en vriend van zijn Chineeschen overwinnaar, eerste bevaarder van den weg om de Zuidkaap van Afrika henen naar Indië en de eilanden van den Archipel der Maleiers, door alle eeuwen en avonturen heen een zoeker naar winst. Van voorvaderen zoo stoer noemde hij den Genuees een zwakken nakomeling, niet vinder van nieuwe dingen maar dwalende herhaler van oude, een snuffelaar in muffe folianten, doffe letterknecht van

Kerkvader en Arabischen wijsgeer, in de wolken beter dan op de wereldzee den weg kennend. Had niet tot driemaal toe dicht voor het vurig begeerde doel de altijd aarzelende den boeg gewend? En toen hemzelven ten spijt het blinde toeval den blindeman aan de kust wierp die de adelaarsblik van het genie te vergeefs had gezocht, toen nog wist hij die niet zag, maar vroeg wat voor eeuwen was geschreven, niet, dat dit de Nieuwe Wereld was; hij beroemde zich op het vinden van de uiterste Oost-kust der Oude.

Er waren er ook die den bidder van vele gebeden naar het hart tastten onder dat bruine op een monnikspij gelijkende gewaad, en den koortsigen slag voelden der hebzucht. Dit was de man die een armen matroos den prijs en het zijden wambuis, het eeregeschenk der Katholieke Koningin aan wie het eerst land zou zien, ontstal, met een meineed omtrent zelf waargenomen lichten, in den vorigen nacht. De man wiens eerste vraag op elke kust naar goud was; die goud greep en goud ophoopte en nooit verzadigd raakte van goud. De man die over de zachte schoone menschen dier nieuwe landen, met het kostelijkste van hun bezit den voor goden geëerden gasten tegemoet getreden, den heerschers in Spanje schreef, dat zij deugdelijke waar zouden zijn op de slavenmarkt. De man tot wiens verdediging geen hand zich verhief toen een onrechtvaardig rechter hem in boeien klonk.

En alle die verhalers van zijn leven vroegen, welke kon de misdaad zijn om den wille waarvan hij overhaast, in het geheim, bij nacht en ontij, Portugal moest ruimen, vrouw en kind achterlatende, en waarvoor de Koning hem straffeloosheid moest beloven, toen hij den beroemd gewordene wederom wou verbinden aan zijn land en huis?

Allard las en legde terzijde.

Uit zijn verbeelding steeg een andere Christophorus Columbus op, een dien zeker geen enkele dier levensbeschrijvers herkend zoude hebben, maar die voor hem de

ware was. Niet de man uit het huwelijk van Domenico Colomba en Susanna Fontanarossa geboren in het huis dat er nu nog staat voor de poort van Sint Andrea in de Genueesche voorstad Vico Dritto del Ponticello, de Casa dell' Olivello; en wiens gebeente in den Dom van Habana ligt onder een zerk met trotsch opschrift pralend.

Neen. Maar de belichaming, onder ongetelden een der schoonsten, van dat verlangen naar het Ginder, dat de voortrekker is der bangelijk aan bekende grenzen aarzelende menschheid, haar gids naar nieuwe landen van de schoonheid of het weten of de macht. Hij was een dichter; wat hij zocht, de schoonheid, de zienlijke en de onzienlijke.

Als jongen liep hij zijn vaders werkplaats uit om de bonte menigten te zien in de straten van Genua en, van het strand af, de blank en gouden stad te beschouwen in haar omkransing van zwarte cypressen en zilverig groen olijvenbosch. Als jongeling volgde hij de Broeders die hem van het leven en de leer van Sint Franciscus verhaalden; hoe hij, toen zijn vader om het overvloedige aalmoes geven hem aanklaagde, diens koopmansrijkdom van zich afwierp met het schoeisel, dat hij aan de voeten had en het kleed dat hij droeg; en de rechter die tusschen de twee recht sprak hing hem zijn eigen mantel om de schouders, dat geen onwaardige blik dien naakten man zou treffen, die juichend zijns weegs ging naar de wildernis; die een wreeden wolf als een lam zoo zacht maakte, hem streelend langs den bebloeden muil, en tot tjilpende vogeltjes van de blijheid sprak die eeuwig is. Als vrachtschipper staarde hij over vaten en balen naar het Westen, gouden in zonsondergang, en dacht dat bij de Zuilen van Hercules de golvenweg begon naar een land van alle verbeelding te boven gaande schoonheid. Want zoo schoon zijn vaderland was in de oogen van alle menschen, driewerf schoon, door schoonheid van den eigen dag en den eigen bodem, en door de herrezen schoonheid van het verleden, en door de met goud gekochte schoonheid der landen van het ivoor, het

purper en het goud, hem was het niet schoon genoeg. De schoonheid wilde hij die de Ziener zag, de schoonheid van een nieuwe aarde onder een nieuwen hemel.

Als een straal van die schoonheid, als een glans van verre uit dat land, verscheen hem Felipa. Hij was een onbekend engering man toen, een vrachtvaarder, een zoeker naar loon en naar winst, zooals er bij honderden zwermden door de havenwijken van Lissabon. En Felipa Moniz y Perestrello was een jonkvrouw uit een oud-adellijk geslacht, rijk en machtig. Haar Genueesche voorvaderen hadden Madeira gekoloniseerd. Haar vader was de landvoogd van het eiland. Haar naaste bloedverwanten waren hoogwaardigheidsbekleeders, raadsmannen van den Koning, sierlijke hovelingen, vrouwen schitterend van juweelen.

Maar iederen morgen geleidden de nonnen van het klooster waar zij tusschen andere dochters van aanzienlijksten werd opgevoed, de meisjes naar de Mis. En iederen morgen ging Christoforo Colombo, de vrome zeeman, naar de Mis.

Dan zagen die twee elkander. Tersluiks blikte Felipa naar den schoonen blonden man, met het blos en blanke gelaat en de blauwgrijze oogen die zoo zacht stonden onder het fiere voorhoofd. Zooals hij daar leunde aan een pijler blonk hij met hoofd en schouders boven het zwartige, kleingebouwde mansvolk van Lissabon uit. Christoforo wendde de oogen niet af van de geknielde jonkvrouw. Het rosse goud der lokken gloorde boven een lelieblanken nek. Als zij oprees uit het gebed deed haar beweging denken aan het golvend weer omhoog komen van den bloemstengel dien de voorbijstrijkende wind gebogen heeft. Zij hield de oogleden neer. Maar de lange wimpers konden toch den donkeren en flonkerigen bruinen gloed van den blik niet geheel verbergen.

Wanneer schonk zij hem dien eenen, die den onbegrijpelijken moed in hem ontstak tot het bekennen van zijn liefde? Wanneer gaf zij haar hand in de zijne?

Het wonder geschiedde; zij werden man en vrouw.

In de prachtige woning van Felipa's ouders was de boekerij het verblijf van Christoforo. Daar las hij in de Imago Mundi van Pierre d'Ailly wat wijzen, in hun studeercel over een eerwaardig handschrift gebogen, hadden gedacht omtrent landen achter den zonsondergang, hij rolde de kaart uit van Toscanelli en volgde met zijn wijsvinger wegen van stoutmoedige vaarders over de zee. Hij las en peinsde; met Felipa's hoofd tegen zijn borst droomde hij des nachts van een land in het Westen door niemand nog bereikt.

Hij ging op reis om machtigen te winnen voor het uitrusten van een schip. Toen hoorde hij zoo vaak hij smeekte, als antwoord dien eenen klank: goud. Goud den gever van macht, begeerden alle de machtigen, begeerden de raadsheeren van den Portugeeschen koning, begeerden de Spaansche Hertogen Medina Sidonia en Medina Celi, begeerde de Prior van La Rabida die hem gastvrij opnam toen hij moede gezworven op den tocht naar Frankrijk klopte aan de kloosterpoort, begeerde de Kanselier van Aragon, begeerde de Katholieke Koningin, zegepralend purper in den afschijn van het vlammende Granada, der Mooren laatste sterkte. Toen beloofde hij goud. Goud, sprak hij, borg de nieuwe kust die hij zocht, goud fijner dan het goud van Ophir, goud overvloediger dan in al de schatkameren van Oostersche heerschers lag opgehoopt.

Om zijn droom gaf hij zich over aan het goud. Zijn bondgenoot waande hij het goud. Het werd zijn dwingeland, zijn verderver en zijn beul.

Allard zond zijn ontwerp van het drama aan Lucie. Zij juichte.

Toen:

‘Wanneer begin je aan de muziek?’

Hij antwoordde pas na eenigen tijd.

‘Als ik het valsche rumoer van de markt niet meer hoor; daarin kan geen muziek ontstaan.’

[III]

Dien geheelen winter had Delpont zijn zangers van St. Cunera geoefend voor een grootsche viering van de Stille Week; Palestrina's Mis van Paus Marcellus; het groote Miserere van Allegri, streng bewaakt voorrecht zoo lang der Sixtijnsche kapel; Bachs Matthäus Passion en zijn Magnificat. Ter voorbereiding van de stad op zulke muziek wilde Allard het oratorium van Dufay, Christus en het Dochtertje van Jaïrus, uitvoeren op het Odeon.

Dien ochtend was hij naar de St. Cunera school gegaan om de repetitie te hooren van de beide koren van het begin en de twee eerste soli van het Magnificat.

Het was in het allervroegste begin van het voorjaar als het nog weifelt tusschen winterschen slaap, in zichzelf gedoken alles, grond en gewas met een harde strakheid gesloten tegen het grimmige, en ontdooiend loslaten, lentelijk opengaan, ontluiken van binnenste teederheid. Terwijl hij in den nog bleeken morgenzonneschijn langs het water ging, de rivier bovenstrooms van de fabrieken, meende hij in de vochtige lucht die er over aan geademd kwam den geur te ruiken van gewas; dat was het gras van verleden jaar, dat bevroren was geweest en nu ontdooide, en zoetjes ging geuren in de koestering der zon. Er was ook al een zweem van purperig bruin in de iepetakken boven zijn opziende oogen, de wintersche teekening van de twijgen, strak-fijn, was verzacht en een weinigje verbreed, dat waren al de knoppen die begonnen te zwellen en de schutblaadjes wat losser te maken. Hij liep langzaam, gerust ademend als de boomen zelven in luwen wind en zonneschijn.

Hij had gelukkige tijding; Lucie kwam. Zij zou eenige weken lang de gast zijn van de Leonards, in de nieuwe school aan het Meer. Aandrang van Oom Lieven was het die haar ouders bewoog; hij dacht de dansen der Bloemenmeisjes van Parsifal Junior door de leerlingen te doen uitvoeren en haar als leidster den rei te zien aanvoeren op het liefdadigheidsfeest. De zekerheid dat de Leonards zouden weigeren had haar zelve het neen bespaard. En van de wijkplaats bij haar vrienden uit, wilde zij den langen strijd om de vrijheid uitstrijden die op Reigersbergen al te pijnlijk was geworden.

Allards hart bonsde. Een Lucie die zich had vrijgemaakt van de eischen van adellijke geboorte, rijkdom, familie-gewoonte, mocht hij als dirigent van de Stedelijke Opera vragen zijn vrouw te worden.

Bijna met genegenheid dacht hij aan Povell Godijn; hoeveel goeds was al voortgekomen, hoe veel meer zou nog voortkomen uit zijn onnoozel spelen met de muziek!

Hij wilde niet al te zeer zich verblijden, niet al te stout hopen nog; de dag had genoeg aan zijn zelfs goed. In het huis aan het Meer speelde hij weldra Lucie de muziek van Columbus' liefde en avontuur voor.

In haar brief vroeg zij:

‘Komen er weer vogels in? veel vogels: als in den Droom?’

Zeker kwamen er vogels in! al die zangvogeltjes immers van dien ochtend, toen hij de tonijnen zag spelen langs het drijvende zeewier; de zee was zoo kalm als de rivier bij Sevilla, het weer zoo zacht als April in Andalusië, er viel een weinig motregen zonder eenigen wind, zeker teeken van land dichtbij; onder die dichte wolkbank in het Westen, gevormd zooals alleen boven land wolken gevormd zijn, moest een eiland, moest Toscanelli's Antilia liggen. Toen kwamen zij aangevlogen, toen zaten zij liefelijk te tjilpen in de raas van de Santa Maria, geheele menigten kleine zangvogeltjes. Columbus juichte:

‘O hoort! hoort! o ziet! zangvogeltjes! Dicht al zijn wij bij land!’ En het morrende en mompelende volk dat met moordenaarsoogen naar hem loenschte, werd stil. De melodie voor de zangvogeltjes in de raas van Columbus' schip zong door zijn hoofd terwijl hij de musschen hoorde kwetteren in de paarsbruine iepentakken. Zijn gedachte ging naar Delpont die moed en hoop behoefde nu; zijn eerwaardige oude vriend de pastoor van St. Cunera was hard ziek, hij had zijn ambt moeten nederleggen. Zou voor zijn opvolger een man worden gekozen als hij, die de zaak der muziek voorstond in St. Cunera? De drager van het hoogste gezag in het kerkelijke gewest was geen minnaar van kerkmuziek. In de Kathedraal klonken echo's uit operazalen. Den verdienstelijken organist van St. Walburgis, dertig jaar al aan het orgel, was beduid geen Bach meer te spelen. In de gunst stond een pastoor uit de voorstad, die bij de mis vioolspel en gezang liet klinken, als waarmede de vele bezoeksters van zijn ontvangdagen gekeuvel en nibbelen aan lekkernij plachten af te wisselen in hun eigen salon.

In de deur van de School ontmoetten de twee vrienden elkaar. Delponts gezicht stond strak. Allard dacht, zou de oude pastoor die Paasch-muziek niet meer hooren, waarop hij zich zoo zeer had verheugd?

Tieffenbrucker knikte hem toe, toen hij zijn plaats innam. Ook hij was een getrouwe van St. Cunera. Het instrument van de eerste viool was zijn werk en zijn geschenk; hij kwam om te hooren hoe het klonk, met de tweede viool en de alt te samen sopranen alt tenor en bas begeleidend, boven het diepe dreunen van het orgel. De Zangers kwamen binnen, en de vele scholieren die wilden luisteren.

Nergens elders zeker, dacht Allard, hen aanziende, zouden mannen en vrouwen in zooveel en velerlei ongelijk en zelfs tegengesteld aan elkander, dus vriendschappelijk te samen komen.

Tusschen blonde hoofden en bruine schemerden grijze, tusschen lachende gezichten stonden stille, van rimpels diep gegroefde, peinzende, treurige; daar waren er voor wie het zingen bij de Mis een geloofsdaad was, en anderen die in St. Cunera niet knielden; vrouwen in bont en fluweel stonden naast armelijk gekleede; en de zangers van het groote duet Et Misericordia waren een gewezen smidsknecht, en een jonge arts, de eerste van haar geslacht in de stad, die de strenge studie en het zware beroep had aangedurfd. Vele moeders riepen haar bij een ziek kind.

Het orkest zette in. Boven hobo's trombonen, pauken, violen, en cymbaal-continuo uit klonk de lange juichkreet der fluiten, blijdschap als van in zonneblinde hoogten hangwiekende leeuwerik. Een eenige toon bleef dat tot, met de lichtste zijging nederzwevend, hij daalde en wederom opsteeg in ontelbare jubilatie. En daar, als herderinnen in het veld die van onder beschaduwende hand opzien naar dien brenger van vreugde in den hooge, verhieven zich en antwoordden met gejuich de twee sopranen:

Magnificat!

en hadden hun verheerlijkenden kreet nog niet uitgezongen, toen van rondom alle de anderen instemden, alt en tenor en straks met zijn daverende volheid de bas; en nu jubelde het geheele koor boven den rollenden donder, het zomer-onweer van het dreunende orgel uit:

Magnificat anima mea Dominum!

Op een laatst ontmoeten en gezamenlijk rusten in vijfklank van volkomen vreugde, zonken de stemmen in stilte neer; en het velerlei speeltuig dat hen had opgeroepen klonk hen na, prachtig feestelijk.

Toen, een pooze; en door zacht zingende violen alleen ingeleid en vergezeld verscheen de tweede sopraan. Die ging van de menigte naar de eenzaamheid. Zij knielde alleen om de verheffing uit te zingen van haar geest. Altijd inniger, herhaalde zij haar Et exultavit spiritus meus, dat

de violen zoo teeder omkweelden. Tot de oboë d'amore zich verhief uitgaand voor de eerste sopraan in haar volheid van vreugde en deemoedig vromen trots, de begenadigde, de dienstmaagd des Heeren, die van nu aan alle geslachten zalig zullen noemen; Hem loofde zij die haar nederigheid had aangezien:

Quia respexit humilitatem ancillae suae.

En boven de volzalige meisjesstem uit fladderde als een klapwiekende duif het vlijmzoete geluid van den oboë d'amore.

Maar op haar woord van ‘alle geslachten’ vielen nu allen in, alle de stemmen, alle de instrumenten, in woord en wemelenden klank dat Omnes omnes generationes herhalend, tot het was of ontelbaar en onophoudelijk als de groote golvenrijen van de zee, de geslachten der menschheid daar aan kwamen stuwen, onoverzienbaar tot aan het einde van den eindigen tijd, waar hij verdwijnt in eeuwigheid, als aan de kim de oceaan verdwijnt in hemel.

Allard zag naar Delpont. De bekommernis was verdwenen, vol licht stonden de klare blauwe oogen. Niet meer de vriend van een zwaar ziek man was het die daar stond, neen, het was de getrouwe dienaar van Bach, in de dingen zijns meesters zich zelven vergeten.

En hij was niet tevreden te stellen. Telkens overnieuw deed hij herhalen. Altijd nog duidelijker moest de bouw verschijnen van die ontzaggelijke muren, poorten, pijlers, torens, die kathedraal van muziek, altijd sterker de tegenstellingen, effener de overgangen, vaster de verbindingen. De spanning maakte zijn gezicht hard. En in volkomen overgave, volkomen toewijding, gehoorzaamde het koor dien onverbiddelijken wil.

Toen zij weder te samen waren, bekende Allard zijn vriend hoezeer hij hem benijdde om zijn zangers en spelers. Niet het tiende van wat die zoo van ganscher harte gaven, nadenken, inspanning, geduld, kracht en tijd, kon hij er aan denken te vergen van zijn orkest. En zelfs al

waagde hij het, en zelfs al wilden zijn muzikanten, maar er was niet aan te denken dat zij zouden willen, de Raad van Beheer zou het niet toelaten; nu reeds maakten zij telkens aanmerkingen op zijn repetities: te veel geld kostten die.

'Al was het alleen daarom, o! hoe blij zou ik zijn met de opera! De twee gemeenteraadsleden in het bestuur zijn van de onzen. En de stad is rijk genoeg om haar muzikanten te betalen voor den arbeid dien goede muziek vergt. Ik zou repeteeren! als de oude Haydn! "Mijne heeren, nu kunnen wij repeteeren zoo veel als wij willen, ik heb er een die het betaalt!" Maar toch zooals jelui - de schatkist van St. Cunera schijnt wel onuitputtelijk! Een wonder als het kruikje van de weduwe van Sarepta, altijd uitgegoten altijd vol. Omdat er geen geld in zit, maar liefde voor de muziek.'

Delpont antwoordde niet. En Allard die zijn gedachte weg wilde voeren van wat hij dacht dat haar pijn was, keerde terug tot het Magnificat.

'In een wereld van schoonheid kiezen, zeggen, dit of dit is het schoonst, hoe zou een mensch er aan kunnen denken? Maar wat mij altijd het diepst in het hart grijpt, dat is het groote duet Et Misericordia. Na het juichen van de menigte, na de vroomheid van die volzalige vrouwestem; na dat vizioen van een wordende wereld, na de verheerlijking van de macht Gods in dat geweldige Quia fecit mihi magna, van den bas, de goddelijke barmhartigheidsbelofte. Alt en tenor, de twee stemmen in elke waarvan de tegenstellingen van man en vrouw ineenvloeiend zich verzoenen, door mannelijke kracht ernstig-sterk de vrouwestem, de mannestem ontroerend door vrouwelijke mildheid, die twee te samen, zoodat in weergalooze heerlijkheid het tweegezang de macht aanbiddend viert die kracht en mildheid tegelijk is. En als ik denk aan die twee die in St. Cunera Et Misericordia zullen zingen, die jonge kinderarts - telkens weer moest ik zien naar dat schoone gezicht zoo ernstig en zoo zacht - die alt met haar spel

van bronzen en van zilveren klokken in de keel, en aan dien bazuin van een tenor, dan is het of ik de oude gewelven al hoor weergalmen en medezingen.'

Delpont zag voor zich.

Eindelijk zei hij:

'Ik weet niet of wij het Magnificat ooit in St. Cunera zullen zingen. De pastoor uit de voorstad is benoemd.'

'Niet mogelijk!'

'Het is zoo.'

Allard greep Delponts hand.

'Ik had gedacht met Christus en het Dochtertje van Jaïrus een feest voor de muziek te vieren. Ik zal er slag mee leveren voor haar.'

[IV]

Den dag zelf dat de aankondiging van Christus en het Dochtertje van Jaïrus op de muren van het Odeon verscheen, had Allard de eerste dreigbrieven ontvangen; elke volgende bracht er meer. Onder de schimpscheuten, beleedigingen, verdachtmakingen, verwijten was er een waarover hij verbaasd nadacht; hij had gestolen muziek uitgevoerd.

Wat bedoelde die uit een schuilhoek scheldende lasteraar?

En de beschuldiging werd herhaald: hij, de onbekwame, onwetende dirigent, die het Odeon reeds had bezoedeld met gestolen muziek, wilde het nu misbruiken voor muziek die niet eens muziek was. Maar dat zou hem belet worden, hij zou het aan den lijve ondervinden hoe.

En weer; voor hoeveel had hij, de diefjesmaat, zich laten vinden door een muziekdief? Maar St. Cunera was niet goed bij kas, daarvoor wilde een belangstellende hem wel waarschuwen, daar hij dat evenmin scheen te weten als wat muziek is.

Een strook muziekpapier gleed uit den brief. Onder elkander geschreven stonden daar de ontmoeting van den vioolspeler en den Woudgeest uit Hofer's Nacht in het Bergwoud en een passage uit Victor Kempfen's Judith.

Allard haalde de schouders op.

Hij dacht, weten moest dat toch een ieder die iets, al was het maar weinig, wist wat muziek, hoe veelvuldig zulke gelijkenissen zijn in het werk van tijdgenooten. Onvermijdelijk immers is het dat een gedachte levend in de

geestelijke atmosfeer uiting vindt door meer dan één ontvankelijke. Had hij dien uit het verborgene loerende kunnen vinden, hij had hem geantwoord met het thema van het Adagio uit Beethovens Gdur Sonate op deze wijze geschreven onder het Mit Würd' und Hoheit angethan van Die Schöpfung.

Bij menigten kwamen de voorbeelden hem te binnen van zulke overeenkomstigheden en gelijkenissen tusschen de grooten. Wat bekrompen, benepen, klein-boos gemoed moest het zijn waarin de gedachte kon opkomen, dat een afgunst als tusschen keuterboeren die over een grenspaal twisten, als tusschen marktkramers die loenschen naar het merk op ieders waar, als tusschen al die arme vrekken die moeten vechten over hun ellendig mijn en dijn, kon bestaan tussschen bewoners van de gelukkige landen der muziek, koningen in grenzelooze rijken, uitgieters met volle handen van een onuitputtelijken overvloed!

Hij wierp den brief van den nijdas bij de overige vuilnis, nut alleen voor het vuur.

Maar des avonds, in de stilte onder de lamp die de schets van Christophorus Columbus bescheen, het tooneel in de herberg aan de haven, waar, door het zeegebruis heen, de stemmen van grootsprekend zeevolk klinken, roemend op wat zij zagen op zee, wonderen en teekenen van nog onbekende kust, kwam plotseling de gedachte aan Hofer terug, en aan die beschuldiging, die een muzikant onnoozel, maar die de groote menigte vernietigend zou achten. Van de twee op elkander gelijkende melodieën had die van Kempfen het eerst geklonken. Dat die van Hofer al voor tien jaar geschreven was wist niemand. Hij dacht aan den schrik en de angst van den man, pas gered uit tien jaar ellende, dien nijd, onverstand en valsche schijn weder daarin terug kon werpen, en schreef aan Victor Kempfen om de hulp die hij alléen kon verleenen.

En terwijl, dacht hij, hoe groot de haat wel moest zijn,

die over Hofer heen en over hemzelf heen, de muziek van St. Cunera zocht.

Waarom toch die haat? Voelden menschen als dit onblijde wezen dat Hofer beloog, haar als een bedreiging van hun zelfzucht, hun zinnelijkheid, hun koude traagheid van hart? Voelden zij dat zij opriep tot loutering, broederlijkheid, streven naar de blijvende dingen, een leven met de ziel, instee van met het logge begeerende lichaam alleen; en verweerden zij zich zoo woedend omdat een binnenste stem 'Ja ik wil!' antwoordde op dien roep?

Luider nog moest die dan klinken!

In den nacht, terwijl hij naar den sterlichten hemel lag te turen, kwam, opeens, de herinnering terug aan het Eiland en de muziek van het Eiland. Twee werelden schenen het, daar en hier. Hoe schoon en blijde die andere! En waarom kon ook deze niet schoon en blijde zijn?

Het verzet van de stad tegen de uitvoering van Christus en het Dochtertje van Jaïrus nam toe. Tegelijk met dreigementen en smaad van wie hun naam niet noemden, kwam ook hoffelijk verzoek en betoog van geziene burgers, trouwe bezoekers van het Odeon, persoonlijk wèlgezinden. Zij vroegen den dirigent van het Odeon af te zien van de uitvoering eener muziek, die, welke haar verdiensten in het oordeel van bevoegden ook wellicht mochten zijn, aan de meerderheid van muziekminnaars in de stad niet aangenaam was.

Er kwamen ook brieven die, voor het geval dat het programma ongewijzigd werd gehandhaafd een langjarig abonnement opzegden.

Godijn zoowel als de artistieke leider waren afwezig, op zoek ieder van zijn kant, naar nieuwe krachten. Allard maakte zich de vrijheid ten nutte: hij vocht.

Hij hield een toespraak tot het orkest, toonend wat dreigde. Als één man antwoordden al de muzikanten. Met hem durfden zij en wilden zij.

De zangers aarzelden een oogenblik voor zij beloofden.

De sopraan die het Dochtertje van Jaïrus zou zingen, een jong schroomvallig meisje, pas het felle leven van den muzikant-voor-de-menigte binnengekomen, kreeg de tranen in de oogen, toen Allard haar aanzag om haar antwoord.

Hij zei zacht:

‘Bedenk, wij doen het voor de muziek.’

Zij wischte haar tranen af; met een bevende stem gaf zij haar woord.

‘Ik zal zingen.’

En trachtte te glimlachen toen Allard applaudisseerde en het orkest met de strijkstokken tegen de snaren klopte in toejuiching.

Allard liet een verklaring aanslaan aan de deur van het Odeon en nederleggen in alle loges en door de geheele zaal tot aan de bovenste rangen toe, dat hij als dirigent van het Odeon het zijn plicht achtte eene muziek uit te voeren van wier hooge waarde hij overtuigd was; en dat hij van dien plicht zich door geenerlei bedreiging zou laten afhouden. Hij riep de medewerking van welgezinden in ter bescherming van de waardigheid der muziek.

Een overvolle zaal zag hem aan dien avond, toen hij naar het podium ging. Al de scholieren, leeraars, vrienden van St. Cunera waren opgekomen. Maar talrijk en overal gluurden onbekende gezichten van een slag dat met de omgeving vloekte. Met zijn geheele gezin zat de zeepzieder in zijn loge. Hij grijnslachte.

Allard gaf het teeken van beginnen.

Gedempt hieven violen en fluiten de klacht aan om de kleine doode. Herinnering was daarin aan haar lach en liefheid, haar kinderlijk gedartel als een lammetje om de moeder, haar huppelen en zingen tusschen speelnootjes.

Onder die eerste maten bleef het stil.

Maar toen begon onrust. Verfrommelde programma's ritselden, voeten schuifelden over den vloer, er werd gemompeld, luidruchtig gekucht, een spotlach giechelde.

Plotseling klonk overluid:

‘Ophouden!’

En meteen werd van allen kant gesist, en een vlijmend scherp fluiten snerpte.

Allard sloeg de maat. Het orkest, de oogen op hem, speelde.

Daar schreeuwde een rauwe stem:

‘Stil die kattenmuziek!’

Schatergelach barstte uit.

Trappelende voeten sloegen een roffel op den vloer, het roepen van ‘Ophouden!’ overschreeuwde het orkest.

Allard tikte af, en wendde zich om.

Het werd opeens stil.

Hij was wit tot in de lippen toe, zijn oogen flonkerden. Maar zijn stem klonk beheerscht. Langzaam sprak hij en zeer duidelijk.

‘Het Odeon is bestemd voor muziek, en voor hen die muziek willen hooren. Wie met andere bedoelingen hier is gekomen, dien verzoek ik heen te gaan. Het geld voor de plaats die hij misbruikt heeft, kan hij terugvragen. Wij wachten.’

Hij zag den zeepzieder, om wien een geheele bende schreeuwde en stampte, recht in het gezicht; die liet den sleutel vallen waarop hij floot.

Een ademhaling lang was alles stil.

Daar riep helder een jonge stem:

‘Bravo!’

En metéén, uit het parterre, uit de loges, van de balcons, van de galerij dicht onder de zoldering, waar de handen dreunend tegen elkander sloegen en de stemmen brulden als om gedaver van machines te overschreeuwen, klonk overweldigend dat Bravo! terug.

Eenstemmig juichte de menigte Allard toe. Kreten weerklonken tegen de schreeuwers. In de volte van menschen sprongen hier, daar, ginder, wielingen en wervelingen op, waaruit worstelende gestalten opstaken, verdwenen, weer te voorschijn schoten, om zich heen grepen. Als door een

zuigende sleuring werden die kluwens van vechters naar opengestooten deuren getrokken. Zij verdwenen. Gestommel bolderde en rolde de gangen door, de echoënde trap af. Het was stil in de zaal.

Allard wendde zich weer naar zijn orkest; en gaf het teeken van overnieuw beginnen.

De ten doode bedroefde moeder weende om haar kind, het koor der speelnootjes klaagde.

Daar klonk een roep:

'De Meester is gekomen!'

De vader richtte het omhulde hoofd op.

En toen boven een bevend gemurmel, smeeken, klacht, schromende hoop, zacht en vast de Stem:

'Dochtertje! ik zeg U, sta op!'

Als een huivering ging door de menigte in de zaal. Ademloos zat zij, terwijl het meiske langzaam, als een uitgedroomd kind 's ochtends, zich oprichtte.

De zacht-blijde roep:

'Moeder!'

En toen de omarming, en die kinderstem, die van de voorbijgegane verschrikking niet wist, boven het hartstochtelijke stamelen der moeder uit, en het roepen verschrikt en gelukkig van de speelnootjes en de diepe stem van den vader die was nedergevallen aan de voeten van wie hem het liefste hergaf.

Vele vrouwen schreiden.

Een oogenblik lang kon Allard gelooven het gewonnen te hebben.

Toen echter voelde hij de ontroering weder vereffenen en vervlakken.

Wel bleef de stilte eerbiedig tot het einde toe; maar het was de stilte die voortkomt uit een gevoel van betamelijkheid, niet de stilte van begrijpende instemming; hij besefte het wel. En hij behoefde niet te zien om te weten dat het applaus aan het einde van de vrienden van St. Cunera alléen kwam.

Tot Delpont die hem de hand drukte, zei hij:

‘Ik heb den slag verloren. Maar ik waag een tweeden. Morgen aan den dag begin ik aan Dufay's David voor Koning Saul.’

Te samen gingen zij de stad door, daar waar de straten nauw waren en de huizen klein, en alles dat wonderlijke binnenskamersche voorkomen had, dat kleine stadjes en de kleine en oud gebleven oude wijken van groote steden aannemen in den nacht.

Zij kwamen aan het water. Daar was, opeens, ruimte, wind, glans, de lichten der lantarens waren lange sidderende schitteringen op het halfduister der stuwende rivier.

Plotseling zei Delpont:

‘Met Paschen zingt in St. Cunera een leerling van den ex-operettezanger de bravour aria van Maria Magdalena in het huis van Simon, die zulk een opgang maakte aan de Opera dezen winter. Wij gaan heen, Dufay, en met mijn Zangers ik.’

Allard stond stil als van een stoot tegen de borst; hij kon geen woord uitbrengen.

Delpont ging voort.

‘Wij dachten eerst, dat zou Dufay's dood zijn. Zijn orgel, zijn levenslange vriend! zijn oogen begonnen te glanzen als hij er van sprak. “Mijn orgel dat is een orkest!” Maar wij hebben hem toch nog niet goed genoeg gekend, hij is toch nòg grooter dan zelfs wij wisten. Hij klaagt niet, al hing zijn hart ook aan het schoone orgel, en al zullen zijn Vrijdagen leeg zijn zonder de improvisatie, en zijn Zondagen zonder Bach en al de groote ouden. En evenmin zal het hem krenken als ik straks, aan het ziekbed van zijn ouden vriend, hem moet zeggen wat zij vanavond gewaagd hebben tegen Christus en het Dochtertje van Jaïrus. Voor hem komt alles uit Gods hand en wat menschen doen, ook booze menschen, is volgens Zijn wil, dien wij nog niet kunnen begrijpen. En ook de Duivel is Zijn dienaar. En ook de Duivel zal zalig worden in het eind.’

Een tijd lang bleef het stil tusschen de twee vrienden. Zij gingen door gebruis, door donkerte en flonkeringen, met den koelen adem om zich heen van het stuwende water. Zoo sterk, zoo duister en zoo van licht doorschoten scheen Allard Dufay's gedachte.

Zij kwamen aan de kerk. Als een heuvel breed en hoog stond zij in den nacht; zwart haar toren tegen de flauwlichte voorjaarslucht waarin weinige sterren slechts stonden, wazig.

Op de brug voor de markt op de gewende plek, bleven tegelijk zij staan. Delpont legde zijn armen op de steenen leuning, de schemerende verten in turend van water, schepen en stad.

'Tegen dien man die ons verdreven heeft - wij wilden het oude, zeide hij en hij het nieuwe, hij wilde medegaan met zijn tijd - heb ik gezegd, dat ook buiten St. Cunera de Zangers van St. Cunera zouden zingen. Nu gaan wij de kerk uit, de wereld in!'

Hij wilde zijn zangers volksliederen laten zingen van vroeger en van nu, en gezangen dier grooten die buiten het gewoel zijn gebleven en daarom tot heden toe aan de menigten onbekend. De stad en alle de steden langs de rivier zouden weerklinken van een muziek die oprechte harten verstaan en mede aanheffen konden. Hij neuriede en floot, de armen op de balie, de oogen over het wielende water heen de verte in.

'Midden op de markt wil ik muzieken! Optochten houden door de straten met gezang; feesten vieren in het park waar gearmde paren wandelen en waar kinderen de zwanen voeren op den vijver; in de tuinen waar arbeiders en werkvrouwen bij een glas bier uitrusten van hun dag. Klinken zal de open lucht en de werkdag van muziek!'

Met een keurbende van zes zangers, mannen en vrouwen en twee violisten ging hij het waagstuk beginnen. De jonge kinderarts, de alt met haar bronzen en zilveren klokketonen had de rust en vrijheid van haar zomervacan-

tie opgeofferd om met hen te gaan. En al de scholieren en de vrienden van St. Cunera wilden hen zingende uitgeleide doen door de straten op den dag dat zij zich inscheepten. De stad en de schepen, de huizen en de haven zouden weerklinken van hun leuze en afscheidsgroet. Zelven hadden zij het lied uitgekozen dat een plotseling talrijk geworden koor al oefende; Jannequins Guerre de Renty.

Delpont neurde de melodie van den roemruchten onbekende, van wiens muziek de wereld weet en van wiens lot en leven geen mensch. En in Allards gedachte klonken de woorden mede, woorden van verontwaardiging over verwaten onrecht, van trouw aan het verkoren vaandel, van zekerheid van zege in den hoogsten Naam.

Delponts neuren werd gezang:

> Croisez, croisez vos piques, Soldats!
> A cheval tôt, mes gendarmes!
> Boutez feu en toutes parts!
> Croisez vos piques, Soldats!
> Qu'on se mette, qu'on se mette tous en armes;
> Allons donner des alarmes
> Au champ de nos ennemis!

En toen verlangzaamde de maat die den hooggedragen standaard achterna stormde, tegen den wreeden vijand in, den landverwoester.

Het was als hield de aanvoerder op een hoogte zijn ros in, en zag om naar zijn troep. Bezielend klonk de kreet:

> ‘Enflez vos coeurs, mes amis!’

Als een zeil in den wind zwol Allards hart. Hij viel in:

> ‘Enflez vos coeurs, mes amis!’

De verbonden stemmen schalden door den nacht.

Op haar sterke stuwing droeg de rivier den roep voort, langs huizen en schepen, de verten van duistere landen in.

[V]

In den gereserveerden luxe-coupé van den sneltrein het Oosten in zat Allard tegenover Tryggvason, die uit de overweldigende geestdrift der fabriekstad, de als van een aardbeving schuddende zaal, de schreeuwen, de op hem toe dringende handen, grepen, omhelzingen, onder kussen gefluisterde smeekbeden van jonge vrouwen om een heimelijk samenzijn, de brieven met bevende vingers geschreven, de drift van jonge mannen die de paarden van zijn rijtuig spanden, den duizendstemmigen roep voor zijn hotel om nògmaals een herhaling van het balcon af van zijn bravourstuk, Tartinis' Duivelssonate met die als vuurwerk vonkende en vliegende trillers, geen ander ontkomen had geweten dan mettervlucht, drie uur voor het bepaalde tijdstip, en geen andere veiligheid voor het gesprek met een vriend, dan in deze vliegende kluis.

Met een zucht van verlichting bij het dichtslaan van het portier verklaarde hij, nu was hij vrij, zijn eigen meester, thuis, zooals hij het niet was in zijn villa bij Cannes, of zijn woning in Park Lane.

Terwijl hij sprak over New York vanwaar hij kwam, de havenstad waar hij een gewichtig gesprek had gehad met Godijn, Petersburg waarheen hij ging om in het Winterpaleis te spelen, scheen het Allard of in zijn blik, zijn stem, de beweging van zijn handen, die een onzichtbare viool leken te bespelen, de haast en de hartstocht nog jachtte van de Duivelssonate, een haast en hartstocht als in de stad aan den raderendrijvenden stroom, die zoo velen daar doof maakten voor de muziek van de ziel. De razende

maat van den sneltrein, een lange slag, een seconde stilte, twee korte slagen, slag, stilte, tweeslag, en die seconde stilte zelfs een wachtend hijgen, leek de rhythmus van dat virtuozenleven.

Hij wachtte om Tryggvason een vraag te doen naar Kempfen, die zijn verzoek om een ruiterlijke verklaring ten gunste van Hofer ontweek.

Op een toon die schommelde tusschen bewonderen en veroordeelen sprak Tryggvason van een beroemd Russisch componist die op de oorlogsvloot diende, en de veertig al voorbij, zich ging oefenen in contrapunt; een ander die in generaals-uniform vestingbouwkunde doceerde aan de militaire academie; een derde die onder scheikundige proeven door een fantastisch ballet had gecomponeerd in zijn laboratorium; een vierde van morgen tot avond opgesloten in een bureau van de spoorwegen; een vijfde die op zijn edelmansgoederen leefde tusschen boeren, den moejik voor den waren mensch uitriep en verheerlijkte in zijn liederen, en niettemin over ‘den stank van het Russische dorpsleven’ klaagde als nadeelig voor de muziek en naar verzen van Goethe greep om er zich voor te vrijwaren.

‘Geen logica, geen inzicht, geen methode; maar genie!’

Toen over de mannen van St. Cunera, die hij gispte om hun roekeloos uitdagen van de gestelde machten in de muziek; gispte om hun leuzen en om hun methoden; methoden die den gebaanden weg verlieten, de formule verwierpen voor eigen onderzoek en beproeven; leuzen die den eenvoud vierden en aan virtuositeit en verfijning der techniek in alle kunsten den oorlog verklaarden.

‘Zij willen het schitterende niet, het effect niet, niets van wat Dufay noemt: de Duivel en zijn pomperijen. Maar dat is juist wat de menigte wil, dat is wat opgeld doet op de markt.’

Hij haalde de schouders op.

‘In de middeleeuwen, toen de markt ook en zelfs juist

voor de kerk werd gehouden, stonden kloosterdeuren wijd open voor verzakers van de wereld. Maar in onzen dag - waar blijven zij? In onzen dag nu, omgekeerd, de kerk een hoek van de markt is! Dat heeft de nieuwe pastoor van St. Cunera - hij had overigens een slechte pers heb ik gezien - goed begrepen. Dufay geeft gebogen en met wit haar nog pianoles. En bekende componisten die onder vier oogen hem komen raadplegen over hun werk, spreken in het openbaar over hem als over een goedigen ouden dwaas.'

Hij tikte de asch van zijn sigaar en begon te lachen.

'De uitvoering van al die nieuwe muziek, Russen, St. Cunera, tutti quanti, zal je heel wat gekost hebben! Biecht eens òp: hoeveel Fantasieën, Impromptus, Arabesken, Madrigalen?'

Allard zuchtte bij de herinnering.

'Dozijnen. En een geheele opera bouffe, operette, parodie.'

'Hij heeft er mij van verhaald. Eindelijk dan en ten langen leste! Hoeveel jaren heeft hij nu, met een waarlijk hemeltergende volharding in het kwade en onder onophoudelijk gekakel, op dat hanenei van hem gebroed! en de basiliskus die er uit is gekropen?'

'Geen basiliskus. Een kuiken zonder kop.'

'Te schooner wonderdier dan voor het liefdadigheidsfeest.'

Zijn weidsche plannen daarvoor had Godijn Allard in de oogen laten schitteren; Tieffenbrucker had hem verhaald van het ongeval dat aanleiding was tot het betoon der liefdadigheid of voorwendsel voor het vieren van het feest. Bij den wedstrijd in ski-springen op Flumen Sanat, was een beroeps-skilooper verongelukt. De in borst en bekken gebroken man was in pijnen gestorven. Een deskundige had, zeide men, de directie gewaarschuwd tegen de uitgekozen helling als te gevaarlijk. Maar alles was al gereed, het versierde feestgebouwtje, het buffet waar wed-

ders winnen en verliezen zouden vieren met champagne na elken sprong de leegte in, de uit het gezicht gehouden draagbaar waarbij de ziekenverplegers moesten wachten: de eene kans te meer bij zooveel kansen op een ongeluk was aanvaard.

'En nu gaan de medeplichtigen aan den moord hun schuld tegenover het in nood achtergebleven gezin kwijten met een feest. Een wilde die den bloedprijs nederlegt voor zijn verslagen vijand heeft zuiverder menschelijk gevoel!'

'Daarvoor is hij een wilde,' antwoordde Tryggvason.

De sneltrein vloog het Meer langs aan den voet der steilten die langzaam afloopen naar het Westen; waar het gebergte heuvelkling wordt buigt de stalen weg er door heen, en gaat de vlakte in aan gene zijde en de verten van het Oosten.

Tryggvason zag naar het landschap, de voorbijvliegende hellingen waarvan beken afstorten naar het Meer, de zwartgroene wouden van dennen en lorken, in de verte, witblinkend tegen een al lenteachtig blauwe lucht, de eeuwig besneeuwde spitsen.

'Zoo goed als Godijn de natuur begrijpt! Eerst het water, nu de sneeuw en het ijs. En met recht mag Flumen Sanat zijn naam blijven voeren; de sneeuw en het ijs zijn immers ook rivier: de bergbeek zelf in haar eersten staat, recht uit den hemel gedaald ten heil voor de lijdende menschheid. Skiloopers, schaatsenrijders, glijders in sleden, sneeuwballengooiers, geneest zij in den winter, als in den zomer baders, zwemmers en drinkers van behoedzame teugjes. En zomer en winter zet zij bij wijze van bezinksel goud af in de vergaarkom van Flumen Sanat. De gletscher is Godijns brandkast - wonder van een brandkast, die waarden bewaart, niet enkel maar voortbrengt, onophoudelijk, onuitputtelijk. En in het geestelijke' riep Tryggvason die onder het spreken zijn gedachte voelde groeien, 'in het geestelijke hetzelfde inzicht, hetzelfde vermogen van greep.

De steile toppen van de menschheid verandert Godijn in rente afwerpend bezit, de genieën zijn leveranciers van hem. De wijze waarop hij dien grimmigen dichter van de eenzaamheid heeft herschapen in een trommelaar voor zijn kermistent! Als men spreekt van de ironie der feiten....!

Ik heb vroeger wel eens gedacht dat aan Godijn een groot diplomaat verloren was gegaan; dat was in mijn onnoozele jeugd, toen ik den diplomaat voor den oppermachtige hield, als een gapende dorpsjongen den blinkenden livreiknecht voor den heer van het statige huis. Sedert heb ik begrepen, hij is een van hen voor wie de diplomaten diplomatiseeren. En met welke gratie doet hij het zelf! Hoe harmonisch vereenigt hij het schijnbaar onvereenigbare als bloemen in een ruiker! Met bewondering beschouw ik dit laatste meesterstukje van hem, zijn liefdadigheidsfeest.

De fabriekstad en muziek - dat is twee. Maar muziek die een stadgenoot heeft gemaakt, iemand dien de stedelingen groeten op straat, met wien zij in relatie zijn op de Beurs, bij wien zij te gast gaan en dien zij als gast ontvangen, dat is bijna muziek die zij zelven hebben gemaakt, dat is ieder en een iegelijks eigen eigendom en trots. En die samensmelting van de Graalsburg met Flumen Sanat - het welbekende wel aangename verborgen onder een speelschen schijn, die tot zoeken prikkelt en met vinden verheugt als een rebus, een charade en action! Alle zangers en zangeressen domino's wier masker zij mogen oplichten; Parsifal is de dokter - dierbare dokter! Amfortas is de podagreuze Prins die niettegenstaande zijn podagra zulk een boute-en-train is, en zoo waarlijk prinselijk galant jegens zijn schoone mede-patienten. Al de dames zullen er over kibbelen voor wie Kundry is bedoeld, ieder een bloemenmeisje aanwijzen als verbeelding van haar beste vriendin. Geen einde aan de verrassingen. En als zij er met hun geheele gezin en alle familie, vrienden en kennissen heengaan, doen zij nog een goed werk ook. Zij voeden hongerigen en naakten en verzorgen een

weduw en weezen. Zulke muziek - dat is de ware voor de fabriekstad! Want denk nu ook eens aan al die velen die van die liefdadigheidsmuziek een zoet winstje hebben; makers en verkoopers en fatsoeneerders van feestkleedij; fabrikanten, winkeliers, modistes; kappers en parfumeurs; bloemisten, decorateurs; suikerbakkers, wijnhandelaars, tafelbedienden; de niet op te noemen menigte der leveranciers van feestbehoef, die dezen winter des onheils ten gevolge van faillissementen, stopzettingen van fabrieken en dergelijke rampen nood hebben geleden. Voeg daarbij de heeren aandeelhouders van Flumen Sanat, aandeelhouders in elken vorm, van directeur en commissarissen af tot den chasseur van het Parkhotel en de ouvreuses in het Casino toe, wien de opbrengst van het feest de som uitspaart anders welvoegelijkheidshalve wel verschuldigd aan de nagelaten familie van den op Flumen Sanat verongelukte; en nu in dividend, in tantièmes, in salaris, in loon, in fooi, hun zelven toevloeiend. Denk aan de Odeon-bezoekers die schadeloos worden gesteld voor het verduren van Christus en het Dochtertje van Jaïrus. En denk tenslotte - waarom zou hij zichzelven vergeten? - aan Jhr. Mr. Lieven Povell Godijn, bankier en kunstbeschermer, in zijn componisten-eerzucht eindelijk bevredigd. Dat zijn, wacht!'

Tryggvason telde met den wijsvinger van zijn rechter af op de vingers van zijn linkerhand, lange lenige fijngespierde virtuozenvingers die als in vioolspel bewogen.

'Een twee drie vier vijf zes, zes vliegen in één klap! zou ik zeggen als vliegen niet te onedel waren voor de vergelijking. En wacht! het feest wordt gevierd op den dag van David voor Koning Saul. Zeven vliegen, welgeteld zeven. De zevende: dit compliment aan onzen geestigen kritikus van het Beursblad, die Dufay heeft doorstoken met zijn doodelijke pennepunt.'

De herinnering aan dat artikel schrijnde Allard nog.

'Er is wel gezegd dat de volmaakte schoonheid, even-

als het water, geen bijzonderen smaak en geen bijzondere kleur heeft. Als dat waar was, dan zou Christus en het Dochtertje van Jaïrus een volmaakt schoon werk zijn; maar het is niet waar en Christus en het Dochtertje van Jaïrus is een werk zonder smaak of pit.

Het karakter van deze muziek is juist dat zij geen karakter heeft; zij is in de eerste plaats onpersoonlijk en zonder uitdrukking. “Wat zal ik je zeggen?” gromde Cherubini tegen een van zijn leerlingen wiens opera hij juist had aangehoord. “Drie uur lang heb je mij niets gezegd.” Zoo gaat het ons met dezen componist. “Dochtertje! ik zeg U sta op!” Dat zijn toch woorden waarover wel iets te zeggen valt. Maar de componist heeft niet geweten wat; hij zwijgt - in noten. Indien werkelijk - wat wij vooreerst weigeren te gelooven - de onversaagde dirigent van het Odeon het waagstuk van een herhaling dezer uitvoering mocht aandurven, kunnen wij hem voorspellen dat het “Sta op!” tot dit dochtertje van Cunera tevergeefs gezegd zal blijken. Zij is niet gestorven; zij is doodgeboren. - Een laatste verzuchting: Ook van andere teugen uit St. Cunera's smaaklooze en kleurlooze bron geschept, hopen wij, die naar een geurigen en geestrijken dronk verlangen en niet naar regenwater, in alle toekomst verschoond te blijven.’

Allard zweeg op Tryggvasons viering van de zeven-vliegen-in-één-klap. Hij dacht aan Hofer, en dien laster waartegen Kempfens antwoord op zijn brief geen afweer was. Tryggvason kende Kempfen van nabij. Hij vroeg hem naar den beroemden componist als mensch.

‘Een man van de wereld,’ oordeelde Tryggvason.

Allard verhaalde; en toonde Kempfens brief.

‘Ik verklaar gaarne de gelijkenis tusschen mijn muziek en die van Hofer voor een toeval te houden, zooals er uit de geschiedenis der muziek zoo zeer vele bekend zijn, als toeval nooit betwijfeld.’

Tryggvason knikte.

‘Van een man als Kempfen tegenover een man als Hofer al zeer welwillend.’

‘Welwillend? een ledige phrase inplaats van de waarheid die hij gehouden was te zeggen: “Hofers muziek is geschreven vier jaar vóór Judith en ik kende haar!” Of neemt U waarlijk aan wat ik tegen dien armen Hofer zei om hem over het hondsche zwijgen van den grooten man op zijn nederige hulde te troosten, dat het manuscript op de post verloren is gegaan, en die tweede brief waarmee hij, och zoo bescheiden! er naar vroeg, eveneens?’

Tryggvason dacht na.

‘Wat ik geloof is dit: Kempfen heeft Hofers manuscript met die nederige opdracht ontvangen en zonder het zelfs in te zien, naast zich neergelegd. Hij is de groote componist. Hij ontvangt bij de vleet manuscripten, opdrachten, eerbewijzen, dat wil zeggen bedelbrieven van jonge componisten, componisten in nood. Hij wordt lastig gevallen. En hulpvaardig is hij juist niet.... Hij heeft Hofers manuscript bij al het andere gelegd, beter geworpen, en er niet meer aan gedacht. Tot de brief kwam die er, zoo bescheiden! als je zegt, naar vroeg. Dien brief heeft hij in de snippermand gegooid natuurlijk. Moest hij zeggen: Geachte Bedelaar-Componist! Uw bedelmuziek ligt ergens tusschen veel andere dergelijke die ik tijd noch lust heb te lezen? En toen heeft hij Hofer volkomen vergeten. Later, wie weet na hoe langen tijd, is bij toeval Hofers manuscript hem in handen gekomen. Bij toeval ziet hij het in; vindt iets zeer bijzonders, leest verder, ziet dat is iets buitengewoon moois. En toen, denk ik, heeft hij Hofer willen schrijven.

Hij heeft het niet gedaan. Waarom niet? Misschien omdat alles al zoo lang geleden was? Omdat hij van Hofer nooit meer iets had gehoord? Omdat hij wel dood kon zijn, of verongelukt, ondergegaan als zoo velen? Wie zal het zeggen? Maar de melodie is in zijn hoofd blijven hangen. En bij het componeeren van Judith is zij in zijn muziek

gekomen, zonder dat hij er zich van bewust was. Zulke dingen zijn gebeurd. Daarbij behoeft geen kwade trouw te zijn geweest.'

'Neen. Zoo iets is mogelijk: te goeder trouw.'

Tryggvason hief den vinger op.

'Maar nu; nu! Judith is toegejuicht in alle groote opera's van Europa en Amerika; terecht! Een half jaar daarna wordt hier de Nacht in het Bergwoud uitgevoerd, en ook toegejuicht. Opeens; wat is dat? wat is dat?! in die muziek van Hofer zijn er tien maten volkomen gelijk aan tien maten in de muziek van Kempfen! En overijverige vrienden van Kempfen, of misschien? vijanden van een zekeren jongen dirigent, gevaarlijk mededinger van een zekeren anderen dirigent, en die Hofers muziek heeft opgevoerd, aan het schreeuwen: Plagiaat! plagiaat! En toen heeft Kempfen dat vergeten manuscript weer te voorschijn gehaald en den datum onder die nederige opdracht gezien, en toen heeft Kempfen wel gezien dat de twee passages inderdaad op elkaar geleken, en toen heeft Kempfen zich ook wel weer herinnerd die muziek van Hofer gelezen te hebben, voor hij de zijne schreef - maar, - maar!'

'Er is geen maar!' riep Allard. 'Toen moest hij spreken!'

Of hij het niet had gehoord ging Tryggvason voort:

'Maar toen heeft Kempfen gedacht, hoe minder woorden daarover hoe beter. Niemand ter wereld wist van de zaak noch kon er van weten, zelfs Hofer zelf niet wien hij immers nooit had geantwoord en die zou meenen, dat zijn muziek verloren was gegaan. Wie echter hoorde: Kempfen kende die muziek! die zou uitroepen: Dus is Kempfen de plagiaat-pleger!

Is het niet zoo? Zou, neen kàn de menigte anders oordeelen? Hij die een menschenkenner is, weet: Neen. Zwijgen deert niet, spreken is gevaarlijk; hij zwijgt.'

Allard dwong zich tot uiterlijke rust om te zeggen:

'Hier deert zwijgen wèl; het deert Hofer. Tien jaar

lang, tien vreeselijke jaren lang is de man in de hel geweest! Hij is ontkomen. En hij wordt er in teruggestooten!'

'Door Kempfen? Neen! Op de beschuldiging zelf heeft Kempfen afdoende geantwoord. Hij zegt: ik houd de gelijkenis voor een toeval. Ook ik houd haar daarvoor. Pas heb je verklaard, je waart het met mij eens. Met dat te zeggen zegt Kempfen de waarheid.'

'Niet de geheele waarheid. De geheele waarheid die hij gehouden is te zeggen.'

Tryggvason viel hem in de rede.

'De geheele waarheid, beste Allard *is* niet te zeggen. Nooit! De uiting vernietigt haar. Zij is te teer. Zij is een ding van de ziel, niet bestand tegen de dingen van de vuist. De geheele waarheid die Kempfen zou moeten handhaven tegen de gedeeltelijke, de uiterlijke waarheid in, zou daartegen niet te handhaven zijn; zij verging in het gedrang. En wat daarin triomfeerde zou niet eens de gedeeltelijke, uiterlijke waarheid wezen, maar een leugen, en een ergere dan die bestreden werd. Het zou erger zijn als de wereld Kempfen voor een dief hield dan als zij het Hofer doet. Kempfen is een Prins van muzikanten, Hofer is niemand. Als het onrecht nu eenmaal geschieden moet, dat het dan geschiede aan den niemand, niet aan den Prins.'

Allard zweeg, bij beurten rood en bleek.

Tryggvason die zijn zwijgen verkeerd begreep, legde hem vriendschappelijk de hand op den arm.

'Voor zoover de zaak jezelf betreft behoef je je niet ongerust te maken; laat dat maar over aan Godijn! het is hem toevertrouwd! De beschermer van den Opera-dirigent, die groot-speculant, kan tegen Godijn niet op. Trouwens ik geloof dat hij uitgespeculeerd is; ik hoorde zoo een en ander in de stad. Die telt niet meer mee.

Blijf vrienden met Godijn, dat is noodig en voldoende. Hij mag op het oogenblik eenigszins ontstemd zijn over het schandaal met Dufay's muziek'....

‘Hij is niet “eenigszins ontstemd”, hij is woedend,’ viel Allard den hoffelijken virtuoos in de rede. ‘In zoover dat in de meest correcte taal duidelijk gemaakt kan worden, heeft hij het mij duidelijk gemaakt. En de brief van den artistieken leider zei hetzelfde in het grove. Ik had geen recht achter zijn rug een muziek uit te voeren die ik wist dat hij niet toegelaten zou hebben op het Odeon. Ik had het Odeon zware schade berokkend; in dien toon verder. Het is altijd hetzelfde misverstand tusschen hem en mij. Als ik zeg, het Odeon, meen ik de muziek. Als hij zegt, het Odeon, meent hij de kas. Nog precieser uitgedrukt, zijn tantièmes.’

‘De brave man spreekt zijn mallemoerstaal, de taal van de markt. Daarin beteekent inderdaad muziek: duiten. Met Godijn is de grief een andere. Maar nog eens; een goede opvoering van Parsifal Junior op het weldadigheidsfeest en alles is vergeten.’

Allard zei droogweg:

‘Ik hoop dat de pantomime-dirigent met de kunstig gekapte krulletjes die de naaktheid zijns schedels bedekken, en de brillanten aan zijn wuivende vingers, Parsifal Junior doet toejuichen, terwijl ik in het Odeon voor waarschijnlijk gapende loges en ledige fauteuilrijen David voor Koning Saul dirigeer.’

Verwonderd zag Tryggvason hem aan, ontwaarde misverstand en koos den kortsten weg uit den doolhof met de vraag naar Godijn's laatsten brief.

Een herinnering flitste door Allards hoofd. Hij greep in een zak.

‘Eergisteren, juist toen ik naar Uw concert ging!’

Verlegen bezag hij de welbekende hand op het adres.

‘Neem er den tijd voor; ik lees’, zei Tryggvason en vouwde een courant open.

Achter het verbergende blad lachte hij, hoofdschuddend. Met een ongelezen zakenbrief in den zak naar muziek luisteren - als het niet op Allard leek!

Een onduidelijke uitroep deed hem over het papier kijken.

‘Hij wil dat onuitsprekelijke lor op het Odeon laten opvoeren! inplaats van Dufay's oratorium! en dat ik het dirigeer!’

Tryggvason trok de wenkbrauwen op.

‘Natuurlijk.’

‘Natuurlijk zegt U? Ik weiger!’

Godijns brief vloog verscheurd het venster uit. Als een witte vlinderzwerm streken de flarden neer in het korte lichtgroene voorjaarsgras.

Bevreemd zag Tryggvason die uitbarsting van hartstocht aan. Onbegrijpelijk; en, als onbegrijpelijk, vergeefsch.

‘Je kunt niet weigeren. Je contract met het Odeon verplicht je.’

‘Met een spullebaas op de liefdadigheidskermis van Flumen Sanat heb ik geen contract.’

‘O Allard! o Man-in-de-Maan van je eigen Midzomernachtsdroom! is Godijn de spullebaas van Flumen Sanat en Godijn de beschermer van het Odeon niet een en dezelfde Godijn? En aan welken van de twee het contract je ook bindt, bindt het je niet aan beide?’

‘Ik verscheur het contract! Ik weiger!’

‘En de boete?’

‘O!’ riep Allard en haast klonk het als een lach, ‘O! ik heb geld! Voor het eerst van mijn leven! Ik heb mijn Zomernachtsdroom verkocht, eindelijk! Mijn losgeld zal dat zijn. Ik koop mijzelven vrij!’

‘En je meent waarlijk dat je vrij zult zijn zonder geld? Dat je den Droom zult doen opvoeren zonder geld? Weet je nog zoo weinig van de markt, dat je denkt muziek maken gaat zonder geld?’

Allard riep:

‘Kempfen laat uit lafhartige zelfzucht een eerlijk man om zijnentwil te gronde richten. Godijn misbruikt zijn macht over het Odeon om de muziek in het aangezicht

te slaan. Ik weiger hun medeplichtige te zijn. Ik weiger mijn vrienden en mijn overtuiging te verraden. Ik weiger! Kome er van wat wil.'

Tryggvason antwoordde niet. Zulk een drift moest uitrazen.

Maar wat een bergen gemaakt van molshoopen, wat storm bezworen in een glas water! Wie dacht over een maand nog aan een muzikanten-twist!

Hij zag uit het venster. In de Oostelijke verte van het Meer, door het gebergte overdonkerd en omsloten lag onder een wolk van mist en rook de fabriekstad. Het gezicht benarde den werelddoorzwerver. Hij dacht, in zulke engte moest het leven wel nauw zijn. Daar werd zulk een aanzien van het kleine voor het groote, zulke blindheid voor maat en verhouding mogelijk, onvermijdelijk misschien wel. Hij wenschte Allard een leven als het zijne toe, een leven in de wijdten van de wereld, met afstanden voor spiesburgers onoverkomelijk tusschen elk vandaag en morgen. Hij dacht aan een Amerikaansche stad van millioenen inwoners voor hem. Op den weg daarheen was de Stedelijke Opera een station.

Het torentje kwam in zicht van het dorp aan het westelijke uiteinde van het Meer. Enkele oogenblikken slechts bleven nog voor vriendschappelijk vermaan, een les in wereldwijsheid als ervaring schuldig is aan roekelooze jeugd.

'Wij staan op het punt van scheiden, Allard. Een laatste woord. Je spreekt van de muziek en van vriendschap en van je overtuiging. Maar op de plek waar je nu staat, weet daarvan niemand noch vraagt iemand er naar; je staat op de markt waar de vraag is naar winst. Hier is muziek een waar om winst op te maken als elke andere. Maak er winst op! Er is nog andere dan die in klinkende munt. Verwerf de winst waarvoor je weer muziek kunt maken; bondgenootschap met de machtigen in de muziek. Word toch wereldwijs! word toch marktwijs! Je veracht de markt. Zij is niet

iets verachtelijks. Wij hebben het al op school geleerd - geen samenleving zonder! De Naakte Papoea's voorbij Kaap d'Urville houden markt. Daar brengen zij de glazen armbanden te ruil en de cellulose stiftjes voor doorboorde neusvleugels die menschlievende fabrikanten in Weenen met door stoom gedreven machines voor hen maken; en halskettingen van wilde-beesten-tanden en schelpen, zooals een hoofd alleen mag dragen, een dapper jager. Ook bij hen zijn teekenen van waardigheid en glorie op de markt te krijg; zij doen als wij, wij doen als zij. Wij staan allen op de markt. Of de marktwaar nu kangaroe-tanden is, of carrières, dat is geen wezenlijk onderscheid. Voeg je naar de wet van de markt, Allard, opdat het je welga met je muziek.'

De trein stond stil. Allard sprong er uit.

Tryggvason boog uit het coupé-venster.

'Zal het Ja zijn?'

'Neen!'

'Neen tegen wien of wat? Tegen Godijn? Tegen Kempfen? Tegen den eisch van de markt en van het gezonde verstand?'

'Neen tegen alle drie.'

De vroegboot die de arbeiders uit de dorpen langs het Meer naar de fabriekstad brengt, riep aan den steiger.

Van den steven, waarover een onstuimige wind het schuim heen joeg der opspringende golven zag Allard naar de fabriekstad, naar den beginnenden strijd.

Hij besefte het wel:

Niet tegen dezen machtige in de muziek of genen machtige in de muziek zou die gaan, maar tegen de macht waardoor zij machtig waren boven alle andere machten de oppermacht in de stad aan den raderen drijvenden stroom.

En elders.

[VI]

Hij leed de nederlaag.
Hij verduurde haar onverslagen.

V
Het schoone avontuur aan het meer.

Tusschen het verre hooge wit van de eeuwig bevroren toppen in wijden halfkring blinkend tegen den hemel, en het groen vlakbij van de weiden, waar de in al zachter hellingen verglijdende boog van bergen opengaat naar het heuvelland en de groote vlakte, zoom van de zee, ligt zoo blauw als de hemel het doorschijnend klare Meer.

Als uit de kille luchten boven het hooggebergte, boven de sneeuw en het gletscherijs, de Oostewind afstort naar de warmte van het dal, rennen voor den storm uit hoog met schuddende schuimkoppen de zware barenrijen, waarvoor schippers en visschers vluchten, bukkend met gereefd zeil. Maar het dagelijksche aanzien van het Meer is rustig, en effen zijn gang. De blauwe wateren zijn zoo klaar als de lucht zelve. Tot in de diepten toe zijn de scholen blinkende vischjes te zien.

De woeste waterval die met een geweld als het donderende noodweer in barstende brekende slagen, van wolken schuim omvlogen, afstort van de laatste steilten, werpt het afbreeksel van de bergen in het Meer, gletscher-moraine, steen op steen vermalen, puin, gruis, rotsbrokken, verweersel, slib. De fabriekstad aan den raderendrijvenden stroom loost haar afval in het Meer, afval van menschen, afval van machines, stank, vuilnis, zwart van steenkoolstof, de gore bontheid die uit de ververijen komt gespoeld, de rimpelig

rekkende en krimpende vliezen van besmeurde kleur die op het zog van de zwoegende sleepers schommelen. Maar alle geweld, alle ondragelijke zwaarte, en alle afzichtelijkheid verzinkt en is verdwenen in de diepten van het Meer. Onbesmettelijk is die zuiverheid. Zoo klaar als het midden van het Meer zelf, zoo effen, vloeit voorbij de landspits van den zuidelijken oever de breede rivier uit, die door heuvelland en vlakte heen stuwt naar de zee, die, wijnbergen, akkers, boomgaarden, weiden vol grazend vee bevrucht, die dorpen en steden drenkt, die de schepen draagt kostelijk bevracht, en op de schepen menschen en hun gedachten, die aan zijn uitmonding in zee van meegedragen gletschergruis nieuw land bouwt voor een toekomst te ver nog voor menschengedachte, voor menschengeslachten van wie geen levende kan weten hoe zij zullen zijn: toekomstland. De kracht en de vruchtbaarheid van de voedende, dragende, bouwende rivier zijn vormsel van het Meer.

Boven het hooggebergte zijn de onweders geweldig. Tegen luchten zwart als de middernacht schokken vuurblauw van bliksems omsidderde toppen, de hellingen dreunen, honderdvoudig nadaverend, van den losgebarsten donder, onder rivieren van regen staan de bosschen gebukt. Maar langs de oevers van het meer zien de boeren onbekommerd naar hun korenveld; zij weten; voor het water blijft het noodweer staan. Zoo hoog tot in de hooge luchten toe staat ongerept de verrustigende macht van het Meer.

Niet roerloosheid is die rust. Hoewel met oogen niet te zien, onderzoek heeft het duidelijk gemaakt voor de gedachte: het Meer beweegt in ebbe en vloed. Van de wereldwijde golf, uit de twee golven te saamgevloeid die den wentelenden aardbol om de zon nastreven en de maan, van de golf die op zich heft naar het lichte, nederzijgt weer tot het donkere, is het Meer een deel. Met de rijzende en zijgende zeeën mede rijst en zijgt het Meer, op het lichte toe, naar het donkere terug.

De rust van het Meer is in zichzelf teruggekeerde beweging, die straks overnieuw uitvloeien zal, bezonken drift, verinnigde kracht het diepste wezen van de rust.

De oeverbewoners ontwaren die rust, de boeren en het ambachtsvolk in de dorpen, de visschers, de schippers op het Meer. Zelfs de fabriekarbeiders die elken vroegen morgen naar de druischende haastende stad gaan, hun dag doorjakkeren tusschen machines hijgend onder den slag van den raderen-drijvenden stroom, en in den avond pas terugkeeren in hun dorp aan het Meer, gevoelen haar. Zij hebben andere gezichten dan de arbeiders in de stegen en sloppen der stad. En de rijken van de stad bouwen aan het Meer een huis, of zij daar de rust mochten vinden die nergens voor hen is.

Terugkeerend van een reis door de steden langs de rivier waar hij met zijn Zangers de muziek van St. Cunera had laten klinken, rustte op een voorjaarsdag Delpont uit aan het Meer.

Stil zat hij in het korte gras waar de sleutelbloemen bloeiden en de hemelsblauwe gentiaan der weiden. Zijn zinnen en zijn gedachten stonden open.

Hij zag in de hooge verte de blinkende sneeuwtoppen, oorsprongen van de schijnbaar roerlooze ijsrivier, den gletscher, wiens bewegen op een maat van eeuwen gaat, die glijdende den granieten berg afbreekt, het dal ophoogt, de aard hervormt. Hij zag naast zijn hand een teeder geaderde gentiaan wier hemelsblauwe kelk zachtaan openging onder de opstijging van het sap uit wortelbol en stengel. Hij zag het Meer in zijn effen strooming. Als de kleine kabbelgolfjes tegen den oever kwam tegen zijn hart gewaarwording aangevloeid van rust. Door zich heengaan voelde hij de groote gestadige maat, de verborgen beweging, bezonken verinnigde kracht, die het diepste is van de rust.

Delpont die bij alles wat hem weervoer aan muziek dacht en aan muzikanten, dacht:

‘Hier vonden muzikanten rust.’

En de gedachte begon te werken in zijn hoofd en in zijn hart, die niet weer aflaten zou voor zij werkelijkheid was geworden; een rusthuis voor muzikanten te bouwen aan het Meer.

Hij kende er maar al te vele in al de steden langs de rivier, moede zangers, moede spelers, moede makers van muziek, moede niet van het muzieken, maar van de haast, den haat, het harde, dat in warrelend wangerucht langs hen henen, op hen toe wervelde, zoo luid dat zij hun eigen muziek niet meer konden hooren. Nieuwe muziek zou in hen opgeweld komen wanneer hun als de bergstroom onstuimig leven in deze stilte bezinken kon, allen vreemden last, als de bergstroom het gruis en rotsafslijpsel, van zich kon laten vallen, verstillen, louter worden. En als zij genazen, dan door hen hoevelen! Muziek, opperste medicijn der moeden, mildste heuldronk voor het krankgeworden hart, aan ontelbaren reikten zij haar dan weder, de muzikanten die in deze levenlouterende, levenvermeerderende stilte zich zelven hadden hervonden. Om den wille van de duizenden tegelijk en om den wille van de enkelen bedacht Delpont de onvermoeibare een rusthuis voor muzikanten.

Maar toen hij, als bij alles wat hij deed, naar zijn makkers van St. Cunera ging om hulp, toen spraken zij, die niet muzikanten alleen waren maar werkers in velerlei beroep, ook voor hen die in dat beroep hun makkers waren, en die zij moede zagen worden bij het dagelijksche werk; moede van het werk niet, maar van de haast, den haat, het harde dat langs hen heen en tegen hen in gestort kwam en gewerveld bij het werk.

De voormalige smid met zijn bazuin van een tenor sprak voor ambachtsvolk en fabrieksarbeiders, de werkers met het lichaam, die arbeiden in het geweld van den raderendrijvenden stroom, die uit de zwarte stegen en sloppen der oude stad, uit de huurkazernes der voorsteden, uit

de dorpen langs het Meer waar in de vroegte het stoombootje waarschuwend schreeuwt, er aan komen in donkere drommen, dringend en gedrongen, en den zwartopen muil der fabrieken instorten, waar de machines hun krachten en gedachten malen op de maat van den raderendrijvenden stroom, in geraas, gehijg, gestamp, gepletter, in een wervelpoel van warrelenden wanklank.

De jonge kinderarts met haar spel van bronzen en van zilveren klokkeklanken in de keel, sprak van de moeden binnen in de huizen die zoo veilig lijken, zoo zacht en stil, aan wie verlangend er naar opziet uit het ruwe gedrang van de straat. Daar werkten huisvrouwen die nooit gedaan hadden met altijd weer terugkomenden arbeid in het kleine, onontbeerlijk voor dagelijksch bestaan; daar leden moeders, uitgeput van baren en zoogen; daar bewaakte, verzorgde, verpleegde een krank kind wie zelve slaap en zorg behoefde.

Een kantoorklerk sprak voor hen die op kantoren schrijven en rekenen, hen voor wie het leven tot cijfers verwordt.

Voor schoolmeesters en scholieren sprak Allard.

Hij gaf wiskunde-lessen in de fabriekstad; bij alledaagschen arbeid in ruil voor alledaagsch behoef, hield hij zijn muziek ongerept. Scholieren die tot hem kwamen bedrukt onder een last van onbegrepen dingen, gingen vroolijk heen met heldere oogen.

Door hen wist hij van het leeren dat dof maakt, een leeren dat niet wordt gegeven en ontvangen als voedsel waarvan de wil, het gevoel, het inzicht, het zedelijke wezen zal groeien en gedijen, maar dat wordt verkocht en gekocht als marktwaar, om er ruil mee te drijven later, zoo voordeelig mogelijk, tegen het bare lichaamsbestaan als het moet, tegen aanzien en genot als het kan. Moede maakt zulk verkoopen en zulk koopen van kennis, waarbij geen blijheid is.

Zoo hoorde Delpont van moeden velerlei, en dacht; voor die allen moest zijn rusthuis openstaan, allen die

moede waren geworden in hart of hoofd of handen en rust zoo noodig hadden als brood, maar geen keus dan tusschen brood en rust, die bittere keuze die geen keuze is.

En toen die klare stem weerklonk die sprak van rust, toen pas zag een ieder, toen pas wisten allen het van elkander, met hun hoevelen zij waren, hoevele moeden in de rijke machtige fabriekstad.

Toen ook wilden alle rustbehoevenden helpen om voor de rust een veilig huis te bouwen.

Delpont, die, toen hij de St. Cunera school oprichtte niet meer zilverstukken in den buidel had gehad dan te tellen waren aan de vingers van twee handen tweemaal opgehouden, had nu evenmin geld. Dat wist een ieder.

Zij gaven het hem; roode duiten, blanke zilverstukken, klinkklaar goud. Onbekenden kwamen des avonds aan de deur van de St. Cunera school met giften en waren weggehaast in het donker van de nauwe straat voor de scholier die opende hun naam had gevraagd. Zoo overrijk was dikwijls het geschenk, het was goed te zien dat rijken en machtigen in de stad zelven dien honger en dorst naar rust leden, dat zij broeders in ontbering waren van hen wien zij nu als de eene broeder den andere hielpen.

Maar de groote nood was de grond; de geheele oever van het Meer immers was lang al bezit.

Delpont zat, in zorgelijke gedachte, voor een kaart van de ommestreek, toen een scholier, linksch bij de ongewone plichtpleging, den Heer Povell Godijn aandiende. Om den wille van het orkest dat gedurende zoo vele jaren het zijne was geweest, en als donateur van de met het Odeon vereenigde Stedelijke Opera, wenschte hij een aan het Meer gelegen terrein af te staan voor het beraamde rusthuis.

Het was die strook bewesten de landspits aan den zuidelijken oever, luw in de schuts van heuvel en van bosch, waar het eerst in het voorjaar de bloemen opengaan in het korte teergroene gras, en het langst in den herfst de gouden berkebladers en het purperen eschdoorn-

loof aan de takken blijven. Hoe dikwijls had, in vergeefsch verlangen, Delpont daaraan gedacht, daarheen getuurd en gewezen! Het was of dat stuk Aarde, die grond, zichtbaar en tastbaar begin van wat tot nog toe enkel gedachte was geweest, daden trok als een magneet metaal. In plotsen overvloed kwamen gaven van arbeid.

Een bouwmeester bracht een ontwerp voor het rusthuis, een tuinarchitect de schets voor het park, boomgaard, moestuin, bloemhof, tusschen heuvelbosch en Meer. De twee hadden zich met elkaar verstaan; huis en tuin voltooiden elkander.

Langzaam de hellingen afgeschokt door de sneeuw, kwamen voerlui op hun knerpende karren; de gestevelde kerels met de roodverweerde gezichten laadden ruw behouwen steenblokken af, en geweldige stammen van dennen en lorken die in kettingen tusschen raderparen schommelden. Witbestoven mannen brachten en bluschten kalk. De bouwondernemer van Flumen Sanat liet een keet bouwen.

In hun nieuwe school aan den oever van het Meer waren de Leonards de naaste buren van de toekomstige gasten in het rusthuis; als goede buren kwamen zij met al hun leerlingen helpen in den tuin, zoodra de sneeuw begon te smelten.

En toen de dakdekkers hun vlag en groenen krans van den nok lieten waaien kwam de beurt aan wie het huis van binnen wilden versieren en verrijken met velerlei schat. Schilders maalden hun kleurige verbeeldingen op de muren. De stapels groeiden aan van kostelijk weefsel dat de vloeren zou bespreiden, en vensters vroolijk maken waarachter het donker werd. Gerieflijk huisraad en sierlijk werd binnengedragen. De groote boekenkasten in de leeszaal raakten vol.

Maar wat Delpont en de vrienden van St. Cunera allermeest verheugde, dat waren de vele gaven van muzikanten. Daaraan pas kwam het goed te zien hoe ver

in de wereld het licht van St. Cunera al uitstraalde; uit Oost en West, uit Noord en Zuid kwam muziek, kwamen beloften van spel en zang. Tryggvason schreef van de overzijde der wereldzee: dikwijls zou hij komen met zijn Stradivari, en zijn mooiste wijzen spelen in het rusthuis.

Het Genootschap van de Vrienden der Oostersche Muziek had een tempelklok van het Eiland beloofd. Zijn bekende medewerker daarginder, Sebastiaan Klotz, zou door een vermaard leider van gamelan-spelers vergezeld, den kostbaren gamelan overbrengen dien het Genootschap onlangs had aangekocht; dan bracht hij ook de tempelklok aan het rusthuis.

In de groote muziekzaal zette een beroemd orgelbouwer, leerling eenmaal van Dufay, een statig instrument. Dufay kwam het beproeven en omhelsde den bouwer van vreugde over den heerlijken klank, edeler nog, verklaarde hij, dan die van zijn orgel in St. Cunera.

De oever van de baai was geheel gouden van de gouden sleutelbloemen in het gras en den gouden eschdoorn-bloesem in de takken, toen kwam op een zonnigen Zondagmorgen een boot vol muzikanten aangeroeid over het Meer, die begonnen te muzieken voor de keet van den architekt. En opeens - waarvandaan toch zoo spoedig zoo vele? - was de oever vol luisterenden, kinderen voorop, groote menschen achterna. Zoolang het zomerde, duurden die Zondagochtend concerten in de open lucht, het geschenk van muzikanten die Ferdinand leidde met den onwrikbaren steun van Trinculo, Trinculo niet langer, nu hij van den drank af was en van zijn vrouw, die de ondragelijke schande van een echtgenoot in het drankzuchtigengesticht was ontvlucht met een minnaar.

Om de beurt met de muzikanten zongen de Zangers van St. Cunera.

De groote bloemenkruik voor de deur van het Zingende Huis, zooals het nu in den volksmond ging heeten, was

telkens zwaar van geld, duiten en zilverstukken dooreen en zelfs viel er soms wel gouden munt uit.

Te samen met de Leonards had Lucie, hun medearbeidster sedert den dag waarop meerderjarigheid haar het recht over zichzelve had gegeven, een dans bedacht, die de wording van het Zingende Huis en dat wat allen er van hoopten in de toekomst, verbeeldde.

Dien oefende zij nu met al de leerlingen van de school langs wegen waaraan bloemen uit Reigersbergen bloeiden.

Haar ouders hadden die gegeven voor haar verkoren tehuis aan het Meer toen zij haar eindelijk vergaven dat zij zichzelve wilde zijn, in plaats van alleenlijk hun kind. Op hun trouwdag hadden Allard en zij te samen die sneeuwklokjes en lelietjes-van-dale, gele lischbloemen van den zoom der Plassen, maagdepalm uit den tuin van het Museum Godijn, geplant, bloemen van herinnering en van hoop.

Als zijn gave bij de inwijding van het Zingende Huis wilde Allard een feestelijke muziek maken. Daarover was hij nu denkende.

[I]

De Junimorgen scheen het venster van Allards werkkamer in, dat uitziet over het Meer. Hij herlas de muziek die hij na den Alpenstroom had begonnen; den strijd tegen het water van Adam de Craponne vierde zij. Op de woeste Durance veroverde hij het land dat de rotsbrokken wentelende stroom had verkeerd in een woestijn van gesteente en slib, een koortsgif uitwademend moeras. Hij wilde het herscheppen in akker en tuin. Maar machtigen waren hem te vijand, zij namen zijn geld en goed, zijn recht, zijn arbeid hem af; aan een feestmaal vergiftigden hem hovelingen die hem de gunst van den Koning benijdden. En weinig weet van hem het late nageslacht dat rijk wordt van zijn arbeid.

Lucie ging langs het raam met een bundel bebladerde twijgen in de hand, en een ledige bijenkorf. Hij schoof het onblijde werk, verworpen zoo dikwijls als overnieuw begonnen, van zich af en ging naar haar toe, den zonneschijn in.

Zij stond aan den kant van het water, met de hand boven de oogen uit te zien over het tintelende blauw.

Bij zijn stap op de kiezels keek zij glimlachend om. Er waren bloesems op haar gevallen van de groote kastanje waaronder zij stond. Hij nam de doorschijnend witte teeder rood geplekte blaadjes met een streelende aanraking uit de gouden kroezels langs haar voorhoofd en gaf een zoen op dat effen blank.

‘Zij komen hier heen!’ zei zij, blij.

Hij fronste de wenkbrauwen.

‘Als het iemand anders is dan die man die de klok van het Eiland brengt, Sebastiaan Klotz!’

Hij werd verwacht dien morgen.

Lucie zei lachend:

‘Het is iemand anders, het zijn andere iemanden; maar toch geen stoorders in het werk. Gasten die wij zullen houden als wij hen kunnen vangen. Zie!’

Boven het water wees zij hem een klein doorschijnig gouden wolkje, een bijenzwerm, die, zijn koningin omhuivend, woon zocht voor den zomer.

De zwerm kwam recht op de landspits aangestreken.

Aan de groote kastanje voorbij schoot hij met een plotse zwenking op een appelboom toe, daar bleef hij hangen aan een tak, een goudbruin glinsterende als toornig gonzende tros.

Lucie ijlde er heen; mèt had zij behendig den zwerm in den omgekeerden korf geveegd; dien droeg zij op zijn plaats in de rij onder het beschuttende afdakje.

Zij greep Allard die haar gevolgd was bij de hand, en trok hem weg.

‘Nu mogen wij niet bij hen komen voor zij gewend zijn.’

Zij ademde haastig, haar oogen glansden, een jager leek zij die het schuwe wild heeft gevangen. Allard zei het lachend. En zij, ernstig, antwoordde dat dit inderdaad een groote vangst was; en legde hem het plan uit waarmede zij doende was, van een bijenstand: arbeidersgezinnen in het dorp wilde zij daarmede helpen.

‘Een bijenstand is de boerderij van den arme. Voor hem die niets bezit, winnen de bijen op den grond der rijken een oogst. Van niemand nemen zij; de rijke man verheugt zich als hij de bijen ziet gonzen boven zijn bloeiende velden; in de kelkjes waaruit zij den honing drinken laten zij stuifmeel achter, vrucht zet zich waar de bijen zijn geweest. En als de rijke zijn wagen vol schoven naar de schuur rijdt, heeft de arme zijn korfvolgelen honing en witte was, waarvoor menschen in de stad hem een handvol blanke guldens geven.’

Hij luisterde als verstond hij nog iets anders dan wat zij zei. Toen:

'Je hebt wat ik zoek en niet kan vinden.'

Zij zag hem aan met haar donkere, flonkerige oogen, geheimenis en klaarte.

'Ik dacht toen ik een kind was en een jongen, dat ik de vreugde van den mensch in de natuur wel kende. Maar nu weet ik, dat was de waan van den onbekommerde en onnadenkende. Al te ver zijn wij af van de oorsprongen. Wij kunnen niet meer ontvangen en genieten. Wij moeten veroveren, vasthouden en verdedigen. Er is honger en haat overal. Ik voelde het al wel, hoezeer onduidelijk ook, toen ik de muziek maakte van den Midzomernachtsdroom. Weet je nog hoe je mij vroegt waarom daarin zoo veel treurigs was? Ik voelde een treurigheid waarvan ik de reden niet kon gissen nog. Columbus heeft gezocht wat ik nu zoek. Hij geloofde het Paradijs te zullen vinden, den schoonen overvloed, de zachtheid, alle leven eensgezind; zoo vast geloofde hij het, dat hij wilde volhouden, peervormig was de Aarde en op de kruin van een hemelhoogen berg, dien de zondvloed nooit had bespoeld, droeg zij het Paradijs, bloeiend nu als op den dag der Schepping, en den vrome bereikbaar. Als ik kon gelooven, ergens op de wereld leefden menschen eenvoudig, gerust, elkanders vriend, kinderen van de Groote Moeder zoo als planten en dieren haar kinderen zijn, maar gelukkiger, omdat zij weten van hun geluk; dan pas zou ik van harte muzieken.'

Lucie antwoordde niet dadelijk. Zij dacht aan wat zooveel onnadenkenden zeiden, die niet begrepen waarom het klagen was in Allards muziek; en zeiden, het ging hem immers wèl!

Na een wijle zeide zij.

'Op het Eiland niet waar? Daar leefden de menschen zoo gelukkig.'

Allard antwoordde aarzelend.

‘Soms denk ik, het heeft mij alleen maar zoo geschenen. Een kind dat gelukkig leeft, gelooft, alles leeft gelukkig. Haast vrees ik het weder hooren van de muziek van het Eiland, het ontmoeten van een Eilander. Als hij spreekt van het Eiland zooals het is voor hem en zijn volk, dan zal misschien mijn schoone herinnering verdwijnen, een droomgezicht tegen de werkelijkheid niet bestand. Dien laatsten nacht op het Eiland, ik luisterde naar den tokkeh die zoo hard riep in de voorgalerij en ik dacht, dat hoor ik nu nooit meer, hoorde ik mijn vader en mijn moeder met elkander spreken. Zij spraken over mij, zij dachten dat ik sliep. Moeder had zeker voor mij gepleit, voor mijn muziek; die immers wist zij was mijn geluk. En vader antwoordde: “De wereld is niet op geluk gemaakt.” Ik begreep het niet toen. Nu begrijp ik het maar al te wel!’

Lucie zei zacht:

‘Denk aan de Negende Sinfonie! Beethoven geloofde aan het geluk.’

Maar Allard schudde het hoofd.

‘Geloofde hij er aan of verlangde hij enkel er naar? En schiep hij de Vreugde uit de volheid van zijn hemelsch hart? Het zal niet anders geweest zijn in zijn tijd dan het nu is, al maakt het gejacht en het geweld van de machine het nu duidelijker. Er was overheersching, hardheid, haat en weerloos leed zooals nu. Er was genot, zeker; verfijnd genot voor rijken, grof genot voor armen; genot waarvan walging kwam of stompheid. Maar vreugde? Neen. Oogenblikken enkel van vreugde; en voor de enkelen, voor hen die de werkelijkheid nog niet kennen of voor hen die zooals hij zelf, leefden in een werkelijkheid boven deze zichtbare en tastbare; voor het kind, voor minnaars, voor den wijze, voor den dichter, die altijd kind blijft en een wijze is met het hart en de minnaar van alle dingen. Kortstondig geluk; zeldzaam; voor de weinigen. Maar wat hij zocht en wat wij allen zoeken, dat is het duurzame geluk voor allen, geluk dat is als de koestering van de zon, als de lafenis

en louterheid van het water, een uit de natuur zelve voortkomende weligheid, voor allen. Dat geluk, dat is er niet.'

Lucie zag voor zich uit.

'Nog niet. Maar het komt.'

'Dat geloof je?'

Zij zag hem aan met haar diepe oogen.

'Wij zouden niet zoo naar het geluk verlangen als wij niet voor het geluk waren gemaakt.'

'Het geluk dat vanzelf groeit uit de natuur!'

'Een nog grooter.'

'Noem het!'

'De liefde van allen tot allen: de liefde die je zegt dat de liefde van den wijze, den vrome, den dichter is: die de zon, de bloem, het dier liefheeft, en alle menschen, niet de goede alleen, neen! ook de.... de anderen; de liefde als tusschen broeders die ook den zwakken broeder omvat en opgericht houdt.'

'Van dat geluk zijn wij nog verder af dan van het geluk in de natuur. Al te ver. Het is onbereikbaar.'

Maar Lucie hield vol.

'Zeg niet "onbereikbaar" want het is al komende. Het is nog klein, en teer, en bedreigd van alle zijden. Maar het wordt grooter en sterker elken dag, en ons aller verlangen trekt het tot ons. O, liefste! maak toch je mooie muziek als ware het er al! te eerder zal het dan komen!'

Zijn verstand wilde antwoorden:

'Toon het mij ergens, als ik zal gelooven.'

Maar dat verbood zijn hart.

Hij zag haar na, terwijl zij het ombloeide pad naar de school af ging, naar haar liefdewerk van schoonheid en vreugde. Haar woorden klonken in hem na.

De liefde van allen tot allen; wat andere vreugde was het, die de Zanger van het Hooglied der Vreugde had gezocht en gevierd? wat anders dan het verlangen naar die vreugde, was alle gezang, alle poëzie, alle schoonheid die meer is dan schijn en spel?

Lucie geloofde; maar hij dacht aan velerlei ervaring.

Daar kwam door het vogelgekwetter in de takken een andere toon tot hem; mild en louter als alleen over water geluid er aan komt.

Er lag een schip in de baai voor het Zingende Huis; daar vandaan kwam het geluid: tonen die als de wiek van de scherende zwaluw het water vlak aanraakten, water en lucht in vloeiende rimpelringen ontroerend, druipend van milde frischheid.

En die lichte klanken herkende hij voor de tonen van een rebab.

Het schip dan was het verwachte met de muziek en de muzikanten van het Eiland. Maar hij ontdekte den speelman nergens op het dek.

Als een vogel bij zijn nest, school hij ergens weggedoken, gehurkt naar Oosterlingenwijze, laag en klein bij den grond, met zijn liedje veilig in het verborgene.

Allard wilde hem te voorschijn lokken: hij floot de rebab-wijze mede.

Maar de speelman zweeg plotseling. Argwanend zeker gluurde hij nu uit zijn schuilhoek naar dien onbekende, die naderende bedreiging.

Allard begon overnieuw. Van begin tot einde floot hij de deinende wijze.

En nu schepte de schuwe speler moed; wederom begon het rebabspel. Van al dichterbij muziekten de twee onbekenden met elkaar, in de muziek vertrouwelijk.

Allard bleef staan aan de loopplank van het schip.

Hoe vond hij ineens de woorden weder van de taal der Eilanders? Hij riep:

‘Kom toch te voorschijn, Broeder Speelman! hier is er een die al Uw wijzen kent, een man van het Eiland als gij! Kom toch tot mij! Wees mijn gast!’

Een zwakke oude stem antwoordde:

‘Kom gij tot mij broeder! Ik kan tot U niet komen. Ik ben blind.’

Een zekerheid die niet uit de gedachte kwam maar uit het gevoel, maakte Allard aan het lachen van vreugde.

Hij liep op de stem uit het verborgene toe.

'Pan Benkol!'

Het diepgerimpelde bruine gezicht met de ingezonken oogleden richtte zich met een tastende beweging op naar die stem.

Allard had de handen van den blinden speelman gegrepen.

'Pan Benkol! herkent gij mijn stem niet al is die de stem nu van een man? herkent gij niet den druk van mijn handen? herkent gij niet hem wien gij op de rebab leerdet spelen en die met zijn fluit naast U ging in den optocht van Dewi Saraswati?'

Een glans van geluk verlichtte schooner dan glans van oogen het donkere gelaat.

'Toewan Alit! eh! de Toewan Alit zelf is het! de Toewan Alit is gekomen naar wien ik zoo lang heb verlangd! Altijd hoopte ik, gij zoudt wederkomen op het Eiland, Toewan Alit, en alles zou weder zijn als eens.'

Met zijn magere als een dor blad zoo dunne en rimpelige handen streelde hij Allards handen.

'Nu is alles weder als eens, Pan Benkol, Grootvader. Hebben wij niet te samen gemuziekt als vroeger? Ik heb de wijze niet vergeten!'

Pan Benkol lachte diep in de keel; zoo innig als het koeren van een woudduif klonk dat wel tevreden lachen.

'Wij op het Eiland hebben ook U niet vergeten, Toewan Alit. Dikwijls spreekt nog van U uw speelnoot, mijn zoon Benkol, die nu Pan Nasa is. En wij zeggen: hoe leeft nu de Toewan Alit in zijn land van overzee? Hoe leven zijn ouders? O! hoe zacht was de stem van Uw moeder! hoe schoon was die nacht toen wij allen op het erf zaten, luisterend naar haar, die op dien allerschoonsten gamelan speelde!'

'Mijn moeder, Pan Benkol en mijn vader leven nu in

een kleine stad dicht aan de uitmonding in zee van de rivier die uit dit Meer te voorschijn stroomt. De menschen in het stadje leven niet zoo gelukkig als de menschen op het Eiland; zij maken geen muziek. Maar muziek is er van tempelklokken, schoone muziek die ver over de rivier klinkt; zij die daar varen in hun schepen hooren, en verblijden zich. En de man die de tempelklokken bespeelt en die mijn leermeester was hier, als gij op het Eiland, is mijn moeders getrouwe vriend; te samen muzieken zij.'

'En uw vader Toewan Alit, ook van hem spreken wij nog op het Eiland. Wij zeggen, hij was een rechtvaardig man, een goed bestuurder. De koffietuinen op den heuvel die hij ons leerde verzorgen dragen rijke oogsten driemaal elk jaar. Hoe leeft hij?'

Allard dacht aan den gebogen grauwgelen man naast zijn moeder aan de reeling van het langzaam binnenkomende schip dat hij toewuifde van de kade der havenstad, den stil terzijde staanden man over wien hij had heengezien, toen hij en zijn moeder lachend en schreiend elkander in de armen hielden gekneld en niet konden ophouden met kussen, den man dien hij pas herkend had toen hij zijn dunne gele hand naar hem uitstak en zeide:

'Hoe vaar je, Allard?'

en van wien hij dacht, toen hij hem in de doffe oogen zag:

'Wat verdriet heb ik hem aangedaan! Maar hoe kon ik anders?'

Hij zeide:

'Mijn vader leeft als een die moede is, en niet meer veel wil. Enkel geheel uitrusten wil hij, zoo zegt hij, en dan stil sterven.'

Pan Benkol antwoordde rustig:

'Ook ik bereid mij op sterven voor, Toewan Alit. De kinderen van Pan Nasa groeien op. Nasa bestuurt den ploeg reeds en bij de oudste dochter zijn reeds de huwelijksonderhandelaars gekomen met geschenken. Ik kan wel tevreden sterven. De plek is bepaald bij den Dooden-

tempel waar mijn kinderen en kindskinderen mijn lichaam zullen begraven, wachtend op het feest bij de lijkverbranding van een machtig man om het gebeente mede te dragen in den optocht achter den lijktoren. In de hooge vlammen dan, vaart mede mijn ziel ten hemel op, waar het leven is als op het Eiland, maar eeuwig en zonder zorg.'

'Zorgelijk dan is ook op het Eiland het leven, Pan Benkol? Als kind dacht ik, zonder zorg was het, geheel en al gelukkig.'

Pan Benkol wiegelde het hoofd.

'Toewan Kelots met wien ik hierheen kwam, zegt hij wil weder terug met mij naar het Eiland; gelukkiger acht hij het leven op het Eiland dan hier in zijn eigen land. Eh! het is gelukkig sedert de waterleiding onze nieuwe velden voedt. Maar niet gelukkig was het vroeger. Al te arm waren wij toen in ons dorp!'

'Hoe zegt gij, arm, Grootvader! Overvloed van alles scheen het mij, was in het dorp.'

'Eh! gij waart een kind Toewan Alit! en overvloed zeker was in Uw ouders huis. In het dorp echter was vrees voor armoede, want wij hadden gebrek aan water. Zoo vele kinderen waren er geboren en ouders geworden van vele kinderen, dat de oogst niet meer voldoende was van de velden die onze grootvaders hadden aangelegd. En het water was er niet waarmede wij nieuwe velden, in bosch en wildernis van reuzengras ontgonnen, konden bevloeien om er rijstveld van te maken. De jonge mannen spraken er over onder elkander dat het beter ware als zij aan gene zijde van de heuvels gingen zoeken naar grond waarover water vloeide; een nieuw dorp wilden zij daar bouwen. Eh! wij ouderen zuchtten als wij hen zoo hoorden spreken. In onzen ouderdom zouden wij het huis moeten verlaten, het erf met de vruchtboomen en de godenhuisjes, den tempel waar wij zoo vele feesten hebben gevierd en de begraafplaats waar het gebeente der ouders wacht op de lijkverbranding van een edelman of

een vorst om mede op te gaan in de vlammen die de ziel ten hemel dragen. Al oud zijnde zouden wij in een nieuw dorp moeten wennen aan nieuwe dingen waaraan een oud mensch niet wennen kan. Dit groote leed vreesden wij. Maar geen leed kwam doch enkel geluk nadat mijn zoon Bengkol het water vond. Van het water is het geluk gekomen! Het dorp is groot en rijk nu, vele zijn de rijstschuren op de erven die schoon versierd zijn met schilderwerk en godenbeeldjes op de vier hoeken, en op den passar is koopwaar, zooveel als op de hoofdplaats van het gewest, en zooveel volk als daar, van koopers en verkoopers. Een nieuwen tempel ook hebben wij gebouwd, schooner dan de vroegere was. Er zijn nieuwe instrumenten nedergezet bij den gamelan; de schoonste is die nu van de streek! Dit alles komt van het water, dat Bengkol heeft gevonden; op de jacht zijnde vond hij het. Hij was zeer vroeg heengegaan dien morgen met zijn geweer en zijn honden; en Men Bengkol had het mij verzwegen. Zij wist wel dat ik het niet goedkeurde als hij over de heuvels zwierf terwijl er toch arbeid te doen was op het erf of op het veld. Men Bengkol wist van den arbeid. Doch niettemin zweeg zij! En ook arbeidde zij zelve te meer.'

Allard zei glimlachend:

'Zoo zijn vaders en zoons en moeders! Ook mijn vader verbood wat ik meer dan eenig ander ding verlangde te doen: muziekmaken. Een kinderachtig spel achtte hij dat, terwijl veel arbeid noodig is in de wereld. Maar niettemin maakte ik muziek, heimelijk, omdat ik niet anders kon. Want muziek was juist mijn arbeid dien alleen ik goed kon doen, en zeer zeker, dacht ik, noodig in de wereld. En mijn moeder wist het; en ook zij zweeg.'

'De arbeid, dien Uw vader van U eischte, Toewan Alit, was zeker veel schrijven en lezen, zooals hijzelf deed en Hollanders plegen te doen; een moeilijke, verdrietige arbeid! Ik echter eischte geen zoo zwaar werk van Beng-

kol, alleen veldarbeid wilde ik dat hij deed en arbeid in den dienst van het dorp. Hij echter, wanneer ik naar hem riep, in de vroegte, eh! waar was hij? En dien morgen zei ik: ‘Ik heb al mijn geduld verloren! Geheel anders dan tot nog toe zal ik ditmaal als hij thuiskomt spreken met mijn zoon!’ Maar de woorden die in mijn hart waren, sprak ik niet toen hij kwam! Ik zat op de rustbank, ik sneed een voetstuk voor de sirih-tasch die ik had gevlochten van rood en geel en zwart stroo - de kleuren, dat weet gij, vermag ik met de vingertoppen te onderscheiden. Ik hoorde de poort opengaan, en aan het blaffen van de honden wist ik, geen vreemde is het die daar binnenkomt, het is Bengkol; en de toornige woorden wilde ik zeggen. Maar hij riep: ‘Water, water! ik heb water gevonden! Toen ik het spoor naging van het ree dat ik gewond had, vond ik water in het ravijn, waar vroeger niets was dan steenen.’

Er was een lichte aardbeving geweest in dien tijd na dagenlang rommelen en rooken van den vuurspuwenden berg in het hart van het Eiland; Allard die het zich herinnerde, begreep dat door een nieuwe spleet in den wand van het groote kratermeer een riviertje was uitgevloeid.

‘Men Bengkol zat aan haar weefraam onder de rijstschuur, zij hoorde het. Haastig kwam zij aanloopen. “Wat geluk is dit? Verhaal nogmaals Bengkol, laat het mij goed hooren!” En Bengkol zei nogmaals: “Water is er in het ravijn, waar vroeger enkel steenen waren. Ik zag het gewonde hert bukken als om te drinken, ik klom af in het ravijn, toen zag ik het water, een overvloedig stroomende beek! Genoeg is daar voor vele velden!”

Men Bengkol riep:

“Kom snel, dat ik u behoorlijk aankleed, Pan Bengkol! en gij, Bengkol, kleed u aan, haast u! gaat aanstonds te samen naar het dorpshoofd!”

Zij bracht ons ieder een bloem, zeer zorgvuldig schikte zij mijn hoofddoek, zij stak de bloem in den vouw. Wij

gingen aanstonds naar het dorpshoofd, hij beval op de groote houten klok die in het klokkehuisje voor den tempel hangt, het teeken te geven voor een bijeenkomst. De wachter had gehoord wat Bengkol verhaalde, hij verheugde zich, zeer krachtig sloeg hij de klok! Het werd gehoord in de dorpen van den omtrek. Haastig kwamen de mannen, het was te hooren geweest aan de klok dat er tijding was van vreugd. Toen allen bijeen waren moest Bengkol verhalen. En het dorpshoofd vroeg: Wie heeft moed voor de ontginning? Toen riepen velen: Wij hebben moed! Wij maakten een vereeniging, een Bond van Rijstbouwers, om de wildernis te ontginnen en het water uit het ravijn te leiden naar het veld. Allen gaven geld. Ik had niet, ik moest leenen; ook werd mij aangerekend dat het mijn zoon was, Bengkol, die het water had gevonden. Zoo werd ook ik, hoewel arm, en ook blind, zoodat ik niet als de anderen kon arbeiden, lid van den Bond. Djongola echter, die zeer rijk is, werd niet toegelaten.'

'Waarom die eene niet?'

'Hij is een toornig en twistziek mensch. Wij echter willen leven als broeders. De wet van wie zich vereenigen om het water te winnen en het land te bebouwen is broederschap. Machteloos immers is de enkele mensch tegen het water! Het is ver, in de hooge bergen, het Heilige Meer op den Berg des Donders is de oorsprong van alle de wateren op het Eiland. Zal de enkele daarvandaan het voeren naar zijn veld? Het is snel, het is sterk. Als de groote regens vallen, wassen alle beken, de waterval maakt een geluid als de donder, uit de kloof stort de rivier met geweld het dal in, de stroom sleurt de aarde van de hellingen, het jonge gewas met den akker tegelijk, het vernielt den jongen aanplant, het verdrinkt het dorp, hoog als een berg is de bandjir, wanneer hij er aan komt in zijn kracht! Zal eenig mensch hem weerstaan? En wederom in de maanden van droogte; geen water is

er in de rivierbedding! De vrouwen schorten hun sarong niet op als zij er door gaan, op weg naar den passar. Een beek vloeide langs de velden die de rijst drenkte dat zij krachtig opwies: maar nu is daar niet zooveel water dat een mier er haar dorst kan lesschen. Zal eenig mensch dan het water vermeerderen? Geen is zoo dwaas dat hij zulk een ding zou denken. Maar als velen te samen komen, zij tellen ieder zijn geld neer, ieder brengt zijn deel toe, ieder komt met zijn gereedschap, met vele armen vellen zij het bosch, met vele handen graven zij de leiding, ieder doet van den arbeid het deel dat hem wordt aangewezen, dan allen te samen zijn zij sterker dan het water! Als de regens vallen, het water vloeit af langs de leidingen, het staat stil in de vergaarkom. Als de droogte de beken uitdrinkt, in de vergaarkom is overvloed, alle velden langs de leiding worden daarvan gedrenkt. De bestuurders die wij gekozen hebben - nieuwe kiezen wij ieder jaar - hebben voor alles wèl zorg gedragen. Zij hebben de gelukkige dagen bepaald voor het toelaten van het water en voor het laten af loopen van het water, voor het overplanten van de zaailingen uit de kweekbedding op het veld, voor het wieden, voor het oogsten; zij hebben gewaakt over de vergaarkom en de leiding, en dat de opzichters hun plicht deden, die moeten toezien dat de dijkjes goed onderhouden worden; zij hebben de verdeelblokken geplaatst in de leidingen die op ieder veld het water laten toestroomen, dat het ontvange wat het behoeft, niet minder en ook niet meer. Zij hebben ieder zijn deel opgelegd aan den arbeid die voor allen noodig is; veel aan wie veel grond heeft en veel water als een groot gezin hebbende, weinig aan wie weinig heeft als hebbende weinigen slechts te verzorgen. Het is rechtvaardig zoo! Daar is er geen ooit die zegt: Voor mijzelven wil ik arbeiden maar voor mijn buurman niet. Neen. Allen arbeiden voor elkander, elk voor allen, allen voor elk, naar de zede van broeders onder elkaar. Zoo is de wet van broeders.

Hoe zouden wij dan een mensch onder ons dulden die niet als een broeder met broeders wil handelen, maar twist zoekt en vol afgunst is en altijd toornig als Djongola? Hij beroemt zich op zijn rijkdom. Hij is machtig in het dorp. Velen zijn daar zijn schuldenaars! In den Bond echter is de rijke aan den arme gelijk, daar is geen overmachtige en geen verdrukte, geen die beveelt dan de bestuurders en geen die gehoorzaamt anders dan aan de bestuurders; zooals broeders aan elkaar gelijk zijn in hunner ouders huis, en aan hun ouders alleen gehoorzamen zij. Wij lieten Djongola niet toe!'

De oude hield op, in nadenken en herinnering.

'Niet licht zal iemand het wagen ongehoorzaam te zijn aan bestuurders. Ik ben oud nu; van één slechts heb ik vernomen die het deed. Boete moest hij betalen. Echter ten tweeden male veronachtzaamde hij een bevel en strengere boete werd hem opgelegd. En waarlijk! voor de derde maal weigerde hij te doen wat bevolen werd. Op alle velden stond de rijst welig. Op het zijne echter was zij schraal omdat hij niet gedaan had wat noodig was om haar te laten gedijen. Toen werd hij gestraft wegens zijn misoogst. Hij werd ook uit den Bond gestooten. Niemand wilde meer te doen hebben met hem. Hij verliet het dorp, zoozeer schaamde hij zich. Zeker is hij daarbuiten ergens omgekomen, hongerig en ziek en alleen. Ons gaat het wèl. Gerust leeft wie lid van onzen Bond is! Als zijn kinderen om rijst vragen, en de moeder schept voor ieder zijn deel op een versche strook pisangblad, denkt hij: "Eet mijne kinderen, verzadigt U! Genoeg is er voor allen, voor de kleinen en voor de grooten!" Als hij terugkomt van het veld strekt hij zich uit op de rustbank, wat hem lust dat doet hij. En heeft hij geld noodig voor een feest, hij gaat niet naar den woekeraar; neen! naar de leenbank van den Bond gaat hij; broederlijk handelen met hem zijn broeders. Hij viert een feest, hij richt een offermaaltijd aan voor de besnijdenis van zijn zoon,

bij de bruiloft van zijn dochter, en toch geraakt hij niet in schuld die hij niet kan afbetalen ooit, en ook verpandt hij zijn akkergereedschap niet, noch verkoopt voor weing geld zijn zaairijst. Waar in ons dorp en de dorpen rondom op een erf een ruime rijstschuur staat met schilderwerk versierd en met beeldhouwwerk, en de vrouw die in de schaduw aan haar weefraam zit, heeft een vriendelijk gezicht en de kinders die spelen op het erf zijn vroolijk en hebben ronde wangen en glanzige oogen, daar woont een lid van onzen Bond. Van het water komt alle verheugelijks op het Eiland!'

Allard voelde zich teleurgesteld; van zoo nuchtere alledaagsche dingen sprak de blinde speelman als van het verheugelijke dat voortvloeit uit het water. Aan zooveel schoonere was zijn herinnering! hij keerde tot zijn herinneringen van het water terug.

'Pan Benkol! weet ge nog hoe ik U eens naar de badplaats heb geleid, toen Benkol bij een sprong zijn voet had verstuikt, zoodat hij zelfs hinkende niet kon loopen? En ook ik heb toen gebaad op de badplaats. Het water springt in een breeden straal uit den opgesperden muil van een draak aan den muur die van rotsblokken is opgestapeld. En kleinere stralen en gulpen en scheuten spuiten hier en ginder uit de voegen en uit bamboeschalmen die daar in zijn gedreven. Vrouwen komen met hun hooge waterkruik op het hoofd, zij zetten de kruik onder een straal, de straal loopt zingende er in, al hooger en hooger klinkt het tot de kruik overloopt. En de vrouw hurkt neder, en een andere vrouw beurt de volle kruik op haar hoofd en zij gaat heen, zeer rechtop, met ééne hand de kruik steunend. De vrouwen die gebaad hebben steken een bloem in den haarwrong, een witten oleander of een rooden kembang sepatoe van de groote struiken die afhangen van de helling. De mannen komen beklonterd van het rijstveld, bezweet en moede en spoelen zich frisch. En op Passardagen komen de drijvers met hun pakpaardjes en

baden met de paarden tegelijk, en beiden de mannen en de paardjes die grijs zijn van stof worden glimmend bruin als het water over hun rug gudst.

Op den rand van den muur boven den drakenkop zit voetkruiselings een beeld, een god of geest van het water zeker. Hij heeft een vollemaans gezicht dat rimpelt van het lachen, zijn borst heeft vette plooien, zijn buik waarvan de sarong is afgegleden op zijn dijen is bolrond als een aanrollende golf, zoo gul en malsch en jolig als het water is hij. En het is of hij lacht van schik om de vreugde die allen hebben aan het water, de baders en de drinkers, de joelende jongens, de kleintjes die plassen onder een straal, de vrouwen die hun lang zwart haar wasschen, de beslijkte boeren en de bestoven pakpaardjes. Ik moest zelf lachen toen ik hem aanzag. En nu ik aan hem denk, nu krijg ik lust muziek voor hem te maken of hij het hooren kon met die lange ooren van hem die de lachplooien van de dikke wangen een weinigje naar achter lijken te drukken. Zit het watergodje nog op den muur der badplaats, Pan Bengkol?'

'Misschien....' zei de oude weifelend.

En Allard bedacht dat hij blind was.

'Maar de tempel' riep hij, 'de tempel waarheen de optochten gingen, en naast U ging ik mede in den stoet en naast U zat ik tusschen de gamelanspelers die gij leiddet met Uw rebab en ik speelde mede op mijn fluit; de tempel gaat gij nu daarhenen met dien Westerling, die kundig is omtrent muziek?'

'Niet meer naar dien tempel gaan wij, Toewan Alit. De tempel is vervallen.'

'De schoone tempel! Niemand heeft geschoord wat dreigde te vallen?'

'Eh! waartoe schoren wat valt, al is het schoon? Ook een schoone boom valt in het woud. Ook een schoon mensch sterft. Een jonge boom groeit op. Een kind wordt een man. Een nieuwen tempel heeft het dorp gebouwd die

zoo schoon is als die oude. Daarheen gaan nu de optochten van het dorp. En wij die broeders zijn in de Broederschap van de Rijstbouwers, wij hebben onzen eigen tempel gebouwd midden tusschen de nieuwe velden op den heuvel, vanwaar, zoo zegt men, het uitzicht het schoonst is over de velden. Daarheen ga ik, als onze Broederschap haar feesten viert. Een schoonen gamelan hebben wij! Een schoon beeld in den tempel, van Dewi Saraswati; Pan Gempol heeft dat gemaakt.'

'Ik heb met een jongen gespeeld die Gempol heette; hij heeft mij geleerd krabben te vangen die hun gaten hebben in den overhangenden oever van de rivier. Maar de vader van dien Gempol was een akkerman.'

'Pan Gempol die het beeld heeft gemaakt is een akkerman als wij allen. Maar ook een zeer bedreven maker van beelden is hij. Toen hij het beeld van Saraswati maakte, eh! hoe haastte hij zich met zijn arbeid op de sawah! Hij haastte naar zijn huis, hij baadde, hij deed een schoonen sarong aan en stak een bloem in zijn hoofddoek, hij nam gewijd water en besprenkelde zich en besprenkelde het beeld. Dan begon hij het werk. Maar hij zeide: "ik heb er hartzeer van als ik mijn beeld zie in den morgen en ik kan aan het beeld niet werken, maar naar het rijstveld moet ik gaan." Toen zeiden de anderen van de Broederschap: "Blijf gij aan Uw beeld, Pan Gempol! Arbeiden op Uw rijstveld zullen wij." Den geheelen dag van dat het licht werd tot dat het donker werd zat hij toen aan het beeld, beitelende en schilderende. En allen zeggen, zeer schoon is het geworden, overschoon! Wij hebben een feest der wijding gevierd toen het in den tempel werd geplaatst. Den geheelen nacht klonk onze gamelan.'

Zoo rustig was de stem van den blinden speelman, zoo effen stond het zachte gelaat, dat zonder den glans der oogen glansde, doorlicht van een innerlijke klaarte, nu als daareven toen hij van graven, waterleiden, de vaste wetten van den Rijstbouwersbond, van geld en eten en

drinken sprak. Allard begreep dat het maken van een godenbeeld en een feest met muziek in den tempel voor hem iets was als al de andere dingen van het leven. Het schoonste en het eenvoudigste behoorden te samen zooals het gelaat van een mensch, schoon door blik en glimlach en stem, te samen behoort met zijn arbeid aanvattende handen en zijn voeten die vast staan in stof en slijk. En die telkens herhaalde woorden van Bond en van Broederschap troffen hem met een nieuwe beteekenis. Het was of hij daaruit vernam het weten van simpele menschen op een afgelegen eiland omtrent datgene wat een mensch moet weten om gelukkig te zijn, weten dat in de groote steden niet is.

Kwam zoo vanzelf het langgezochte? Zoo onverwachts en zachtkens?

En het was zoo eenvoudig. Een kind kon het begrijpen....

Van het Zingende Huis kwam klokkenklank, milde lang nagalmende klanken.

Pan Benkol glimlachte.

'De tempelklok wordt geslagen. Toewan Kelots is het die luidt. Wel verstaat hij het den hamer te zwaaien tegen de klok! Hij verstaat alle muziek van het Eiland. Wij brengen hem die. Wie er in ons dorp of in de dorpen van den omtrek een schoone wijs weet, die gaat haar voorspelen aan Toewan Kelots. Zoo komt het dat hij er zoovele leerde kennen. En hij schrijft alles op met een pen op papier zooals zij doen die een aanzienlijk ambt bekleeden. Maar verder leeft hij zooals wij allen leven, in een leemen huis op een erf, en hij draagt onze dracht en spreekt onze taal en zijn vrouw is een meisje uit ons dorp. Zijn kinderen hoeden de buffels en spelen op de fluit aan het water als onze kinderen. En bij de tempelfeesten speelt hij mede in den tempelhof. Naast mij met mijn rebab gezeten speelt hij op zijn viool. Zie! deze is het.'

De blindeman tastte naast zich, hief zijden doeken af

van een viool. Die reikte hij Allard. Als wachtende hield hij het gezicht naar hem gewend.

Sprakeloos van verrassing hield Allard de viool in handen.

Zij was het! De eerste die hij in zijn leven had gehoord, de ‘viool van den overwal’ die de vreemde Armeniër had laten klinken, de viool waarvoor hij zijn gouden horloge had gegeven, de viool, waarvan hij naast Pen Benkol gezeten in de schaduw van het oerwoud boven het ravijn, een voor een de snaren had laten zingen onder den strijkstok en zijn hart hief zich op en dreef op die lange golven van klank, de viool die zijn vader hem had ontnomen en weggevoerd op zijn groot paard terwijl hij in tranen haar naliep, de viool die hij den verloopen Westerling in het woekeraarshol van Karakachian moest teruggeven toen die riep:

‘Dat is zij, dat is mijn viool!’

Hij hield haar schuins in het zonnelicht, en las op den bodem:

‘Met zijn zegen aan zijn lieven zoon Alois, Alois Tieffenbrucker.’

Zulke wonderen waren dan mogelijk? In de handen van een braaf muzikant was Alois Tieffenbrucker's meesterstuk gekomen, toen de verloopen speelman ergens in een goudgraverskamp verdierf en verging!

Pan Benkol begreep Allards zwijgen.

‘Gij hebt haar herkend Toewan Alit! het verheugt mij dat gij haar herkend hebt. Ik heb het vaak tot Toewan Kelots gezegd: de Toewan Alit zal de viool herkennen! En Toewan Kelots, hij weet van al Uw muziek, Toewan Alit, hij verhaalt mij daarvan, in onze taal leest hij het voor uit de tijdingbrieven die het vuurschip hem brengt, Toewan Kelots antwoordde dan altijd: ‘Zeker zal hij haar herkennen! hoe vast hield het kind haar tegen zich aan gedrukt, toen zijn vader hem beval haar mij terug te geven!’

Het gezicht van den verloopen Westerling met de

felblauwe oogen en het goudblonde haar waarboven de Inlanderhoofddoek over een groen blad gebonden zoo zot en akelig stond, zag Allard uit de herinnering aan.

‘Aan hèm? Sebastiaan Klotz was dat?’

Een stap langs den oever naderde het schip.

De blinde wendde het hoofd er naar.

‘Hij is het, Toewan Kelots komt. Hij zou mij tot u brengen,’ zeide hij.

Een man die felblauwe oogen en dun fijnkrullend gouden haar rondom een hoog voorhoofd had, zag Allard aan, zag naar de viool in zijn handen.

Met den blik en den stemmeklank van wie een diepe herinnering wil oproepen, zei hij:

‘Dat is zij. Dat is mijn viool.’

Allard greep zijn hand.

‘En gij zijt Alois Tieffenbrucker!’

Want de laatste waan was verdwenen onder dien blik die de blik van Matthias Tieffenbrucker was.

‘Gij zijt Matthias' broeder naar wien hij zoo lang al verlangt!’

Alois Tieffenbrucker zag hem doordringend aan.

‘Hij verlangt naar mij?’

‘Met zijn geheele arme hart. En zij die nu zijn vrouw is verlangt. En hun zoon heet naar u.’

De ander zag voor zich. Na een pauze zei hij:

‘Aan Uw vaders rechtvaardigheid, en aan een weinigje goud te samen met Australische gouddelvers gewonnen, dank ik de bevrijding uit de slavernij. En de muziek op het Eiland gaf mij mijn ziel terug.’

Allard dacht:

‘Nog geschieden wonderen!’

En verblijdde zich over het verheugelijke wonder door de muziek gewrocht aan den muzikant, die te midden van alle verderf de muziek heilig had gehouden.

Alois Tieffenbrucker hield zijn hand vast bij het scheiden.

‘Geen vaarwel maar tot weerziens! Pan Benkol en ik,

wij muzikanten van het Eiland willen wachten op uw muziek, den dag wanneer de tempelklok de gasten zal roepen naar het feest van het Zingende Huis aan het Meer.'

Allard riep:

'Een muziek wil ik maken waarin gij met uw viool en Pan Benkol met zijn rebab zal medespelen, een muziek als zou mogen klinken op het Feest van Saraswati, Godin van de Muziek en van het veldenbevruchtende Water.'

[II]

Murmelen, ruischen, gedempt gerucht, uit het ongeziene stemmen, een prevelende menigt die dringt en ijlt, op verren roep van hoogten uit steilen afgrond antwoord, het water in den nacht, het water dat zijn gangen gaat, water op zijn wegen van de wolken naar de zee; en in het duister ingeslapen huis, een wakende, een hart dat hoort. De groote stemmen van het water, zij roepen tot het hart, de groote gang van het water, hij gaat door den wakende heen. Hij voelt zich opgeheven en gedragen, hij wordt kabbeling van het meer, golf in de rivier, hij is een plant aan het water van wortelspits tot opperste bloem vol water, hij is een dier aan het water, een ree dat vloeiende koelte drinkt, een vogel die wiegend op lagen tak zich baadt, hij is een mensch aan het water, een akkerbouwer die zaad strooit in vochtig glinstrende vore, een vaarder op golvenwegen die schoone verten zoekt met zijn schip, een bouwer van werktuig door water bewogen, die in het water zijn werktuig zich reppen ziet, een muzikant aan het water die in ruischen, murmelen, gedempt gerucht, muziek hoort. Opperste muziek voor hem het water, de muziek van de Aarde zelve, haar zachtekens zingende stem.

Verterend en telend schepper en verdelger vlamt in den hooge de vurige bron van alle kracht de Zon. Zwaar en zwart ligt onder den gloed de Aarde. Tusschen hen is het water, tusschen het verterende en het vaste het vloeiende, het temperende, het losmakende, het lavende, tusschen het lichte en het donkere het naar het lichte op zich heffende, naar het donkere weder nederzijgende, het

eeuwiglijk bewegende, eeuwiglijk veranderend, in honderd gestalten het water. De zee, de rivier, het meer, de bron, de regen en de sneeuw; als de lucht zoo doorzichtig, als de rots zoo strak en zwaar het ijs; de nevel, de wolk, het vluchtige schuim op de onzichtbare zeeën der lucht, schitterwit schaapje aan blauwen zomerhemel, veer van den vliegenden Oostewind, purper aan morgen en avondkim, schelp van glorig paarlemoer rondom de matte maan, drager van den regenboog in zijn zevenkleurige pracht, vaalzwart ros van het noodweer wiens schichtige oogen de bliksems zijn en wiens hinneken de donder.

De woeste waterval die van de steilte daverend neer-springt in 't dal, de dauw die in de kelk van ontluikende bloemen zich rondt, herscheppen vuur tot vruchtbaarheid, gestalte van nu tot gestalte van morgen. Voedsel voor het nieuwe leven draagt het water aan, naar een wijle van stilte en donkerte draagt het water het oude leven heen. De lichtgroene lente duikt op uit het water, de roodbruine herfst zinkt onder in het water. Der Aarde vroege gestalten wascht het water weg, der aarde nieuwe gestalten bouwt het water op.

Veranderen, vernieuwen, verrijken, verstillen doet op de Aarde het water.

In het donkere huis waar meer en rivier langs ruischen, op het kussen waar het liefste hoofd met stil geloken oogen naast zijn hoofd lag, hoorde de waker die hoorde met zijn hart.

Een stem verstond hij uit het water, die had hij tot nog toe niet verstaan. Hoe uit het element de ziel opgroeit verhaalde de stem, de menschenziel met haar duizend krachten, klaarten en vreugden, met die overschoone vreugde, haar zuivere stem, muziek. Het hoorende hart gaf antwoord op die stem. De waker luisterde zijn hart in. Daar begon een nieuwe muziek.

[III]

Het was een klare Septemberdag, toen vernamen minnaars van de muziek de nieuwe muziek van den Muzikant aan het Water, die de opening wijdde van het Zingende Huis aan het Meer, het huis der rust door broeders voor broeders gebouwd.

Menigten als gekomen waren uit de fabriekstad en uit alle steden langs de rivier tot aan de zeehaven toe, had geen huis kunnen bergen. Zij zaten in de bloemengaard waar de tweede bloei der rozen weelderde, in het gras langs den oever, in de zeilbootjes en de schepen die de rivier op en van alle dorpen het Meer over gevaren kwamen naar de baai voor het Huis.

Op een blijde muziek hadden zij gehoopt toen zij den naam hoorden van Allards muziekpoeem; Het Feest van Saraswati. Maar niet in blijdschap begon die muziek.

Uit orgelspel donderend als branding rondom riffen, steeg de verbeelding van een rotsig eiland op, overbruist van bergstroomen. Tegen het wilde water dat uit een kratermeer de steilten afgeschoten komt, vergruizeld gesteente medesleurend, verweren de eilanders hun akkers en hun hutten. Maar als de woeste vloed is afgestort in zee, siepelt geen water genoeg meer door de in zonnegloed gescheurde beddingen om gewas en kudde en dorpelingen te drenken.

Van den nood der eilanders in de tijden toen het zoo was, begon toen een eilander te verhalen, een oud blind man, die onder het spreken licht een speeltuig tokkelde, de viool van het Eiland en van al het Oosten waar Sara-

swati wordt geëerd als de Godin der Muziek. Die naar hem luisterde, en dikwijls vroeg, was een reiziger uit landen aan gene zijde der wereldzee gekomen, wiens schip op de reede wachtte op den rijken oogst van het Eiland. Hij vroeg zoo vaak omdat te eenenmale anders dan het leven in zijn eigen land het leven hem leek op het Eiland; hij kon het niet goed begrijpen.

En de blinde speelman verhaalde.

Hij verhaalde hoe zijn dorp van rijstbouwers in nood en honger had geleefd toen het water door de leidingen die hun voorvaders hadden gehouwen en gegraven door rots en langs steilte, al te karig werd voor de al breeder wordende velden die een al talrijker volk behoefde; van den plotselingen nood toen uitbarstend de vulkaan in het hart van het eiland de beddingen scheurde dat het water wegzonk in zwarte diepten. Maar de nood verkeerde in vreugde; want een speelsche knaap die een ree vervolgde op de bergen, vond het gewonde dier drinkende in een ravijn waar vroeger geen water was geweest. Toen maakten de rijstbouwers een bond om het door de diepten stroomende water te leiden naar hun velden, een bond van werkers. Rijken waren daarin en armen, als broeders waren allen in den Bond, en geen onderscheid tusschen recht en plicht van den een en recht en plicht van den ander, en de leiders om wijsheid gekozen en vrijwillig de gehoorzaamheid, waarmede een ieder allen diende als zichzelf. Toen kwam uit zwaren arbeid vreugde voort, vele en velerlei.

Op dat woord van vreugde vielen ongeziene koren in, die die velerlei vreugden vierden, vreugden duurzaam in bloei aan het weldadige water. Koren van mannen, van vrouwen, van kinderen stegen op uit de boschjes en van de heuvelhellingen rondom het Zingende Huis.

Zij vierden den oogst en het goden eerende feest van den oogst, de bruiloft van veel minnaars die in het oogstveld minnaars werden, weligheid van geboorten, muzie-

kend spel van kleine herders aan het water waar het beslijkte ploegvee zich koelt, lafenis en louterheid der gudsende badplaats, schoonheid van een tempel tusschen velden door overschoon Godenbeeld geheiligd, vrede van den ouderdom te midden van kinderen en kindskinderen, en, in het rustige einde, reinigende wassching van het afgelegde lichaamskleed met water dat vrome gebeden wijdden, terwijl de vlam opslaat die van alle aardsche donkerte gezuiverd de ziel ten klaren hemel draagt.

Al de vreugden die aan het water ontbloeien vierden zij met muziek, zoo als wèl mag klinken op het Feest van Saraswati die de Godin van de Muziek en van het vruchtbaar makende water is. Haar feest was het dezen dag.

En het gezang der velen, die de vreugden der velen vierden en het gezang der enkelen die de verrukking der enkelen vierden, verrukking van minnaars, verrukking van een moeder, verrukking van een maker van schoonheid, die muziek is, of vers, of gebouw, of beeld, werd gedragen zoo als op den wind, de rivier van de lucht, vogels worden gedragen, de zwermen van de kleine, de wiekhangende en zeilende groote, werd gedragen door ongeziene spelers op speeltuig waar de klank van water uit rees. Liefelijk klaar en diep was de samenklank van stroomend water en zingende menschen.

Nadenkelijk luisterde de menigte.

De nieuwe klank in die muziek, de klank van overmachtig geweld der aardregeerende machten waartegen zwak en klein der Aarde jongste kind, de mensch met zijn teeder lichaam staat, had hen verschrikt, die niet dan het liefelijke van de Aarde willen kennen, de lente, de vogels, het minnespel. De klank van honger en nood viel als een vijand de in zachtheid levenden aan.

Er waren velen onder de luisterenden die omtrent het Eiland wisten, vanwaar zooveel rijkdom de zeehaven binnenkwam en al de steden langs de rivier. Die dachten, toen de koren het lied van de broederschap zongen, in broe-

derschap leefde een klein deel slechts van het Eilandervolk, en al grooter werd rondom hen de menigte dergenen die de voorvaderlijke zede hadden verlaten en leven nu naar de wet van den nieuwen tijd, de wet van degenen die in hun schepen om den rijkdom van het Eiland komen, de harde wet van den sterke door bezit.

Maar een nieuwe blijdschap heette hekelende, twijfelende gedachten zwijgen. Waarom zou niet weder bloeien wat eenmaal heeft gebloeid? Waarom zou wie nu alleen naar macht verlangt, om macht onrecht doet en onrecht lijdt, om macht wreed wordt en ongelukkig, niet eindelijk gaan verlangen naar geluk? Waarom zou de menschelijke gedachte, die al hooger brandt boven al breeder kring van naar menschelijk behoef herschapen dingen der aarde, niet eindelijk der menschen eigen leven en zijn gaan beschijnen en de wilde krachten die het bedreigend regeeren als de elementen de aarde, van vijanden herscheppen in vrienden?

De koren der vreugdevollen verstilden. Uit wederom aanzwellend orgelgebruis als van zee op een rotsige kust, klonk de groote stem op van het schip, dat riep op de reede.

De vreemdeling, uit landen aan gene zijde der zee gekomen, moest scheiden van het Eiland.

Zooals een vriend de handen vasthoudt van zijn vriend hield hij de handen van den Eilander, den blinden speelman, vast. Hij zeide, nu wilde hij in zijn eigen land waar weinig gelukkige menschen leefden, allen gaan verhalen van het geluk op het Eiland, den arbeid, den overvloed en de feesten van de eendrachtige menschen aan het water.

In de bloemengaarde rondom het Zingende Huis, langs den oever van het Meer, op de schepen, juichte de menigte. Zij had de nieuwe muziek van den Muzikant aan het Water verstaan.

En terwijl van hun blijdschap de heuvels weerklonken, las in het stille oude stadje nabij de monding der landen

doorwandelende rivier, een oud man in den milden herfstmorgen aan het venster gezeten onder zijn klankrijken toren, het antwoord op zijn vraag van hem die nog steeds zijn leerling zich noemde:

‘Niet anders was mijn avontuur, wel waarlijk schoon, dan dat ik den leermeester van mijn kindertijd hervond, den blinden Speelman van het Eiland, en dat hij mij verhaalde van het water op het Eiland en van de muziek die broederlijk arbeidende menschen maken aan het water.’